

CA INTERMEDIATE • PAPER 4 • COST AND MANAGEMENT
ACCOUNTING

Scanner Notes 2.0

વિષયવાર • ઓક્ટોબર 2026 આવૃત્તિ • ગુજરાતી

15 પ્રકરણ • 15 Units • 120 વિષય • 533 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો

આધાર: ICAI Study Material અને Scanner, Cost and Management Accounting 2026 October Edition (V1)

આ પુસ્તિકા કેવી રીતે કામ કરે છે

દરેક વિષયમાં પહેલાં “Read first” પંક્તિમાં જણાવેલા Study Material ના ભાગ વાંચો. પછી skill bands પર ક્રમશઃ ઊતરો — દરેક band એ કૌશલ્યનું નામ આપે છે જે પરીક્ષકે તે વિષય પર ખરેખર લગાવ્યું છે, અને એ જ સ્તરે અભ્યાસ માટે Scanner ના ચોક્કસ પ્રશ્નો આપે છે.

અનુક્રમણિકા પછી આવતો ભાગ — **આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો** — પ્રશ્ન-પંક્તિ, ICAI ની Manner of Assessment, અને skill mix ના આધારે તૈયારીમાં શું બદલવું જોઈએ, એ બધું સમજાવે છે. શરૂ કરતાં પહેલાં તેને એક વાર અવશ્ય વાંચો.

અનુક્રમણિકા

આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો.....	6
વિષય ક્રમાંકન — પરીક્ષા ભારાંક માર્ગદર્શિકા.....	9
પ્રકરણ 1: Cost and Management Accounting નો પરિચય (મહત્વ: B).....	16
વિષય 1: અર્થ અને વ્યાખ્યા [Meaning and Definition] — concept base.....	16
વિષય 2: Cost Accounting ના હેતુઓ [Objectives of Cost Accounting].....	17
વિષય 3: Cost Accounting નો વ્યાપ [Scope of Cost Accounting].....	18
વિષય 4: Cost and Management Accounting નો અન્ય સંબંધિત વિદ્યાશાખાઓ સાથેનો સંબંધ [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines].....	19
વિષય 5: Cost and Management Accounting ની ભૂમિકા અને કાર્યો [Role and Functions of Cost and Management Accounting] — concept base.....	20
વિષય 6: Cost and Management Accounting ના ઉપયોગકર્તા [Users of Cost and Management Accounting].....	21
વિષય 7: સારી Cost Accounting System ની આવશ્યકતાઓ [Essentials of a Good Cost Accounting System].....	22
વિષય 8: Costing System ની સ્થાપના [Installation of Costing System].....	23
વિષય 9: Information Technology (IT) ના ઉપયોગ સાથે Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)].....	24
વિષય 10: Cost Objects.....	26
વિષય 11: Responsibility Centres.....	27
વિષય 12: Cost Accounting ની મર્યાદાઓ [Limitations of Cost Accounting] — concept base.....	29
વિષય 13: Costs નું વર્ગીકરણ [Classification of Costs].....	30
વિષય 14: Costing ની પદ્ધતિઓ [Methods of Costing].....	32
વિષય 15: Costing ની techniques [Techniques of Costing].....	34
પ્રકરણ 2: Material Cost (મહત્વ: B).....	36
વિષય 1: Material Control — concept base.....	36
વિષય 2: Materials ની ખરીદ પ્રક્રિયા [Materials Procurement Procedure].....	37
વિષય 3: Materials Receipt નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Materials Receipt].....	38
વિષય 4: Material નો સંગ્રહ અને Records [Material Storage & Records].....	39
વિષય 5: Inventory Control.....	40
વિષય 6: Quantitative Levels નક્કી કરીને Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels].....	41
વિષય 7: Inventory Stock Out — concept base.....	44
વિષય 8: Just in Time (JIT) Inventory Management.....	44
વિષય 9: Relative Classifications ના આધારે Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications]....	45
વિષય 10: Ratio Analysis નો ઉપયોગ [Using Ratio Analysis].....	47
વિષય 11: Physical Control — concept base.....	48
વિષય 12: Material Issues નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Material Issues].....	49
વિષય 13: Returns અને Shortages નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Returns and Shortages] — concept base.....	51
વિષય 14: Materials ના normal અને abnormal loss નું treatment [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials]....	52
વિષય 15: Materials નો વપરાશ [Consumption of Materials].....	53
પ્રકરણ 3: Employee Cost અને Direct Expenses (મહત્વ: A).....	55
વિષય 1: Employee (Labour) Cost — concept base.....	55
વિષય 2: Employee (Labour) Cost Control.....	56
વિષય 3: Attendance અને Payroll ની પ્રક્રિયાઓ [Attendance and Payroll Procedures].....	56

વિષય 4: Idle Time.....	57
વિષય 5: Overtime.....	59
વિષય 6: Labour નો ઉપયોગ [Labour Utilisation] — concept base.....	61
વિષય 7: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)].....	61
વિષય 8: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)].....	62
વિષય 9: Wages નું Absorption [Absorption of Wages].....	65
વિષય 10: Efficiency Rating ની પ્રક્રિયાઓ [Efficiency Rating Procedures].....	65
વિષય 11: Employee (Labour) Turnover.....	66
વિષય 12: Direct Expenses — concept base.....	69
પ્રકરણ 4: Overheads — Absorption Costing Method (મહત્ત્વ: C).....	70
વિષય 1: Overheads નું વર્ગીકરણ [Classification of Overheads].....	70
વિષય 2: Manufacturing Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Manufacturing Overheads] — concept base.....	71
વિષય 3: Overheads ની વહેંચણીના steps [Steps for Distribution of Overheads].....	72
વિષય 4: વિવિધ Products કે Jobs પર Overheads ની Absorption ની પદ્ધતિઓ [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs].....	74
વિષય 5: Overhead Rates ની પ્રકાર [Types of Overhead Rates].....	75
વિષય 6: Cost Accounting માં under-absorbed અને over-absorbed overheads નું treatment [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting].....	78
વિષય 7: Administrative Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Administrative Overheads] — concept base.....	79
વિષય 8: Selling and Distribution Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads].....	80
વિષય 9: Capacity સંબંધિત concepts [Concepts Related to Capacity].....	81
વિષય 10: Costing માં અમુક items નું treatment [Treatment of Certain Items in Costing].....	83
વિષય 11: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions].....	84
પ્રકરણ 5: Activity Based Costing (મહત્ત્વ: B).....	86
વિષય 1: ABC ના વિકાસને પ્રેરનારાં પરિબલો [Factors Prompting the Development of ABC].....	86
વિષય 2: ABC માં વપરાતા શબ્દોનો અર્થ [Meaning of Terms used in ABC].....	87
વિષય 3: Traditional Absorption Costing vs ABC.....	88
વિષય 4: ABC ના વ્યવહારુ ઉપયોગો [Practical Applications of ABC].....	89
વિષય 5: ABC ના તબક્કા [Stages in ABC].....	93
પ્રકરણ 6: Cost Sheet (મહત્ત્વ: A).....	95
વિષય 1: Elements of Cost નું કાર્ય પ્રમાણે વર્ગીકરણ [Functional Classification of Elements of Cost].....	95
વિષય 2: Cost Sheet/Statement.....	96
પ્રકરણ 7: Cost Accounting Systems (મહત્ત્વ: B).....	101
વિષય 1: Non Integrated Accounting System.....	101
વિષય 2: Integrated (Or Integral) Accounting System.....	103
વિષય 3: Cost અને Financial Accounts નું Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts].....	105
પ્રકરણ 8: Unit અને Batch Costing (મહત્ત્વ: B).....	111
વિષય 1: Unit Costing.....	111
વિષય 2: Unit Costing માં cost collection ની પ્રક્રિયા [Cost Collection Procedure in Unit Costing] — concept base.....	112
વિષય 3: Batch Costing.....	113

વિષય 4: Batch Costing માં costing ની પ્રક્રિયા [Costing Procedure in Batch Costing].....	114
વિષય 5: Economic Batch Quantity (EBQ).....	117
વિષય 6: Job અને Batch Costing વચ્ચેનો તફાવત [Difference between Job and Batch Costing].....	119
પ્રકરણ 9: Job Costing (મહત્ત્વ: D).....	121
વિષય 1: Job Costing.....	121
પ્રકરણ 10: Process અને Operation Costing (મહત્ત્વ: C).....	125
વિષય 1: Process Costing નો અર્થ [Meaning of Process Costing].....	125
વિષય 2: Process Costing માં costing ની પ્રક્રિયા [Costing Procedure in Process Costing] — concept base.....	126
વિષય 3: Normal loss, abnormal loss અને abnormal gain નું treatment [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain].....	127
વિષય 4: Work-in-Progress નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Work-in-Progress].....	129
વિષય 5: Inter Process Profit.....	132
વિષય 6: Operation Costing.....	133
પ્રકરણ 11: Joint Products અને By Products (મહત્ત્વ: A).....	135
વિષય 1: Joint Products અને By Products નો અર્થ [Meaning of Joint and By Products].....	135
વિષય 2: Joint Products પર Joint Cost ની Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products].....	136
વિષય 3: By Products પર Joint Cost ની Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products].....	139
વિષય 4: Cost Accounting માં By Products Cost નું treatment [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting].....	141
પ્રકરણ 12: Service Costing (મહત્ત્વ: B).....	143
વિષય 1: પરિચય [Introduction].....	143
વિષય 2: Service Cost Unit and KPI.....	144
વિષય 3: Service Sector માટે Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector].....	145
વિષય 4: Transport Services નું Costing [Costing of Transport Services].....	146
વિષય 5: Hotels અને Lodges નું Costing [Costing of Hotels and Lodges].....	149
વિષય 6: Hospitals નું Costing [Costing of Hospitals].....	150
વિષય 7: IT અને ITES નું Costing [Costing of IT and ITES] — concept base.....	151
વિષય 8: Toll Roads નું Costing [Costing of Toll Roads].....	152
વિષય 9: શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું Costing [Costing of Educational Institutions].....	154
વિષય 10: Insurance Company નું Costing [Costing of Insurance Company].....	155
વિષય 11: Financial Institutions માં Costing [Costing in Financial Institutions].....	156
વિષય 12: Power Houses માટે Costing [Costing For Power Houses].....	157
વિષય 13: અન્ય Services નું Costing [Costing of other Services].....	158
પ્રકરણ 13: Standard Costing (મહત્ત્વ: B).....	160
વિષય 1: પરિચય [Introduction] — concept base.....	160
વિષય 2: Standard Costing ની પ્રક્રિયા [Process of Standard Costing] — concept base.....	161
વિષય 3: Standard Cost નક્કી કરવું [Setting Up of Standard Cost].....	161
વિષય 4: Variance ની પ્રકાર [Types of Variance].....	162
વિષય 5: Material Variance.....	163
વિષય 6: Labour Variance.....	165
વિષય 7: Overhead Variance.....	167
વિષય 8: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions].....	169

વિષય 9: Standard Costing ના લાભ અને તેની ટીકા [Advantages and Criticism of Standard Costing].....	171
વિષય 10: પ્રકીર્ણ [Miscellaneous].....	172
પ્રકરણ 14: Marginal Costing (મહત્વ: A).....	174
વિષય 1: પરિચય [Introduction] — concept base.....	174
વિષય 2: Marginal Costing ના લાભ અને મર્યાદાઓ [Advantages and Limitations of Marginal Costing].....	175
વિષય 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis.....	176
વિષય 4: Break-Even Analysis ની પદ્ધતિઓ [Methods of Break-Even Analysis].....	177
વિષય 5: Margin of Safety.....	180
વિષય 6: Angle of Incidence.....	181
વિષય 7: Decision Making માં CVP Analysis નો ઉપયોગ [Application of CVP Analysis in Decision Making].....	182
વિષય 8: Marginal અને Absorption Costing વચ્ચેનો ભેદ [Distinction Between Marginal and Absorption Costing].....	186
પ્રકરણ 15: Budgets અને Budgetary Control (મહત્વ: B).....	189
વિષય 1: Budget ના આવશ્યક લક્ષણો [Essential Characteristics of Budget] — concept base.....	189
વિષય 2: Budget બનાવવા માટેનાં આવશ્યક steps [Essential Steps for Preparing Budget].....	190
વિષય 3: Budgetary Control.....	191
વિષય 4: Budget ની તૈયારી [Preparation of Budget].....	192
વિષય 5: Capacity કે Flexibility ના આધારે વર્ગીકરણ [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility].....	194
વિષય 6: Functions ના આધારે વર્ગીકરણ [Classification on the Basis of Functions] — concept base.....	198
વિષય 7: Zero Based Budgeting (ZBB).....	199
વિષય 8: Performance Budgeting (PB).....	200
વિષય 9: Budget Ratio.....	201

શરૂ કરતાં પહેલાં

આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો

Scanner નો દરેક પ્રશ્ન વાંચીને વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યો છે — આ પેપરમાં એવા 533 પ્રશ્નો છે — અને તે પણ એ જ skill framework ના આધારે જેને ICAI પોતે પ્રકાશિત કરે છે. આ નોંધ syllabus ના ક્રમ પર નહીં, આ વર્ગીકરણ પર રચાઈ છે. આ પાના પર આપેલી દસ મિનિટ બદલી નાખશે કે તમે બાકીનું પુસ્તક કેવી રીતે વાપરો છો.

1. વિષય કેવી રીતે ગોઠવાયો છે

આ રીતે વાંચો	
Read first	Study Material ના બરાબર એ જ ભાગ જેના પર આ વિષય ટકેલો છે. Study Material ખોલો અને તેમને notes થી પહેલાં વાંચો — notes એમ માનીને ચાલે છે કે તમે વાંચી લીધું છે.
Notes	વિષય ખરેખર કઈ વાત પર ફરે છે, એ — coverage માટે નહીં, પરીક્ષા માટે લખાયેલું. ટૂંકું, અને એવી રીતે લખાયેલું કે પરીક્ષાની આગલી રાતે ફરી વાંચી શકાય.
Skill bands	પરીક્ષકે તે વિષય પર ખરેખર લગાવ્યું હોય તેવા દરેક કૌશલ્ય માટે એક band, અને દરેક band સાથે થોડી પંક્તિઓનું માર્ગદર્શન તથા અભ્યાસ માટે Scanner ના ચોક્કસ પ્રશ્નો. bands પર એ જ ક્રમમાં ઊતરો જે ક્રમમાં તે છપાઈ છે: તે સૌથી ઓછી માગ કરતા કૌશલ્યથી સૌથી વધુ માગ કરતા કૌશલ્ય તરફ ચાલે છે.
Concept base	એવો વિષય જ્યાં પરીક્ષક હજી સુધી પહોંચ્યો નથી. એ વૈકલ્પિક નથી — બસ હજી સુધી પૂછાયો નથી, અને એ પરીક્ષામાં આવી શકે છે.

2. પ્રશ્ન-પંક્તિ કેવી રીતે વાંચવી

PQ 1.2 • PYQ 2024-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 347 LEVEL II Application સરળ

પંક્તિનો ભાગ	એ શું જણાવે છે
PQ 1.2	Scanner નો પોતાનો પ્રશ્ન ક્રમાંક. PQ એટલે practical question, TQ એટલે theory question.
PYQ 2024-Sep [1] (b)	આ ક્યાં પૂછાયો — PYQ ગત પરીક્ષા, MTP mock test paper, RTP revision test paper — પછી તે sitting, અને તે પેપરમાં તેનો ક્રમાંક.
{C}	case-scenario પ્રશ્ન.
5M	Marks, જેવા Scanner માં છપાયા છે. જ્યાં સ્રોત marks છાપતો નથી ત્યાં ખાલી — RTP marks છાપતો નથી.
Pg 347	Scanner નું એ પાનું જ્યાં પ્રશ્ન અને તેનો ઉત્તર છપાયો છે.

પંક્તિનો ભાગ	એ શું જણાવે છે
LEVEL II Application	ICAI નું skill level, અને તેની અંદરનું sub-skill. ભાગ 3 તે સમજાવે છે.
સરળ	પ્રશ્ન કેટલી માગ કરે છે — તેના marks અને તેમાં અલગ-અલગ કેટલી વસ્તુઓ પૂછાઈ છે, એ બંનેના આધારે.

3. Manner of Assessment — દરેક કૌશલ્ય તમારી પાસે શું માગે છે

ICAI એક Skill Assessment Specification Grid પ્રકાશિત કરે છે. તેમાં ત્રણ skill levels જણાવાયાં છે, અને એ જ grid ના Manner of Assessment of Skills સ્તંભમાં દરેક level ને બે અલગ-અલગ કૌશલ્યો તરીકે વર્ણવાયું છે. એ જ છ કૌશલ્યો આ પુસ્તકમાં ચાલતી band headings છે.

કૌશલ્ય	કયામાં ગણાય છે	પરીક્ષક તમારી પાસે શું કરાવવા માગે છે	કયા directive verbs પર નજર રાખવી
Remembering	Level I	જે શીખ્યા છો તેને બરાબર એ જ રૂપમાં ફરી રજૂ કરો જે રૂપમાં શીખ્યા હતા.	Define · List · State · Name · Enumerate · Recognise
Understanding	Level I	સમજાવો અને સંદર્ભમાં મૂકો — બતાવો કે નિયમ જેવો છે તેવો કેમ છે, એ તમે પકડી લીધું છે.	Describe · Explain · Distinguish · Identify · Illustrate · Outline
Application	Level II	જાણકારી, concept કે technique નો ઉપયોગ કરો અથવા કરી બતાવો. sum ઉકેલો.	Apply · Calculate · Determine · Prepare · Reconcile · Record · Perform · Use · Conduct · Demonstrate
Analysis	Level II	અલગ-અલગ ક્ષેત્રોના પરસ્પર સંબંધ તપાસો, મૂળ કારણ સુધી જાઓ, અને એવો પુરાવો શોધો જે કોઈ નિર્ણયને ટકાવી શકે.	Analyse · Discuss · Compare and Contrast · Examine · Develop · Monitor · Prioritise · Produce · Align · Communicate
Evaluation	Level III	સમસ્યાને ચકાસો અને તમારા વિવેકથી કોઈ નિષ્કર્ષ સુધી પહોંચો.	Advise · Evaluate · Recommend · Review · Select · Assess
Synthesis	Level III	આંકડા અને માહિતીને જોડો, અને કામની વાતને બિનજરૂરીથી અલગ કરો.	Synthesis માટે ICAI કોઈ verb આપતું નથી.

ICAI પોતે **Application** અને **Analysis** ના verbs બે અલગ યાદીઓમાં છાપે છે, એટલે આ વિભાજન Institute નું પોતાનું છે. Level I અને Level III માટે તે એક-એક સંયુક્ત યાદી જ છાપે છે — એટલે **Remembering** અને **Understanding** વચ્ચેની, તથા **Evaluation** અને **Synthesis** વચ્ચેની રેખા ICAI ની manner of assessment વાળી વ્યાખ્યા પર આધારિત છે, કોઈ પ્રકાશિત verb યાદી પર નહીં.

CA Intermediate નું મૂલ્યાંકન માત્ર **Level I** અને **Level II** પર થાય છે — Evaluation અને Synthesis Final થી શરૂ થાય છે. આ પેપરમાં જ્યાં કોઈ પ્રશ્ન evaluation ની ભાષામાં લખાયો છે, ત્યાં કૌશલ્ય એ જ દર્શાવાયું છે જે પ્રશ્ન વાંચતાં બને છે, પણ level tag **Level II** જ રહે છે — એ જ level જેના પર આ પેપર ખરેખર ચકાસાય છે.

4. skill mix ના આધારે તૈયારીમાં શું બદલવું જોઈએ

ICAI આ પેપરને marks ના આધારે Level I 20-30% અને Level II 70-80% નો દરજ્જો આપે છે, અને CA Intermediate માં Level III છે જ નહીં — Evaluation અને Synthesis Final થી શરૂ થાય છે. આ પુસ્તકના વર્ગીકૃત Scanner પ્રશ્નો પર માપીએ તો Level I marks ના 14.8% થાય છે. તેમાંથી બે વાતો નીકળે છે, જેના પર ધ્યાન પ્રાય: જતું નથી.

- "Analysis & Application" ને સરખો ભાગ સમજવાની ભૂલ ન કરો. આ પેપરમાં Level II ની અંદર લગભગ 94% marks Application પર છે અને લગભગ 6% Analysis પર. કામ મોટે ભાગે sum ઉકેલવાનું છે, તેના પર લખવાનું નહીં.
- આખા પેપરનું સંતુલન દરેક પ્રકરણનું સંતુલન નથી. દરેક પ્રકરણ પોતાના ICAI Skill Profile પેનલથી શરૂ થાય છે, જે જણાવે છે કે તે પ્રકરણના marks ખરેખર કેવી રીતે વહેંચાયા છે અને તેની તૈયારી માટે તેનો શો અર્થ છે. કેટલાંક પ્રકરણ એક-તૃતીયાંશ theory છે; કેટલાંકમાં theory લગભગ છે જ નહીં. પ્રકરણ શરૂ કરતાં પહેલાં આ પેનલ વાંચો.

5. પુસ્તકની શરૂઆતની બે માર્ગદર્શિકાઓ

આ શા કામની છે	
અભ્યાસ પ્રાથમિકતા માર્ગદર્શિકા	દરેક પરીક્ષિત વિષયને Scanner ના વર્ગીકૃત પ્રશ્નોમાં તેના હિસ્સા પ્રમાણે ક્રમ અપાયો છે, અને સંચયી coverage પર A, B કે C શ્રેણી અપાઈ છે. શ્રેણી A માં બધા પ્રશ્નોના પહેલા 60% આવે છે — સૌથી પહેલાં એના પર જ પૂરી પકડ બનાવો.
મહત્વ (Importance) શ્રેણી	અનુક્રમણિકામાં દરેક પ્રકરણ સામે છપાયેલી A-D શ્રેણી. આ ICAI નો syllabus ભારાંક સંકેત છે, અને એ પ્રશ્ન-આવૃત્તિના ક્રમાંકનથી અલગ છે. જ્યાં બંનેમાં ફરક હોય, ત્યાં પ્રકરણને બંનેમાંથી ઊંચા સ્તર પ્રમાણે તૈયાર કરો.

અભ્યાસ પ્રાથમિકતા માર્ગદર્શિકા

વિષય ક્રમાંકન — પરીક્ષા ભારાંક

પહેલાં આ વાંચો: આ પુસ્તિકાનો દરેક એવો વિષય જે પરીક્ષકે ખરેખર પૂછ્યો છે, નીચે Scanner ના 533 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો (2026 October Edition, V6) માં તેના હિસ્સા પ્રમાણે ક્રમમાં મૂકાયો છે — બધાં 15 Units ને મેળવીને — અને સંચયી coverage પર તેને A, B કે C શ્રેણી અપાઈ છે. **શ્રેણી A (ક્રમ 1-19)** બધા વર્ગીકૃત પ્રશ્નોના પહેલા 60% ને સમેટે છે: ઉત્તીર્ણ માપદંડ 50% હોવાથી, જે વિદ્યાર્થી A-વિષયો પર પૂરી પકડ બનાવી લે છે તે એ માપદંડથી સ્પષ્ટ અંતરે ઉપર રહે છે. **શ્રેણી B (ક્રમ 20-31)** પછીના 15% ઉમેરે છે અને coverage ને લગભગ 75% સુધી લઈ જાય છે — સમય મળે તો એ પણ કરો. **શ્રેણી C (ક્રમ 32-100)** બાકીના 25% છે: એક લાંબી પૂછડી, જેમાંથી marks કાઢવાનું ધીમું પડે છે અને જેનો મોટો હિસ્સો A અને B ની તૈયારી કરતાં કરતાં આપોઆપ ઢંકાઈ જાય છે. **પાનું** સ્તંભ જણાવે છે કે તે વિષયના notes કયા પાનાથી શરૂ થાય છે.

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંચયી	પાનું
1	A	Activity Based Costing	વિષય 4: ABC ના વ્યવહારુ ઉપયોગો [Practical Applications of ABC]	6.6%	6.6%	89
2	A	Cost Sheet	વિષય 2: Cost Sheet/Statement	5.8%	12.4%	96
3	A	Cost Accounting Systems	વિષય 3: Cost અને Financial Accounts નું Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts]	5.1%	17.4%	105
4	A	Marginal Costing	વિષય 7: Decision Making માં CVP Analysis નો ઉપયોગ [Application of CVP Analysis in Decision Making]	5.1%	22.5%	182
5	A	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 5: Capacity કે Flexibility ના આધારે વર્ગીકરણ [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility]	4.3%	26.8%	194
6	A	Material Cost	વિષય 6: Quantitative Levels નક્કી કરીને Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels]	3.6%	30.4%	41
7	A	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 8: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)]	3.6%	34.0%	62
8	A	Process અને Operation Costing	વિષય 4: Work-in-Progress નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Work-in-Progress]	3.4%	37.3%	129
9	A	Joint Products અને By Products	વિષય 2: Joint Products પર Joint Cost ની Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products]	3.2%	40.5%	136

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંયતી	પાનું
10	A	Process અને Operation Costing	વિષય 3: Normal loss, abnormal loss અને abnormal gain નું treatment [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain]	2.6%	43.2%	127
11	A	Service Costing	વિષય 4: Transport Services નું Costing [Costing of Transport Services]	2.6%	45.8%	146
12	A	Marginal Costing	વિષય 4: Break-Even Analysis ની પદ્ધતિઓ [Methods of Break-Even Analysis]	2.6%	48.4%	177
13	A	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 11: Employee (Labour) Turnover	2.3%	50.7%	66
14	A	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 3: Overheads ની વહેંચણીના steps [Steps for Distribution of Overheads]	1.9%	52.5%	72
15	A	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 5: Overhead Rates ની પ્રકાર [Types of Overhead Rates]	1.9%	54.4%	75
16	A	Unit અને Batch Costing	વિષય 4: Batch Costing માં costing ની પ્રક્રિયા [Costing Procedure in Batch Costing]	1.7%	56.1%	114
17	A	Job Costing	વિષય 1: Job Costing	1.7%	57.8%	121
18	A	Standard Costing	વિષય 5: Material Variance	1.7%	59.5%	163
19	A	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 13: Costs નું વર્ગીકરણ [Classification of Costs]	1.5%	61.0%	30
20	B	Joint Products અને By Products	વિષય 3: By Products પર Joint Cost ની Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products]	1.5%	62.5%	139
21	B	Standard Costing	વિષય 7: Overhead Variance	1.5%	64.0%	167
22	B	Standard Costing	વિષય 8: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions]	1.5%	65.5%	169
23	B	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 11: Responsibility Centres	1.3%	66.8%	27
24	B	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 11: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions]	1.3%	68.1%	84
25	B	Unit અને Batch Costing	વિષય 5: Economic Batch Quantity (EBQ)	1.1%	69.2%	117
26	B	Service Costing	વિષય 8: Toll Roads નું Costing [Costing of Toll Roads]	1.1%	70.4%	152
27	B	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 4: Budget ની તૈયારી [Preparation of Budget]	1.1%	71.5%	192
28	B	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 14: Costing ની પદ્ધતિઓ [Methods of Costing]	0.9%	72.4%	32
29	B	Overheads — Absorption Costing	વિષય 6: Cost Accounting માં under-absorbed	0.9%	73.4%	78

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંયતી	પાનું
		Method	અને over-absorbed overheads નું treatment [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting]			
30	B	Cost Accounting Systems	વિષય 1: Non Integrated Accounting System	0.9%	74.3%	101
31	B	Cost Accounting Systems	વિષય 2: Integrated (Or Integral) Accounting System	0.9%	75.2%	103
32	C	Marginal Costing	વિષય 5: Margin of Safety	0.9%	76.2%	180
33	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 2: Cost Accounting ના હેતુઓ [Objectives of Cost Accounting]	0.8%	76.9%	17
34	C	Material Cost	વિષય 9: Relative Classifications ના આધારે Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications]	0.8%	77.7%	45
35	C	Material Cost	વિષય 14: Materials ના normal અને abnormal loss નું treatment [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials]	0.8%	78.4%	52
36	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 4: Idle Time	0.8%	79.2%	57
37	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 5: Overtime	0.8%	79.9%	59
38	C	Standard Costing	વિષય 6: Labour Variance	0.8%	80.7%	165
39	C	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 3: Budgetary Control	0.8%	81.4%	191
40	C	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 9: Budget Ratio	0.8%	82.2%	201
41	C	Material Cost	વિષય 10: Ratio Analysis નો ઉપયોગ [Using Ratio Analysis]	0.6%	82.7%	47
42	C	Material Cost	વિષય 12: Material Issues નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Material Issues]	0.6%	83.3%	49
43	C	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 9: Capacity સંબંધિત concepts [Concepts Related to Capacity]	0.6%	83.9%	81
44	C	Joint Products અને By Products	વિષય 4: Cost Accounting માં By Products Cost નું treatment [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting]	0.6%	84.4%	141
45	C	Service Costing	વિષય 5: Hotels અને Lodges નું Costing [Costing of Hotels and Lodges]	0.6%	85.0%	149
46	C	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 7: Zero Based Budgeting (ZBB)	0.6%	85.6%	199
47	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 6: Cost and Management Accounting ના ઉપયોગકર્તા [Users of Cost and Management Accounting]	0.4%	85.9%	21

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંયતી	પાનું
48	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 9: Information Technology (IT) ની ઉપયોગ સાથે Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)]	0.4%	86.3%	24
49	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 10: Cost Objects	0.4%	86.7%	26
50	C	Material Cost	વિષય 2: Materials ની ખરીદ પ્રક્રિયા [Materials Procurement Procedure]	0.4%	87.1%	37
51	C	Material Cost	વિષય 3: Materials Receipt નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Materials Receipt]	0.4%	87.4%	38
52	C	Material Cost	વિષય 8: Just in Time (JIT) Inventory Management	0.4%	87.8%	44
53	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 3: Attendance અને Payroll ની પ્રક્રિયાઓ [Attendance and Payroll Procedures]	0.4%	88.2%	56
54	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 10: Efficiency Rating ની પ્રક્રિયાઓ [Efficiency Rating Procedures]	0.4%	88.6%	65
55	C	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 4: વિવિધ Products કે Jobs પર Overheads ની Absorption ની પદ્ધતિઓ [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs]	0.4%	88.9%	74
56	C	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 8: Selling and Distribution Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads]	0.4%	89.3%	80
57	C	Activity Based Costing	વિષય 5: ABC ના તબક્કા [Stages in ABC]	0.4%	89.7%	93
58	C	Unit અને Batch Costing	વિષય 6: Job અને Batch Costing વચ્ચેનો તફાવત [Difference between Job and Batch Costing]	0.4%	90.1%	119
59	C	Process અને Operation Costing	વિષય 5: Inter Process Profit	0.4%	90.4%	132
60	C	Joint Products અને By Products	વિષય 1: Joint Products અને By Products નો અર્થ [Meaning of Joint and By Products]	0.4%	90.8%	135
61	C	Service Costing	વિષય 6: Hospitals નું Costing [Costing of Hospitals]	0.4%	91.2%	150
62	C	Service Costing	વિષય 9: શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું Costing [Costing of Educational Institutions]	0.4%	91.6%	154
63	C	Service Costing	વિષય 11: Financial Institutions માં Costing [Costing in Financial Institutions]	0.4%	91.9%	156
64	C	Service Costing	વિષય 12: Power Houses માટે Costing [Costing For Power Houses]	0.4%	92.3%	157
65	C	Standard Costing	વિષય 9: Standard Costing ના લાભ અને તેની	0.4%	92.7%	171

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંયતી	પાનું
			ટીકા [Advantages and Criticism of Standard Costing]			
66	C	Marginal Costing	વિષય 2: Marginal Costing ની લાભ અને મર્યાદાઓ [Advantages and Limitations of Marginal Costing]	0.4%	93.1%	175
67	C	Marginal Costing	વિષય 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis	0.4%	93.4%	176
68	C	Marginal Costing	વિષય 8: Marginal અને Absorption Costing વચ્ચેનો ભેદ [Distinction Between Marginal and Absorption Costing]	0.4%	93.8%	186
69	C	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 8: Performance Budgeting (PB)	0.4%	94.2%	200
70	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 3: Cost Accounting નો વ્યાપ [Scope of Cost Accounting]	0.2%	94.4%	18
71	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 4: Cost and Management Accounting નો અન્ય સંબંધિત વિદ્યાશાખાઓ સાથેનો સંબંધ [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines]	0.2%	94.6%	19
72	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 7: સારી Cost Accounting System ની આવશ્યકતાઓ [Essentials of a Good Cost Accounting System]	0.2%	94.7%	22
73	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 8: Costing System ની સ્થાપના [Installation of Costing System]	0.2%	94.9%	23
74	C	Cost and Management Accounting નો પરિચય	વિષય 15: Costing ની techniques [Techniques of Costing]	0.2%	95.1%	34
75	C	Material Cost	વિષય 4: Material નો સંગ્રહ અને Records [Material Storage & Records]	0.2%	95.3%	39
76	C	Material Cost	વિષય 5: Inventory Control	0.2%	95.5%	40
77	C	Material Cost	વિષય 15: Materials નો વપરાશ [Consumption of Materials]	0.2%	95.7%	53
78	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 2: Employee (Labour) Cost Control	0.2%	95.9%	56
79	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 7: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)]	0.2%	96.1%	61
80	C	Employee Cost અને Direct Expenses	વિષય 9: Wages નું Absorption [Absorption of Wages]	0.2%	96.2%	65
81	C	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 1: Overheads નું વર્ગીકરણ [Classification of Overheads]	0.2%	96.4%	70
82	C	Overheads — Absorption Costing Method	વિષય 10: Costing માં અમુક items નું treatment [Treatment of Certain Items in Costing]	0.2%	96.6%	83

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંયતી	પાનું
83	C	Activity Based Costing	વિષય 1: ABC ના વિકાસને પ્રેરનારાં પરિબલો [Factors Prompting the Development of ABC]	0.2%	96.8%	86
84	C	Activity Based Costing	વિષય 2: ABC માં વપરાતા શબ્દોનો અર્થ [Meaning of Terms used in ABC]	0.2%	97.0%	87
85	C	Activity Based Costing	વિષય 3: Traditional Absorption Costing vs ABC	0.2%	97.2%	88
86	C	Cost Sheet	વિષય 1: Elements of Cost નું કાર્ય પ્રમાણે વર્ગીકરણ [Functional Classification of Elements of Cost]	0.2%	97.4%	95
87	C	Unit અને Batch Costing	વિષય 1: Unit Costing	0.2%	97.6%	111
88	C	Unit અને Batch Costing	વિષય 3: Batch Costing	0.2%	97.7%	113
89	C	Process અને Operation Costing	વિષય 1: Process Costing નો અર્થ [Meaning of Process Costing]	0.2%	97.9%	125
90	C	Process અને Operation Costing	વિષય 6: Operation Costing	0.2%	98.1%	133
91	C	Service Costing	વિષય 1: પરિચય [Introduction]	0.2%	98.3%	143
92	C	Service Costing	વિષય 2: Service Cost Unit and KPI	0.2%	98.5%	144
93	C	Service Costing	વિષય 3: Service Sector માટે Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector]	0.2%	98.7%	145
94	C	Service Costing	વિષય 10: Insurance Company નું Costing [Costing of Insurance Company]	0.2%	98.9%	155
95	C	Service Costing	વિષય 13: અન્ય Services નું Costing [Costing of other Services]	0.2%	99.1%	158
96	C	Standard Costing	વિષય 3: Standard Cost નક્કી કરવું [Setting Up of Standard Cost]	0.2%	99.2%	161
97	C	Standard Costing	વિષય 4: Variance ના પ્રકાર [Types of Variance]	0.2%	99.4%	162
98	C	Standard Costing	વિષય 10: પ્રકીર્ણ [Miscellaneous]	0.2%	99.6%	172
99	C	Marginal Costing	વિષય 6: Angle of Incidence	0.2%	99.8%	181
100	C	Budgets અને Budgetary Control	વિષય 2: Budget બનાવવા માટેનાં આવશ્યક steps [Essential Steps for Preparing Budget]	0.2%	100.0%	190

હિસ્સો % Scanner માંથી નીકળેલો પ્રશ્ન-આવૃત્તિનો સંકેત છે — એટલે કે ખરેખર શું પૂછાયું છે. દરેક પ્રકરણ અને Unit શીર્ષક સામે છપાયેલી મહત્ત્વ શ્રેણી (A-D) ICAI નો પોતાનો ભારાંક સંકેત છે, જે Chapter Priority Table, Front Matter — 2023 scheme હેઠળ લેવાયેલાં પેપરોમાં ICAI ના marks, September 2026 સંદિત માંથી લેવાયો છે. બંને અલગ-અલગ વસ્તુઓ માપે છે, અને જ્યાં બંનેમાં ફરક હોય ત્યાં તૈયારી ઊંચા માપદંડ પ્રમાણે કરો. એ ઉપરાંત 20 વિષય એવા છે જેમને Scanner ની frequency કોષ્ટકો જાહેર

તો કરે છે પણ જેમના પર હજી કોઈ પ્રશ્ન નથી; notes માં તેમના પર **CONCEPT BASE** નું ચિહ્ન મૂકાયું છે અને તેમને અહીં ક્રમ અપાયો નથી.

પ્રકરણ 1

Cost and Management Accounting નો પરિચય

15 વિષય • 35 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે
theory-પ્રધાન

Level I — Comprehension & Knowledge **76.9%** 169 માંથી 130 marks

Level II — Analysis & Application **23.1%** 169 માંથી 39 marks

પેપરની Level I મર્યાદાથી ઉપર: આ પ્રકરણના 77% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. અહીં તૈયારીમાં વાંચનનો હિસ્સો બીજાં પ્રકરણો કરતાં વધારે છે; આ પ્રકરણની તૈયારી માત્ર sums ઉકેલીને ન કરો.

વિષય 1: અર્થ અને વ્યાખ્યા [Meaning and Definition]

L2P4-C1-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost, costing, cost accounting ના અર્થ અને વ્યાખ્યાઓ તથા પાયાની cost પરિભાષા.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, પણ પ્રકરણના બીજા દરેક ઉત્તરનો પાયો આ જ પરિભાષા છે, અને વ્યાખ્યા જ્યાં પણ આવે ત્યાં એને marks મળે છે. એમાંથી ત્રણ છપાયેલા શબ્દોમાં જ યાદ રાખો: **a cost object is anything for which a separate measurement of cost is required**; a cost unit is a unit of product, service or time (or combination of these) in relation to which cost is ascertained or expressed; a cost centre is a location, person or an item of equipment (or group of these) for which cost is ascertained and used for the purpose of cost control.

cost accounting પોતે શું કરે છે, ઉત્તરો જે શબ્દો વાપરે છે એમાં: તે records the quantitative aspect only; તે product બનાવવાનો અને service આપવાનો cost નોંધે છે; તે deals only with cost ascertainment; તે uses both past and present figures; અને જુદાં જુદાં products ના costs નોંધવા માટે અમુક સિદ્ધાંતો અને procedures અનુસરે છે. આ પાંચ મુદ્દા એ જ cost accounting versus management accounting ના કોઠાની cost accounting વાળી column છે, એટલે અહીં યાદ કરી લેશો તો બીજી વાર યાદ કરવું નહીં પડે.

છપાયેલા ઉત્તરો વિષયનો કાળ તમારા માટે નક્કી કરી આપે છે: **the development of cost accounting is related to the industrial revolution**, જ્યારે management accounting આધુનિક business world ની જરૂરિયાત પ્રમાણે વિકસે છે. વિષયનો પરિચય માગતા કોઈ પણ પ્રશ્ન માટે આ આધારભૂત પ્રારંભિક પંક્તિ છે.

cost unit અને **cost centre** ને અલગ રાખો. unit એ measurement છે — cost of carrying a passenger per

km, cost of a hotel room per day. centre એ **location, person or item of equipment** છે, અને છપાયેલો ઉત્તર એનો હેતુ પણ ઉમેરે છે: to control the cost and to fix responsibility of the person in charge of a cost centre. આ બેની અદલાબદલી એ જ આ વ્યાખ્યા ગુમાવવાનો સૌથી સામાન્ય રસ્તો છે.

વિષય 2: Cost Accounting ના હેતુઓ [Objectives of Cost Accounting]

L2P4-C1-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting ના objectives અને cost control તથા cost reduction વચ્ચેનો ભેદ.

NOTES

છપાયેલો ઉત્તર જે ક્રમમાં આપે છે તે ક્રમમાં પાંચ objectives: Ascertainment of cost — cost objects માટે પૂર્ણ અને સચોટ cost આંકડો મેળવવો, પછી તે post completion હોય કે continuous; **Determination of selling price** — cost of goods manufactured માં અપેક્ષિત profit margin ઉમેરીને; **Cost control and cost reduction** — cost estimate કે budget ને વળગી રહેવું અને ઘટાડાનાં ક્ષેત્રો ઓળખવાં; **Ascertainment of profit of each activity** — cost ને activity પ્રમાણે વર્ગીકૃત કરીને activity-wise profitability મેળવવી; **Assisting in managerial decision making** — managers ને relevant cost information પૂરી પાડવી. એમને ક્રમાંક આપો. પરીક્ષક દરેક objective દીઠ એક પંક્તિને marks આપે છે.

Cost control versus cost reduction — છપાયેલો કોઠો જે પાંચ આધાર વાપરે છે: Meaning (control એટલે executive action દ્વારા undertaking ચલાવવાના cost નું માર્ગદર્શન અને નિયમન; reduction એટલે goods and services ના unit cost માં ખરો અને કાયમી ઘટાડો **without impairing their suitability**); **Emphasis** (control past performance અને variance analysis પર; reduction present and future performance પર, past performance ધ્યાનમાં લીધા વગર); **Approach** (control રૂઢિગત છે અને નક્કી કરેલાં ધોરણોને અનુસરવા પર ભાર મૂકે છે; reduction ગતિશીલ છે, દરેક function ને એના contribution ની દૃષ્ટિએ તપાસવામાં આવે છે); **Focus** (control એ કોઈ ચોક્કસ સમયગાળાની short term સમીક્ષા છે; reduction unit cost માં પદ્ધતિસર કાયમી ઘટાડો શોધે છે); **Nature of function** (control preventive છે, reduction corrective છે).

2023-Nov અને 2026-May ના ઉત્તરો જે વધુ ભેદ ઉમેરે છે તે: cost control વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં શક્ય હોય તેટલો ઓછામાં ઓછો cost શોધે છે, જ્યારે **cost reduction recognises no condition as permanent** — તે બધાં standards ને પડકારે છે અને સતત એમને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે છે; અને **cost control ends when the targets are achieved**, જ્યારે cost reduction નો કોઈ દેખીતો અંત નથી, તે સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે અને કાર્યક્ષમ cost control system હોય ત્યારે પણ ચાલુ રહે છે.

ફાંદો: છપાયેલા દરેક ઉત્તરમાં આ જ બે પંક્તિઓ ફરી ફરી આવે છે — **control is preventive, reduction is corrective**, અને **control ends at the target, reduction never ends**. સમય ઓછો હોય તો આ બે પંક્તિ અને meaning ની હરોળ મોટા ભાગના marks અપાવી દેશે. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર કહે છે કે cost reduction એટલે ગમે તેમ કરીને cost કાપવો; છપાયેલો meaning એ **permanent** ઘટાડો છે unit cost માં, **without impairing**

suitability — અને ત્રણેય શરતોને marks છે.

Format: ઉત્તર કોઠામાં લખો, એક **Basis of Difference** column અને cost control તથા cost reduction માટે એક એક column, હરોળ ક્રમાંકિત. છપાયેલા ઉત્તરો અને ક્યારેય ગદ્યમાં ચલાવતા નથી. પ્રશ્ન 'some more differences' માટે ત્યાં પણ દરેક હરોળ સામે basis મૂકો — basis વગરની વિરોધોની યાદી ભરતી જેવી લાગે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 3 પ્રશ્ન

- કોઠો બનાવો. પહેલાં basis, પછી એ જ હરોળમાં એની બંને બાજુ, જેથી પરીક્ષક જોડને એકસાથે નિશાન કરી શકે.

TQ 2.1 • PYQ 2016-May [5] (a) • 4M • Pg 3

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.2 • RTP 2023-Nov [14] (b) • Pg 4

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.4 • PYQ 2026-May [6] (b) • 5M • Pg 5

LEVEL I
Understanding

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન એક ભેદ ટાંકીને વધુ માટે ત્યાં ટાંકેલો ભેદ ફરી ન લખો. પછીના basis થી શરૂ કરો અને ચાર-પાંચ નવી હરોળ આપો.

TQ 2.3 • RTP 2026-Jan [19] (d) • Pg 4

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 3: Cost Accounting નો વ્યાપ [Scope of Cost Accounting]

L2P4-C1-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting નો scope.

NOTES

છપાયેલા ઉત્તરમાં scope નાં ચાર શીર્ષક આપ્યાં છે: Cost Control, Cost Report, Cost Comparison અને Cost Analysis. આ topic પર છપાયેલો એક જ પ્રશ્ન ઓળખનો પ્રશ્ન છે, સમજૂતીનો નહીં — તમને એક function આપીને પૂછાય છે કે તે scope ના કયા શીર્ષક નીચે આવે.

છપાયેલી જોડણી જેમની તેમ ઉતારો: 'it involves a detailed examination of each cost' → **Cost Control**; 'helps in planning and control, performance appraisal and managerial decision making' → **Cost Report**; 'cost involved in alternative courses of action' → **Cost Comparison**; 'to find out factors responsible for variance in actual costs from the budgeted costs' → **Cost Analysis**.

Format: બે columns — **Function** અને **Scope of Cost Accounting** — દરેક મદ દીઠ એક પંક્તિ, કોઈ સમજૂતી નહીં. છપાયેલો ઉત્તર 4 marks માટે ચાર labels સિવાય બીજું કશું આપતો નથી, એટલે દરેકને વાજબી ઠેરવવામાં

સમય ન બગાડો — સાચા label દીઠ એક mark — એ જ આખી allocation છે.

પાતળો topic — ચેતવણી. અહીં આજ સુધી એક જ પ્રશ્ન છપાયો છે અને એનો ઉત્તર ચાર શબ્દોનો છે. વિષયના scope વિશે પરીક્ષકને જે જોઈએ છે તે બાકીનું બધું objectives ના topic અને users ના topic દ્વારા પુછાય છે, એટલે અહીં વધુ સામગ્રી શોધવાને બદલે એ બે topics ઉથલાવો.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન functions ની યાદી આપીને દરેકને scope ના યોગ્ય અંગ સામે મૂકવાનું કહે છે. **મદ-દર-મદ, પ્રશ્નના પોતાના ક્રમાંક પ્રમાણે ઉત્તર લખો**, અને સમજાવતાં પહેલાં label આપો.
- દરેક મદના નિર્ણાયક શબ્દ પરથી જોડો — cost ની **detailed examination, planning and control** માટે વપરાતો આંકડો, કોઈ **alternative** નો cost, budget થી **variance**. દરેક મદ દીઠ એક જ label, બે નહીં.

TQ 3.1 · PYQ 2025-May [6] (Or) (c) · 4M · Pg 6

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 4: Cost and Management Accounting નો અન્ય સંબંધિત વિદ્યાશાખાઓ સાથેનો સંબંધ [Relationship of Cost and Management Accounting with other related disciplines]

L2P4-C1-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting નો બીજા સંબંધિત વિષયો સાથેનો સંબંધ, અને cost accounting તથા management accounting વચ્ચેનો ભેદ.

NOTES

છપાયેલા કોઠાના છ આધાર, ક્રમાંક: Nature — cost accounting records the quantitative aspect only, management accounting records both qualitative and quantitative aspects; **Objective** — cost accounting product બનાવવાનો અને service આપવાનો cost નોંધે છે, management accounting planning અને co-ordination માટે management ને માહિતી આપે છે; **Area** — cost accounting deals only with cost ascertainment, management accounting નો scope વધુ વિશાળ છે કારણ કે એમાં financial accounting, budgeting, tax અને planning આવી જાય છે.

અને બાકીના ત્રણ: Recording of data — cost accounting uses both past and present figures, management accounting ભવિષ્યના આંકડાના projection પર કેન્દ્રિત છે; **Development** — cost accounting નો વિકાસ is related to the industrial revolution, management accounting આધુનિક business world ની જરૂરિયાત પ્રમાણે વિકસે છે; **Rules and regulation** — cost accounting જુદાં જુદાં products ના costs નોંધવા માટે અમુક સિદ્ધાંતો અને procedures અનુસરે છે, management accounting does

not follow any specific rules and regulations.

Format: Sr. No. | Basis | Cost Accounting | Management Accounting — છ ક્રમાંકિત હરોળ. ડાબી column માં basis નો શબ્દ લખો — જે ઉત્તર basis નું નામ આપ્યા વગર છ વિરોધ ગણાવી દે તે કોઠો જે structure ની marks આપવા બનેલો છે તે જ ગુમાવે છે.

ફાંદો: વિદ્યાર્થીઓ લખી નાખે છે કે management accounting એ cost accounting નો ભાગ છે. છપાયેલો ઉત્તર ઊલટો ચાલે છે — management accounting એ **wider** વિષય છે; cost accounting **cost ascertainment** પૂરતું મર્યાદિત છે. બીજી વારંવાર થતી ભૂલ એ કહેવાની છે કે cost accounting ભવિષ્યલક્ષી છે; તે **past and present** આંકડા વાપરે છે, અને ભવિષ્યનું projection તો management accounting કરે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- દરેક basis ની બંને બાજુ લખો. જે હરોળ ફક્ત cost accounting નું વર્ણન કરે અને management accounting ખાલી રાખે તે એ basis માટે કશું મેળવતી નથી.

TQ 4.1 • PYQ 2017-May [7] (b) • 4M • Pg 7

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 5: Cost and Management Accounting ની ભૂમિકા અને કાર્યો [Role and Functions of Cost and Management Accounting]

L2P4-C1-T05

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting ની ભૂમિકા અને functions.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, અને pack માં એના પર સીધો લખાયેલો કોઈ ઉત્તર નથી. પરીક્ષકે ખરેખર એ જ જમીન બીજા બે ખૂણેથી પૂછી છે — **system શા માટે છે** (objectives નો topic) અને **તે જે આપે છે તે કોણ વાપરે છે** (users નો topic) — એટલે role-and-functions નો પ્રશ્ન નવી યાદી ઉપજાવવાને બદલે એ બે છપાયેલા ઉત્તરોમાંથી લખો.

છપાયેલા objectives ના ઉત્તરમાંથી લીધેલાં functions: cost objects માટે **ascertainment of cost** — પૂર્ણ અને સચોટ, post completion હોય કે continuous; cost of goods manufactured માં અપેક્ષિત profit margin ઉમેરીને **determination of selling price**; **cost control and cost reduction**, estimate કે budget ને વળગી રહીને અને ઘટાડાનાં ક્ષેત્રો ઓળખીને; **ascertainment of activity-wise profit**; અને relevant cost information સાથે **assisting managerial decision making**.

છપાયેલા users ના ઉત્તરમાંથી લીધેલી ભૂમિકા: system policy makers ને strategy અને સંસ્થાકીય માળખું ઘડવામાં, managers ને pricing, responsibility centres માપવામાં અને strategic options મૂલવવામાં, operational level staff ને performance goals અને parameters પ્રમાણે કામ કરવામાં, અને employees ને time, attendance તથા incentives માં કામ આવે છે — અને સંસ્થાની બહાર regulatory authorities, auditors, shareholders, and creditors and lenders ને.

પાતળો topic — ચેતવણી. આ topic માટે 'functions' ની અલગ યાદી ઉપજાવશો નહીં. pack જેટલું ટેકવી શકે તે બધું ઉપર આવી ગયું છે; અહીંના પ્રશ્નનો શ્રેષ્ઠ ઉત્તર એટલે objectives ની યાદી અને એના બીજા અર્ધ તરીકે users ની યાદી.

વિષય 6: Cost and Management Accounting ના ઉપયોગકર્તા [Users of Cost and Management Accounting]

L2P4-C1-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost and management accounting ની માહિતીના users, internal અને external.

NOTES

ઉત્તર હંમેશાં સૌથી પહેલાં આ ભાગલા પાડે છે: users સંસ્થાની દૃષ્ટિએ internal હોય કે external. Internal એટલે policy makers, managers, operational level staff and employees. External એટલે regulatory authorities, auditors, shareholders, and creditors and lenders. આ ભાગલાને જ તમારી પહેલી પંક્તિ બનાવો — પ્રશ્ન સામાન્ય રીતે 'give two internal and three external' એવા રૂપે આવે છે, અને mark સમજૂતી જેટલો જ વર્ગીકરણને પણ છે.

Internal users અને દરેકને શું જોઈએ છે: policy makers — ટૂંકા અને લાંબા ગાળાના ધ્યેય સિદ્ધ કરવાની strategies ઘડવા, સ્પર્ધાત્મક બજારમાં સંસ્થાને ગોઠવવા, અને strategies અમલમાં આવે તે માટે સંસ્થાનું માળખું રચવા; managers — cost object અને cost centre નો cost જાણવા, product કે service ની price જાણવા, responsibility centres ની કામગીરી માપવા અને મૂલવવા, product-wise, department-wise અને customer-wise profitability જાણવા, તથા strategic options મૂલવીને નિર્ણય લેવા; employees — time and attendance, incentives for work and performance standards ની માહિતી.

Operational level staff વિશે 5 marks માટે સ્વતંત્ર પ્રશ્ન પુછાયો છે, એટલે ચારેય મુદ્દા શબ્દશ: યાદ રાખો: supervisors, foreman and team leaders ને માહિતી જોઈએ છે to know the objectives and performance goals for them; volume, quality અને process જેવી product અને service ની specifications જાણવા; જે performance parameters સામે એમની કામગીરી મપાય અને મૂલવાય તે જાણવા; અને to know divisional (responsibility centre) profitability.

External users અને દરેકને શું જોઈએ છે: regulatory authorities — tariff determination, providing subsidies and rate fixation માટે, અને એમને આ માહિતી some standards and format ના આધારે જોઈએ

છે; **auditors** — financial accounts ના audit માટે કે **cost audit** જેવા special purpose audit માટે; **shareholders** — એમના રોકાણને અસર કરતી માહિતી, જે નવા મળેલા orders, product expansion અને market share વિશે **periodic communiques and annual reports** દ્વારા પહોંચાડાય છે; **creditors and lenders** — સંસ્થા એમને ચૂકવી શકશે કે નહીં એને અસર કરતી માહિતી, ઉદા. **book debts and inventories** સામે ધીરનારી financial institution ને **net debt position and stock balances** નો નિયમિત report જોઈએ છે.

Format અને ફાંદો: user નું નામ આપો, પછી તે માહિતી શા માટે વાપરે છે તે લખો. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર આઠ users નાં નામ ગણાવીને અટકી જાય છે — marks તો ઉત્તરના સમજૂતીવાળા અર્ધમાં છે. પ્રશ્ન સંખ્યાની મર્યાદા બાંધે ત્યાં એ મર્યાદા પાળો: બે પૂછ્યા હોય ત્યાં પાંચ internal users આપવાથી કશું વધારાનું મળતું નથી, સમય જ જાય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- દરેક user નીચે એના હેતુઓ છપાયેલા ઉત્તર પ્રમાણે જ ક્રમાંકિત પેટા-મુદ્દા તરીકે લખો, ફકરા તરીકે નહીં.

TQ 6.1 • PYQ 2018-May [6] (a) • 5M • Pg 8

LEVEL I
Understanding

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- બે વસ્તુ પુછાય છે અને બંનેને marks છે: બંને બાજુના users નાં નામ આપો, અને દરેક એ માહિતી શા માટે વાપરે છે તે લખો. હેતુ વગરની નામોની યાદીને અડધા marks મળે છે.
- પ્રશ્ન જેટલી સંખ્યા માગે તેટલી જ આપો — બે internal, ત્રણ external — એથી વધુ નહીં. બંને જૂથ અલગ શીર્ષક નીચે રાખો જેથી ભાગલા એક નજરે દેખાય.

TQ 6.2 • MTP 2024-Nov [6] (a) • 5M • Pg 8

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 7: સારી Cost Accounting System ની આવશ્યકતાઓ [Essentials of a Good Cost Accounting System]

L2P4-C1-T07

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — સારી cost accounting system નાં આવશ્યક લક્ષણો.

NOTES

છપાયેલા ક્રમમાં છ લક્ષણો, દરેક એની જોડી-વિશેષણો સાથે — જોડી એ જ mark છે: **Informative and simple; Accurate and authentic; Uniformity and consistency; Integrated and inclusive; Flexible and adaptive; Trust on the system.** પહેલાં શીર્ષક લખો અને પછી સમજૂતી, કારણ કે તમારી સમજૂતી પાતળી પડે

તોય એકલું શીર્ષક mark અપાવી શકે છે.

દરેક શીર્ષકનો અર્થ, ઉત્તરના પોતાના શબ્દોમાં: **informative and simple** — system tailor-made, practical, simple અને ઘંઘાકીય એકમની જરૂરિયાત સંતોષી શકે એવી હોવી જોઈએ, અને ઝીણી તથા બિનજરૂરી વિગતો દાખલ કરીને એની ઉપયોગિતા ગુમાવવી ન જોઈએ; **accurate and authentic** — અચોક્કસ data system ની output ને બગાડે છે અને ખોટો નિર્ણય લેવાઈ શકે છે; **uniformity and consistency** — cost data ની classification, treatment and reporting માં, જે horizontal and vertical બંને પ્રકારના વિશ્લેષણમાં benchmarking and comparability માટે જરૂરી છે.

અને છેલ્લાં ત્રણ: **integrated and inclusive** — સંપૂર્ણ ચિત્ર મળે તે માટે financial accounting, taxation, statistics અને operational research સાથે સાંકળેલી; **flexible and adaptive** — technological, reporting, regulatory and other requirements માં થતા ફેરફાર પ્રમાણે સુધારા ઝીલી શકે એવી; **trust on the system** — management ને output પર ભરોસો હોવો જોઈએ, અને એ માટે system ઘડવામાં **an active role of management** જોઈએ, જેથી તે એને નિર્ણય લેવા વાપરવા જેટલી ખાતરી ધરાવે.

ફાંદો: આ topic ને વારંવાર costing system installing કરવાનાં પરિબળો સાથે ભેળવી દેવાય છે, જે નવ પરિબળોવાળો અલગ topic છે. Features એ 'system કેવી હોવી જોઈએ' નો ઉત્તર છે; installation નાં પરિબળો 'બાંધતાં પહેલાં શું તપાસવું' નો. પ્રશ્નમાં features કે essentials હોય તો છ વિશેષણ-જોડી આપો; factors, installing કે designing હોય તો નવ પરિબળ.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- uniformity ને integration સાથે ભેળવશો નહીં. એ અલગ features છે અને એમના marks પણ અલગ છે: એક system ની અંદરના સુસંગત treatment ની વાત છે, બીજી એને બીજી systems સાથે સાંકળવાની.

TQ 7.1 • PYQ 2022-May [6] (a) • 5M • Pg 10

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 8: Costing System ની સ્થાપના [Installation of Costing System]

L2P4-C1-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting system દાખલ કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાનાં પરિબળો.

NOTES

છપાયેલા ક્રમમાં નવ પરિબળ: **Objective** — દાખલ કરતાં પહેલાં નક્કી કરો કે system selling prices નક્કી કરવા માટે છે, costs નિયંત્રિત કરવા માટે છે કે બંને માટે; **Nature of the business** — તે સંસ્થાને અનુકૂળ હોય તેવી costing system દાખલ કરો; **Organisational hierarchy** — system different levels of management ની જરૂરિયાત સંતોષવી જોઈએ, એટલે એને કઈ રીતે દાખલ કરવી તે નક્કી કરવા સંસ્થાનું માળખું તપાસાય છે; **Knowing the product** — product નો સ્વભાવ system નો પ્રકાર નક્કી કરે છે, અને જે product ને by-products હોય તેને

by-products નો પણ હિસાબ રાખતી system જોઈએ.

અને બાકીનાં પાંચ: **Knowing the production process** — without complete knowledge of the production process કોઈ સારી system ઊભી થઈ શકતી નથી; **Method of maintenance of cost records**

— cost અને financial accounts ને એક જ integral accounting system માં કઈ રીતે સાંકળી શકાય અને અલગ રાખેલા accounts ના set **could be reconciled by means of control accounts** કઈ રીતે;

Information synchronisation — system બીજી systems અને વિભાગો સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ જેથી માહિતી યોગ્ય સમયે એકઠી થાય, પ્રક્રિયા પામે અને ઉપલબ્ધ બને; **Statutory compliances and approvals** — cost information જાળવવા અને રજૂ કરવા માટેની બધી લાગુ પડતી requirements, rules, regulations અને approvals; **Attributes and reliability of information** — માહિતી accurate, reliable and useful હોવી જોઈએ, અને એ માટે **appropriately trained and competent staff** તથા **proper records** જોઈએ.

case-scenario વાળું રૂપ: એ જ નવ પરિબળ આ રીતે મુકાય છે — 'you are a consultant hired by a manufacturing company — how would you assess the critical factors'. એનો ઉત્તર એ જ ક્રમમાં checklist તરીકે લખો, દરેક પરિબળને તમે client ને પૂછો એવા પ્રશ્નમાં ફેરવીને: objective શું છે, ધંધાનો સ્વભાવ કેવો છે, hierarchy ને શું જોઈએ છે, અને એમ આગળ. સામગ્રી બદલાતી નથી, ફક્ત રજૂઆતની ચોકઠી બદલાય છે.

ફાંદો: વિદ્યાર્થીઓ જે પરિબળ છોડી દે છે તે છે **method of maintenance of cost records**, કારણ કે તે લાંબું છે. આ પ્રકરણને reconciliation ના પ્રકરણ સાથે જોડતું એક જ પરિબળ એ છે — **integral accounts** કે **separate sets reconciled through control accounts** — અને એકલા એને જ પૂરો એક mark છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- માગણીના બે અર્થ છે: **factors** પોતે, અને **એમનું મૂલ્યાંકન તમે કઈ રીતે કરશો**. બંનેનો ઉત્તર આપો; જે ફક્ત યાદી આપે છે તે બીજો અર્થ ગુમાવે છે.
- પરિબળોને સપાટ યાદી તરીકે નહીં, જૂથમાં ગોઠવો — system ના objectives, ધંધાનો સ્વભાવ, સંસ્થાનું પોતાનું માળખું, cost અને benefit. લાંબી યાદીને વાંચવાલાયક જૂથબંધી જ બનાવે છે.

TQ 8.1 • PYQ 2017-May [5] (b) • 4M • Pg 11

LEVEL I
Understanding

Easy

વિષય 9: Information Technology (IT) ના ઉપયોગ સાથે Cost Accounting [Cost Accounting with the use of Information Technology (IT)]

L2P4-C1-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — information technology ના ઉપયોગ સાથેનું cost accounting, અને digital costing system.

NOTES

cost accounting પર IT ની અસર — છપાયેલો ઉત્તર સાત મુદ્દા આપે છે અને પ્રશ્ન સામાન્ય રીતે પાંચ માગે છે: **ERP integrates the functional activities**, એટલે **single entry provides custom made reports for every purpose** અને cost તથા financial પરિણામોનું reconciliation સરળ અને ઓછું ગૂંચવણભર્યું બને છે; **paperless environment**, જ્યાં Bill of Material, Material Requisition Note, Goods Received Note અને labour utilisation report ની અનેક નકલોની જરૂર રહેતી નથી અને વિભાગ e-copy લઈ લે છે; **internet, intranet and extranet** સાધનોની ખરીદીમાં મદદ કરે છે — production ભૌતિક requisition note વગર material ખર્ચે છે અને purchase orders extranet પર જાય છે — જે **enables a shift towards the Just-in-Time approach**.

અને બાકીના ચાર: cost centre કે cost object નો cost સચોટ અને સમયસર નક્કી થાય છે કારણ કે દરેકને **codified** કરાય છે અને costs code પ્રમાણે સોંપાય છે, જે **automates cost accumulation and ascertainment** અને માહિતીને **job-wise, batch-wise, process-wise, cost centre wise** ગોઠવી આપે છે; reports, budgets અને standards માં **uniformity, irrespective of location, currency, language and regulations**; **cost and revenue variance reports generated on a real time basis** જેથી નિયંત્રણનાં પગલાં તરત લઈ શકાય; અને દરેક process નું ઝીણું નિરીક્ષણ જેથી non value added activities દૂર કરી શકાય.

Digital costing system — એના benefits ગણાવતાં પહેલાં એની વ્યાખ્યા આપો: તે production, procurement અને inventory management જેવાં જુદાં જુદાં business functions ને એના suppliers, customers અને બજારની digital costing systems સાથે data sharing અને network interaction દ્વારા સાંકળે છે. 'describe five benefits' વાળા દરેક પ્રશ્નમાં આ વ્યાખ્યાની પંક્તિ જ પહેલો mark છે.

છપાયેલા ક્રમમાં પાંચ benefits: cost object પર cost ની ચોક્કસ ascertainment, જે **allocation and apportionment** માટે activities તપાસવામાં મદદ કરે છે; **analysis of data on time spent on each activity**, જેનો ઉપયોગ **formulate incentive plans** માટે થાય છે; material requirement planning અને material ની ખરીદીનું scheduling; non-value-added activities ઓળખીને દૂર કરવી; અને standards બાંધવામાં તથા real time basis પર variances માપવામાં વપરાતી **data on resource consumption**.

ફાંદો: આ બે અલગ પ્રશ્ન છે, એક નહીં. 'Impact of IT in cost accounting' માં ERP અને paperless વાળા મુદ્દા જોઈએ; 'benefits of a digital costing system' માં ઉપરના પાંચ અને, ખાસ તો, સાંકળતી વ્યાખ્યા જોઈએ. બે મુદ્દા બંનેમાં આવે છે — **eliminating non-value-added activities** અને **real time variance information** — એટલે અટકી પડો તો આ બે બંને ઉત્તરમાં સલામત છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- digital costing ના ઉત્તરની શરૂઆત સાંકળતી વ્યાખ્યાથી કરો. જે ઉત્તર સીધો પહેલા benefit થી શરૂ થાય છે તે એક mark ફૂદી ગયો છે.

TQ 9.1 • PYQ 2021-Jan [6] (e) • 5M • Pg 13

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 9.2 • PYQ 2024-Sep [6] (a) • 5M • Pg 14

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 10: Cost Objects

L2P4-C1-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost objects અને cost units.

NOTES

વ્યાખ્યા, અગિયાર શબ્દોમાં: a cost object is anything for which a separate measurement of cost is required. પછી શ્રેણીઓ, જે છપાયેલો ઉત્તર ઉદાહરણો પહેલાં ગણાવે છે: a product, a service, a project, a customer, a brand category, an activity or a programme.

છપાયેલાં ઉદાહરણો, શ્રેણી પ્રમાણે — દરેક શ્રેણી દીઠ એક આપો, એક જ પ્રકારનાં ચાર નહીં: **Product** — smart phone, SUV car, book; **Service** — an airline flight from Delhi to Mumbai, a utility bill payment facility; **Project** — metro rail project, road project; **Activity** — quality inspection of materials, placing of orders; **Process** — refinement of crude in oil refineries. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર ચાર products આપે છે અને સંકલ્પનાનો વ્યાપ બતાવવાના marks ગુમાવે છે.

cost unit નો કોઠો લગભગ દરેક attempt માં પુછાય છે. છપાયેલા ઉત્તરો: Automobile — Number; Brewing — Barrel; Brick works — 1,000 bricks; Cement — Ton or per bag; Chemical — Litre, gallon, kilogram, tonne; Coal mining — Tonne; Education — Per course, per student, per batch, per lecture; Electricity — Kilowatt-hour (kWh); Engineering — Contract or job; Gas — Cubic feet.

અને છપાયેલી યાદીનો બાકીનો ભાગ: Hospitals — Patient day; Hotel or catering — Guest day or room day, per item, per meal; Oil — Cost per barrel, cost per gallon or litre; Power — Kilowatt-hour (kWh); Professional services — Chargeable hour, job, contract; Steel — Ton; Transport by road — Passenger-kilometre, tonne-kilometre; Construction — Square metre, cubic metre; Technology — Software licence, hardware components.

cost unit ના કોઠામાં બે ફાંદા: પહેલો, transport takes a composite unit — passenger-kilometre કે tonne-kilometre, એકલું kilometre નહીં, અને એ જ composite તર્ક patient day અને guest day આપે છે. બીજો, electricity and power both take kWh, અને oil and gas take different units — gas એટલે cubic feet, oil એટલે per barrel કે per litre. આ દરેકને એક mark છે અને તે અજાનને લીધે નહીં, બેદરકારીને લીધે ગુમાવાય છે.

Remembering જે શીખ્યા છે તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 2 પ્રશ્ન

- cost unit નો પ્રશ્ન બે columns ની યાદી તરીકે લખો, બીજું કશું નહીં. વ્યાખ્યા પુછાતી નથી અને છપાયેલા ઉત્તરમાં પણ આપી નથી.

TQ 10.1 · PYQ 2023-May [6] (a) · DESC · 5M · Pg 15

LEVEL I
Remembering

Medium

TQ 10.2 · PYQ 2025-Jan [6] (b) · DESC · 5M · Pg 15

LEVEL I

Medium

વિષય 11: Responsibility Centres

L2P4-C1-T11

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — responsibility centres, cost centres, profit centres અને investment centres.

NOTES

responsibility centres શા માટે હોય છે, અને વ્યાખ્યા: સંસ્થા વધે તેમ એની કામગીરી અને માળખું મોટાં અને વધુ જટિલ બને છે, એટલે management સત્તા અને જવાબદારી જુદા જુદા departments, divisions કે વ્યક્તિઓને સોંપે છે, અને એ એકમો કે વ્યક્તિઓ એટલે **responsibility centres**. દરેકને cost, revenue, profit અને return on investment માંથી એક કે વધુની દૃષ્ટિએ પોતાની કામગીરી માટે જવાબદાર ગણવામાં આવે છે. જવાબદારીની એ પંક્તિથી જ શરૂ કરો — વર્ગીકરણનો દરેક પ્રશ્ન એનાથી જ નક્કી થાય છે.

ચાર પ્રકાર, અને દરેકને ઓળખતી કસોટી: **Cost Centre** — manager centre ની અંદર થયેલા અને નિયંત્રણયોગ્ય costs માટે જવાબદાર છે, અને કામગીરી **cost control** પર મપાય છે; **Revenue Centre** — મુખ્યત્વે revenue ઊભી કરવા માટે જવાબદાર, માપ **in terms of revenue generated**; **Profit Centre** — **both generating revenue and incurring expenditure** માટે જવાબદાર, મૂલ્યાંકન **profitability** પર; **Investment Centre** — **profitability** માટે જવાબદાર અને capital investment ના નિર્ણય લેવાની સત્તા ધરાવે છે, મૂલ્યાંકન **profit as well as Return on Investment (ROI)** પર.

વર્ગીકરણના ઉત્તરો, જે લગભગ શબ્દશઃ ફરી ફરી આવે છે: bonds, stocks કે real estate property ની ખરીદી → **Investment Centre**; કેન્દ્ર સરકારનું **Maharatna, Navratna or Miniratna** public sector undertaking → **Investment Centre**; સંસ્થાની વિકેન્દ્રિત શાખાઓ → **Profit Centre**; hotel માંનું restaurant એકમ → **Profit Centre**; railway station પરનું ticket counter → **Revenue Centre**; sales department → **Revenue Centre**; airline નો reservation વિભાગ → **Revenue Centre**; e-commerce કંપનીનો customer support વિભાગ → **Cost Centre**.

cost centre ના બે પેટા-પ્રકાર જેના પર scenario ના પ્રશ્નો ફરે છે: **Standard Cost Centre**, જ્યાં **fixed input-output norms exist**, material અને labour ની standard quantities unit દીઠ નક્કી હોય છે અને વિચલનોને variance તરીકે controllable અને uncontrollable cost માં તપાસાય છે — output માપી શકાય છે અને input-output નો સંબંધ નક્કી છે; અને **Discretionary Cost Centre**, જ્યાં **output cannot be measured in financial terms** અને કામગીરી **only against the budget allocated** મપાય છે, કારણ કે **the input-output ratio cannot be defined**. બીજાનું છપાયેલું ઉદાહરણ research and development છે.

Cost centre, જૂની વ્યાખ્યા અને એનાં વર્ગીકરણ: a location, person, or an item of equipment (or group of these) for which cost may be ascertained and used for the purpose of cost control; તે સંસ્થાનો એવો ભાગ છે જે સીધો નફો પેદા કરતો નથી અને કંપની ચલાવવાના cost માં ઉમેરો કરે છે, જેમ કે R&D, marketing, help desk. Cost centres **personal** (વ્યક્તિ) હોય છે કે **impersonal** (સ્થળ કે સાધન);

manufacturing એકમમાં તે **production cost centres** હોય છે (જ્યાં raw material ને finished product માં ફેરવવા માટે હાથ ધરાય છે, જેમાં direct અને indirect બંને ખર્ચ આવે — machine shops, welding shops, assembly shops) કે **service cost centres** (જે production cost centre ને પૂરક છે — power house, gas production shop, material service centres, plant maintenance).

Profit centre, છપાયેલા શબ્દોમાં: એવું centre જેની કામગીરી કમાયેલી આવક અને થયેલા cost ની દૃષ્ટિએ મપાય છે, અને જેની **main responsibility is to generate and maximise profit**; તે એવી શાખા કે division છે જેનો હિસાબ profit ગણવા માટે સ્વતંત્ર રીતે રખાય છે, અને એના managers ને સામાન્ય રીતે product pricing તથા operating expenses અંગેના નિર્ણયની સત્તા હોય છે.

ફાંદો, અને આખા પ્રકરણમાં સૌથી સામાન્ય એ જ છે: વિદ્યાર્થીઓ sales department ને profit centre કહી દે છે. છપાયેલા ઉત્તરો એને **Revenue Centre** ગણે છે — તે revenue અને commission જેવા પોતાના selling ખર્ચ પર અંકુશ રાખે છે, પણ **not production costs**. એ જ રીતે PSU કે capital investment નો નિર્ણય લેતું કોઈ પણ એકમ **Investment Centre** છે, profit centre નહીં; ભેદરેખા છે **authority over capital investment and evaluation on ROI**. પ્રશ્ન 'show the reason for your classification' કહે ત્યાં label પહેલાં કસોટી લખો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 2 પ્રશ્ન

- ચારેય પ્રકાર એમના કામગીરીના માપ સાથે યાદ રાખો — cost, revenue, profit, ROI. દરેક વર્ગીકરણને વાજબી ઠેરવવા એ જ માપ વપરાય છે.

TQ 11.1 · PYQ 2015-May [7] (a) · DESC · 4M · Pg 17

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 11.2 · PYQ 2016-May [7] (e) (ii) · DESC · 2M · Pg 18

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 4 પ્રશ્ન

- 'define and discuss the types' વાળા પ્રશ્નમાં types પર પહોંચતાં પહેલાં પહેલી બે પંક્તિ સત્તાની સોંપણી અને જવાબદારી પર ખર્ચો. વ્યાખ્યાનો mark ત્યાં જ બેઠો છે.

TQ 11.3 · PYQ 2017-May [5] (a) · DESC · 4M · Pg 18

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 11.4 · PYQ 2021-Jul [6] (a) · DESC · 5M · Pg 19

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 11.6 · MTP 2025-Dec S2 [3] (b) · DESC · 5M · Pg 20

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 11.7 · MTP 2026-Mar S1 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 22

LEVEL I
Understanding

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- scenario કારણ માગે ત્યાં વિભાગો એક પછી એક લો અને પહેલાં નિર્ણાયક લક્ષણ લખો — fixed input-output norms, કે ન માપી શકાય એવું output, કે production cost પર અંકુશનો અભાવ, કે investment પરની સત્તા — પછી label લખો. જે ઉત્તર નિર્ણાયક લક્ષણ વગર labels આપે તે અડધા marks ગુમાવે છે.

TQ 11.5 · PYQ 2025-Sep [6] (a) · 5M · Pg 20

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 12: Cost Accounting ની મર્યાદાઓ [Limitations of Cost Accounting]

L2P4-C1-T12

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — cost accounting ની મર્યાદાઓ.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી અને pack માં એના પર લખાયેલો કોઈ ઉત્તર નથી, એટલે નીચે જે છે તેને શીખેલી યાદી નહીં પણ આસપાસના ઉત્તરોમાંથી ભેગી કરેલી pack ની પોતાની સામગ્રી ગણો, અને પરીક્ષા પહેલાં મર્યાદાઓની આખી યાદી માટે Study Material જુઓ.

system ની પહોંચ વિશે છપાયેલા ઉત્તરો જે કબૂલે છે તે: cost accounting records the quantitative aspect only, જ્યારે management accounting both qualitative and quantitative બંને પાસાં નોંધે છે; cost accounting only deals with cost ascertainment, જ્યારે management accounting wider in scope છે; અને cost accounting uses both past and present figures, જ્યારે ભવિષ્યના આંકડાનું projection management accounting નું કામ છે. આ ત્રણ પંક્તિ મર્યાદાઓના કોઈ પણ ઉત્તરનો આધારભૂત ગર્ભ છે.

બીજી આધારભૂત મર્યાદા એ છે કે મહત્વના costs ચોપડે ચડતા જ નથી. **Imputed costs do not involve any immediate cash payment** અને **not recorded in the books of account**, છતાં સાધનો બદલવાના અને બે વિકલ્પોની સાપેક્ષ નફાકારકતા જેવા નિર્ણયો માટે તે મહત્વના છે; **opportunity cost** — કોઈ એક વિકલ્પ સ્વીકારતાં જતા કરેલા લાભનું કે કરેલા ભોગનું મૂલ્ય — એ પણ **is not recorded in the books of accounts** છતાં **plays an important role in managerial decision making**. જે system આ બંનેને છોડી દે તે એકલી નિર્ણયને ટેકો આપી શકે નહીં.

ત્રીજી એ કે system માપસર બાંધવી પડે છે, અને ખરાબ રીતે પણ બંધાઈ શકે છે. essentials નો topic ઝીણી અને બિનજરૂરી વિગતો દાખલ કરીને ઉપયોગિતા ગુમાવવા સામે ચેતવે છે, એવા data સામે ચેતવે છે જે **accurate and authenticated** ન હોય કારણ કે તે system ના output ને બગાડી શકે અને ખોટો નિર્ણય લેવાઈ શકે, અને નોંધે છે કે **management has trust in the system and its output** ન હોય ત્યાં સુધી system નિષ્ફળ જાય છે. મર્યાદા તરીકે વાંચો તો એ છે cost, જટિલતા અને અસ્વીકાર.

વિષય 13: Costs નું વર્ગીકરણ [Classification of Costs]

L2P4-C1-T13

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — costs નું element, function, variability, controllability અને managerial decision making માંના ઉપયોગ પ્રમાણે વર્ગીકરણ.

NOTES

topic માં એક જ formula છે, અને તે વારંવાર પુછાય છે: Conversion Cost = Direct Labour Cost + Direct Expenses + Manufacturing Overhead, અથવા એ જ વાત આ રીતે — **Conversion Cost = Factory Cost - Direct Materials Cost.** બંને રૂપ આપો; cost sheet ના પ્રશ્નમાં બીજું રૂપ જ તમને બચાવે છે. પહેલાં એની વ્યાખ્યા આપો — raw materials ને finished goods માં ફેરવવા માટે થતો cost.

નિર્ણય લેવા સાથે જોડાયેલા terms, છપાયેલા શબ્દોમાં જ, કારણ કે શબ્દો જ mark છે: **Sunk cost** — ભૂતકાળમાં થઈ ચૂકેલા historical costs; ચાલુ સમયગાળાના નિર્ણયમાં એમની કોઈ ભૂમિકા નથી, અને replacement ના નિર્ણયમાં હાલના machine ની written down value એનું છપાયેલું ઉદાહરણ છે; **Opportunity cost** — કોઈ એક વિકલ્પ સ્વીકારતાં જતા કરેલા લાભનું કે કરેલા ભોગનું મૂલ્ય, જેનું ઉદાહરણ વિસ્તરણ માટે ઉપાડેલી bank deposit પર ગુમાવેલું વ્યાજ છે, અને તે **not recorded in the books of accounts**; **Imputed cost** — does not involve any immediate cash payment, not recorded in the books, also known as economic cost અને similar to opportunity cost; **Out-of-pocket cost** — that portion of total cost which involves cash outflow, એક short-run સંકલ્પના, avoidable if the proposal is not accepted; **Explicit cost** — out-of-pocket cost, જેમાં immediate payment of cash સામેલ છે; **Implicit cost** — તત્કાળ રોકડ ચુકવણી નહીં, ચોપડે નોંધાતો નથી.

પૂર્વનિર્ધારિત કુટુંબ, જે સાથે જ પુછાય છે: **Pre-determined cost** — production કે કામગીરી શરૂ થાય તે પહેલાં, cost ને અસર કરતાં બધાં પરિબલોની specification ના આધારે ગણાયેલો cost; **Standard cost** — management ની કાર્યક્ષમ કામગીરીની અપેક્ષિત કક્ષા અને એને જરૂરી ખર્ચ પરથી ગણાયેલો pre-determined cost, જે **for price fixation and for cost control through variance analysis** વપરાય છે; **Estimated cost** — Kohler ની વ્યાખ્યા પ્રમાણે, ઉત્પાદન કે ખરીદીનો અપેક્ષિત cost, ઘણી વાર product ના unit ની દૃષ્ટિએ, જે વાસ્તવિક production કે ખરીદી પહેલાં ઉપલબ્ધ માહિતીના આધારે ગણાય છે, અને તે **prospective** છે કારણ કે તે આગાહી કરે છે; **Marginal cost** — output ના કોઈ પણ આપેલા જથ્થા પર, output એક unit વધે કે ઘટે ત્યારે કુલ costs જેટલી રકમથી વધે છે તે; **Differential cost** — activity level, technology, process કે ઉત્પાદનની રીત બદલાતાં કુલ cost માં (variable તેમજ fixed) થતો વધારો કે ઘટાડો, જેને incremental કે decremental cost કહે છે.

વર્તન અને જોડાણ સાથેના terms: **Discretionary cost** — not tied to a clear cause and effect relationship between inputs and outputs, જે from periodic decisions regarding the maximum outlay to be incurred ઊભો થાય છે — advertising, public relations, training; **Engineered cost** — એનાથી ઊલટો, જે inputs અને outputs વચ્ચેના સ્પષ્ટ કારણ-પરિણામ સંબંધમાંથી જ ઊભો થાય છે, અને એ સંબંધ usually personally observable હોય છે; **Product cost** — inventoriable, assigned to the

product, અને mark અપાવતી વ્યાખ્યા એ છે કે marginal costing હેઠળ variable manufacturing costs અને absorption costing હેઠળ total manufacturing costs એ product costs ગણાય છે; **Period cost** — products ને સોંપાતો નથી પણ સમયગાળાની આવક સામે ખર્ચ તરીકે ચડે છે, અને બધા non-manufacturing costs — general and administrative, selling and distribution — એ period costs છે; **Capitalised cost** — initially recorded as assets and subsequently treated as expenses, જેમ કે machine ના cost માં ઉમેરાતી installation ખર્ચ; **Shut down cost** — costs which continue to be incurred even when a plant is temporarily shut down, જેમ કે rent, rates અને depreciation, which cannot be eliminated with the closure; **Absolute cost** — product, process કે unit નો in its totality cost, જેના પર આગળનું વિશ્લેષણ ટકે છે; **Controllable cost** — can be controlled, typically by a cost, profit or investment centre manager, અને એ responsibility centre ના વડાના પગલાંથી પ્રભાવિત થઈ શકે છે, જ્યારે uncontrollable costs એ છે જે થઈ શકતા નથી.

relevance નો પ્રશ્ન, અને જે છપાયેલી જોડણી સામે તમને marks મળે છે: પોતાની માલિકીની જગ્યા વાપરવી અને એના બદલે એવી જ office ભાડે ન લેવી → **opportunity cost, also imputable or notional cost** → **relevant**; હંગામી ધોરણે બંધ કરેલા factory shed નું ચૂકવાતું ભાડું → **committed cost or shut down cost** → **non-relevant**; market research agency ને ચૂકવાઈ ગયેલી રકમ → **sunk cost** → **non-relevant**; sales ની ટકાવારીએ ચૂકવાતું sales incentive → **out of pocket cost** → **relevant**; project માં રોકાણ કરવાથી fixed deposit પર જતું કરેલું વ્યાજ → **opportunity cost** → **relevant**. **જોડણી જે નિયમ પર ચાલે છે તે:** cost ત્યારે relevant છે જ્યારે તે **future and differs between alternatives** હોય — જે ખર્ચાઈ ગયું છે, કે તમે ગમે તે નક્કી કરો તોય ચૂકવવું પડશે, તે નહીં.

product cost ગણવાના ત્રણ હેતુ, જે સમૂહમાં પુછાય છે: preparation of financial statements, જ્યાં ધ્યાન **inventoriable costs** પર હોય છે; **product pricing**, જેના માટે product ગ્રાહક સુધી પહોંચાડવા સુધીની value chain ના દરેક ક્ષેત્રનો cost ગણતરીમાં લેવો જોઈએ; અને **contracting with government agencies**, જ્યાં agency cost plus contracts હેઠળ contractors ને research and development તથા marketing costs વસૂલવા ન પણ દે.

function પ્રમાણે અને variability પ્રમાણેનું વર્ગીકરણ બે columns નો ઉત્તર છે અને દરેક column ને અલગ marks મળે છે. છપાયેલી જોડણી: **consumable store** → factory, production or manufacturing overhead / **variable**; **general manager's salary** → administration / **fixed**; **delivery van expenses** → distribution / **semi-variable or variable**; **compensation of fixed salary plus commission on sales** → selling and distribution / **semi-variable**; **rent of finished goods warehouse** → selling and distribution, or distribution / **fixed**. ફાંદો એ છે કે બેમાંથી એક જ column નો ઉત્તર આપવો, કે salary-plus-commission વાળા package ને variable કહેવું — fixed ઘટક હોય એટલે તે **semi-variable** બને છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 6 પ્રશ્ન

- જે term ને formula હોય ત્યાં વ્યાખ્યા સાથે formula પણ લખો. formula વગરનો conversion cost અડધો ઉત્તર છે.

TQ 13.2 · MTP 2019-Mar [6] (a) · DB · 5M · Pg 24	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.3 · PYQ 2023-Nov [6] (a) · DESC · 5M · Pg 24	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.4 · PYQ 2025-May [6] (a) · DESC · 5M · Pg 25	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.5 · RTP 2025-May [20] (a) · DESC · Pg 26	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 13.6 · RTP 2025-May [20] (d) · DESC · Pg 26	LEVEL I Understanding	Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 2 પ્રશ્ન

- non-relevant ના ચુકાદાને એમ કહીને વાજબી ઠેરવો કે તે cost થઈ ચૂક્યો છે કે નિર્ણય ગમે તે હોય તોય ચૂકવવાનો જ છે. એક ઉપવાક્ય બસ છે, પણ તે અટકળને વિશ્લેષણવાળા ઉત્તરમાં ફેરવી દે છે.

TQ 13.7 · PYQ 2026-Jan [6] (a) · DESC · 5M · Pg 27	LEVEL II Analysis	Medium
TQ 13.8 · RTP 2026-May [17] (a) · DESC · Pg 28	LEVEL II Analysis	Hard

વિષય 14: Costing ની પદ્ધતિઓ [Methods of Costing]

L2P4-C1-T14

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — costing ની methods અને દરેક જે ઉદ્યોગોમાં વપરાય છે તે.

NOTES

છપાયેલા ઓળખ-ઉત્તરોમાંથી લીધેલી, method નક્કી કરતી કસોટી: costs to a specific job ચડે → **Job costing**; costs products ના સમૂહને કે પૂર્વનિર્ધારિત lot ને ચડે → **Batch costing**; cost for a single product નક્કી થાય → **Single, unit or output costing**; costs operations ને ચડે અને ઉત્પાદિત units પર સરેરાશ કઢાય, કે **each stage of work** નો cost કઢાય → **Process or operation costing**; બે કે વધુ methods નું સંયોજન, જ્યાં product નો સ્વભાવ જટિલ હોય અને એક જ method થી cost નક્કી ન થઈ શકે → **Multiple costing**.

ઉદ્યોગ-થી-method ની યાદી, બરાબર છપાયા પ્રમાણે: Real estate — **Contract costing**; Motor repairing workshop — **Job costing**; Chemical industry — **Process costing**; Transport service — **Service or operating costing**; Assembly of bicycles — **Multiple output costing**; Biscuit manufacturing — **Batch costing**; Power supply companies — **Service costing**; Car manufacturing — **Multiple costing**; Cement industry — **Process or output costing**; Printing press — **Job costing**.

અને છપાયેલી યાદીનો બાકીનો ભાગ: Oil refinery — **Process costing**; Interior decoration — **Job costing**; Airlines company — **Operation or service costing**; Advertising — **Job costing**; Car assembly — **Multiple costing**; Paper and pulp — **Process costing**; Bakery — **Batch costing**; Custom furniture

workshop — Job costing; Packaged snacks on a continuous basis — Process costing; Bus transport fleet — Service or operating costing.

unit costing અને batch costing, સાથે વ્યાખ્યાયિત કારણ કે તે સાથે જ પુછાય છે: **unit costing** એ એવી method છે જ્યાં ઉત્પાદન એકસરખું હોય અને output ના દરેક unit ને એકસરખો cost લાગે; costs **collected and analysed element-wise** થાય છે અને **the cost per unit is the total cost divided by the number of units produced** — paper, cement and steel works માં વપરાય છે. **Batch costing** એ specific order costing નો પ્રકાર છે જેમાં વસ્તુઓ batches તરીકે ઓળખાતા પૂર્વનિર્ધારિત lots માં બને છે, અને batch માં unit દીઠ cost એટલે એ batch નો કુલ cost ભાગ્યા એ batch માં બનેલા units ની સંખ્યા — pharmaceutical અને drug ઉદ્યોગો, readymade garments, તથા television અને radio sets ના electronic parts માં વપરાય છે.

ફાંદો, જે છપાયેલા ઉત્તરોમાં આરપાર દેખાય છે: assembly is not the same as manufacture. Assembly of bicycles અને car assembly એ **multiple costing** છે, કારણ કે components નો cost અલગ કઢાય છે અને પછી જોડાય છે, જ્યારે cement કે chemical જેવું એક જ સળંગ product એ **process costing** છે. બીજી વારંવાર થતી ભૂલ transport service માટે job costing આપવાની છે — જે service વારંવાર એક પ્રમાણભૂત unit માં અપાય છે તેને **service or operating costing** લાગુ પડે છે.

scenario વાળા રૂપ માટે format: ત્રણ columns — **business scenario, costing method, key reason** — અને કારણ એક શબ્દસમૂહ હોય, ફક્ત નહીં: uniform products અને mass production; ગ્રાહકદીઠ અનોખા custom jobs; ઓળખી શકાય એવા batches માં ઉત્પાદન; સળંગ અને પ્રમાણભૂત ઉત્પાદન; kilometre કે passenger-kilometre જેવા service unit દીઠ costing. પ્રશ્ન 'explaining your reasoning' કહે છે, એટલે ત્રીજું column ફરજિયાત છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- શુદ્ધ ઓળખ-પ્રશ્ન માટે બે columns, કોઈ ગદ્ય નહીં. 5 marks માં પંદર ઉદ્યોગ એટલે દરેકને mark નો ત્રીજો ભાગ — અહીં કસોટી ઝડપની છે.

TQ 14.1 • PYQ 2021-Jan [6] (d) • DESC • 5M • Pg 30

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 3 પ્રશ્ન

- 'describe unit costing and batch costing' માટે પહેલાં વ્યાખ્યા, પછી cost-per-unit નો નિયમ, પછી ત્રણ ઉદ્યોગ. દરેકની ત્રણ પંક્તિમાં ત્રણ marks છે.

TQ 14.3 • PYQ 2024-May [6] (c) • DESC • 4M • Pg 32

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 14.2 • PYQ 2022-May [6] (e) • DESC • 5M • Pg 32

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 14.4 • MTP 2024-Nov [6] (Or) (d) • DESC • 4M • Pg 33

LEVEL I
Understanding

Medium

Evaluation માપદંડ પર ચકાસીને નિર્ણય આપવો · 1 પ્રશ્ન

- દરેક ધંધાને એક નામ દીધેલી method અને એક કારણ મળે. એમને ટૂંકા કોઠા તરીકે કે પ્રશ્નને મળતી અક્ષરાંકિત પંક્તિઓ તરીકે લખો — બધાંને આવરી લેતો ફક્ત ધંધા-દીઠ mark ગુમાવે છે.
- કારણો ધંધાના એ લક્ષણ તરફ આંગળી ચીંધવી જોઈએ જે નિર્ણય કરે છે — સળંગ mass output, ગ્રાહકની પોતાની specification, batch, કે service. એ લક્ષણ વગર method નું નામ આપવું એ અડધો ઉત્તર છે.

TQ 14.5 · MTP 2025-Nov S1 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 33

LEVEL II
Evaluation

Hard

વિષય 15: Costing ની techniques [Techniques of Costing]

L2P4-C1-T15

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 1, Introduction to Cost and Management Accounting — costing ની techniques.

NOTES

Techniques એ methods નથી. method એ ઉત્તર આપે છે કે output માટે cost કઈ રીતે એકઠો કરાય — job, batch, process. technique એ ઉત્તર આપે છે કે એકઠા થયેલા cost નું શું કરાય અને એ ક્યાં વપરાય, અને છપાયેલો ઉત્તર નોંધે છે કે technique **may be used in conjunction with any method of costing.** આ પંક્તિ પહેલી લખો; આ topic ને methods ના topic થી એ જ અલગ પાડે છે અને ઉત્તર ત્યાં જ જિતાય કે હારાય છે.

Uniform costing — જ્યારે કોઈ ઉદ્યોગની અનેક પેઢીઓ અંદરોઅંદર સંમત થઈને એક જ costing ની પદ્ધતિ ઝીણવટથી અનુસરે, જુદી જુદી મદો અને processes માટે સમાન પરિભાષા અપનાવે. એના બે છપાયેલા ફાયદા: દરેક પેઢીની કામગીરી બીજી સાથે કે ઉદ્યોગની સરેરાશ કામગીરી સાથે સરખાવી શકાય; અને આખા ઉદ્યોગ માટે સાચો ગણાય એવો goods નો cost of production નક્કી કરી શકાય, જે **useful when tax relief or protection is sought from the Government.**

Marginal costing — fixed અને variable costs વચ્ચે ભેદ પાડીને marginal cost નક્કી કરવો, જે **to ascertain the effect of changes in volume or type of output on profit** વપરાય છે. **Absorption costing** — variable અને fixed બંને costs ને operations, processes કે products પર ચડાવવાની રીત, અને છપાયેલો ઉત્તર સીધો વિરોધ મૂકે છે: **this differs from marginal costing where fixed costs are excluded.** **Direct costing** — cost analysis નું વિશિષ્ટ રૂપ જે નિર્ણય લેવા માટે ફક્ત variable costs વાપરે છે, fixed costs ને ગણતરીમાં લેતું નથી, કારણ કે તે **assumed to be associated with the time periods in which they are incurred.**

Standard costing and variance analysis — એવી technique જેમાં standard costs પૂર્વનિર્ધારિત કરાય છે અને પછી નોંધાયેલા actual costs સાથે સરખાવાય છે; તે **a technique of cost ascertainment and cost control** છે, **any method of costing** સાથે વાપરી શકાય છે, અને ખાસ કરીને ત્યાં અનુકૂળ છે જ્યાં ઉત્પાદનની રીત પુનરાવર્તિત સ્વભાવની પ્રમાણભૂત વસ્તુઓ બનાવવાની હોય.

Historical costing — costs થઈ ગયા પછી એમનું ascertainment, અને છપાયેલો ઉત્તર સીધું ઉમેરે છે કે **this**

type of costing has limited utility. એનાં બે પેટા-રૂપ છે, દરેકને એક mark: **post costing, ascertainment of cost after production is completed**; અને **continuous costing**, જ્યાં job પૂરો થતાંવેત કે job ચાલુ હોય ત્યારે પણ cost નક્કી કરાય છે.

Format: બે columns નો કોઠો — **Technique** અને **Description** — છપાયેલા ક્રમમાં: uniform, marginal, standard costing and variance analysis, historical, absorption, direct. 5 marks માટે છ techniques, એટલે દરેકનાં એક-બે વાક્ય અને ફાયદા ફક્ત uniform costing નીચે, જ્યાં છપાયેલો ઉત્તર એ આપે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- marginal ને absorption સાથે બાજુબાજુની હરોળમાં મૂકી અને ભેદ એક જ ઉપવાક્યમાં લખો — fixed costs બાકાત, સામે બધા costs ચડાવાય. આ વિરોધ બેમાંથી કોઈ એકના વર્ણન કરતાં વધુ કિંમતી છે.

TQ 15.1 • PYQ 2021-Dec [6] (a) • DESC • 5M • Pg 34

LEVEL I
Understanding

Medium

પ્રકરણ 2

Material Cost

15 વિષય · 42 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો · મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE

આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે

પેપરને અનુરૂપ

Level I — Comprehension & Knowledge

27.7%

232 માંથી 64 marks

Level II — Analysis & Application

72.3%

232 માંથી 168 marks

આ પ્રકરણ ICAI ની પોતાની band ની અંદર જ બેસે છે — Level I 28% સામે 20-30%. તેને એ જ પ્રમાણમાં તૈયાર કરો: method જાણો, પછી તેને ઘૂંટો.

વિષય 1: Material Control

L2P4-C2-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material control અને material control નું ચક્ર.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, એટલે છપાયેલા ઉત્તરો જે documents અને records નું વર્ણન કરે છે એમાંથી ઉત્તર બાંધો, અને control ના objectives માટે યાદી ઉપજાવવાને બદલે Study Material વાંચો.

પ્રકરણ ખરેખર જે documents નું નામ આપે છે, જે ક્રમે તે આવે છે તે ક્રમમાં: Bill of Material, કોઈ પણ job કે ઉત્પાદનના બીજા એકમ માટે જરૂરી materials ની standard quantities નું પત્રક, જે engineering or planning department તૈયાર કરે છે; material requisition note, જે જરૂર પડે તેમ stores પાસેથી material નો એક lot માગે છે અને જે વિભાગને જોઈએ છે તે જ ઉઠાવે છે; Goods Received Note; અને perpetual inventory ના બે records — store keeper રાખે છે તે bin card અને cost accounting department રાખે છે તે stores ledger.

pack જે control નો હેતુ સીધો જણાવે છે તે inventory control ના ઉત્તરમાંથી આવે છે: to make a balance between sufficient stock and over-stock. Stock એટલો હોવો જોઈએ કે uninterrupted production flow can be maintained, કારણ કે અપૂરતો stock ફક્ત production અટકાવતો નથી, revenue અને goodwill પણ ગુમાવડાવે છે; સામે પક્ષે inventory ને ખરીદી, સંગ્રહ અને જાળવણી માટે નાણાં જોઈએ છે, અને obsolescence તથા pilferage નું જોખમ રહે છે. A trade-off between stock-out and over-stocking is required.

control ના ચાર આધાર, જે આ પ્રકરણનો બાકીનો ભાગ છે અને material control ના કોઈ પણ ઉત્તરમાં નામ

દઈને લખવા જોઈએ: **by setting quantitative levels**; relative classification ના આધારે; **using ratio analysis**; અને **physical control**.

વિષય 2: Materials ની ખરીદ પ્રક્રિયા [Materials Procurement Procedure]

L2P4-C2-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — materials procurement ની procedure, bill of material અને material requisition note.

NOTES

Bill of material, છપાયેલા શબ્દોમાં: કોઈ પણ job કે ઉત્પાદનના બીજા એકમો માટે જરૂરી materials ની standard quantities નું પત્રક; **also known as the material specification list or material list**; એમાં કોઈ ચોક્કસ કામ કે job order પાર પાડવા માટે જરૂરી materials અને બીજી stores items નો code, description અને quantity હોય છે; એમાં જણાવેલી materials અને stores items ના issue માટે તે authorisation તરીકે કામ કરે છે; અને એનો ઉપયોગ કાગળિયાં બચાવે છે તથા materials ની ચોક્કસ quantity ની જ requisition થાય એની ખાતરી આપે છે. તે engineering or planning department પ્રમાણભૂત નમૂનામાં, ચાર નકલમાં તૈયાર કરે છે.

ચાર વિભાગીય ઉપયોગ, દરેકની એક પંક્તિ, અને 5 mark નો પ્રશ્ન એ જ રીતે તપાસાય છે: **Purchase department** — materials are procured on the basis of the specifications mentioned in it; **Production department** — વાપરવાની થતી materials ના સ્વભાવ અને જથ્થા પ્રમાણે production નું આયોજન થાય છે અને એ પ્રમાણે material requisition lists બને છે; **Stores department** — requisition કરનાર વિભાગને materials આપતી વખતે તે સંદર્ભ-document તરીકે વપરાય છે; **Cost or accounting department** — cost અને profit નો અંદાજ બાંધવા વપરાય છે, અને કોઈ પણ purchase, issue અને usage આ document સામે સરખાવીને ચકાસાય છે.

bill નો પોતાનો format, જો દોરવાનું કહેવાય તો: શીર્ષકમાં Job or Work Order No., BOM No. and Date, પછી Sr. No. | Materials and Parts Description | Quantity | Remarks નાં columns, પછી Prepared by — Chief, Drawing Office or Planning Department અને **Checked by**.

Bill of material સામે material requisition note — ઉત્તર contents અને utility બંને પર આપો, કોઠામાં, ફક્ત વ્યાખ્યા પર નહીં. **On contents:** bill શરૂઆતમાં જ job કે product માટે જોઈતી દરેક material quantities સાથે ગણાવે છે અને તે drawing કે planning office બનાવે છે; requisition જરૂર પડે તેમ stores પાસેથી material નો એક lot માગે છે અને જે વિભાગને જોઈએ છે તે બનાવે છે. **On utility:** bill કામ શરૂ થાય તે પહેલાં planning, purchasing અને cost estimation માટે કામ આવે છે અને આખા job ને આવરે છે; requisition એક individual issue ને મંજૂરી આપે છે અને એના પરથી જ stores ledger અને job ને charge કરાય છે.

ઉત્તરને ઊંચકતી પંક્તિ: one bill of material usually gives rise to several requisition notes. આમ કહેવાથી બે documents વચ્ચેનો ફક્ત વિરોધ નહીં પણ સંબંધ દેખાય છે, અને છપાયેલું માર્ગદર્શન એ જ મુદ્દો અલગ તારવે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 2 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન ચાર વિભાગનાં નામ આપે ત્યાં ચાર હરોળ વાપરો અને પ્રશ્નનો ક્રમ જાળવો. વિભાગ દીઠ એક પંક્તિ એ જ આખી allocation છે.

TQ 2.1 · PYQ 2021-Dec [4] (c) · DESC · 5M · Pg 40

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 2.2 · PYQ 2026-Sep [6] (Or) (c) · DB · 4M · Pg 41

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 3: Materials Receipt નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Materials Receipt]

L2P4-C2-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — મળેલી materials નું valuation અને cost of purchase માં શું આવે છે.

NOTES

Treatment ના નિયમો, અને દરેકને એક mark છે: Detention charges or fines — કોઈ statutory authority દ્વારા નિયમ કે કાયદાના ભંગ બદલ લાદવામાં આવે છે; એ abnormal cost છે, cost of purchase માં લેવાતો નથી.

Demurrage — materials ચડાવવા-ઉતારવામાં વિલંબ બદલ transporter લાદે છે તે દંડ; એ abnormal cost છે, cost of purchase માં લેવાતો નથી. **Shortage due to abnormal reasons** — mishandling, pilferage કે ટાળી શકાય એવું કોઈ પણ કારણ — તે good units પર ચડતી નથી; abnormal reasons ને લીધે થતી losses Costing Profit and Loss Account માં debit થાય છે.

Returnable containers: containers પાછાં જાય અને એમનો cost પાછો મળે તો containers નો cost cost of purchase માં ગણાવો નહીં; container પાછું આપતાં મળતું refund ચૂકવેલી રકમ કરતાં ઓછું હોય તો ફક્ત ઘટતી રકમ જ cost of purchase માં ઉમેરાય છે. છપાયેલા sum માં ₹90,000 જમા કરાવ્યા સામે ₹60,000 પાછા મળ્યા, એટલે ₹30,000 cost માં ગયા — ₹90,000 નહીં અને શૂન્ય પણ નહીં.

GST: એનું input credit મળતું હોય તો CGST cost of purchase માંથી બાકાત રહે છે, અને **unless mentioned specifically CGST is not added to the cost of purchase**. જ્યાં credit **not** મળતું હોય ત્યાં tax ઉમેરાય છે — અને ફાંદો આધારનો છે: GST net price પર ભરવાનો થાય છે, એટલે કે listed price બાદ trade discount, ક્યારેય listed price પર નહીં.

ગણતરીનો format, છપાયેલું પત્રક જે કમે ચાલે છે તે ક્રમમાં: Listed price of materials; બાદ listed price પરનો trade discount; credit ન મળતું હોય ત્યાં **add CGST and SGST on the net figure**; ઉમેરો road tax, freight and insurance, તથા commission and brokerage; ઉમેરો returnable container ની થાપણનો પાછો ન મળેલો ભાગ; subtotal; ઉમેરો total cost ની જણાવેલી ટકાવારીએ other expenses; **total cost of material**; પછી unit ની પંક્તિ — બાદ normal loss ને લીધેની shortage, ફક્ત quantity માં; **total cost of material of good units**; **cost per unit = total cost ÷ good units**.

normal loss નો ફાંદો, અને છપાયેલો ઉત્તર અને એક note માં કહે છે: good units નો total cost કાઢવા માટે

normal reasons ની shortage cost માંથી બાદ કરવી નહીં. Quantity નું column 5,000 units થી ઘટીને 4,000 units થાય છે પણ value નું column ₹9,00,000 જ રહે છે, એટલે rate વધીને ₹225 થાય છે. Quantity સાથે normal shortage ની value પણ બાદ કરવી એ અહીંની સૌથી સામાન્ય એક જ ભૂલ છે, અને તે unit cost ને બેવડી રીતે ઓછો બતાવે છે.

જ્યાં 'other expenses at a percentage of total cost' આવે ત્યાં એ ટકાવારી ત્યાં સુધી બાંધેલા ચાલુ સરવાળા પર લગાડો અને એની ઉપર subtotal ની પંક્તિ બતાવો, જેથી પરીક્ષકને આધાર દેખાય. છપાયેલા sum માં ₹8,82,000 પર 2% લગાડીને ₹18,000 મળ્યા.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 1 પ્રશ્ન

- આ treatment નો પ્રશ્ન છે: **for each item say whether it is added to, excluded from, or not part of the cost of material**, અને પછી એક ઉપવાક્યમાં શા માટે.
- મદો પ્રશ્નના ક્રમમાં લો અને દરેકને પોતાની પંક્તિ આપો. જ્યાં tax input credit તરીકે પાછો મળતો હોય ત્યાં એ સ્પષ્ટ લખો — એ મદ પરનો આખો mark એ જ છે.

TQ 3.1 · PYQ 2021-Jan [6] (a) · DESC · 5M · Pg 42

LEVEL I
Remembering

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 1 પ્રશ્ન

- પત્રક નીચે તરફ બાંધો અને શરૂઆતથી જ amount ના column ની બાજુમાં units નું column રાખો. units ને છેક છેલ્લી પંક્તિએ દાખલ કરવાથી જ normal-loss વાળો સુધારો ખોટા column માં થઈ જાય છે.

PQ 3.1 · MTP 2022-Mar [1] (a) {C} · 5M · Pg 43

LEVEL II
Application

Easy

વિષય 4: Material નો સંગ્રહ અને Records [Material Storage & Records]

L2P4-C2-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material storage, bin cards અને stores ledger.

NOTES

છપાયેલો ઉત્તર જે પંક્તિથી શરૂ થાય છે તેનાથી જ શરૂ કરો: bin cards અને stores ledgers બંને perpetual inventory records છે, અને બેમાંથી એકેય બીજાનો વિકલ્પ નથી. એ વાક્ય આખા ભેદની ચોકઠી બાંધે છે અને પોતે જ એક mark છે.

છપાયેલા કોઠાના છ આધાર: Maintained by — bin card by the store keeper, stores ledger by the cost accounting department; Nature — bin card એ the stores recording document છે, stores

ledger એ **an accounting record** છે; **Information** — bin card માં ફક્ત quantities હોય છે, એટલે કે receipts, issues અને balance, જ્યારે stores ledger માં receipts, issues અને balance ની quantitative તેમજ value બંને માહિતી હોય છે.

અને બાકીના ત્રણ: Time of recording — bin card માં નોંધ વ્યવહાર થાય તે જ વખતે થાય છે, stores ledger માં નોંધ વ્યવહાર થઈ ગયા પછી જ થાય છે; **Recording** — bin card **records each transaction**, stores ledger **records the same information in a summarised form**; **Inter-departmental transfer** — bin card માં **does not appear** પણ stores ledger માં **appears**.

ફાંદો: વિદ્યાર્થીઓ જે ભેદ ચૂકે છે તે **value** નું column છે. bin card ફક્ત quantity નો record છે; પ્રશ્ન issue ની કિંમત માગે એ ક્ષણે તમે stores ledger માં છો. બીજી ચૂક **inter-departmental transfers** ની છે, જે છેલ્લી હરોળ છે અને સૌથી વધુ છૂટી જાય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- એક record બીજાની જગ્યા લે છે એવું ન લખો. છપાયેલો ઉત્તર એની જ ના પાડીને શરૂ થાય છે.

TQ 4.1 · PYQ 2017-Nov [7] (a) · DB · 4M · Pg 45

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 5: Inventory Control

L2P4-C2-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory control, એનો objective અને જે આધારો પર તે ચલાવાય છે તે.

NOTES

CIMA ની વ્યાખ્યા, પૂરી ટાંકો: inventory control is the function of ensuring that sufficient goods are retained in stock to meet all requirements without carrying unnecessarily large stocks. એ વાક્યના બંને અર્ધને marks છે — પૂરતો જથ્થો, અને વધારા પરની મર્યાદા.

Objective, સમતુલા તરીકે મૂકેલો: to make a balance between sufficient stock and over-stock. રાખેલો stock production ની જરૂરિયાત પૂરી કરે એટલો હોવો જોઈએ so that uninterrupted production flow can be maintained, કારણ કે અપૂરતો stock ફક્ત production અટકાવતો નથી, revenue અને goodwill પણ ગુમાવડાવે છે. બીજી બાજુ inventory ને materials ની ખરીદી, સંગ્રહ અને જાળવણી માટે નાણાં જોઈએ છે, અને obsolescence તથા pilferage નું જોખમ રહે છે. છેલ્લી પંક્તિ એ જ લખવાની છે: a trade-off between stock-out and over-stocking is required.

inventory control ના ચાર આધાર, અને એ જ આખા પ્રકરણનો નકશો છે: by setting quantitative levels — re-order level, minimum, maximum, danger level અને economic order quantity; on the basis of relative classification — ABC, VED અને FSN analysis; using ratio analysis — inventory turnover

ratio અને holding days; અને **physical control** — perpetual inventory અને continuous stocktaking.

Format: વ્યાખ્યા, પછી objective સમતુલા તરીકે, પછી ચાર આધાર bullet ની યાદી તરીકે. છપાયેલો ઉત્તર આધારોને કોરા labels તરીકે આપે છે, એટલે 5 marks ચારેયને સમજાવવામાં ન ખર્ચો — નામ આપો અને પ્રશ્ન 'list down the basis' કહેતો હોય તો ત્યાં જ અટકો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- વ્યાખ્યા CIMA ને નામે ચડાવો. એ શ્રેય છપાયેલા ઉત્તરમાં છે અને તમને ચાર શબ્દ જ પડે છે.

TQ 5.1 • PYQ 2019-Nov [6] (c) • DESC • 5M • Pg 46

LEVEL I
Remembering

Medium

વિષય 6: Quantitative Levels નક્કી કરીને Inventory Control [Inventory Control by Setting Quantitative Levels]

L2P4-C2-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — quantitative levels બાંધીને inventory control: economic order quantity, re-order level, maximum, minimum, danger અને average stock levels.

NOTES

પાંચ formulae, ઉત્તરો જે રીતે વાપરે છે બરાબર તે રીતે: $EOQ = \sqrt{(2AO \div C)}$, જ્યાં A = annual demand or consumption in units, O = ordering cost per order અને C = carrying cost per unit per annum; Re-order level = Maximum consumption $\times$ Maximum re-order period (lead time); Maximum level = Re-order level + Re-order quantity - (Minimum consumption $\times$ Minimum re-order period); Minimum level = Re-order level - (Average or normal consumption $\times$ Average or normal re-order period); Danger level = Average consumption $\times$ Lead time for emergency purchases. **Average stock level = $\frac{1}{2}$ (Maximum level + Minimum level)**, અથવા **Minimum level + $\frac{1}{2} \times$ Re-order quantity** — છપાયેલા ઉત્તરો બંને આપે છે અને બંને એકબીજા સાથે મળતા નથી, એટલે તમે કયું વાપર્યું તે લખો.

દરેક શ્રેણીનો સાચો છેડો પસંદ કરવો એ જ આખું working છે. Re-order level **maximum** consumption અને **maximum** period લે છે. Maximum level **minimum** consumption અને **minimum** period લે છે. Minimum level બંનેનાં **average** લે છે. Danger level **average** consumption અને **emergency** lead time લે છે, જે અલગથી ખાસ આપેલો, ટૂંકો આંકડો છે — minimum lead time નહીં. ખોટો છેડો લેવો એ છપાયેલા ઉત્તરોમાંની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે, અને દરેક level ને અલગ marks મળે છે એટલે ખોટા maximum થી minimum ના marks જતા નથી.

જ્યાં safety stock આપ્યો હોય ત્યાં re-order level નું રૂપ બદલાય છે: **Re-order level = Maximum consumption $\times$ Maximum lead time + Safety stock**, અથવા એક છપાયેલો ઉત્તર જે રીતે મૂકે છે તેમ, **Re-**

order level = Lead time consumption + Safety stock — 1,000 units a day $\times$ 45 days + 6,500 = **51,500 units**. ત્રીજો છપાયેલો માર્ગ એને minimum level પરથી ઊલટો ચલાવે છે: **Re-order level = Minimum stock + (Average consumption $\times$ Average delivery time)**. પ્રશ્નનો data જે માર્ગને ટેકો આપે તે વાપરો અને એમ લખો પણ ખરા.

C, એટલે carrying cost per unit per annum, બાંધવું એ જ એ જગ્યા છે જ્યાં formula સુધી પહોંચતાં પહેલાં મોટા ભાગના marks જાય છે. પ્રશ્ન જે પણ વાર્ષિક દર આપે તે બધા ઉમેરો: **storage plus interest** (2% + 6% = 8% of ₹50 = ₹4); **storage, interest and obsolescence** સાથે; **interest on cash credit plus warehouse rent**; અથવા, જ્યાં દર જુદા જુદા સમયગાળામાં આવે ત્યાં પહેલાં ફેરવો — **₹2.5 per kg per month $\times$ 12 months + ₹18 per kg per annum = ₹48 per kg**. અને બે ફાંદાવાળી મદ: insurance charges ના ₹20 per unit ને purchase price ₹80 માં ઉમેરીને ₹100 કરવામાં આવે છે અને પછી ટકાવારી લગાડાય છે, જ્યારે cash discount ને interest અને finance ની મદ ગણીને છોડી દેવાય છે.

A, એટલે annual requirement, બાંધવું એ marks જવાની બીજી જગ્યા છે. વર્ષમાં અને એ જ material માં ફેરવો: **quarterly output $\times$ 4 $\times$ kg per unit; monthly usage $\times$ 12; annual output $\times$ the company's market share**; અને જ્યાં material ને yield હોય ત્યાં **divide by the yield** — 80% yield પર 2 kg per unit એટલે **2.5 kg per unit**. પછી, opening stock આપ્યો હોય તો **deduct it**: 22,630 kg ની requirement માંથી opening stock 2,630 kg બાદ કરતાં purchase requirement **20,000 kg** થાય. Working note બતાવો; પરીક્ષક A ની derivation ને અલગ marks આપે છે.

quantity-discount વાળો પ્રશ્ન હંમેશાં એની એ જ ત્રણ પંક્તિની સરખામણી લે છે, અને તે બંને options હેઠળ ચલાવવી પડે છે: **Purchase cost** (annual units $\times$ the price under that option) + **Ordering cost** (annual units $\div$ order size $\times$ cost per order) + **Carrying cost** (order size $\times$ $\frac{1}{2} \times$ price under that option $\times$ carrying rate) = **Total cost**; પછી **advise the lower total cost and state the saving in rupees**. ફાંદો carrying cost ની પંક્તિમાં છે — discount સ્વીકારાય ત્યારે **the carrying cost must be computed on the discounted price**, મૂળ price પર નહીં, કારણ કે રાખેલા stock ની value ઘટી છે. છપાયેલી સલાહ એક mark જેટલી ચેતવણી પણ ઉમેરે છે: મોટો order average inventory ને ઘણી વધારી દે છે, જેમાં shrinkage, pilferage અને obsolescence નું વધુ જોખમ રહે છે.

આવર્તન અને એમાંથી નીકળતી રાશિઓ: **Number of orders per annum = Annual requirement $\div$ EOQ**; **Frequency of orders in days = Days in the year $\div$ Number of orders**, પ્રશ્નો જે 360-day year જણાવે છે તેના પર. EOQ પર **total ordering cost equals total carrying cost** — છપાયેલા ઉત્તરમાં ₹9,000 અને ₹9,000 — એટલે તમારા બે આંકડા નોંધપાત્ર રીતે જુદા પડે તો તમારો EOQ ખોટો છે અને marks જાય તે પહેલાં તમે એને પકડી શકો છો. જ્યાં consumption ફક્ત maximum અને average તરીકે આપ્યો હોય ત્યાં minimum ને **Average consumption = (Maximum + Minimum) $\div$ 2** પરથી કાઢો; અને જ્યાં નાશવંત material અમુક નક્કી દિવસોમાં વાપરી નાખવું પડે ત્યાં maximum stock level એટલે formula નો આંકડો અને એટલા દિવસનો consumption — એ બેમાંથી નીચો.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 19 પ્રશ્ન

- levels આ ક્રમમાં કરો — re-order, maximum, minimum, danger, average — કારણ કે પછીનું દરેક re-order level વાપરે છે. A અને C ની derivation ગણતરીની અંદર નહીં, એની ઉપર working notes માં મૂકો.

PQ 6.3 • PYQ 2019-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 50	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.10 • PYQ 2024-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 58	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.13 • MTP 2025-Mar S1 [1] (a) • 5M • Pg 63	LEVEL II Application	Easy
PQ 6.1 • PYQ 2018-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 47	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.5 • MTP 2020-Oct [1] (b) {C} • 5M • Pg 52	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.6 • PYQ 2020-Nov [3] (b) • 10M • Pg 53	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.12 • RTP 2025-Jan [8] • Pg 62	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.14 • RTP 2025-May [8] • Pg 64	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.15 • PYQ 2025-Sep [5] (b) • 3M • Pg 66	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.16 • RTP 2025-Sep [7] • Pg 67	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.19 • PYQ 2026-Sep [1] (b) {C} • 4M • Pg 77	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.2 • PYQ 2018-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 48	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.4 • MTP 2020-May [3] (a) • 10M • Pg 51	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.7 • PYQ 2022-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 55	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.8 • PYQ 2022-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 56	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.9 • PYQ 2023-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 57	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.11 • MTP 2024-Nov [3] (b) • 6M • Pg 60	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.17 • RTP 2026-Jan [8] • Pg 70	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.18 • RTP 2026-May [6] • Pg 75	LEVEL II Application	Hard

વિષય 7: Inventory Stock Out

L2P4-C2-T07

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory stock out અને ખૂટી પડવાનો cost.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, અને pack માં એના પર લખાયેલો કોઈ ઉત્તર નથી, એટલે નીચેનું બધું inventory control અને stock level ના ઉત્તરોમાંથી ભેગું કરેલું છે. આંકડા ઉપજાવવાને બદલે stock-out cost ના વિશ્લેષણ માટે Study Material જુઓ.

stock-out વિશે pack જે કહે છે તે. inventory control નો objective છે **to make a balance between sufficient stock and over-stock**, અને છપાયેલો ઉત્તર પરિણામ સ્પષ્ટ કહે છે: અપૂરતો stock ફક્ત production અટકાવતો નથી, revenue અને goodwill પણ ગુમાવડાવે છે. સામે carrying costs ઊભા છે — ખરીદી, સંગ્રહ અને જાળવણી માટેનાં નાણાં, સાથે obsolescence અને pilferage નું જોખમ. ઉત્તર જે નિષ્કર્ષ કાઢે છે તે વાક્ય ઉતારવાનું છે: **a trade-off between stock-out and over-stocking is required.**

Safety stock એ સાધન છે જેનાથી આંકડાવાળા ઉત્તરો stock-out સામે રક્ષણ ખરીદે છે, અને પ્રશ્નોમાં એનું વર્ણન **in order to avoid any kind of disruption in the assembly line** જાળવવા માટે એમ થાય છે. તે હોય ત્યારે re-order level બદલાય છે: **Re-order level = Maximum consumption × Maximum lead time + Safety stock**, અથવા **Lead time consumption + Safety stock**. તે EOQ ના formula માં બિલકુલ આવતો નથી.

બીજું સાધન એટલે danger level, અને એ એ બિંદુ છે જ્યાં તમે સામાન્ય replenishment પર આધાર રાખવાનું છોડી દો છો: **Danger level = Average consumption × Lead time for emergency purchases.**

Emergency lead time હંમેશાં અલગથી અપાય છે અને સામાન્ય minimum કરતાં ટૂંકો હોય છે — છપાયેલા sum માં 10 થી 30 ની સામાન્ય શ્રેણી સામે 8 દિવસ.

વિષય 8: Just in Time (JIT) Inventory Management

L2P4-C2-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — Just in Time inventory management.

NOTES

વ્યાખ્યા, છપાયેલા શબ્દોમાં: JIT એ inventory management નો એવો અભિગમ છે જેમાં materials ત્યારે જ ખરીદાય અને goods ત્યારે જ બને જ્યારે ખરેખર જરૂર હોય, અને હેતુ inventory ને શક્ય તેટલા ઓછામાં ઓછા

સ્તરે — આદર્શ રીતે શૂન્યની નજીક — રાખવાનો છે. પરીક્ષક **minimum or nearly zero inventory** એ શબ્દપ્રયોગ શોધે છે.

બે સિદ્ધાંત, અને પ્રશ્ન એમને નામ દઈને માગે છે: produce goods only when they are required, અને products ગ્રાહકોને ત્યારે જ પહોંચાડવાં જ્યારે એમને જોઈતાં હોય. એમને ક્રમાંક આપો. એ બે અલગ marks છે અને જે ઉત્તર એમને એક જ વાક્યમાં ભેળવી દે તે એક જ મેળવે છે.

એને demand pull system શા માટે કહે છે: JIT ને demand pull કે pull through system of production પણ કહે છે કારણ કે production ની શરૂઆત આગાહીથી નહીં પણ ગ્રાહકની ખરી માગથી થાય છે. પ્રશ્ન 'which system of inventory management is known as demand pull' થી શરૂ થાય તો પહેલી પંક્તિમાં JIT નું નામ આપો અને બીજીમાં એ કારણ.

ક્રમ, જે છપાયેલો ઉત્તર આકૃતિ તરીકે દોરે છે અને સાંકળ તરીકે ઉતારવા જેવો છે: demand for the final product → production requirement arises → material requirement is communicated to the purchase department → order is placed with the supplier → supplier provides materials for production. દિશા નોંધો: supplier ને order ગ્રાહકના order પછી — **after** — જાય છે, અને 'pull' નો આખો અર્થ એ જ છે.

ઉત્તરો જે benefits જણાવે છે: JIT reduces unnecessary inventory holding, helps reduce storage costs and avoid unnecessary stock, અને materials ખરી માગના જવાબમાં production માં વહે એની ખાતરી આપે છે. છપાયેલા ઉત્તરો JIT ની મર્યાદાઓની યાદી આપતા નથી, એટલે એવી યાદી ઉપજાવશો નહીં.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- pull ને આગાહી-આધારિત push સામે એક જ ઉપવાક્યમાં મૂકો. છપાયેલો ઉત્તર એ જ વિરોધ કરે છે અને એ જ નામ સમજાવે છે.

TQ 8.1 • PYQ 2018-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 79

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 8.2 • PYQ 2026-May [6] (a) • DESC • 5M • Pg 79

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 9: Relative Classifications ના આધારે Inventory Control [Inventory Control on the basis of Relative Classifications]

L2P4-C2-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — relative classification ના આધારે inventory control: ABC analysis, VED analysis અને slow-moving તથા non-moving items.

NOTES

ABC ના પત્રકનો format, છપાયેલા ઉત્તરો જે ક્રમે એને બાંધે છે તે ક્રમમાં: Item code | Units | Unit cost | Total cost | Percentage of total cost | Rank | Classification. પહેલાં total cost ગણો, પછી percentage

of total cost, પછી **by value in descending order** rank આપો, અને ત્યાર પછી જ classification નો આધાર લગાડો. Ranking value પ્રમાણે છે, ક્યારેય quantity પ્રમાણે નહીં — આખી technique નો મુદ્દો એ જ છે અને પ્રશ્નો એ જ પકડવા લખાયા છે.

classification નો આધાર પ્રશ્નમાં જ અપાય છે અને યાદ રાખેલો નિયમ નહીં, આપેલો આધાર જ વાપરવાનો છે. એક છપાયેલો પ્રશ્ન **15% and above of total inventory cost as A, 6% or less as C, the remainder as B** એમ મૂકે છે — અને છપાયેલી note એ બેન્ડ ખોલીને **15% and above A, 7% to 14% B, 6% and less C** કહે છે. બીજો એને રૂપિયામાં મૂકે છે: **₹50,000 and above as A, ₹15,000 to ₹50,000 as B, below ₹15,000 as C.** આધારને તમારા classification ઉપર note તરીકે ઉતારો જેથી પરીક્ષકને દેખાય કે તમે કયો નિયમ લગાડ્યો.

ABC નો ઉત્તર 8 mark વાળું રૂપ જે સારાંશ માગે છે તેનાથી પૂરો કરો: મદોને category પ્રમાણે જૂથમાં મૂકો અને દરેક category માટે મદોની સંખ્યા, કુલ units ની ટકાવારી અને કુલ cost ની ટકાવારી બતાવો. છપાયેલા ઉત્તરનું પરિણામ જ શીખવાનો મુદ્દો છે — **three A items are 9.89% of the units but 69.8% of the value, જ્યારે three C items are 69.71% of the units and 9.8% of the value** — અને એ જ પેલા store keeper ને જવાબ આપે છે જે માનતો હતો કે bulk quantity એટલે importance.

VED analysis, અને આધાર criticality છે, value નહીં: inventories ને production function અને અંતિમ product માટેની એમની criticality ના આધારે વર્ગીકૃત કરાય છે, અને આ વર્ગીકરણ **generally done for spare parts used in production. Vital** — એ ન મળે તો production process ખોરવાય અને production loss થાય, એટલે એમને **strictly controlled by setting a re-order level. Essential** — જરૂરી પણ vital નહીં; ન મળે તો sub-standardisation અને કાર્યક્ષમતાની ખોટ થઈ શકે, એટલે એમને **reviewed periodically and get second priority. Desirable** — સ્વભાવે વૈકલ્પિક; ન મળે તોય production કે કાર્યક્ષમતાની કોઈ ખોટ થતી નથી.

hospital વાળું ઉદાહરણ છપાયેલું છે અને સાથે રાખવા જેવું છે, કારણ કે scenario ના પ્રશ્નો એને જ વાપરે છે: **life saving, rare and critical drugs are vital inventory, કારણ કે their unavailability can interrupt smooth service;** વૈકલ્પિક drugs કે substitutes, જેનાથી કાર્યક્ષમતાની ખોટ થતી નથી, તે desirable છે. **FSN categorisation** એની સાથી technique છે — તે store keeper ને એવી દવાઓ પર નજર રાખવામાં મદદ કરે છે જેની expiry date નજીક છે અને જેનો વહેલામાં વહેલો નિકાલ કરવાનો છે, અને slow moving drugs એ પ્રમાણે stock કરાય છે.

slow moving અને non-moving stores પકડવા — છપાયેલી ચાર રીતો: stores ની જુદી જુદી મદોની સ્થિતિ બતાવતા સામયિક reports તૈયાર કરવા અને તપાસવા; જુદી જુદી મદોનો inventory turnover period consumption ના દિવસો કે મહિનામાં ગણવો; inventory turnover ratio સમયાંતરે ગણવો, જેમાં issues ને average stock ની ટકાવારી તરીકે જોડવામાં આવે; અને **implementing the use of a well-designed information system.**

અને એમને ઘટાડવાનાં ત્રણ છપાયેલાં પગલાં, જે પ્રશ્નનો બીજો અર્થ છે: non-moving મદોની value વધુ બગડે તે પહેલાં એમના નિકાલ માટે યોગ્ય procedure અને માર્ગદર્શિકા ઘડવી; **diversify production to use up such materials;** અને **use these materials as a substitute in place of other materials.** ફાંદો ફક્ત શોધવાના અર્થનો ઉત્તર આપવાનો છે — પ્રશ્ન હંમેશાં strategies પણ માગે છે, અને એમને અલગ marks મળે છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- VED માટે ત્રણેય grades આપો અને દરેક સાથે એ ન મળે તો શું થાય તે જોડો. એ પરિણામ જ grades ને અલગ પાડે છે અને એને જ mark છે.

TQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [6] (e) • SN • 5M • Pg 80

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- ABC અને VED ને મનમાં અલગ રાખો: ABC value પ્રમાણે વર્ગીકરણ કરે છે, VED criticality પ્રમાણે. spare parts વિશેનો પ્રશ્ન લગભગ હંમેશાં VED નો હોય છે.

TQ 9.2 • MTP 2024-Dec S2 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 81

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન આધાર રૂપિયામાં આપે ત્યારે પણ percentage of total cost નું column બતાવો. એક column નો ખર્ચ થાય છે અને એ જ તમારા ranking ને ચકાસવાલાયક બનાવે છે.

PQ 9.2 • PYQ 2025-Sep [5] (a) • 8M • Pg 83

LEVEL II
Application

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન કોઈ દલીલ વાવે — જેમ કે store keeper જે વજનદાર મદોને સાચવતો હતો — ત્યાં તમારા પોતાના category ના સરવાળા વાપરીને અંતિમ ટિપ્પણીમાં એનો સીધો જવાબ આપો.

PQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [1] (a) {C} • 5M • Pg 82

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 10: Ratio Analysis નો ઉપયોગ [Using Ratio Analysis]

L2P4-C2-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — ratio analysis થી inventory control, inventory turnover ratio અને holding period.

NOTES

ચાર પગલાં, અને તે હંમેશાં આ જ ક્રમે ચાલે છે: Material consumed = Opening stock + Purchases - Closing stock; Average inventory = (Opening stock + Closing stock) ÷ 2; Inventory turnover ratio = Consumption ÷ Average inventory; Number of days for which average inventory is held = Number of days in a year ÷ Inventory turnover ratio, પ્રશ્નો જે 360-day year જણાવે છે તેના પર. એને બે columns

ના પત્રક તરીકે ગોઠવો, દરેક column માં એક material, જેથી બંને materials પંક્તિ-દર-પંક્તિ સાથે ગણાય.

ટિપ્પણી ઉત્તરનો ભાગ છે અને એને પોતાનો mark છે. ઊંચો turnover ratio, કે ટૂંકો holding period, એટલે material વધુ ઝડપથી ફરે છે — છપાયેલા નિષ્કર્ષ વાંચે છે **Material N is moving faster than Material M** અને Material A is moving faster than Material B, કે Material A has a less holding period. ઝડપી material નું નામ આપો અને છપાયેલો ઉત્તર કરે છે તેમ કારણ આંકડામાં આપો: **45 days against 60 days.**

ઊલટું working, જે ત્યારે પુછાય છે જ્યારે average stock અને ratio આપ્યાં હોય અને purchases માગ્યા હોય. એ જ સંબંધો ઊલટા ચલાવો: **Consumption = Inventory turnover ratio × Average stock** ($6 \times 59,400 = 3,56,400 \text{ kg}$). પછી બંને stocks કાઢો — opening stock ને A ગણો, આપેલો તફાવત લઈને closing stock ને A વત્તા એ તફાવત તરીકે લખો, બંનેને **Average stock = (Opening + Closing) ÷ 2** માં મૂકો અને ઉકેલો. છેલ્લે **Purchases = Material consumed + Closing stock - Opening stock**, જે consumption ની ઓળખને ફરી ગોઠવેલી છે.

ફાંદો છેદનો છે. Ratio એટલે consumption ભાગ્યા average inventory, closing inventory નહીં, અને consumption એ purchases નથી. બે ઉત્તરો પહેલી પંક્તિથી જ ખોટા છે કારણ કે purchases ને consumption ગણી લેવાયા; પ્રશ્ન ભલે આંકડો આપી દીધો હોય એવું લાગે, consumption નું પત્રક પૂરેપૂરું લખો.

Units પર ધ્યાન રાખો. પ્રશ્ન kilograms માં હોય ત્યાં આખું working kilograms માં જ રહે અને કોઈ value ગણાતી નથી; રૂપિયામાં હોય ત્યાં આખું working રૂપિયામાં જ રહે. turnover ratio બંને રીતે શુદ્ધ સંખ્યા છે, અને holding period બંને રીતે દિવસોમાં.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 3 પ્રશ્ન

- consumption નું પત્રક ratio પહેલાં પોતાના અલગ ખંડ તરીકે બતાવો. એને પોતાના marks છે અને ભૂલ થઈ હોય તો ત્યાં જ દેખાય છે અને સુધારી શકાય છે.

PQ 10.1 · PYQ 2018-May [5] (a) (i) · 5M · Pg 85

LEVEL II
Application

Medium

PQ 10.2 · PYQ 2021-Dec [1] (a) {C} · 5M · Pg 86

LEVEL II
Application

Hard

PQ 10.3 · MTP 2026-Mar S1 [3] (a) · 5M · Pg 87

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 11: Physical Control

L2P4-C2-T11

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — inventory નું physical control, perpetual inventory અને continuous stocktaking.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, અને pack માં એને સંબોધતો કોઈ ઉત્તર નથી, એટલે નીચેની નોંધ records અને shortage ના ઉત્તરોમાંથી લીધેલી છે. ફક્ત આના પર આધાર રાખતાં પહેલાં perpetual inventory અને continuous stocktaking પૂરેપૂરું Study Material માં વાંચો.

Physical control એ inventory control ના ચાર આધારમાંનો એક છે જે છપાયેલો ઉત્તર ગણાવે છે, quantitative levels બાંધવા, **relative classification** અને **ratio analysis** ની સાથે. એ જ આધાર ચોપડાના record ને છાજલી પર ખરેખર પડેલા material સાથે મેળવે છે.

Physical control જેની સામે તપાસાય છે તે બંને ચોપડાના records pack માં વર્ણવાયા છે: bin cards અને stores ledgers બંને perpetual inventory records છે, અને બેમાંથી એકેય બીજાનો વિકલ્પ નથી. **bin card by the store keeper** રખાય છે, એમાં **quantities only** હોય છે, અને નોંધ **at the time the transaction takes place** થાય છે; **stores ledger by the cost accounting department** રખાય છે, એમાં **both quantity and value** હોય છે, અને નોંધ **only after the transaction has taken place** થાય છે.

Physical check શું પકડે છે, અને છપાયેલા ઉત્તરો એને કઈ રીતે treat કરે છે. તફાવત એટલે shortage, અને treatment એના કારણ પર ફરે છે: material mishandling, pilferage કે ટાળી શકાય એવા કોઈ પણ abnormal કારણથી થતી shortage good units પર ચડતી નથી, અને abnormal reasons ની losses Costing Profit and Loss Account માં debit થાય છે; **shortage due to normal reasons is not deducted from cost**, એટલે good units એને ઊંચકે છે અને unit cost વધે છે. stores ledger ના પ્રશ્નમાં **fraudulently misappropriated by the store assistant and never recovered** એવા 50 kg ને current rate પર balance માંથી કાઢી નખાયા અને material consumed ની value માંથી બહાર રખાયા.

વિષય 12: Material Issues નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Material Issues]

L2P4-C2-T12

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — FIFO, LIFO અને weighted average હેઠળ material issues નું valuation, અને stores ledger account.

NOTES

FIFO, છપાયેલા શબ્દોમાં: materials ના issues ને જે ક્રમે તે ખરીદાયા હોય તે ક્રમે કિંમત આપવાની રીત, એટલે **the items longest in stock are issued first**, અને દરેક issue ફક્ત purchase price જ વસૂલે છે, જે ચાલુ બજારભાવ દર્શાવતો નથી. ભાવ ઘટતા હોય ત્યારે તે અનુકૂળ છે, કારણ કે production પર ચડતો material cost ઊંચો રહેશે જ્યારે replacement cost નીચો હશે; **rising** ભાવમાં production પરનો charge **low compared to the replacement cost** રહે છે, એટલે વધારાનાં મૂડી-સાધનો વગર ભવિષ્યમાં એટલા જ જથ્થાની material ખરીદવી મુશ્કેલ બને.

LIFO, છપાયેલા શબ્દોમાં: એ ધારણા પર કે છેલ્લે ખરીદાયેલા batch કે lot ની મદો સૌથી પહેલાં issue થાય છે, એટલે **the prices of the last lot are used until it is exhausted**, અને issue થયેલો જથ્થો છેલ્લા lot કરતાં

વધે તો અગાઉનો lot અને એનો ભાવ પણ ગણતરીમાં લેવાય છે. કુગાવામાં કે વધતા ભાવના સમયમાં LIFO cost of production ને લગભગ ચાલુ ભાવ જેટલો રાખવામાં મદદ કરે છે, અને એ ત્યાં ઉપયોગી છે જ્યાં એવું લાગતું હોય કે FIFO કે average methods હેઠળ બતાવાતો નફો અને ભરાતો tax બહુ ઊંચા છે.

stores ledger account નો format, અને જે column કામ કરે છે તે: Date | Receipts (Qty, Rate, Amount) | Issues (Qty, Rate, Amount) | Balance (Qty, Amount, Rate for further issue). **weighted average** હેઠળ balance નો rate **after every receipt** ફરી ગણાય છે — **total balance amount ÷ total balance quantity** — છપાયેલા ઉત્તરમાં 15.00, પછી 15.75, પછી 16.50, પછી 16.35, પછી 16.48 — અને પછીના receipt સુધીનો દરેક issue એ જ rate પર જાય છે. **FIFO and LIFO** હેઠળ balance નું column **lot by lot** રખાય છે, દરેક lot પોતાની પંક્તિમાં પોતાના rate સાથે, અને એ જ તમને પછીના issue ની કિંમત કાઢવા દે છે.

બે એવા વ્યવહાર જે issue નથી અને છપાયેલો ઉત્તર એમને ખાસ રીતે treat કરે છે, અને ફાંદો એ જ છે. **return to the supplier issues** ના column માં નોંધાય છે પણ એની કિંમત **the rate of the lot being returned** પ્રમાણે મુકાય છે, ચાલુ weighted average પ્રમાણે નહીં — 15 April ની ખરીદીમાંથી પાછા ગયેલા 300 kg weighted average અને LIFO બંને ledgers માં ₹18 પર ગયા. **shortage or misappropriation** પણ issues ના column માં જ નોંધાય છે, પણ **the current rate** પર — weighted average હેઠળ ₹16.48, LIFO હેઠળ ₹17.

એ બેમાંથી એકેય material consumed નથી. છપાયેલો ઉત્તર ફક્ત issues જ ઉમેરે છે: **weighted average, 15,750 + 19,800 + 16,350 = ₹51,900; LIFO, 16,000 + 21,600 + 16,000 = ₹53,600.** Supplier ને પાછું આપેલું અને 50 kg ની shortage — બંને ledger માંથી બહાર ગયાં હોવા છતાં consumption માંથી બાકાત છે. Closing stock એટલે છેલ્લો balance જ — **₹40,376 under weighted average** અને **15,000 + 16,000 + 7,650 = ₹38,650 under LIFO**, જ્યાં LIFO નો આંકડો બચેલા lots નો સરવાળો છે.

પ્રશ્ન ledger ને બદલે production અને purchase નો data આપે ત્યાં પહેલાં quantities બાંધો. છપાયેલો FIFO નો ઉત્તર પહેલાં **total production = working days × production per day** ગણો છે, પછી **consumption = production × kg per unit**, પછી **total purchases over the period = consumption + closing stock - opening stock**, પછી આપેલી ટકાવારી વાપરીને purchase ના જથ્થાને મહિના પ્રમાણે વહેંચે છે અને દરેક મહિનાને એ મહિનાના ભાવે મૂલવે છે. ત્યાર પછી જ ledger દોરાય છે. આ ત્રણેય પગલાંને અલગ marks મળે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- FIFO કે LIFO સમજાવવાનું કહેવાય ત્યારે પહેલાં pricing નો નિયમ અને પછી ભાવ-સ્તરની અસર આપો. વધતા અને ઘટતા ભાવ હેઠળની અસરમાં અડધા marks છે.

TQ 12.1 · PYQ 2018-May [6] (e) (ii) · DESC · 2.5M · Pg 89

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- FIFO અને LIFO માટે balance નું column પહેલી પંક્તિથી જ lot પ્રમાણે દોરો. Balance ને એક જ આંકડામાં ભેગું કરી દેવાથી પછીના issue ની કિંમત કાઢવી અશક્ય બને છે અને ભૂલ આખા ledger માં ચાલે છે.

PQ 12.1 · PYQ 2019-May [4] (b) · 10M · Pg 90

LEVEL II
Application

Hard

PQ 12.2 · PYQ 2023-May [2] (a) · 10M · Pg 93

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 13: Returns અને Shortages નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Returns and Shortages]

L2P4-C2-T13

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — material returns અને shortages નું valuation.

NOTES

આ topic પર એકેય પ્રશ્ન છપાયો નથી, પણ એના નિયમો stores ledger અને material receipt ના છપાયેલા ઉત્તરોમાં નક્કી થઈ ગયેલા છે, એટલે નીચેની નોંધ એમાંથી આવે છે; return-to-stores વાળા કિસ્સા માટે, જેના પર pack મૌન છે, Study Material વાંચો.

Return to the supplier. છપાયેલા stores ledger માં તે **issues** ના column માં નોંધાય છે અને એની કિંમત **the rate of the lot being returned** પ્રમાણે મુકાય છે — ₹18, એટલે 15 April ની ખરીદીનો ભાવ — **weighted average** અને **LIFO** બંને ledgers માં. એની કિંમત ચાલુ average rate પ્રમાણે મુકાતી નથી, અને ત્યાર પછી ઘટેલા balance પર balance નો rate ફરી ગણાય છે, જે 16.50 થી ઘટીને **16.35** થાય છે.

Shortage found in the stores ledger. તે પણ **issues** ના column માં જ જાય છે, પણ **the current rate** પર — **fraudulently misappropriated by the store assistant and never recovered** એવા 50 kg માટે weighted average હેઠળ ₹16.48 અને LIFO હેઠળ ₹17. Return કે shortage બેમાંથી એકેય **value of material consumed** નો ભાગ બનતું નથી, જે છપાયેલો ઉત્તર ફક્ત સાચા issues માંથી જ ગણે છે.

Shortage found on receipt — treatment કારણ પર ફરે છે. material mishandling, pilferage કે ટાળી શકાય એવા કોઈ પણ abnormal કારણથી થતી shortage good units પર ચડતી નથી; abnormal reasons ની losses Costing Profit and Loss Account માં debit થાય છે. Normal reasons ની shortage good units નો total cost કાઢવા માટે cost માંથી બાદ કરવી નહીં — good units નો જથ્થો ઘટે છે પણ value ઘટતી નથી, એટલે good units એ ખોટ ઊંચકે છે અને cost per unit વધે છે.

એક પંક્તિમાં ફાંદો: abnormal shortage ને **out of cost** લઈ જઈને **Costing Profit and Loss Account** માં નખાય છે; normal shortage **in cost** જ રહે છે અને **fewer units** પર ફેલાય છે. Normal shortage ની value બાદ કરવી એ જ ભૂલ અટકાવવા છપાયેલી working note લખાઈ છે.

વિષય 14: Materials ના normal અને abnormal loss નું treatment [Treatment of Normal and Abnormal Loss of Materials]

L2P4-C2-T14

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — cost accounts માં waste, scrap, spoilage, defectives અને obsolescence નું treatment.

NOTES

Waste સામે scrap, છપાયેલા ચાર આધાર પર: Meaning — waste એ raw material નો એ ભાગ છે જે સંગ્રહ કે production દરમિયાન ગુમાય છે અને ફેંકી દેવાય છે, scrap એ output છે જે વધુ પ્રક્રિયા વગર ફેંકી કે વેચી દેવાય છે; **Relation** — waste production process ના raw material કે inputs સાથે જોડાયેલો છે, scrap એ **the loss connected with the output** છે; **Identification** — waste **may be visible or invisible**, scrap **generally identifiable and has physical substance**; **Recoverable value** — waste ને **generally has no recoverable value**, scrap ને by-product કહેવાય છે અને એની થોડી recoverable value હોય છે.

Scrap સામે defectives, છપાયેલા ચાર આધાર પર: scrap એ **the loss connected with the output** છે, defectives output તેમજ input બંને સાથે જોડાયેલા છે; બંને અનિચ્છનીય છે, પણ material કે process ના સ્વભાવને લીધે scrap દૂર થઈ શકતો નથી જ્યારે defectives યોગ્ય control system થી દૂર થઈ શકે છે; **scraps are generally not used or rectified**, જ્યારે **defectives can be used after rectification**; scrap ને **insignificant recoverable value** હોય છે, defectives સારા માલ કરતાં નીચી કિંમતે વેચાય છે.

scrap નું treatment, અને એને બે પંક્તિ તરીકે યાદ રાખો: Normal scrap — એનો cost ઉત્પાદિત good units ઊંચકે છે, અને એની realisable value માંથી મળતી આવક cost માંથી બાદ થાય છે. Abnormal scrap — scrap account ને પૂરો cost charge થાય છે, સંબંધિત job કે process ને credit મળે છે, અને realisation પર scrap account માં થતો નફો કે ખોટ Costing Profit and Loss Account માં લઈ જવાય છે.

defectives નું treatment: Normal — defectives ના વેચાણ પરની realisable value બાદ કરતાં જે cost રહે તેટલી રકમ good production ના material cost માં charge થાય છે. Abnormal — abnormal defectives નો material cost material cost માં લેવાતો નથી પણ એવા defectives ની realisable value નો credit આપ્યા પછી એને loss તરીકે ગણવામાં આવે છે, અને abnormal loss નો material cost Costing Profit and Loss Account માં લઈ જવાય છે.

Spoiled work સામે defective work, કારણ કે case ના પ્રશ્નો આ જ પંક્તિ પર ફરે છે: spoiled work એ એવું ઉત્પાદન છે જે સંપૂર્ણપણે નકારાય છે કારણ કે એને સમારી શકાતું નથી કે જરૂરી ગુણવત્તા સુધી લાવી શકાતું નથી, અને એની આગળ કોઈ ઉત્પાદન-કિંમત રહેતી નથી; defective work જરૂરી ગુણવત્તાનાં ધોરણો પૂરાં કરતું નથી પણ વધારાનું કામ કરીને અને વધારાનો ખર્ચ કરીને સુધારી શકાય છે, જેના પછી તે વેચાણ કે વપરાશને લાયક બને છે. આખી કસોટી સુધારી શકાય કે નહીં તે જ છે.

defective work ના ત્રણ સંજોગ, અને દરેકનું છપાયેલું treatment: (i) **where a percentage of defectives is unavoidable in a batch** — વાસ્તવિક defectives **within the normal or expected limit** હોય તો rectification નો cost એ normal production cost છે, જે આખા batch ને charge થઈને બધા units પર

વહેંચાય છે, પણ defectives normal મર્યાદા કરતાં ઘણા વધી જાય તો વધારાના પર થતો વધારાનો rectification cost એ abnormal loss છે, જે Costing Profit and Loss Account માં લઈ જવાય છે; (ii) **where the defect is due to bad workmanship** — સામાન્ય રીતે abnormal cost, કારણ કે તે બિનકાર્યક્ષમતામાંથી જન્મે છે, અને Costing Profit and Loss Account માં લખી નખાય છે, સિવાય કે કામના સ્વભાવ પરથી management અમુક કક્ષાના defects ની અપેક્ષા રાખતું હોય — ત્યાં એટલા અપેક્ષિત ભાગનો rectification cost normal production cost છે અને batch ને charge થાય છે; (iii) જ્યાં ખામી Inspection Department એ નબળી ગુણવત્તાની material ખોટી રીતે સ્વીકારી લીધી હોવાથી ઊભી થઈ હોય — તે જવાબદાર વિભાગને, એટલે કે Inspection Department ને charge થાય છે, batch ના manufacturing cost માં લેવાતી નથી, અને abnormal ભૂલમાંથી જન્મતી હોવાથી Costing Profit and Loss Account માં લઈ જવાય છે.

Obsolescence: the loss in the intrinsic value of an asset due to its supersession. Material obsolete બને છે જ્યાં તે પોતે obsolete થઈ ગયેલા machinery નો spare part કે component હોય, **where it is used in the manufacture of a product which has become obsolete**, અને જ્યાં ગુણવત્તામાં સુધારો કે ભાવમાં ઘટાડો થવાથી એ material ની જગ્યાએ બીજી material આવી જાય. **Treatment in all three cases: the value of the obsolete material held in stock should be written off**, એનો ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠ ભાવે નિકાલ કરવા તરત પગલાં લેવાં, અને એ ખોટને abnormal loss ગણવી તથા એને manufacture ના cost નો ભાગ ન બનાવવી.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 4 પ્રશ્ન

- distinguish વાળા પ્રશ્નમાં ડાબા column માં basis નું નામ લખો — meaning, relation, identification, recoverable value — ચાર છૂટા વિરોધ લખવાને બદલે.

TQ 14.4 • PYQ 2026-May [6] (Or) (c) • 4M • Pg 98	LEVEL I Understanding	Easy
TQ 14.1 • PYQ 2018-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 96	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 14.2 • PYQ 2024-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 96	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 14.3 • RTP 2026-May [17] (b) • DESC • Pg 97	LEVEL I Understanding	Medium

વિષય 15: Materials નો વપરાશ [Consumption of Materials]

L2P4-C2-T15

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 2, Material Cost — materials નો consumption અને stock level ના formulae ઊલટા ચલાવવા.

NOTES

આ તોપિક એટલે stock level ના formulae ઊલટા ચલાવવા: તમને levels આપીને consumption ના દર કે lead times પુછાય છે. Formulae બદલાતી નથી — **Re-order level = Maximum consumption × Maximum lead time**; **Maximum stock level = Re-order level + Re-order quantity - (Minimum consumption × Minimum lead time)**; **Minimum stock level = Re-order level - (Average consumption × Average lead time)** — તમે ફક્ત દરેકને અજાણ્યા પદ માટે ઉકેલો છો.

પહેલાં lead times કાઢો, simultaneous equations થી. જ્યાં પ્રશ્ન કહે કે minimum અને maximum lead time વચ્ચેનો તફાવત 4 દિવસ છે અને **the average lead time is 7 days**, ત્યાં $B - A = 4$ અને $(A + B) \div 2 = 7$ લખો, એટલે $A + B = 14$, જેમાંથી minimum lead time 5 દિવસ અને maximum lead time 9 દિવસ મળે. એ બે આંકડા અસ્તિત્વમાં આવે ત્યાં સુધી પ્રશ્નમાં બીજું કશું હાથ ધરી શકાતું નથી.

પછી levels ને એ ક્રમે લો જે એમને ખોલે છે. Maximum consumption re-order level માંથી આવે છે: $1,80,000 = 9 \times \text{maximum consumption}$, એટલે **maximum consumption = 20,000 units per day**. Minimum consumption maximum stock level માંથી આવે છે: $1,90,000 = 1,80,000 + 90,000 - (\text{minimum consumption} \times 5)$, જેમાંથી **16,000 units per day** મળે.

છપાયેલો ઉત્તર minimum consumption સુધી પહોંચવાનો બીજો માર્ગ પણ બતાવે છે, minimum stock level થઈને, અને બંને એકબીજા સાથે મળતા નથી — એટલે તમે કયો વાપર્યો તે લખો. $1,00,000 = 1,80,000 - (\text{average consumption} \times 7)$ પરથી **average consumption 11,428.57 units** મળે; પછી **average consumption = (maximum + minimum) ÷ 2** પરથી **minimum consumption 2,858 units** મળે. બંને workings સ્વીકાર્ય તરીકે છપાયાં છે, એટલે બેને ભેળવવાને બદલે દરેક ભાગની શરૂઆતમાં તમે જે સંબંધ વાપરો છો તે લખો અને એને જ સળંગ ચલાવો.

ફાંદો ખોટા lead time ને ખોટા consumption સાથે જોડવાનો છે. Re-order level માં maximum consumption હંમેશાં **maximum** lead time સાથે જોડાય છે; maximum stock level માં minimum consumption **minimum** lead time સાથે; minimum stock level માં average **average** સાથે. સીધા પ્રશ્ન કરતાં ઊલટા પ્રશ્નમાં આ જોડી સાચી રાખવી વધુ જરૂરી છે, કારણ કે ત્યાં ઉત્તર પર તમને પકડી પાડે એવી કોઈ સમજણ-ચકાસણી હોતી નથી.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 1 પ્રશ્ન

- formula એના પ્રમાણભૂત સીધા રૂપમાં લખો, પછી જાણીતા આંકડા મૂકો, પછી અજાણ્યા પદને અલગ પંક્તિમાં ઉકેલો. મનમાં formula ફેરવીને ફક્ત ઉત્તર લખવાથી method નો mark જતો રહે છે.

પ્રકરણ ૩

Employee Cost અને Direct Expenses

12 વિષય • 46 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્વ: A

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

17.6%

245 માંથી 43 marks

Level II — Analysis & Application

82.4%

245 માંથી 202 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 18% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Employee (Labour) Cost

L2P4-C3-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee cost શેનાથી બને છે અને તે product ના cost માં કઈ રીતે પ્રવેશે છે.

NOTES

Employee cost ક્યારેય ફક્ત basic pay નથી. છપાયેલો દરેક ઉત્તર એને પત્રક તરીકે બાંધે છે, અને હરોળ હંમેશાં એની એ જ હોય છે: **Basic pay or salary, Dearness allowance, Bonus** (salary અને DA ની જણાવેલી ટકાવારી), **Employer's contribution to P.F., E.S.I. etc., other allowances**, અને **share of employee welfare cost**. એ હરોળનો સરવાળો કરીને **annual cost of each employee** મેળવો. allowances અને employer ના contributions વગર સીધો salary ની પંક્તિમાંથી ઉપાડેલો આંકડો મોટા ભાગના marks ગુમાવે છે.

Employer નો contribution એ cost છે; employee નો પોતાનો contribution વધારાનો cost નથી. છપાયેલા ઉત્તરોમાં P.F. અને E.S.I. માં employer નો contribution gross wages મેળવવા earnings માં **added** થાય છે, અને પછી employee અને employer બંનેના contributions **deducted** કરીને net wages paid સુધી પહોંચાય છે. Net wages paid એ કામદારને મળે છે તે છે; cost માં ચડાવવાનો આંકડો એ નથી.

Cost per hour = Annual cost of the employee ÷ Effective working hours. એ અપૂર્ણાંકની બીજી પંક્તિમાં જ marks છે: effective hours એટલે ચૂકવેલા hours માંથી leave બાદ અને **normal** idle time બાદ. Abnormal idle time ક્યારેય છેદમાંથી બાદ થતો નથી — એનો cost અલગ કઢાય છે.

કામદાર direct છે કે indirect તે નક્કી કરે છે કે cost ક્યાં જશે. ઉત્તરો **direct** કામદારના setting-up time ને **cost of production** નો ભાગ ગણે છે, અને **indirect** કામદારના normal break time ને **overhead rate** દ્વારા

વસૂલવાની બાબત ગણો છે. treatment નક્કી કરતાં પહેલાં પ્રશ્નમાં કામદારનું વર્ણન વાંચો.

cost sheet માં employee cost ક્યાં બેસે છે: ઉત્તરો **Material cost + Labour cost = Prime cost** બાંધે છે, પછી **Prime cost + Factory overheads = Factory cost**. પ્રશ્ન factory cost આપીને wage rate સુધી ઊલટું ચાલવાનું કહે ત્યારે તમે આ જ ઓળખને ઊલટાવો છો.

વિષય 2: Employee (Labour) Cost Control

L2P4-C3-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee cost નું control.

NOTES

employee cost ના control માટેનાં આઠ પરિબળ, ઉત્તર જે ક્રમે છાપે છે તે ક્રમમાં: 1. Assessment of manpower requirements; 2. Control over time-keeping and time-booking; 3. Time & Motion Study; 4. Control over idle time and overtime; 5. Control over employee turnover; 6. Wage and Incentive systems; 7. Job Evaluation and Merit Rating; 8. Employee productivity. આ ચાર marks નો યાદીવાળો પ્રશ્ન છે — યાદી ઉતારો, એમાંના એક પર નિબંધ ન લખો.

એ યાદીની દરેક મદ આ પ્રકરણમાં અલગ પરીક્ષાલાયક topic છે. Time-keeping અને time-booking માંથી idle time નીકળે છે; idle time અને overtime ના પોતાના treatment ના નિયમો છે; employee turnover ના પોતાના rates છે; incentive systems Halsey અને Rowan ના formulae લાવે છે. યાદીને પ્રકરણના નકશા તરીકે વાપરો.

marks પરવાનગી આપે તો જ યાદીની દરેક મદ સાથે સમજૂતીની એક પંક્તિ લખો. ચાર marks પર છપાયેલો ઉત્તર આઠ શીર્ષક આપે છે અને બીજું કશું નહીં, એટલે marks શીર્ષકને જ મળે છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- આઠ શીર્ષક ક્રમમાં યાદ રાખો. યાદીવાળો પ્રશ્ન તમે કેટલાં સાચાં શીર્ષક લખ્યાં એ ગણીને તપાસાય છે.

TQ 2.1 • PYQ 2025-Sep [6] (c) • DESC • 4M • Pg 108

LEVEL I
Remembering

Easy

વિષય 3: Attendance અને Payroll ની પ્રક્રિયાઓ [Attendance and Payroll Procedures]

L2P4-C3-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — attendance અને payroll ની procedures, time-keeping અને time-booking.

NOTES

time-keeping ના છ objectives, જેમ છપાયા છે તેમ: payrolls તૈયાર કરવા માટે; **for calculating overtime;** employee cost નક્કી કરવા અને એના પર અંકુશ રાખવા માટે; **idle time નક્કી કરવા માટે; for disciplinary purposes;** અને **for overhead distribution.** 'any four' માગતો પ્રશ્ન પણ આ છમાંથી ચાર જ માગે છે, objectives તરીકે લખાયેલાં.

Time-keeping અને time-booking એક જ record નથી, અને એ બે વચ્ચેની ખાલી જગ્યા એટલે idle time. Time-keeping કામદાર હાજર રહ્યો અને જેના પૈસા ચૂકવાયા તે સમય નોંધે છે; time booking jobs સામે નોંધાયેલો સમય નોંધે છે. ઉત્તરોમાં idle time ની વ્યાખ્યા જ **the difference between the time paid and the time booked** છે, એટલે બે records હોવાનું કારણ જ એ છે કે તફાવત શોધી શકાય.

Bio-Metric Attendance System — ઉત્તર જે ચાર લક્ષણ ગણાવે છે: તે manual registers કે attendance cards ને બદલે કર્મચારીઓને એમનાં **unique physical or behavioural characteristics** થી ઓળખીને હાજરી નોંધે છે; તે fingerprints, facial features કે retina scans જેવી **stores biometric details** સુરક્ષિત database માં રાખે છે અને દરેક વખતે એને **verifies** કરે છે; તે fingerprint scanning, facial recognition, retina recognition અને computerised time and attendance tracking વાપરે છે; અને લક્ષણો અનન્ય હોવાથી તે **prevents proxy attendance** અને સમયની હેરાફેરી તથા payroll ની ભૂલો ઘટાડે છે.

biometric નો ઉત્તર મર્યાદાથી પૂરો કરો. છપાયેલો ઉત્તર એમ કહીને પૂરો થાય છે કે તે **may not be economical for small organisations** કારણ કે **high installation and maintenance costs** હોય છે. પ્રશ્ન scenario તરીકે મુકાયો હોય (proxy attendance વાળા 3,000 કામદારોનું factory) ત્યાં લક્ષણોને જણાવેલી સમસ્યા સાથે — proxy attendance અને payroll ની ભૂલો — જોડવાં જોઈએ અને ખર્ચની ચેતવણી ઉમેરવી જોઈએ.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 2 પ્રશ્ન

- પૂછેલી સંખ્યા આપો — ચાર objectives, કે system નાં લક્ષણો — અને **સમજાવતાં પહેલાં દરેકનું નામ આપો.** Marks નામ દીધેલી મદોને અનુસરે છે.
- પ્રશ્ન કોઈ સમસ્યા ગોઠવે (proxy attendance, payroll error) ત્યાં ઓછામાં ઓછું એક લક્ષણ હકીકતો વર્ણવે છે તે સમસ્યા સાથે જોડો. ઘડી કાઢેલા ઉત્તર અને પ્રશ્ન વાંચેલા ઉત્તર વચ્ચેનો ભેદ એ જ છે.

TQ 3.1 · PYQ 2020-Nov [4] (c) · DESC · 4M · Pg 108

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.2 · PYQ 2026-May [6] (c) · 4M · Pg 109

LEVEL II
Analysis

Easy

વિષય 4: Idle Time

L2P4-C3-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — idle time, એનાં કારણો અને cost accounts માં એનું treatment.

NOTES

શબ્દશઃ ટાંકવાની વ્યાખ્યા: idle time એટલે એ સમય જે દરમિયાન કોઈ production થતું નથી કારણ કે કામદાર નવરો રહે છે છતાં એને પગાર મળે છે; બીજા શબ્દોમાં તે **the difference between the time paid and the time booked** છે. તે **normal or abnormal** હોઈ શકે. એ વ્યાખ્યાના બંને અર્થને marks છે.

Causes of normal idle time: factory ના દરવાજાથી કામની જગ્યા સુધીમાં જતો સમય; એક job અને બીજા job વચ્ચેનો ગાળો; **the setting up time for the machine; normal rest time and break for lunch.** **Causes of abnormal idle time:** **lack of coordination;** power failure અને machines નું breakdown; raw materials ની અપ્રાપ્યતા, strikes, lockouts, નબળી supervision, આગ, પૂર.

ત્રણ treatments, અને દરેકને શું ચાલુ કરે છે: direct કામદારનો normal idle time (setting-up time) **treated as a part of cost of production** અને **standard hours or standard rate** બાંધતી વખતે ગણતરીમાં લેવાય છે; indirect કામદારનો normal idle time (rest અને lunch breaks) **considered in the computation of the overhead rate;** abnormal idle time (machine breakdown) Costing Profit and Loss Account માં અલગ મદ તરીકે બતાવાય છે. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર breakdown નો સમય production પર ચડાવી દે છે.

Effective working hours — પરીક્ષક જે working ને marks આપે છે તે: **working days × hours per day** થી શરૂ કરો, **leave period** બાદ કરો, પછી **normal idle time** બાદ કરો. છપાયેલા ઉત્તરમાં 8 કલાકના 310 દિવસ, 30 દિવસની રજા અને 70 કલાકનો normal idle time હોય ત્યાં $(310 - 30) \times 8 - 70 = 2,170$ hours મળે છે. Abnormal idle time અહીં બાદ થતો નથી — એને બાદ કરો એટલે hourly rate અને એના પછીનો દરેક આંકડો ખોટો.

Cost of abnormal idle time = abnormal idle hours × employee cost per hour. છપાયેલા ઉત્તરમાં 50 hours × ₹234 = ₹11,700, અને એ રકમ job ને નહીં, Costing Profit and Loss Account માં જાય છે. પ્રશ્ન વાર્ષિક working hours અને normal idle time ગણતરી non-productive hours નો જથ્થો આપે ત્યાં effective hours એટલે સીધું **annual working hours - normal idle time** ($2,160 - 360 = 1,800$ hours), અને effective hourly cost એટલે **total annual earnings ÷ effective hours.**

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન normal અને abnormal idle time માં વહેંચાય છે. બે શીર્ષક નીચે ઉત્તર લખો અને દરેક નીચે કારણો આપો — બંનેને એક જ યાદીમાં ભેળવવાથી વર્ગીકરણનો mark જાય છે.
- દરેક બાજુનાં બે-ત્રણ કારણો બસ છે. પ્રશ્ન જગ્યા છોડે તો અંતે એક પંક્તિમાં treatment ઉમેરો: normal idle time cost માં સમાઈ જાય છે, abnormal Costing Profit and Loss ને ચડે છે.

TQ 4.2 • MTP 2024-Dec S2 [4] (b) • DESC • 4M • Pg 111

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- વ્યાખ્યા એનાં બંને રૂપમાં ટાંકો — 'no production although paid' અને 'time paid less time booked'. બીજું રૂપ જ ગણતરી શક્ય બનાવે છે.

TQ 4.1 • PYQ 2024-May [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 110

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 2 પ્રશ્ન

- ઉત્તરને ત્રણ columns ના કોઠા તરીકે ગોઠવો: Situation, Normal or Abnormal, Treatment. વર્ગીકરણનો mark અને treatment નો mark અલગ છે.
- Effective working hours ને નામ દીધેલી working note તરીકે બતાવો. Normal idle time છેદમાંથી નીકળે છે; abnormal idle time નો cost પોતાની અલગ પંક્તિમાં કઢાય છે.

PQ 4.2 • MTP 2025-Jul S2 [3] (c) • 5M • Pg 112

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [5] (b) (i) • 5M • Pg 111

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 5: Overtime

L2P4-C3-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — overtime અને overtime premium નું treatment.

NOTES

પાંચ સંજોગ, પાંચ treatments — એમને કોઠા તરીકે યાદ રાખો. (i) **General production programme or urgent orders:** overtime premium ને overtime કરતા એ ચોક્કસ વિભાગ કે cost centre નો overhead cost ગણવામાં આવે છે. (ii) એક વિભાગમાં બીજા વિભાગની ભૂલને લીધે overtime: premium **charged to the department at fault.** (iii) નીતિ તરીકે નિયમિત થતો overtime, ઉદા. કામદારોની અછત: premium **treated as part of employee cost** અને job ને **effective average wage rate** પર charge કરાય છે. (iv) **Abnormal conditions such as flood or earthquake:** premium cost ને નહીં પણ Costing Profit and Loss Account ને ચડે છે. (v) **Overtime at the customer's request:** premium **charged to that job or customer directly.**

એ પાંચ નિયમોનું ગણતરીનું રૂપ. પહેલાં rate નો કોઠો બાંધો: **basic rate per hour**, પછી દરેક overtime rate (basic rate ની જણાવેલી ટકાવારી), અને દરેક પર કેટલા hours. પછી: **policy** વાળા કિસ્સામાં કુગાવેલો average wage rate = Total wages ÷ Total hours વાપરો અને job ને **total job hours × inflated rate** ચડાવો; બીજા દરેક કિસ્સામાં job ને **total job hours × basic rate** ચડાવો અને **premium** ને અલગ સંભાળો. Premium પોતે હંમેશાં (overtime rate – basic rate) × overtime hours છે.

Premium એ વધારાનો ભાગ છે, આખી overtime ની ચુકવણી નહીં. છપાયેલા ઉત્તરમાં Sunday ના hours પરનો premium (₹11.70 – ₹6.50) છે અને before-and-after ના hours પરનો (₹10.40 – ₹6.50); એ hours નો basic ભાગ સામાન્ય rate પર job માં જ રહે છે. આખું overtime wage overhead ને કે Costing P&L ને ચડાવી

દેવું એ આ topic ની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે.

Ordinary wage rate per hour = (Gross wages excluding overtime + Employer's contribution to E.P.F. + Employer's contribution to E.S.I.) ÷ Normal working hours. છપાયેલા ઉત્તરમાંથી બે વાત નોંધો: overtime wages અંશમાંથી **excluded** છે, અને employer ની contributions **included** છે. કોઈ ચોક્કસ job પર કરેલો overtime પછી **wholly to that job** ચડે છે, જ્યારે ordinary wages આપેલી ટકાવારીએ jobs વચ્ચે વહેંચાય છે.

Productivity પર overtime ની અસર — છપાયેલા ચાર મુદ્દા: overtime premium is an extra payment છે, જે normal rate ઉપરાંત ચૂકવાય છે; **efficiency of operators during overtime may fall** એટલે output સામાન્ય કરતાં ઓછું આવે; કામદારો overtime કમાવા માટે **hold back output during normal hours** કરી શકે છે; અને ઘટેલું output વત્તા વધેલો premium cost of production વધારે છે. શરૂઆત એ પંક્તિથી કરો કે overtime નો આશરો અત્યંત જરૂરી હોય ત્યારે જ લેવો જોઈએ.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- પાંચ સંજોગવાળા પ્રશ્નનો ઉત્તર બે columns ના કોઠા તરીકે લખો. દરેક સંજોગને પોતાનો mark છે, એટલે પહેલું treatment ખોટું પડે તોય બાકીનાં બગડતાં નથી.

PQ 5.2 • PYQ 2022-May [6] (c) • 5M • Pg 116

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 2 પ્રશ્ન

- કોઈ પણ ભાગનો ઉત્તર લખતાં પહેલાં rate-and-hours નો કોઠો બાંધો. 6-mark ના પ્રશ્નમાં ચારેય સંજોગ એ જ basic rate અને એ જ premium ના આંકડા ફરી વાપરે છે.
- દરેક સંજોગ માટે job ને ચડતી રકમ અને બીજે ક્યાંક ચડતી રકમ — બંને લખો (overhead, બીજો વિભાગ, customer, કે Costing P&L). અડધા marks એ સરનામું આપવાના છે.

PQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [4] (b) • 6M • Pg 114

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 • PYQ 2024-Sep [2] (b) • 6M • Pg 117

LEVEL II
Application

Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- માગણી overtime ની productivity પરની **effect** ની છે, overtime premium ની વ્યાખ્યાની નહીં. પહેલાં અસર સંભાળો; premium ને ફક્ત cost ના એક પરિણામ તરીકે લાવો.
- બંને દિશા આપો — output માં ટૂંકા ગાળાનો લાભ અને લાંબા ગાળે કાર્યક્ષમતામાં ઘટાડો, થાક તથા સામાન્ય કલાકોમાં ધીમા કામ કરવાની ટેવ. એકતરફી ઉત્તર અધૂરો લાગે છે.

TQ 5.1 • MTP 2025-Mar S1 [2] (b) • DESC • 4M • Pg 113

LEVEL II
Analysis

Easy

વિષય 6: Labour નો ઉપયોગ [Labour Utilisation]

L2P4-C3-T06

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — labour નો utilisation અને એને માપતા records.

NOTES

Utilisation એટલે ચૂકવેલા સમયને jobs સામે નોંધાયેલા સમય સાથે સરખાવવો. Time-keeping પહેલો આપે છે, time-booking બીજો આપે છે, અને તફાવત એટલે **idle time** — ઉત્તરો idle time ને બરાબર એ જ તફાવત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. **time-keeping and time-booking** પરનો control એ employee cost ના control માટેનાં પરિબલોની છપાયેલી યાદીમાં મદદ 2 છે.

Utilisation નું કામ લાગે એવું માપ એટલે effective working hours. ચૂકવેલા hours માંથી leave ના hours અને normal idle hours બાદ કરતાં production માટે ખરેખર ઉપલબ્ધ hours મળે છે; આ પ્રકરણની દરેક hourly-rate ની ગણતરી એ જ આંકડામાંથી પસાર થાય છે. કામદારના hours absenteeism, leave અને normal unavoidable idle time તરીકે અલગ અલગ આપ્યા હોય ત્યાં એ જ ક્રમે બાદ કરો અને દરેક બાદબાકીને નામ આપો.

Utilisation અને efficiency જુદા પ્રશ્નો છે. Utilisation પૂછે છે કે ચૂકવેલા સમયમાંથી કેટલો કામ સામે નોંધાયો; efficiency પૂછે છે કે નોંધાયેલો એ સમય થયેલા કામના **standard time** સામે કેવો બેસે છે (efficiency rating નો formula જુઓ). જે પ્રશ્ન standard time અને paid time બંને આપે તે સામાન્ય રીતે બંને આંકડા માગે છે.

વિષય 7: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Time Based) [Systems of Wage Payment and Incentives (Time Based)]

L2P4-C3-T07

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — wage payment ની systems, time-based system અને incentive scheme ની પસંદગી.

NOTES

Time wage system: Earnings = Hours worked × Rate per hour. દરેક premium bonus scheme એ જ પાયા પર બંધાય છે — Halsey અને Rowan બંને **time taken × time rate** થી શરૂ થાય છે અને એમાં bonus ઉમેરે છે. Guaranteed time wage નીચી હદ પણ બાંધે છે: જ્યાં piece-rate ની ગણતરી guaranteed weekly wage કરતાં ઓછી આવે ત્યાં **the worker gets whichever is higher.**

પ્રશ્ન 'suggest a suitable incentive scheme' કહે ત્યારે છપાયેલો ઉત્તર છે Rowan Scheme of premium

bonus, જેને **variable sharing plan** પણ કહે છે. schemes ની યાદીથી ઉત્તર ન આપો; એક જ નામ આપો અને પ્રશ્ન મૂકે છે તે દરેક શરત સામે એને વાજબી ઠેરવો.

ત્રણ કારણો, પ્રશ્ન આપે છે તે ત્રણ શરતો સાથે જોડેલાં: (i) Rowan હેઠળ **the entire gains of the time saved do not pass to the worker**, એટલે employer ને પણ હિસ્સો રહે છે; (ii) કામદાર **cannot increase his bonus merely by increasing speed**, કારણ કે bonus ત્યારે સૌથી વધુ થાય છે જ્યારે time taken એ time allowed ના બરાબર અડધો હોય — આ જાણીને કામદારો એવી ઝડપે કામ કરે છે જે **quality** જાળવે; (iii) નવા બનેલા rate-setting વિભાગ સામે આ scheme **safeguard against loose fixation of standards** છે, કારણ કે કામદારો ઢીલા standard નો ગેરલાભ લઈ શકતા નથી.

વચ્ચેનો એ મુદ્દો જ વિદ્યાર્થીઓ ખોટો લખે છે. Rowan નો bonus time taken = half of time allowed પર મહત્તમ થાય છે — કામદાર જેમ જેમ ઝડપી થાય તેમ તેમ તે વધતો જતો નથી. એ જ શબ્દોમાં લખો; Rowan અત્યંત કાર્યક્ષમ કામદારને શા માટે પ્રોત્સાહન આપતી નથી એ અલગ પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ એ જ છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- પહેલી પંક્તિમાં scheme નું નામ આપો, પછી પ્રશ્નની શરતો એક પછી એક આપેલા ક્રમમાં લો. Marks શરત-દર-શરત ફાળવાયા છે.

TQ 7.1 · PYQ 2026-Jan [6] (b) · DESC · 5M · Pg 119

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 8: Wage Payment અને Incentives ની પદ્ધતિઓ (Premium Bonus Method) [Systems of Wage Payment and Incentives (Premium Bonus Method)]

L2P4-C3-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — premium bonus ની પદ્ધતિઓ, Halsey અને Rowan plans.

NOTES

બે formulae, ઉત્તરો જે રીતે લખે છે બરાબર તે રીતે. Halsey (50%): Total earnings = (Time taken × Time rate) + (50% of Time saved × Time rate). Rowan: Total earnings = (Time taken × Rate per hour) + (Time saved ÷ Time allowed) × Time taken × Rate per hour. બંનેમાં **Time saved = Time allowed (standard time) – Time taken**. Rowan નો bonus ઉત્તરોમાં **(Time saved ÷ Time allowed) × Basic wages** તરીકે પણ લખાય છે — એ જ વાત, કારણ કે basic wages એટલે time taken × rate.

પહેલાં time allowed સાચો મેળવો; મોટા ભાગના marks ત્યાં જાય છે, formula માં નહીં. વાસ્તવિક output માટેનો time allowed = **units produced × standard time per unit** (200 units × 18/60 = 60 hours; 100 toys at 7.5 hours per ten = 75 hours; 1,800 units at 45 units per hour = 40 hours). Time taken આપેલી હકીકતોમાંથી વાંચવો પડે છે — જ્યાં job એક દિવસે 9:00 a.m. થી શરૂ થઈને બીજા દિવસે 12:00 noon

સુધી ચાલે અને કામનો દિવસ 9 કલાકનો હોય, ત્યાં છપાયેલો ઉત્તર $9 + 9 + 9 + 3 = 30$ hours ગણો છે.

Effective hourly rate = Total earnings ÷ Hours actually worked — ભાગાકાર **time taken** વડે કરો, ક્યારેય **time allowed** વડે નહીં. જ્યાં કામદારોનું જૂથ હોય ત્યાં એ જ નિયમ મોટા પાયે લાગુ પડે છે: **Effective hourly rate = (Total time wages + Total bonus) ÷ Total hours worked**, જેમાં **total time wages = days × hours per day × rate × number of workers** અને **total hours worked** પણ એ જ રીતે ગણાય છે.

કામદારને કઈ plan વધુ ચૂકવે છે તે **time taken**, **time allowed** ના અડધા સામે ક્યાં પડે છે એના પરથી નક્કી થાય છે. બે bonus ની formulae સરખાવો: કામદાર **allowed** સમયનો **more than half** લે ત્યાં સુધી Rowan વધુ ચૂકવે છે (9 માંથી 6 કલાક, 40 માંથી 30 કલાક, 75 માંથી 48 કલાક — આ દરેક છપાયેલા ઉત્તરમાં Rowan જીતે છે), અને **time taken** **allowed** ના **below half** આવી જાય એટલે Halsey આગળ નીકળી જાય છે (168 allowed સામે 78 hours: Halsey નો bonus ₹225 સામે Rowan નો ₹208.93). Employer માટે સરખામણી ઊંઘી પડે છે — જ્યાં કંપની cost ઘટાડવા મથતી હોય ત્યાં છપાયેલી સલાહ છે **select Halsey because the cost is lower**.

પરીક્ષક સીધો ગોઠવે છે તે Rowan નો ફાંદો: Rowan અત્યંત કાર્યક્ષમ કામદારને વધુ ઇનામ આપતી નથી. 4 hours allowed અને ₹5 ના rate પર, 3 કલાક લેનાર કામદાર અને 1 કલાક લેનાર કામદાર — બંનેને ₹3.75 નો bonus મળે છે. બંને કિસ્સા અને આંકગણિત બતાવો; એકલો નિષ્કર્ષ કશું અપાવતો નથી.

ઊલટી ગણતરીના પ્રશ્નો: બે કામદાર, એક factory cost. $x = \text{wage rate per hour}$ અને $y = \text{material cost}$ ધારો, દરેક કામદારના **factory cost** ને **Material + Wages + Bonus + Overheads** તરીકે લખો — Halsey નો **bonus 50% of (SH - AH) × rate** અને Rowan નો **bonus (Time taken ÷ Time allowed) × Time saved × rate** — બંનેને આપેલા **factory cost** ની બરાબર મૂકો, અને **subtract one equation from the other** — **material** નું પદ કપાઈ જાય છે અને **rate** એક જ પંક્તિમાં નીકળી આવે છે. પછી **material** માટે પાછું મૂકો. ઉત્તર બે સમીકરણ, બાદબાકી, અને બંને કામદારના **factory cost** ના અંતિમ વિધાન તરીકે રજૂ કરો.

કંપનીએ કમાણીમાં સરેરાશ ટકાવારીનો વધારો વચન આપ્યો હોય ત્યાં **advice** વાળા ભાગનો ઉત્તર અભિપ્રાયથી નહીં, સરખામણીથી આપો. **present time wages** ગણો, દરેક scheme હેઠળનો **bonus** ઉમેરો, અને દરેક કુલને **present wages + the promised percentage** સામે ચકાસો; પછી દરેક scheme હેઠળ **labour cost per unit = total wages ÷ units produced** ગણો અને **time-wage** ના unit દીઠ **cost (standard time per unit × rate)** સામે બચત કાઢો. **Efficiency** અલગથી **Time allowed ÷ Time taken × 100** તરીકે નોંધાય છે, અને વધારો 100% ઉપરના વધારા તરીકે ટાંકાય છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 17 પ્રશ્ન

- કોઈ પણ રકમ દેખાય તે પહેલાં **time allowed**, **time taken** અને **time saved** ને ત્રણ નામ દીધેલી પંક્તિ તરીકે ગોઠવો. પછીનો દરેક આંકડો એમના પર આધારિત છે.
- એક જ હકીકતો પર અનેક plans પુછાય ત્યારે પ્રશ્ન જે ક્રમે ગણાવે તે ક્રમે ઉત્તર આપો અને દરેકમાં **basic wages** ની પંક્તિ એકસરખી રાખો — ફક્ત **bonus** ની પંક્તિ બદલાય છે.

PQ 8.11 · MTP 2024-Jul [1] (c) {C} · 4M · Pg 134	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.13 · PYQ 2025-Jan [2] (b) · 5M · Pg 137	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.16 · MTP 2025-Aug S2 [1] (b) · 5M · Pg 142	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.18 · PYQ 2026-Jan [1] (c) {C} · 4M · Pg 145	LEVEL II Application	Easy
PQ 8.7 · PYQ 2021-Dec [1] (c) {C} · 5M · Pg 130	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.8 · PYQ 2022-Nov [2] (b) · 6M · Pg 131	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.10 · PYQ 2023-Nov [1] (b) {C} · 5M · Pg 133	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.17 · PYQ 2025-Sep [1] (b) {C} · 5M · Pg 144	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.2 · PYQ 2019-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 121	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.3 · PYQ 2019-Nov [4] (a) · 10M · Pg 122	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.4 · MTP 2020-May [1] (c) {C} · 5M · Pg 124	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.5 · PYQ 2021-Jan [2] (a) · 10M · Pg 126	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.9 · PYQ 2023-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 132	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.14 · RTP 2025-Jan [9] · Pg 137	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.15 · PYQ 2025-May [2] (b) · 7M · Pg 139	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.19 · RTP 2026-May [7] · Pg 146	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- બે કામદાર કે બે factory વાળા પ્રશ્નમાં કામદાર દીઠ એક સમીકરણ ગોઠવો અને બાદબાકી કરો. અજમાયશથી ઉકેલવાનો પ્રયત્ન ન કરો.

PQ 8.6 · PYQ 2021-Jul [6] (c) · 5M · Pg 129	LEVEL II Analysis	Easy
---	----------------------	------

Synthesis સામગ્રી જોડીને ઉત્તર રચવો · 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન incentive plan ઘડવાનું કે ભલામણ કરવાનું કહે ત્યાં પહેલાં આંકડા પર બંને schemes ચલાવો, પછી ભલામણ કરો. પાછળ સરખામણી વગરની ભલામણ કશું અપાવતી નથી.

- સરખામણી કામદાર દીઠ ગોઠવો: દરેક scheme હેઠળ earnings, effective rate per hour, અને employer ને unit દીઠ cost. ભલામણ એમાંના છેલ્લામાંથી નીકળે છે, એટલે તમે કયા આંકડા પર નિર્ણય લો છો તે લખો.

PQ 8.12 · MTP 2024-Nov [1] (c) {C} · 4M · Pg 135

LEVEL II
Synthesis

Easy

વિષય 9: Wages નું Absorption [Absorption of Wages]

L2P4-C3-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — wages નું absorption, અને allocation તથા absorption વચ્ચેનો ભેદ.

NOTES

Cost allocation એટલે cost ની આખી મદને cost centre કે cost unit ને ફાળવવી — cost ને cost centre કે cost unit સાથે ઓળખવાની, સોંપવાની કે ચડાવવાની પ્રક્રિયા. Cost absorption એટલે કોઈ ચોક્કસ cost centre કે production department પર allocate કે apportion થયેલા બધા indirect કે overhead costs ને ઉત્પાદિત units દ્વારા absorb કરવાની પ્રક્રિયા. 'distinguish between' વાળા પ્રશ્નમાં બંને વ્યાખ્યાને લગભગ શબ્દશઃ marks મળે છે.

ભેદ બે શબ્દો પર ફરે છે: whole અને indirect. Allocation cost ની એવી **whole item** સાથે કામ પાડે છે જે એક જ centre સાથે ઓળખી શકાય; absorption centre પર **indirect costs already allocated or apportioned** સાથે કામ પાડે છે, જે પછી **over the units produced** ફેલાવાય છે. Allocation cost ને વિભાગમાં મૂકે છે; absorption એને વિભાગમાંથી કાઢીને product માં લઈ જાય છે.

distinguish-between નો ઉત્તર બે columns માં કે નામ દીધેલા બે ફકરા તરીકે ગોઠવો. છપાયેલો ઉત્તર બંનેની વારાફરતી વ્યાખ્યા આપીને અટકી જાય છે — તે ભેદના મુદ્દા ગણાવતો નથી. પહેલાં વ્યાખ્યા આપો; તમે ઉમેરો તે સરખામણી એની પછી આવે, એની જગ્યાએ નહીં.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- 'whole item of cost' ને allocation સાથે અને 'units produced' ને absorption સાથે રાખો. આ શબ્દપ્રયોગોની અદલાબદલી એ પ્રમાણભૂત ભૂલ છે.

TQ 9.1 · RTP 2023-Nov [14] (e) · DB · Pg 149

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 10: Efficiency Rating ની પ્રક્રિયાઓ [Efficiency Rating Procedures]

L2P4-C3-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee

productivity અને efficiency rating ની procedures.

NOTES

Productivity એ input/output નો ratio છે; કર્મચારીઓ માટે ઉત્તરો એને Standard time for doing the actual work ÷ Actual time taken તરીકે ગણે છે. Efficiency એ જ સરખામણી ટકાવારીમાં છે: **Efficiency % = (Standard time ÷ Time taken) × 100**. Time taken standard time ની **equals or is less than** હોય તો કામદાર **efficient** ગણાય; તે standard time કરતાં **more** લે તો **inefficient** ગણાય.

ત્રણ પગલાંની efficiency rating ની procedure, ક્રમમાં: (1) Determining standard time / performance standards — Time & Motion study કે Work study થી નક્કી થાય છે, જેમાં **heterogeneous group of workers** લેવાય છે અને **contingency allowances** ઉમેરાય છે; (2) **Measuring actual performance** — એવી નોંધ-પદ્ધતિ જે દરેક કામદારનું **output along with the time taken** પકડે; (3) એ બે આંકડા પર formula લગાડીને efficiency rating ની ગણતરી.

employee productivity વધારવાનાં પાંચ પરિબળ, જેમ છપાયાં છે તેમ: ફક્ત યોગ્ય પ્રકારની કુશળતાવાળા કામદારો રાખવા; **right person on the right job** મૂકવો; **train young and old workers** યોગ્ય તક આપીને; **avoid excess or shortage of employees** માટે પગલાં લેવાં; અને wages નક્કી કરવા તથા કામના simplification અને standardisation માટે **work study** કરવું.

Productivity નો પ્રશ્ન efficiency ની procedure થી, કે એનાથી ઊલટું, ન લખો. 'What do you mean by employee productivity' ને input/output નો ratio અને પાંચ પરિબળ જોઈએ; 'explain the efficiency rating procedures' ને formula અને ત્રણ પગલાં જોઈએ. Formula બંનેમાં સહિયારો છે, અને **Time & Motion study** ના બે ઉલ્લેખ આ topic ને પ્રકરણના પહેલા topic ની control ની યાદી સાથે જોડે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- ત્રણેય પ્રક્રિયાનાં પગલાં ક્રમાંકિત શીર્ષક તરીકે આપો, દરેક નીચે એક વાક્ય. Marks શીર્ષકને છે; વાક્યો એમને સાચવે છે.

TQ 10.1 • PYQ 2023-Nov [6] (c) • DESC • 5M • Pg 150

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 10.2 • MTP 2024-Jul [6] (b) • DESC • 5M • Pg 151

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 11: Employee (Labour) Turnover

L2P4-C3-T11

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — employee (labour) turnover, એનું માપન, એના costs અને એના ઉપાયો.

NOTES

ત્રણેય rates, બધાનો છેદ એક જ — Average number of workers on roll during the period. Separation Method = (No. of separations ÷ Average number of workers on roll) × 100, જ્યાં separations એટલે જેઓ **left and were discharged**. Replacement Method = (No. of replacements ÷ Average number of workers on roll) × 100. Flux Method = ((No. of separations + No. of accessions) ÷ Average number of workers on roll) × 100, જ્યાં accessions એટલે **recruited and joined** કામદારો; પ્રશ્ન accessions ને બદલે replacements આપે ત્યાં ઉત્તરો **(Separations + Replacements) ÷ Average × 100** વાપરે છે.

Replacements માં expansion માટેની ભરતી આવતી નથી. જ્યાં 300 કર્મચારી ભરતી થયા હોય અને એમાંના 225 **expansion project** માટે હોય, ત્યાં ફક્ત બાકીના — જેઓ **due to the exit of employees** ભરતી થયા — તે જ replacements છે. Expansion ની ભરતીને replacement rate માં નાખવી એ આ topic ની એક જ સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે. જોકે flux method માં તેઓ **accessions** તરીકે ગણાય છે ખરા.

Equivalent annual turnover rate = (Turnover rate for the period ÷ Number of days in the period) × 365. ઉત્તરો બીજી લંબાઈના સમયગાળા માટે એ જ પ્રમાણેનું માપન પણ સ્વીકારે છે: ત્રિમાસિક rate ને × 4 **quarters**, બે મહિનાના rate ને × 6 (or ÷ 60 days × 365, or ÷ 60 × 360, all three of which are printed as acceptable). સમયગાળો ખરેખર શું છે તે વાંચો — વર્ષની વચ્ચે **newly set up** થયેલી સંસ્થા માટે સમયગાળો સ્થાપનાની તારીખથી ચાલે છે, 1 April થી નહીં.

આ rates જેટલી વાર સીધા પુછાય છે એટલી જ વાર ઊલટા પણ પુછાય છે. કોઈ પણ rate અને એની સામેની સંખ્યા આપી હોય તો formula ઊલટાવો: replacement rate અને replacements ની સંખ્યા પરથી **average number of workers on roll** કાઢો ($72 \div 8\% = 900$); એના અને separation rate પરથી **number separated** કાઢો ($5\% \text{ of } 900 = 45$); પછી flux rate પરથી **accessions** કાઢો ($16\% \text{ of } 900 = 144 \text{ less } 45 \text{ separations} = 99$ recruited and joined). હંમેશાં એ જ ક્રમે ઉકેલો — પહેલાં average on roll, પછી separations, છેલ્લે accessions.

બે પ્રકારના cost, અને પરીક્ષક એમનાં નામ માગે છે: Preventive costs એ છે જે **to prevent or minimise turnover** થાય છે — medical benefits, pension જેવું welfare, અને બીજા retention benefits.

Replacement costs arise because of turnover — recruitment, training and induction, **abnormal breakage and scrap**, અને **extra wages and overheads due to the inefficiency of new workers**. ઊંચો turnover cost of production ને બરાબર એ જ ત્રણ માર્ગે વધારે છે: નવા કામદારોનો cost અને એમના બિનઉત્પાદક કલાકો, material ની ખોટ અને ભંગાણ, તથા બિનકાર્યક્ષમતામાંથી આવતાં વધારાનાં wages અને overheads.

Turnover ને લીધે જતો કરેલો નફો — એને આ ક્રમે બાંધો. પહેલાં **hours lost**: ભરતીમાં વિલંબથી ગુમાવેલા સંભવિત ઉત્પાદક કલાકો + બિનઉત્પાદક training ના કલાકો (60,000 training hours માંથી 40% બિનઉત્પાદક હોય ત્યાં બિનઉત્પાદક આંકડો 24,000 છે). પછી એ કલાકો પરનો **contribution lost** — કાં તો (Sales ÷ Productive hours) × Hours lost × P/V ratio, અથવા **units lost × contribution per unit** દ્વારા, જ્યાં contribution per unit એટલે **P/V ratio × selling price**. પછી ઉમેરો **cost of rectifying defective units** (defective units × rectification cost), **recruitment and selection cost**, **training and induction cost** અને **settlement cost of workers leaving**. કુલ એ જ **profit forgone** છે.

Turnover ઘટાડવા માટેનાં ઉપાયનાં પગલાં, જેમ છપાયાં છે તેમ: દરેક જતા કર્મચારી સાથે exit interview કરીને તે શા માટે જાય છે તે જાણવું; દરેક job ની જરૂરિયાત નક્કી કરવા job analysis and evaluation; recruitment, placement અને promotion ની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ; શિક્ષણ, તબીબી અને રહેઠાણની સુવિધાવાળું તંદુરસ્ત વાતાવરણ; અને committee for settling workers' grievances.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન પૂછે છે કે turnover cost of production કઈ રીતે વધારે છે — એટલે દરેક મુદ્દો કોઈ cost પર પૂરો થવો જોઈએ. ફક્ત ખલેલ નહીં, cost નું નામ આપો.
- separation / replacement / preventive વાળું માળખું ફાવે તો વાપરો, પણ ઉત્તરમાં કામદારને બદલવાનો cost અને જગ્યા ખાલી હોય ત્યાં સુધીની output ની ખોટ બંને આવવાં જોઈએ.

TQ 11.1 • PYQ 2023-May [5] (c) • DESC • 5M • Pg 151

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 9 પ્રશ્ન

- પહેલાં સમયગાળાનો rate ગણો અને એની નીચે equivalent annual rate, માપનનો ગુણક બતાવીને ($\div$ days $\times$ 365, or $\times$ 4 quarters). બે અલગ marks.
- પ્રશ્ન rates આપીને સંખ્યા માગે ત્યાં formulae ને નક્કી ક્રમમાં ઊલટાવો: average on roll, પછી separations, પછી accessions.

PQ 11.4 • RTP 2023-May [2] • Pg 157

LEVEL II
Application

Easy

PQ 11.5 • MTP 2023-Sep [1] (d) {C} • 5M • Pg 159

LEVEL II
Application

Easy

PQ 11.1 • PYQ 2018-May [3] (a) • 10M • Pg 153

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.6 • PYQ 2024-May [5] (a) • 6M • Pg 160

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.7 • RTP 2024-Sep [8] • Pg 161

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.8 • PYQ 2025-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 162

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.2 • PYQ 2021-Jul [2] (c) • 5M • Pg 155

LEVEL II
Application

Hard

PQ 11.3 • PYQ 2022-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 156

LEVEL II
Application

Hard

PQ 11.9 • PYQ 2026-May [4] (b) • 5M • Pg 163

LEVEL II
Application

Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 2 પ્રશ્ન

- Profit-forgone વાળા પ્રશ્નમાં 'Profit forgone due to employee turnover' શીર્ષકવાળું એક જ પત્રક રજૂ કરો, જેમાં પહેલાં contribution ની ખોટ અને એની નીચે ચાર cost ની મદો. Hours lost અને contribution per unit ની working notes એની ઉપર જાય.

TQ 11.2 • MTP 2025-Aug S2 [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 152

LEVEL II
Analysis

Medium

TQ 11.3 • MTP 2025-Dec S2 [6] (b) • DESC • 5M • Pg 153

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 12: Direct Expenses

L2P4-C3-T12

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 3, Employee Cost and Direct Expenses — direct expenses અને cost sheet માં એમનું સ્થાન.

NOTES

Direct expenses એ prime cost નું ત્રીજું ઘટક છે. આ પ્રકરણમાં આખે આખાં છપાયેલાં cost sheets **Material cost + Labour cost (+ Direct expenses) = Prime cost** બાંધે છે, અને પછી **Prime cost + Factory overheads = Factory cost**. કોઈ ખર્ચ ત્યારે જ direct ગણાય જ્યારે તે ચોક્કસ job, product કે cost unit સાથે ઓળખી શકાય; જેને અનેક cost centres પર ફેલાવવો પડે તે overhead છે, direct expense નહીં.

કસોટી cost unit સાથેની ઓળખની છે, અને પ્રકરણ labour પર એ જ કસોટી લગાડે છે. Job સામે નોંધાયેલો સમય job ને જાય છે; જે સમય job સામે નોંધી શકાતો નથી (indirect કામદારનો normal rest time) તે **overhead rate** દ્વારા વસૂલાય છે. પ્રશ્ન તમારી સામે જે પણ ખર્ચ મૂકે તેના પર આ જ તર્ક લગાડો.

Costing Profit and Loss Account સાથેની સરહદ પર ધ્યાન રાખો. પ્રકરણના treatment ના નિયમો abnormal મદોને cost માંથી વારંવાર સાવ બહાર રાખે છે — abnormal idle time અને પૂરને લીધે કરેલો overtime બંને job ને નહીં પણ **charged to the Costing Profit and Loss Account** છે. Abnormal ખર્ચ ગમે તેટલો સ્પષ્ટ રીતે job સાથે જોડાયેલો હોય તોય તે ક્યારેય direct expense નથી.

પ્રકરણ 4

Overheads — Absorption Costing Method

11 વિષય • 41 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: C

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge **12.9%** 249 માંથી 32 marks

Level II — Analysis & Application **87.1%** 249 માંથી 217 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 13% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Overheads નું વર્ગીકરણ [Classification of Overheads]

L2P4-C4-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads નું વર્ગીકરણ અને દરેક વર્ગ કયા આધારે apportion થાય છે તે.

NOTES

વર્ગીકરણનો પ્રશ્ન bases-of-apportionment ના પ્રશ્ન તરીકે મુકાય છે, એટલે જોડી યાદ રાખો. **Air-conditioning — floor area, or volume of the department; Time-keeping — number of workers; Depreciation of plant and machinery — capital values; Power / steam consumption — technical estimates;** Electric power (machine operation) — horse power of machines, or number of machine hours, or value of machines, or units consumed.

આધાર હંમેશાં એને અનુસરે છે જે cost ને ચલાવે છે, અને યાદ ન હોય એવી મદ તમે એ રીતે જ સંભાળો છો. જગ્યા સાથે જોડાયેલા costs (rent and rates, factory rent, factory premises ની security, meter ન હોય ત્યાંનું lighting, building insurance, building depreciation) **floor area** પર જાય છે; માણસો સાથે જોડાયેલા costs (time-keeping, personnel, canteen and welfare, hospital, supervision, meal subsidy) **number of employees** પર; assets સાથે જોડાયેલા costs (depreciation, machinery નો insurance, fire protection) **capital value or book value of machinery** પર; power **horse power** પર, અથવા બંને આપ્યા હોય ત્યાં **horse power × machine hours** પર.

ઉત્તર એક કરતાં વધુ સ્વીકાર્ય આધાર છાપે ત્યાં તમારે ફક્ત એક જ નામ આપવાનું છે — પણ નામ આપો. Machine operation માટેની electric power ચાર વિકલ્પ સાથે બતાવાઈ છે, અને lighting પ્રશ્ન શું આપે છે તે પ્રમાણે **number of light points** તરીકે પણ અને **floor area or units consumed** તરીકે પણ આવે છે. તમે પસંદ કરેલો આધાર પત્રકમાં જ, 'Basis' ના column માં, તમે વાપરેલા ratio ની બાજુમાં લખો.

Function પ્રમાણેનું વર્ગીકરણ કોઈ પણ આધાર પસંદ થાય એ પહેલાં જ સરનામું નક્કી કરી દે છે. પ્રકરણના

ઉત્તરો **factory or manufacturing overhead** ને **administration overhead** થી અને **selling and distribution overhead** થી અલગ પાડે છે, અને મદ એ શેના માટે છે એના પરથી મુકાય છે, કોણે ચૂકવી એના પરથી નહીં — auditors' fees અને independent directors' fees એ administration છે; sales manager નો પગાર અને depot ની storage ની wages એ selling છે; secondary packing અને delivery vehicles પરનું depreciation એ distribution છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 1 પ્રશ્ન

- આ bases-of-apportionment નો પ્રશ્ન છે. **મદ દીઠ એક જ basis આપો, પ્રશ્નના ક્રમમાં, અને એને માપી શકાય એવી રાશિ બનાવો** — floor area, number of employees, capital value, horsepower × hours, metered units.
- મદની સમજૂતી ન લખો. Mark basis ને છે, એટલે બે columns નો ચુસ્ત ઉત્તર ગદ્ય કરતાં વધુ marks મેળવે છે.

TQ 1.1 · PYQ 2018-Nov [6] (c) · DESC · 5M · Pg 167

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 2: Manufacturing Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Manufacturing Overheads]

L2P4-C4-T02

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, manufacturing overheads નું accounting અને control.

NOTES

Manufacturing overhead ત્રણ નામ દીધેલાં તબક્કે product સુધી પહોંચે છે, અને આ પ્રકરણનો દરેક વ્યવહાર ઉત્તર એમાંનો કોઈ એક તબક્કો છે. **Allocation** — આખી મદ જે વિભાગની હોય તેને ચડે છે; **Apportionment (primary distribution)** — અનેક વિભાગોને સહિયારી મદો કોઈ આધારે વહેંચાય છે; **Re-apportionment (secondary distribution)** — service departments ની કુલ production departments પર ખાલી થાય છે; પછી **Absorption** — દરેક production department ની કુલને એના પોતાના machine hours કે labour hours વડે ભાગીને job પર ચડતો rate મળે છે.

Allocation ને apportionment થી અલગ પાડતી કસોટી એટલે ઓળખી શકાવું. જ્યાં પ્રશ્ન આંકડો વિભાગ-દર-વિભાગ આખી જ દેતો હોય — indirect material, indirect labour, service department ની direct wages, consumable stores, દરેક machine સામે બતાવેલું depreciation — ત્યાં તે **allocated** છે અને Basis ની column માં 'Direct' કે 'Actual' લખાય છે. જ્યાં એક જ કુલ અનેક વિભાગોને પહોંચી વળવાનું હોય — factory rent, power, insurance, security, supervision — ત્યાં તે **apportioned** છે અને Basis ની column માં આધાર

તથા ratio લખવાં જ પડે.

Manufacturing overhead શેનું બનેલું છે, જેમ છપાયેલાં પત્રકો ગણાવે છે તેમ: **indirect material, indirect wages, factory rent and rates, general lighting, power, depreciation on machines, insurance of machinery, consumables** સહિત repairs and maintenance, **consumable stores**, supervision અને indirect labour, factory premises ની security expenses અને **sundries**. Production department ની direct wages આ પત્રકમાં ક્યારેય આવતા નથી; **service** department ની direct wages આવે છે, કારણ કે service department ની પોતાની wages એ factory નો overhead છે.

બે મદ **cost** માંથી સાવ બહાર રખાય છે, અને એમ લખવાથી જ **mark** મળે છે. Interest on capital outlay એ finance cost છે અને cost accounts માંથી બાકાત છે; અને કંપની પોતાની માલિકીના building પર **notional rent** ચડાવે ત્યાં એ imputed cost **not included** — rent ફક્ત એ જ વિભાગો પર apportion થાય છે જે ખરેખર ભાડે લીધેલું building વાપરે છે.

વિષય 3: Overheads ની વહેંચણીના steps [Steps for Distribution of Overheads]

L2P4-C4-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads ની વહેંચણીનાં પગલાં અને service department ની costs નું re-apportionment.

NOTES

Support department ની costs ફરી વહેંચવાની ત્રણ methods, જેમ ઉત્તર એમને વ્યાખ્યાયિત કરે છે તેમ. **Direct re-distribution method**: support department ની costs **to the production departments only** apportion થાય છે, અને એક support department બીજાને આપેલી service અવગણાય છે. **Step method**: **maximum number of departments** ને service આપતો support department પહેલો apportion થાય છે, બીજા support departments અને production departments પર; પછી **next largest number** ને service આપતો; અને એમ ત્યાં સુધી જ્યાં સુધી ફક્ત production departments બાકી રહે. **Reciprocal service method**: તે **recognises that support departments serve each other**, અને એની હેઠળ ઉપલબ્ધ methods છે (a) simultaneous equation method, (b) repeated distribution method, (c) trial and error method.

Service department ને re-apportion કરવાના આધાર — એમને જોડી તરીકે યાદ રાખો. **Maintenance and repair shop** — machine hours; **Hospital and dispensary** — number of employees; **Fire protection** — capital value of machines; **Stores department** — material requisitions (કે issues ની value); **Transport department** — crane hours (truck hours, mileage, tonnage, ton-hours પણ); **Computer section** — computer hours; **Power house** — horse power power ની cost માટે, પણ electric lighting ની cost માટે floor area, cubic content, number of light points કે wattage; **Inspection** — inspection hours; **Tool room** — machine hours; **Time-keeping, personnel, canteen and welfare** — number of direct workers કે total number of employees; **Planning and progress** — direct labour

hours, machine hours, direct labour wages, અથવા asset value × hours worked.

Simultaneous equation method — ઉત્તરનો આકાર. દરેક service department ના કુલને એક અજ્ઞાત ધારો, દરેક service department દીઠ એક સમીકરણ લખો: allocation પહેલાંનો એનો પોતાનો cost વત્તા બીજાના કુલમાંનો એનો હિસ્સો ($S1 = 1,60,000 + 0.10 S2$; $S2 = 2,40,000 + 0.20 S1$), એકને બીજામાં મૂકો, અને ઉકેલો. પછી **each solved total** ને આપેલી ટકાવારીએ production departments પર apportion કરો. Production departments માં વહેંચાયેલી રકમો service departments ના **original total** સાથે પાછી મળે છે કે નહીં તે ચકાસીને તમારું કામ તપાસો.

Repeated distribution method — balance શૂન્ય થાય ત્યાં સુધી ચાલુ રાખો. Department X ને એના આપેલા ratio માં apportion કરો (Y ને મળતો હિસ્સો સહિત), પછી Y ને એના ratio માં (X ને પાછો જતો હિસ્સો સહિત), પછી ફરી X, અને એમ આગળ; દરેક ફેરે રકમ નાની થતી જાય છે અને છેલ્લા થોડા રૂપિયા છેલ્લા ફેરામાં સમાઈ જાય છે. Ratios ફેરા વચ્ચે ક્યારેય બદલાતા નથી — છપાયેલા ઉત્તરો કરે છે તેમ એમને દરેક પંક્તિની શરૂઆતમાં એક જ વાર લખો, અને service department ના columns ઋણ રાખો.

Step method: વાપરતાં પહેલાં કમને વાજબી ઠેરવવો પડે છે. છપાયેલો ઉત્તર **percentage of service rendered by each service department to the other** ગણો છે — maintenance થી personnel 15.00%, personnel થી maintenance 5.88% — અને **maintenance first because it serves the other more** મૂકે છે. આ method માં એક વાર service department બંધ થઈ ગયો પછી તે **receives nothing further**, એટલે બીજા વિભાગનો cost ફક્ત production departments પર જ ફેલાય છે.

Usage નો કોઠો સાચી દિશામાં વાંચો. હરોળ બતાવે છે કે એ વિભાગની service બીજાઓ વડે કઈ રીતે **consumed by the others** થાય છે, એટલે કોઈ વિભાગ બીજા પાસેથી જે હિસ્સો **receives** તે **other department's row** માં મળે છે, એની પોતાની હરોળમાં નહીં. ખોટી ઘરી પરથી ટકાવારી લેવી એ પ્રમાણભૂત ભૂલ છે અને તે બંને સમીકરણ એકસાથે બગાડે છે.

Single rate સામે dual rate, જ્યાં service department ને fixed અને variable costs બંને હોય. **Single rate:** એક જ budgeted rate = fixed practical capacity cost per hour + budgeted variable cost per hour ($₹7.50 + ₹5 = ₹12.50$), જે **actual usage** પર ચડે છે. **Dual rate: fixed costs on practical capacity of each department** અને **variable costs on actual usage** — આ આખો fixed cost allocate કરી દે છે અને **no unused capacity identified** રહે છે. જ્યાં dual rate એ રીતે લગાડાય કે **fixed rate computed on practical capacity but charged on actual usage**, ત્યાં user departments fixed cost **only for the capacity they used** ઊંચકે છે અને **unused capacity cost is highlighted and not allocated**. પ્રશ્ન જે ટિપ્પણી માગે છે તે એ જ છેલ્લું વાક્ય છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 9 પ્રશ્ન

- પ્રશ્નમાં નામ દીધેલી method લખો અને ફક્ત એ જ method વાપરો. Simultaneous-equation ના પ્રશ્નનો repeated-distribution વાળો ઉત્તર method ના marks માટે કશું મેળવતો નથી.
- બે સમીકરણ, એમની substitution અને ઉકેલેલા કુલ — ત્રણેયને અલગ પંક્તિ તરીકે લખો. મોટા ભાગના marks ગોઠવણીમાં છે, આંકગણિતમાં નહીં.

PQ 3.4 • PYQ 2025-Sep [2] (b) • 4M • Pg 178	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.7 • PYQ 2026-Sep [1] (c) {C} • 3M • Pg 185	LEVEL II Application	Easy
TQ 3.1 • PYQ 2023-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 168	LEVEL II Application	Medium
TQ 3.3 • PYQ 2025-Jan [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 170	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.1 • RTP 2019-May [3] • Pg 171	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.2 • PYQ 2021-Jul [1] (b) {C} • 5M • Pg 174	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • RTP 2023-May [3] • Pg 176	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.5 • RTP 2026-Jan [10] • Pg 179	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.6 • MTP 2026-Apr S2 [4] (a) • 9M • Pg 183	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- કોઈનું વર્ણન કરતાં પહેલાં ત્રણેય methods નાં નામ આપો, પછી દરેકનો એક ફકરો લો. **Direct, step (non-reciprocal) and reciprocal** — નામ પોતે જ marks છે.
- Reciprocal method માટે એને કઈ techniques પાર પાડે છે તે લખો (simultaneous equation, repeated distribution, trial and error). એ જ વિગત ત્રણ પંક્તિના ઉત્તરને ઊંચકે છે.

TQ 3.2 • MTP 2024-Dec S2 [6] • DESC • 4M • Pg 169	LEVEL II Analysis	Easy
---	----------------------	------

વિષય 4: વિવિધ Products કે Jobs પર Overheads ની Absorption ની પદ્ધતિઓ [Methods of Absorbing Overheads to Various Products or Jobs]

L2P4-C4-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overheads ને products અને jobs માં absorb કરવાની methods.

NOTES

Absorption એટલે હંમેશાં centre નો કુલ overhead ભાગ્યા પસંદ કરેલા base નો જથ્થો. પ્રકરણના ઉત્તરો જે bases વાપરે છે તે છે **machine hour rate** (વિભાગનો કુલ overhead ÷ machine hours), **direct labour hour rate** (કુલ overhead ÷ labour hours), અને **a percentage of direct wages** (એક પ્રશ્નમાં 'other indirect

expenses are recovered at 20% of direct wages'). એક વાર ગણેલો rate પછી એ વિભાગમાં **hours the job actually took** પર લગાડાય છે.

Base ની પસંદગી વિભાગ-દર-વિભાગ કરો, આખા factory માટે નહીં. જ્યાં વિભાગનું કામ machines થી ચાલતું હોય ત્યાં એને **machine oriented** ગણીને machine hours પર absorb કરાય છે; જ્યાં કામ labour થી ચાલતું હોય ત્યાં તે **labour oriented** છે અને labour hours પર absorb થાય છે. પ્રશ્ન દરેક વિભાગ માટે machine અને labour બંને hours આપે ત્યાં એક પંક્તિમાં લખો કે તમે દરેક માટે શું ધાર્યું અને શા માટે — છપાયેલા ઉત્તરો બરાબર એવી જ note રાખે છે.

વિભાગોનો સ્વભાવ જુદો હોય ત્યાં એક જ blanket rate job ની કિંમત ખોટી પાડે છે. જ્યાં બે વિભાગ machine hours થી ચાલતા હોય અને એક direct labour hours થી, ત્યાં આખા factory ના કુલ direct labour hours પર બાંધેલો rate machine થી ચાલતા કામ પર ઘણું ઓછું ચડાવે છે. પરીક્ષકને જોઈતી ભલામણ છે **departmental rates with the basis chosen department by department** — અને ભલામણને એના marks ત્યારે જ મળે છે જ્યારે તમે પછી job નો overhead ભલામણ કરેલા આધારે ફરી ગણો અને blanket-rate ના આંકડા સામેનો તફાવત બતાવો.

ઊલટી ગણતરીના પ્રશ્નો: rate આપ્યો છે અને એક cost ખૂટે છે. સમયગાળા માટેનું આખું overhead નું પત્રક તમે ગણી શકો એવી દરેક મદ સાથે બાંધો, એનો સરવાળો કરો, પછી **multiply the given rate by the hours to get the total overhead that must exist** ($\text{₹}125 \times 2,400 \text{ hours} = \text{₹}3,00,000$) અને **missing item as the balancing figure** લો. પત્રક ચાર મહિનાનું હોય અને માગેલી મદ વાર્ષિક હોય ત્યાં **scale it back up** ($\text{₹}16,100 \times 3 = \text{₹}48,300$). Repairs, depreciation, sundry works expenses અને management expenses માટે આપેલા વાર્ષિક આંકડા પહેલાં એ જ અપૂર્ણાંકથી સમયગાળા સુધી નીચે લાવવા પડે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- Balancing-figure વાળા પ્રશ્નમાં પહેલાં પત્રક લખો અને ખૂટતી પંક્તિ 'Balancing figure' એવા શબ્દોમાં મૂકો. પરીક્ષક એ જ label શોધે છે.
- સરવાળો કરતાં પહેલાં વાર્ષિક મદોને પ્રશ્નના સમયગાળામાં ફેરવો, અને અપૂર્ણાંક ($\times 1/3, \div 12$) એ જ પંક્તિમાં બતાવો.

PQ 4.2 · PYQ 2026-Sep [5] (b) (ii) · 3M · Pg 188

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.1 · PYQ 2026-Jan [5] (a) · 6M · Pg 186

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 5: Overhead Rates ના પ્રકાર [Types of Overhead Rates]

L2P4-C4-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, overhead rates ના પ્રકારો અને machine hour rate ની ગણતરી.

NOTES

Blanket rate સામે **departmental rate**. **blanket overhead rate** એટલે **one single overhead rate for the whole factory** — factory ના કુલ overheads ભાગ્યા factory માટેના base નો કુલ જથ્થો (in the printed answers, total budgeted overheads ÷ total budgeted machine hours, or ÷ total budgeted direct labour hours). **departmental overhead rate** એટલે **one rate for a particular production unit or department**, જે એ વિભાગના પોતાના overheads અને એના પોતાના base પર ગણાય છે. Pre-determined rate budgeted આંકડા બાંધે છે, actual આંકડા નહીં.

Blanket rate લગાડવાની શરતો, જેમ છપાઈ છે તેમ: (1) where only one major product is produced; અથવા (2) જ્યાં અનેક products બનતાં હોય પણ (a) બધાં products બધા વિભાગોમાંથી પસાર થતાં હોય અને (b) બધાં products દરેક વિભાગમાં એકસરખા સમય સુધી પ્રક્રિયા પામતાં હોય. બીજી શરતનાં બંને અંગ જોઈએ — (a) અને (b) અલગ અલગ ટાંકો.

Comprehensive machine hour rate નો બે ભાગનો નક્કી format છે; એ વાપરો એટલે marks હરોળ પાછળ આવશે. (A) **Standing charges** — એ costs જે machine ચાલવા સાથે બદલાતા નથી: **rent and rates, heat and lighting, insurance of plant and building, supervision or foreman's salary, departmental and general works overheads, other general expenses**, અને **comprehensive rate** માં **wages of the operator or attendant** dearness allowance, production bonus અને leave wages સાથે. (B) **Machine expenses** — **depreciation, power**, consumable stores સહિત repairs and maintenance, **oil and lubricants**, અને machine ને ખાસ લાગુ પડતી કોઈ પણ consumable. દરેક જૂથનો સમયગાળા માટે સરવાળો કરીને effective machine hours વડે ભાગો; **Machine hour rate = (A) + (B)**.

Effective machine hours પર જ આ topic જિતાય કે હારાય છે. છપાયેલી derivations આ છે: **normal working hours less hours lost on repairs and maintenance** (4,500 – 300 = 4,200); **normal hours × capacity percentage** (200 × 75% = 150); **total working hours less unproductive set-up time** (192 – 16 = 176); અને જ્યાં calendar આપ્યું હોય ત્યાં **working days × hours per day**, અડધા દિવસ ઘટાડેલા કલાકે, પછી × capacity %, પછી breakdown allowance બાદ (2,188 × 92% less 3% of that = 1,953). **Setting-up time follows the question's own words** — એક ઉત્તર એને **productive** ગણીને બાદ કરતો નથી, બીજો એને **unproductive** ગણીને બાદ કરે છે. ગણતરી પહેલાં એ વાક્ય વાંચો.

જ્યાં machine operator વગર ચાલી શકે નહીં ત્યાં operators ના hours એ જ machine ના hours છે — પણ wages જુદા આંકડા પર ચૂકવાય છે. Hours ને આ રીતે બાંધો: **normal available hours** (per month × months × operators) – **absenteeism** (without pay) = **paid hours**, then **paid hours** – **leave hours** – **normal unavoidable idle time** = **effective working hours**. Wages પછી **paid hours × rate** છે (2,460 hours × ₹75), જ્યારે rate **effective hours** પર બંધાય છે (2,400). બંને માટે એક જ આંકડો વાપરવો એ આ topic ની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે. Production bonus એ **of wages** ની જણાવેલી ટકાવારી છે, એટલે તે paid-hours ના આંકડાને અનુસરે છે.

ભાગાકાર કરતાં પહેલાં machine-shop ની મદો apportion કરો. જ્યાં અનેક machines એક જ shop વહેંચતાં હોય ત્યાં છપાયેલા આધાર આ છે: **machinery** નો **insurance depreciation** કે **capital value** પર, **indirect labour on direct labour hours, building maintenance and rent on floor space, power on K.W.**

rating, supervisor અને operator ના પગાર સરખા ભાગે જ્યાં તેઓ દરેક machine પર સરખો સમય આપતા હોય, અને **oil, spare parts, consumable stores as allocated**. પ્રશ્ન ભાવવધારો અને વપરાશવધારો બંને આપે ત્યાં એમને **in that order and only to the machines named** લગાડો — ભાવવધારો બધાં પર, વપરાશવધારો નામ દીધેલાં બે machines પર.

Interest on capital outlay બાકાત છે — એ સ્પષ્ટ લખો. છપાયેલી working note 'interest on capital outlay is a finance cost, therefore it has been excluded from the cost accounts' એમ કહીને પૂરી થાય છે. તે પ્રશ્નમાં એટલા માટે જ અપાય છે કે તમે એને છોડી દો અને એ પંક્તિ લખો.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- એક જ પંક્તિમાં ત્રણ માગણી: **દરેક rate શું છે, દરેક કઈ રીતે ગણાય છે**, અને **blanket rate ક્યારે વાપરી શકાય**. ઉત્તરને એ પ્રમાણે ક્રમાંક આપો, નહીં તો ત્રીજી માગણી ખોવાઈ જાય છે.
- ગણતરી વાક્ય તરીકે નહીં, formula તરીકે આપો. Blanket rate ની શરતો ટૂંકી યાદી છે — બધી જ આપો.

TQ 5.1 · PYQ 2021-Jan [6] (c) · DESC · 5M · Pg 189

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 9 પ્રશ્ન

- Effective machine hours ને પત્રકની ઉપર ક્રમાંકિત working note તરીકે ગણો, દરેક બાદબાકીને નામ આપીને. બાકીનું બધું એ આંકડા પરનું આંકગણિત છે.
- Standing charges અને machine expenses ને અલગ ખંડમાં દરેકના sub-total સાથે રાખો, પછી ઉમેરો. Monthly, six-monthly કે annual આધારે રજૂઆત ચાલે છે, જ્યાં સુધી તે સુસંગત હોય.

PQ 5.1 · PYQ 2019-May [5] (b) · 5M · Pg 190

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.2 · PYQ 2021-Jan [1] (b) {C} · 5M · Pg 191

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.9 · PYQ 2026-Sep [5] (b) (i) · 2M · Pg 206

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.4 · MTP 2024-Jul [4] (a) · 6M · Pg 195

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.5 · PYQ 2024-Sep [5] (a) · 7M · Pg 197

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.6 · RTP 2024-Sep [9] · Pg 199

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.7 · MTP 2025-Dec S2 [1] (b) {C} · 5M · Pg 201

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.8 · RTP 2026-May [8] · Pg 202

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 · PYQ 2022-Nov [2] (a) · 10M · Pg 193

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 6: Cost Accounting માં under-absorbed અને over-absorbed overheads નું treatment [Treatment of Under-Absorbed and Over-Absorbed Overheads in Cost Accounting]

L2P4-C4-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, under-absorbed અને over-absorbed overheads નું treatment.

NOTES

ત્રણ treatments, અને એમની વચ્ચે પસંદગી કરતો નિયમ. (i) **Writing off to the Costing Profit and Loss Account:** actual અને absorbed રકમ વચ્ચેનો small તફાવત સીધો ત્યાં જ લઈ જવાય છે; તફાવત large હોય ત્યાં કારણો તપાસીને એમાંથી નીકળતાં **abnormal loss or gain** ત્યાં લઈ જવાય છે. (ii) **Use of a supplementary rate:** balance work-in-progress, finished stock અને cost of sales પર પ્રમાણસર ચડે છે. (iii) **Carry forward to the subsequent year,** એ આશાએ કે સ્થિતિ આપોઆપ સુધરી જશે.

Absorbed આંકડા સાથે સરખાવતાં પહેલાં actual overhead ને શુદ્ધ કરો. છપાયેલા ઉત્તરો થયેલા actual overheads માંથી બાદ કરે છે: **amount paid to a worker as per a court's award, wages paid for a strike period, stores written off** (obsolete stores written off સહિત), અને ચાલુ વર્ષમાં નોંધાયેલા ગયા વર્ષના ખર્ચ. જે બાકી રહે તે **net actual overhead**. પછી **Under-absorption = Net actual overheads – Overheads absorbed**, જ્યાં overheads absorbed એટલે actual hours (or man-days, or units) × the pre-determined rate.

Under-absorption ને કારણ પ્રમાણે વહેંચો, કારણ કે બે અર્ધ જુદી જગ્યાએ જાય છે. **defective production planning or factory inefficiency** ને લીધેનો ભાગ **abnormal** છે અને **debited to the Costing Profit and Loss Account** થાય છે. indirect material અને indirect labour ના **increase in costs** ને લીધેનો ભાગ **normal** છે અને **distributed by a supplementary rate** થાય છે. પ્રશ્ન આ વહેંચણી હંમેશાં અપૂર્ણાંક કે ટકાવારી તરીકે આપે છે; એને under-absorbed કુલ પર લગાડો, actual overhead પર નહીં.

Supplementary rate = Amount to be distributed ÷ Equivalent units, જ્યાં equivalent units એટલે વેચાયેલાં units વત્તલ finished stock નાં units વત્તલ work-in-progress નાં equivalent completed units. Work-in-progress એના **percentage of completion** પ્રમાણે આવે છે (65% પૂરાં થયેલાં 20,000 units એટલે 13,000; 40% પૂરાં થયેલાં 5,000 units એટલે 2,000). પછી વહેંચો: **Cost of sales = units sold × rate**, **Finished goods = closing finished units × rate**, **Work-in-progress = equivalent units × rate**, અને ત્રણેયનો સરવાળો વહેંચેલી રકમ સાથે પાછો મળવો જોઈએ.

Journal entry, ઉત્તર જે ક્રમે છાપે છે તે ક્રમમાં: Work-in-progress control A/c Dr., Finished goods control A/c Dr., Cost of Sales A/c Dr., Costing Profit & Loss A/c Dr., To Overhead control A/c આખી

under-absorbed રકમ માટે. Over-absorption માટે દિશા ઊલટી થાય છે: under-absorption માં stock અને cost of sales ની accounts debit થાય છે, over-absorption માં એ credit થાય છે, અને બંને કિસ્સામાં રકમ એટલે units (or equivalent completed units) × supplementary rate per unit.

જ્યાં departmental rate ની ભલામણ થઈ હોય ત્યાં recovery ની કસોટી વિભાગ-કક્ષાની છે. Recovery એટલે વિભાગની **own actual activity at its own recommended rate**, જેને **that department's own actual overhead** સામે સરખાવાય છે — factory ના કુલ સામે નહીં — અને ઉત્તરમાં શબ્દોમાં લખવું જોઈએ કે તે **under-recovered or over-recovered** છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- દિશા સીધી રાખો: under-absorption એટલે ઓછું ચડાવાયું હતું, એટલે stock અને cost of sales ની accounts ને વધુ debit થાય છે.

TQ 6.1 • MTP 2024-Mar [6] (a) • DESC • 5M • Pg 207

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 4 પ્રશ્ન

- Actual overheads ની શુદ્ધિ બાદબાકીના column તરીકે બતાવો, દરેક બાકાત મદનું નામ આપીને. સીધા તફાવત પર ફૂદી જવાથી એ marks જાય છે.
- Supplementary rate પહેલાં equivalent units ને working note માં ગણો, અને WIP પર rate ફક્ત equivalent units પર જ લગાડો.

PQ 6.4 • PYQ 2026-Sep [5] (b) (iii) • 2M • Pg 214

LEVEL II
Application

Easy

PQ 6.3 • PYQ 2024-May [4] (b) • 6M • Pg 212

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.1 • PYQ 2019-Nov [2] (b) • 10M • Pg 208

LEVEL II
Application

Hard

PQ 6.2 • PYQ 2021-Dec [5] (b) • 10M • Pg 210

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 7: Administrative Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Administrative Overheads]

L2P4-C4-T07

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, administration overheads નું accounting અને control.

NOTES

Administration overhead function થી ઓળખાય છે — સંસ્થાનું સામાન્ય દિશાદર્શન અને નિયંત્રણ — અને છપાયેલો વર્ગીકરણનો ઉત્તર આ મદોને એની નીચે મૂકે છે: **salary paid to office staff, fees paid to auditors, fees paid to independent directors**, અને **vehicle hire charges for directors attending a general meeting**. Factory ની કોઈ પણ મદ (factory rent, factory security) manufacturing overhead છે, અને selling કે delivery ની કોઈ પણ મદ selling કે distribution overhead છે.

લગભગ સરખી મદો એક જ યાદીમાં મૂકીને સરહદની કસોટી લેવાય છે. sales office નું વીજળીનું બિલ selling cost છે જ્યારે factory ની power એ manufacturing cost છે; **general meeting** માટે director નું vehicle hire એ administration છે જ્યારે **goods delivery vehicles** પરનું depreciation એ distribution છે. મદમાંના લાયકાત બતાવતા શબ્દો વાંચો, સંજ્ઞા નહીં.

પ્રકરણ જ્યાં administration cost ને વિભાગો વચ્ચે apportion કરે છે ત્યાં છપાયેલા આધાર સામાન્ય જ છે: salaries અને group employee insurance માટે **gross salary**, rent, property tax અને building depreciation માટે **floor area**, meal subsidy માટે **number of employees**, વીજળી માટે **metered units**, અને એ જ ધોરણે ફાળવાતા miscellaneous expenditure માટે **direct expenses**.

Secondary distribution માં administration નો વિભાગ બીજા કોઈ પણ service department ની જેમ જ ખાલી કરાય છે, પ્રશ્ન આપે તે ratio માં, અને એને service આપતો કોઈ વિભાગ હોય તો એને પહેલાં પતાવ્યા પછી. Administration, production અને selling ને service આપતો general management નો વિભાગ administration ના પોતાના કુલને ફેલાવતાં પહેલાં apportion થાય છે.

વિષય 8: Selling and Distribution Overheads નું Accounting અને Control [Accounting and Control of Selling and Distribution Overheads]

L2P4-C4-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, selling and distribution overheads નું accounting અને control.

NOTES

Selling and distribution overheads પર અંકુશ રાખવાની ત્રણ methods, જેમ છપાઈ છે તેમ: (a)

Comparison with past performance — ચાલુ આંકડાને અગાઉના સમયગાળાના આંકડા સામે તપાસવા; (b)

Budgetary control — overheads નું budget બાંધવું, budget ને actual સામે સરખાવવું, **identify variances and take corrective action**; (c) **Standard costing** — દરેક વર્ગ માટે, જેમ કે **salespeople, territories and products**, standards બાંધવા, actual સાથે સરખાવવા અને variances સંભાળવા. દરેક method સાથે તે જે સરખામણી કરે છે તે આવવી જોઈએ; એકલું નામ અડધો જ મુદ્દો છે.

Selling cost અને distribution cost અલગ શીર્ષક છે અને પરીક્ષક એમને અલગ પાડે છે. છપાયેલું વર્ગીકરણ

salary of the sales manager, sales depot પર માલ સંઘરતા કામદારોના wages, travelling allowance of sales staff, electricity for the sales office અને લક્ષ્ય સિદ્ધ કરવા બદલ sales staff ને bonus — આ બધું selling નીચે મૂકે છે; અને secondary packing તથા depreciation on goods delivery vehicles ને distribution નીચે.

Selling and distribution overheads ને products પર apportion કરવાના આધાર: rent અને insurance સંગ્રહની જગ્યાના square feet પર, depreciation on number of parcels, salesmen ના પગાર અને ખર્ચ sales volume પર, administrative wages and salaries invoices ની સંખ્યા પર. Variable મદો પોતાના દરે ચડે છે — packing ના wages અને materials parcel દીઠ, commission as a percentage of sales, stationery per invoice.

Product ની profitability નું પત્રક marginal-costing ના ક્રમમાં બાંધો, કારણ કે નિર્ણય contribution પર ફરે છે. **Sales – (Cost of sales + Commission + Packing + Stationery) = Contribution**; પછી fixed selling and distribution costs એમના આધારે apportion કરીને બાદ કરો અને profit or loss per product સુધી પહોંચો, અને એને percentage of sales તરીકે લખો.

કોઈ product બંધ કરવાની દરખાસ્ત પર ઉત્તર એના વેચાણના કદ પરથી નહીં, આંકડા પરથી આપો. છપાયેલા ઉત્તરમાં smallest sales વાળું product 7.13% profit કમાતું હતું જ્યારે સૌથી વધુ વેચાતું product loss કરતું હતું, એટલે એને બંધ કરવાની ભલામણ not correct ઠરી. ભલામણ લખો, product નો પોતાનો નફાનો આંકડો આપો, અને નિષ્કર્ષ બાંધો.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- માગણી methods of control ની છે, selling and distribution overheads ના વર્ગીકરણની નહીં. દરેક method નું નામ આપો અને એક ઉપવાક્યમાં લખો કે તે શેના પર અંકુશ રાખે છે.
- Comparison with past performance, budgetary control અને standard costing — છપાયેલા ઉત્તરો આ ત્રણ વાપરે છે. કઈ કયા પ્રકારના ઘંઘાને અનુકૂળ છે તે લખો.

TQ 8.1 • PYQ 2025-Jan [6] (c) • DESC • 4M • Pg 215

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 1 પ્રશ્ન

- દરેક apportion થયેલા fixed cost ની બાજુમાં basis અને ratio બતાવો. આધારોને આંકગણિતથી અલગ marks મળે છે.

PQ 8.1 • RTP 2025-Jan [10] • Pg 215

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 9: Capacity સંબંધિત concepts [Concepts Related to Capacity]

L2P4-C4-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method,

capacity સાથે જોડાયેલી સંકલ્પનાઓ અને idle capacity cost નું treatment.

NOTES

ચાર capacities, ઉત્તરો જે વ્યાખ્યા વાપરે છે તે સાથે. **Installed (rated or theoretical) capacity:** goods બનાવવાની કે services આપવાની મહત્તમ capacity. **Practical (operating) capacity:** the capacity of a plant that can actually be utilised, repairs, maintenance, નાનું breakdowns, idle time, set-up time, સામાન્ય વિલંબ, રવિવાર-રજાઓ અને stock-taking ને લીધે સમય ગુમાવ્યા પછીની; તે **generally taken at 80% to 90% of the rated capacity** છે અને એને **net capacity or available capacity** પણ કહે છે. **Normal capacity:** આયોજિત maintenance ને લીધે capacity માં થતો ઘટાડો ગણતરીમાં લીધા પછી, સામાન્ય સંજોગોમાં એક સમયગાળા પર સરેરાશ સિદ્ધ થયેલું કે થઈ શકે એવું production કે services નું પ્રમાણ. **Actual capacity:** the capacity actually achieved during a given period.

હકીકતોમાંથી એમને એ જ ક્રમે ઓળખો. છપાયેલા દૃષ્ટાંતમાં: installed 50,000 units (plant ની મહત્તમ); practical 45,000 units (preventive maintenance, set-up time, રજાઓ અને training પછી); normal 42,000 units (ગયા વર્ષનું સરેરાશ output); actual 40,500 units (unexpected breakdowns થી ઘટેલું). જે શબ્દો એ નક્કી કરે છે તે છે **planned** સામે **unexpected** — આયોજિત ખોટ તમને practical capacity સુધી લઈ જાય છે, અણધારી ખોટ actual સુધી.

Normal capacity = Installed capacity – Adjustments for normal or planned capacity losses. ઉત્તર જે adjustments ગણાવે છે તે છે **time lost due to scheduled preventive or planned maintenance, number of shifts or machine hours or man hours**, રજાઓ, સામાન્ય shut-down ના દિવસો અને normal idle time, તથા **normal time lost in batch change over**. એને પત્રક તરીકે રજૂ કરો, ઉપર installed capacity અને નીચે adjustments બાદ.

Overhead rate બાંધવા practical capacity શા માટે વપરાય છે: તે **available productive capacity after planned downtime** દર્શાવે છે, એટલે overheads products પર **fairly** ફાળવાય છે, અને installed capacity કે actual capacity ને છેદ તરીકે વાપરવાથી જે over- કે under-absorption થાય તે ટળે છે.

Idle capacity cost નું treatment નવરાશના કારણ પ્રમાણે થાય છે — ચાર કિસ્સા. **Unavoidable reasons:** એને **supplementary overhead rate** દ્વારા વસૂલો, cost ને **capacity utilised** પર ચડાવીને. **Avoidable reasons** such as **faulty planning:** એને **Costing Profit and Loss Account** ને ચડાવો. **Trade depression:** સ્વભાવે abnormal, એટલે ફરી **Costing Profit and Loss Account** ને. **Seasonal factors:** એને **cost of production by inflating the overhead rate** ચડાવો. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર આખો idle capacity cost Costing P&L માં મોકલી દે છે; ચારમાંથી બે કિસ્સા cost માં જ રહે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 3 પ્રશ્ન

- Normal capacity ને ગદ્યમાં નહીં, adjustment ના પત્રક દ્વારા સમજાવો. Adjustments ની યાદી એ જ ઉત્તર છે.

	Understanding	
TQ 9.2 · PYQ 2023-May [6] (b) · DESC · 5M · Pg 218	LEVEL I Understanding	Medium
TQ 9.3 · MTP 2025-Dec S2 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 219	LEVEL I Understanding	Medium

વિષય 10: Costing માં અમુક items નું treatment [Treatment of Certain Items in Costing]

L2P4-C4-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, costing માં અમુક મદોનું treatment, જેમાં research and development ના ખર્ચ પણ આવે છે.

NOTES

પહેલાં વ્યાખ્યા. **Research expenses** એટલે નવાં કે સુધારેલાં products, materials ના નવા ઉપયોગ, કે નવી કે સુધારેલી પદ્ધતિઓ શોધવાના ખર્ચ. **Development expenses** એટલે એ પ્રક્રિયાના ખર્ચ જે નવું કે સુધારેલું product બનાવવાના નિર્ણયના અમલથી શરૂ થાય છે. બે વચ્ચેની રેખા એટલે **decision to produce**.

Treatment એના પરથી નક્કી થાય છે કે research શેના વિશે હતું. **methods of production** પરનું research cost of production ગણતી વખતે અલગ લેવાય છે; **administration** ને લગતું research **administration overhead** નો ભાગ બને છે; **market research** selling and distribution overhead ને ચડે છે; અને કોઈ ચોક્કસ product ને ન લગતું **fundamental research administration overhead** નો ભાગ ગણાય છે.

કોઈ ચોક્કસ product માટે થયેલો development cost સીધો એ જ product ને ચડે છે, અને સામાન્ય રીતે એને **deferred revenue expenditure** ગણીને **recovered as a cost per unit when production is fully established**. સુધારેલી પદ્ધતિઓ કે હાલનાં products પરનું **General research of a routine nature general overhead** માં જાય છે, પણ જ્યાં **amount is substantial** હોય ત્યાં એને પણ deferred revenue expenditure ગણીને જે સમયગાળામાં લાભ મળે તેના પર ફેલાવી શકાય.

Research નિષ્ફળ જાય ત્યાં એનો cost costs માંથી બાકાત રહે છે અને Costing Profit and Loss Account ને ચડે છે. પરીક્ષક એ જ વાક્ય શોધે છે, અને પ્રકરણ દરેક abnormal મદ પર એ જ સિદ્ધાંત લગાડે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- Treatment ને વર્ગ પ્રમાણે ગોઠવો — production methods, administration, market research, product development, routine general research, failed research — દરેકની એક પંક્તિ.

TQ 10.1 · MTP 2025-Jul S1 [6] (Or) (d) · DESC · 4M · Pg 220	LEVEL I Understanding	Easy
---	---------------------------------	------

વિષય 11: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions]

L2P4-C4-T11

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 4, Overheads — Absorption Costing Method, primary distribution થી માંડીને product ની cost સુધી ચાલતા સમગ્રલક્ષી પ્રશ્નો.

NOTES

પૂરો પ્રશ્ન ચાર ચરણમાં ચાલે છે અને દરેકને પોતાના marks છે: primary distribution, secondary distribution, absorption rate, product cost. પ્રશ્ન ભલે બધી માગણીઓ સાથે ચલાવતો હોય, એમને ચાર અલગ શીર્ષકવાળાં પત્રક તરીકે લખો. Rate per hour એટલે **total overhead of the production department ÷ its working hours**, અને product નો overhead એટલે **hours in each department × that department's rate**, જે **direct material + direct labour = prime cost** માં ઉમેરાઈને **total cost** આપે છે.

Primary distribution ના પત્રકનો નક્કી layout છે: Basis નું column, Total નું column, પછી દરેક production department દીઠ એક column અને દરેક service department દીઠ એક, અને દરેક apportion થયેલી પંક્તિ સામે છાપેલો ratio — rent and rates માટે **floor area**, general lighting માટે **light points**, indirect wages અને sundries માટે **direct wages**, power માટે **horse power**, depreciation માટે **value of machines**. વિભાગ પ્રમાણે આપેલી મદો, **direct wages of the service departments** સહિત, **Actual** તરીકે નોંધાય છે.

Power ના બે આધાર છપાયા છે અને તમારે પ્રશ્નને અનુસરવું પડે. જ્યાં ફક્ત horse power આપ્યો હોય ત્યાં H.P. પર apportion કરો; જ્યાં horse power અને machine hours બંને આપ્યા હોય ત્યાં ઉત્તર **H.P. × machine hours** પણ સ્વીકારે છે ($800 \times 4,000 : 200 \times 1,000 : 80 \times 600 : 120 \times 800 = 3,200 : 200 : 48 : 96$). એ જ રીતે, જ્યાં generation ના fixed અને variable costs અલગ પાડ્યા હોય ત્યાં છપાયેલો ઉત્તર **variable cost on horse power hours used** અને **fixed cost on horse power for capacity production** apportion કરે છે. તમે કયો આધાર અપનાવ્યો તે લખો; બંને માર્ગને marks છે.

Secondary distribution: નામ દીધેલી method વાપરો, અને નામ ન દીધું હોય તો તમે કઈ વાપરી તે લખો. બે-માર્ગી reciprocal ગોઠવણી માટે simultaneous equations ($X = 9,750 + 0.10Y$, $Y = 13,400 + 0.10X$); જ્યાં ratios ટકાવારીમાં આપ્યા હોય અને repeat કરવાનું કહ્યું હોય ત્યાં repeated distribution; પ્રશ્ન જે ક્રમ બાંધે તેમાં step method, એ યાદ રાખીને કે એક વાર વિભાગ બંધ થયા પછી **it receives nothing further**. પ્રશ્ન service departments ની એકબીજાને અપાતી service ને **ignore** કરવાનું કહે ત્યાં દરેક service department ને આપેલા base ના ratio માં production departments પર apportion કરો — stores માટે consumable value, engineering માટે machine hours, general service માટે labour hours.

Dual-rate વાળા સમગ્રલક્ષી પ્રશ્નો: fixed costs budgeted hours પર, variable costs actual hours પર. **fixed** નો ખંડ અને **variable** નો ખંડ દરેક method માંથી આરપાર ચલાવો — direct, step-down અને reciprocal — અને અંતે એમનો સરવાળો **(A) + (B)** તરીકે કરો. **direct** method હેઠળ ratio તરીકે ફક્ત operating departments ના hours વાપરો; **step-down** method હેઠળ પહેલા વિભાગના costs બીજા support department ને પણ જાય છે; **reciprocal** method હેઠળ fixed costs માટે એક જોડ સમીકરણ ઉકેલો અને

variable costs માટે **second, separate pair**, કારણ કે budgeted અને actual ટકાવારી જુદી પડે છે.

કયો વિભાગ machine oriented છે અને કયો labour oriented તે લખો, અને એ પ્રમાણે absorb કરો. છપાયેલા ઉત્તરો એવી note ઉમેરે છે કે વધુ machine hours વાળો વિભાગ machine oriented ધારવામાં આવ્યો છે અને વધુ labour hours વાળો labour oriented, અને પછી પહેલા માટે **machine hour rate** અને બીજા માટે **labour hour rate** બાંધે છે. જે ઉત્તર દરેક વિભાગ પર એક જ base લગાડે તે આંકગણિત સાચું હોય તોય marks ગુમાવે છે.

બાકાત રાખવાની બે મદ, અને યાદ રાખીને સામેલ કરવાની એક. કંપનીની પોતાની માલિકીના building પરનું **notional rent** બાકાત રાખો — તે imputed cost છે, અને rent ફક્ત **rented building** વાપરતા વિભાગો પર જ apportion થાય છે — અને **interest on capital outlay** ને finance cost તરીકે બાકાત રાખો. Primary distribution માં **service departments' own direct wages** સામેલ કરો, કારણ કે તે factory ના overheads છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 7 પ્રશ્ન

- તમારાં પત્રકોને પ્રશ્નની માગણીઓ સાથે મળતા ક્રમાંક આપો અને કુલ આંકડા એક પત્રકમાંથી બીજામાં દેખાય એ રીતે આગળ લઈ જાઓ. જે secondary distribution primary ના કુલ સાથે મળતી ન હોય તે પછીના marks પણ ગુમાવે છે.
- Ratio પંક્તિમાં જ મૂકો, ઉદા. 'Rent — Floor area (4:5:7:2:2)'. એનાથી basis, working અને ઉત્તર એકસાથે દેખાય છે.

PQ 11.1 • PYQ 2018-Nov [5] (b) (ii) • 5M • Pg 221	LEVEL II Application	Medium
PQ 11.5 • MTP 2024-Dec S2 [3] (b) • 6M • Pg 232	LEVEL II Application	Medium
PQ 11.2 • PYQ 2020-Nov [2] (b) • 10M • Pg 222	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.3 • PYQ 2023-Nov [3] (a) • 10M • Pg 225	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.4 • MTP 2024-Nov [2] (a) • 12M • Pg 229	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) • 12M • Pg 233	LEVEL II Application	Hard
PQ 11.7 • RTP 2025-Sep [9] • Pg 238	LEVEL II Application	Hard

પ્રકરણ 5

Activity Based Costing

5 વિષય · 40 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો · મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

4.9%

305 માંથી 15 marks

Level II — Analysis & Application

95.1%

305 માંથી 290 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 5% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: ABC ના વિકાસને પ્રેરનારાં પરિબલો [Factors Prompting the Development of ABC]

L2P4-C5-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — ABC ના વિકાસને પ્રેરનારાં પરિબલો અને તે કઈ પરિસ્થિતિમાં અનુકૂળ છે તે.

NOTES

ચાર પરિસ્થિતિ ABC ને જરૂરી બનાવે છે, અને છપાયેલો ઉત્તર એમને આ ક્રમે આપે છે: **high amount of overhead** — જ્યાં production overheads ઊંચા હોય અને cost નો નોંધપાત્ર ભાગ હોય ત્યાં ABC પરંપરાગત system કરતાં વધુ ઉપયોગી છે; **wide range of products** — product ની શ્રેણીમાં વિવિધતા હોય કે અનેક products બનતાં હોય ત્યાં ABC સૌથી અનુકૂળ છે; **presence of non-volume related activities** — જ્યાં material handling, inspection અને set-up નોંધપાત્ર હોય અને પરંપરાગત system લાગુ પાડી ન શકાય ત્યાં ABC વધુ સારો વિકલ્પ છે; **stiff competition** — જ્યાં costs સચોટ ગણવા પડે અને selling prices બજારની સ્થિતિ પ્રમાણે બાંધવા પડે. ચારેય શીર્ષક યાદ રાખો; marks શીર્ષક દીઠ એક વત્તા એની નીચેના વાક્ય માટે છે.

ABC ફક્ત costing નું સાધન નથી, તે cost-reduction નું સાધન પણ છે. ઉત્તર પહેલા અને છેલ્લા બંને અંગને એક જ મુદ્દાથી પૂરા કરે છે: ABC production ની પ્રક્રિયામાં **identifies non-value-adding activities**, જેના પર પછી ધ્યાન આપી શકાય કે એમને દૂર કરી શકાય. પ્રશ્ન ગમે તે રીતે મુકાયો હોય — 'usefulness', 'suitability' કે 'need' — એ વાક્ય મૂકો જ.

પરીક્ષક આ કસોટી ઊભરી પણ ચલાવે છે. pack નો પરિસ્થિતિવાળો પ્રશ્ન ABC ની ભલામણ કરવી કે નહીં તે પૂછે છે, અને છપાયેલો ઉત્તર ત્યાં **no** કહે છે જ્યાં કંપની **one product** બનાવે છે અને overhead **mainly depreciation** છે (વહેંચવા જેવું કશું છે જ નહીં, અને depreciation activity ના વિશ્લેષણથી ઘટતું નથી), અને **labour intensive** એવાં બે products જેમને **high contribution per unit and a very low break-even point** હોય ત્યાં પણ **no** (સીધા traceable direct labour પર overhead ની allocation પહેલેથી જ સચોટ હશે,

નીચો BEP એટલે cost ની ટકાવારીમાં fixed cost ઓછો, અને કાર્યક્ષમ કામગીરીમાં ABC ને ઘટાડવા જેવું કશું બચતું નથી). **different production facilities** પર બનતાં પાંચ products માટે અને વકીલો, accountants તથા engineers ની **professional services firm** માટે તે **yes** કહે છે, કારણ કે services બહુ જુદી છે, drivers જુદા છે, અને pricing માટે ABC જોઈએ છે.

દરેક ભલામણને એક નહીં, બે આધાર પર ગોઠવો: cost allocation and pricing માટે ABC, અને **cost reduction and cost management** માટે ABC. છપાયેલો ઉત્તર દરેક પરિસ્થિતિને બંને પર તપાસે છે, અને જે ઉત્તર ફક્ત 'multiple products, so yes' કહે છે તે અડધો mark મૂકીને જતો રહે છે.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન પૂછે છે કે ABC ક્યાં **useful or suitable** છે — એટલે દરેક મુદ્દો ધંધાની કોઈ સ્થિતિનું વર્ણન કરે, ABC ના લક્ષણનું નહીં.
- સૌથી મજબૂત મુદ્દા એ છે જે સમજાવે કે પરંપરાગત absorption શા માટે વિકૃતિ લાવે છે: overhead નો ઊંચો હિસ્સો, support activities ને અસમાન રીતે વાપરતાં અનેક products, અને ઓછા જથ્થાવાળાં products પર ચડતો અપ્રમાણસર set-up તથા handling નો ભાર.

TQ 1.1 · PYQ 2026-Jan [6] (c) · DESC · 4M · Pg 246

LEVEL II
Analysis

Easy

વિષય 2: ABC માં વપરાતા શબ્દોનો અર્થ [Meaning of Terms used in ABC]

L2P4-C5-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — activity, cost pool, cost driver અને cost driver rate નો અર્થ.

NOTES

Cost pool એટલે activity પ્રમાણે overhead નું જૂથ; cost driver એટલે એ activity નો એકમ જે cost ને જન્માવે છે. છપાયેલાં ઉદાહરણો યાદ રાખવા જેવાં છે કારણ કે તે વ્યવહારુ પ્રશ્નોમાં ફરી ફરી આવે છે: **Quality control** — number of inspections, કે product units produced; **Research and development** — number of research projects, કે personnel hours on a project; **Machine maintenance** — machine hours; **Employee training costs** — number of training hours, કે employees trained; **Customer service** — number of service calls, number of products serviced, કે hours spent servicing products.

છપાયેલા ઉત્તરોમાં driver હંમેશાં કોઈ ગણતરી હોય છે કે કલાક. Number of purchase orders, number of set-ups, number of production runs, number of inspections, number of deliveries, number of requisitions, machine hours, labour hours, shelf-stocking hours, kilometres travelled. પ્રશ્ન driver સૂચવવાનું કહે ત્યાં આમાંનું જ કોઈ રૂપ સૂચવો — ટકાવારી કે રૂપિયાની value driver તરીકે સ્વીકારાતી નથી, સિવાય કે પ્રશ્ન પોતે એ આપે.

આખું પ્રકરણ જે એક જ formula પર ચાલે છે તે: Cost driver rate = Activity cost of the pool ÷ Total

volume of the cost driver, અને પછી Overhead charged to a product = Cost driver rate × units of the driver that product consumes. Rate ની પંક્તિ એના પોતાના એકમ સાથે અલગ લખો ('Rs 1,500 per order', 'Rs 190.53 per hour'), કારણ કે allocation નું આંકગણિત લપસી જાય તોય rate method નો mark ઊંચકી રાખે છે.

Cost driver capacity અને cost driver consumption એક વાત નથી. પ્રશ્ન કહે કે કંપની activity cost rates on the basis of cost driver capacity ગણે છે, ત્યાં rate નો છેદ એ capacity છે, ખરેખર વપરાયેલા એકમો નહીં, અને તફાવત એટલે **cost of unused capacity** — જે કાં તો activity cost બાદ allocate થયેલો cost તરીકે, કાં તો unused driver units × rate તરીકે ગણાય છે. છેદ તરીકે consumption વાપરવાથી એ પ્રશ્નના બંને ભાગ બગડે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- Cost driver એવી વસ્તુ હોવી જોઈએ જે એ pool ના cost ને બદલવા માટે કારણભૂત હોય. એવો driver આપો જે ખરેખર ગણી શકાય, અને pool દીઠ એક.
- પ્રશ્ન કોઠો છાપે ત્યાં કોઠામાં જ ઉત્તર આપો. બીજું કશું ઉમેરશો નહીં — mark જોડીને છે.

TQ 2.1 · RTP 2026-Jan [19] (b) · DESC · Pg 247

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 3: Traditional Absorption Costing vs ABC

L2P4-C5-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — પરંપરાગત absorption costing ની ABC સાથે સરખામણી, અને cost hierarchy માં activity ની કક્ષાઓ.

NOTES

Activity ની ચાર કક્ષા, છપાયેલા ક્રમમાં અને છપાયેલા શબ્દોમાં: **Unit level** — એવી activities જેમનો સાધનોનો વપરાશ ઉત્પાદિત units ની સંખ્યા સાથે ઓળખી શકાય; **Batch level** — machine set up કરવી કે purchase order ની પ્રક્રિયા કરવી જેવી activities, જે goods નો batch બને તે દરેક વખતે થાય છે, જેમનો cost batches ની સંખ્યા સાથે બદલાય છે પણ batch ના બધા units ને સહિયારો છે; **Product level** — product line માં જુદાં જુદાં products ને ટેકો આપવા થતી activities; **Facility level** — એવી activities જેને વ્યક્તિગત products સાથે સીધી જોડી શકાતી નથી.

માળખાકીય ભેદ એટલે એક rate સામે અનેક rates. પરંપરાગત absorption costing આખો production overhead એક **single plant-wide rate** પર વસૂલે છે — direct labour hours, machine hours, prime cost કે units — જ્યારે ABC દરેક activity માટે **separate rate for each activity** બાંધે છે, એ driver પર જે ખરેખર એ activity ને જન્માવે છે. pack માં ખરેખર વપરાયેલા પરંપરાગત rates આ છે: Rs 20 per machine hour, Rs 60 અને Rs 9 અને Rs 52.50 per direct labour hour, prime cost ના 17.18%, Rs 240 અને Rs 132 per machine

hour, અને Rs 300 per unit produced.

સરખામણીના પ્રશ્નો જે નિષ્કર્ષનું વાક્ય માગે છે તે: volume પર આધારિત rate હેઠળ **low-volume product is under-costed and the high-volume product is over-costed.** છપાયેલા ઉત્તરો બરાબર એ જ વાત ત્રણ વાર કહે છે — 'Low volume product A is under-costed and high volume product B is over costed using direct labour hours for overhead absorption'; 'Product S is underpriced while product M and L is overpriced'; અને components વાળા પ્રશ્નમાં, પરંપરાગત system હેઠળ A 'highly under-costed', B 'over-costed', C 'under-costed'. આંકડા જ નહીં, વાક્ય લખો.

Cost ની વિકૃતિ એ બાદબાકી છે, અને તે unit દીઠ કરવાની છે. પહેલાં labour-hour કે machine-hour ના base પરનો unit cost મૂકો, પછી ABC પરનો unit cost, પછી તફાવત, અને એને સંજ્ઞા આપો: ABC ઊંચો હોય ત્યાં ઋણ (product નો cost ઓછો ગણાયો હતો) અને ABC નીચો હોય ત્યાં ધન. Selling prices cost-plus હોય ત્યાં selling price પર એ જ બાદબાકી કહી આપે છે કે કયું product **under-priced** છે અને કયું **over-priced** — એને અલગ mark છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન 'describe the levels' કહે ત્યાં ચારેય આપો, ભલે પ્રશ્ન ત્રણ જ ઉદાહરણ આપતો હોય. Mark scheme કક્ષા દીઠ એક છે.

TQ 3.1 · PYQ 2020-Nov [5] (c) · DESC · 4M · Pg 248

LEVEL I
Understanding

Easy

વિષય 4: ABC ના વ્યવહાર ઉપયોગો [Practical Applications of ABC]

L2P4-C5-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — products, customers અને segments પર ABC નો વ્યવહાર ઉપયોગ, તથા activity based management અને budgeting.

NOTES

દરેક ABC નો sum આ જ પાંચ પગલે, આ જ ક્રમે ઉકેલો: (1) વહેંચવાનો **total overhead** શોધો; (2) **rate table** બાંધો — activity, cost, driver, driver volume, **rate = cost ÷ volume**; (3) **allocation statement** બાંધો — activity દીઠ એક હરોળ, product દીઠ એક column, દરેક ખાનામાં **rate × driver units**; (4) column નો સરવાળો કરો અને overhead per unit મેળવવા **divide by output**; (5) total cost per unit મેળવવા **prime cost per unit** ઉમેરો, પછી પુછાય તો mark-up. pack નો દરેક છપાયેલો ઉત્તર એ જ ક્રમ અનુસરે છે, અને ત્રણેય પત્રકને અલગ marks મળે છે.

તમે rate ને બદલે ratio થી allocate કરી શકો છો, અને ઉત્તરો એમ કહે છે. બે છપાયેલી notes જણાવે છે કે activity cost ને driver units ના ratio માં વહેંચી શકાય (24:54, 6:9:10, 90:135:125) અને કે 'there will be no change in the final answer'. એક method પસંદ કરો અને column ના શીર્ષકમાં ratio લખો. બેને ભેળવશો

નહીં — એક activity માટે rate અને પછીની માટે ratio એ આંકગણિતની એવી લપસણ નોતરે છે જે આખું column ખાઈ જાય છે.

Total overhead ઘણી વાર આખો હોતો નથી, અને એને શોધવો એ જ પહેલો mark છે. છપાયેલા ઉત્તરો એને **output × overhead per unit** તરીકે કાઢે છે ($20,000 \times 30 + 40,000 \times 40 + 60,000 \times 50 = 52,00,000$), **total machine hours × the machine hour rate** તરીકે ($12,00,000 \text{ hrs} \times \text{Rs } 30 = \text{Rs } 3,60,00,000$), અને પછી પ્રશ્ન આપે તે **percentages** પ્રમાણે એને વહેંચે છે (set-ups 40%, machinery 10%, material handling 30%, inspection 20%). પ્રશ્ન departmental overheads અને ABC pools અલગ અલગ આપે ત્યાં ABC ના પત્રક માટે **ABC pool figures** વાપરો અને departmental આંકડા ફક્ત પરંપરાગત પત્રક માટે.

પ્રશ્ન overheads અને activities વચ્ચેના ratios આપે ત્યાં કોઈ પણ rate ગણતાં પહેલાં બે તબક્કાની apportionment કરો. પાક નો ઢાંચો: technical staff salary machine maintenance, set-up અને quality control વચ્ચે **1:2:2** (કે 30:40:30); machine operation અને machine maintenance stores તથા production set-up વચ્ચે **2:3** (કે 20:80); stores staff wages આખા stores ને. એ apportionment ને અલગ working તરીકે બતાવો, જેમાં કુલનું column overhead ના કુલ સાથે પાછું મળે — pool ના આંકડા ખોટા હોય તો rate table નકામું છે.

Customer profitability નો પોતાનો format છે, અને તે cost sheet નથી. Revenue at list price, less discount (units × discount per case), = revenue at actual price, less cost of goods sold, = gross margin, બાદ customer level operating activity costs (order taking, customer visits, delivery kilometres, product handling, expedited deliveries — દરેક પોતાના driver rate પર), = customer level operating income, પછી operating income as a percentage of revenue, પછી rank. ટિપ્પણીના marks નામ દીધેલા બે customers ની સરખામણીમાંથી આવે છે: છપાયેલા ઉત્તરો તફાવતનું કારણ પહેલાં discount per case ને આપે છે, પછી વધુ વારંવારના orders, વધુ visits અને વધુ delivery kilometres ને.

Segment અને product-line ના પ્રશ્નો એક જ વાત બે વાર પૂછે છે. પહેલાં all costs other than cost of goods sold ને પ્રશ્ન જે પરંપરાગત base નું નામ આપે તેના પર allocate કરો (સામાન્ય રીતે cost of goods sold ની ટકાવારી — એ ટકાવારી total support cost ÷ total COGS તરીકે ગણો), પછી એ જ support costs ને ABC ના drivers પ્રમાણે allocate કરો, પછી બંને systems હેઠળ operating income ની revenue સામેની ટકાવારીની show the comparison. ઉત્તર હંમેશાં સૌથી વધુ નફાકારક line નું નામ આપીને અને એ નોંધીને પૂરો થાય છે કે બે systems વચ્ચે ક્રમ reverses થાય છે.

બે ઉમેરણ વારંવાર આવે છે અને બંને ઝડપી marks છે. Cost of unused capacity = activity cost બાદ allocate થયેલો cost, અથવા unused driver units × rate, activity-દર-activity કુલ સાથે ગણાવેલું. **Quoting for a new order** માટે cost sheet જોઈએ જે direct costs (material, hourly rate પર labour, અને design cost જે સમયગાળા કે units ને આવરે તેના પર ફેલાવેલો) અને indirect costs (production runs × rate, inspections × rate, consignments × rate) માં વહેંચાયેલી હોય, પછી total cost, mark-up, sales value, selling price per unit. **Activity Based Budgeting** એટલે 'the reversing of the ABC process to produce financial plans and budgets'; **Activity Based Management** એટલે 'the use of ABC as a costing tool to manage costs at the activity level', જે cost reduction, business process re-engineering,

benchmarking અને performance measurement માટે વપરાય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- ABB અને ABM માટે એક પંક્તિની વ્યાખ્યા આપો અને પછી ક્રમાંકિત ઉપયોગો. છપાયેલા ઉત્તરમાં ABM ને ચાર ઉપયોગો છે; દરેક એક શીર્ષક વત્તા એક વાક્ય.

TQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [6] (e) • DESC • 5M • Pg 249

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 31 પ્રશ્ન

- દરેક પત્રકને ઉત્તર આપે છે તેવું શીર્ષક આપો — 'Statement Showing Activity Based Overhead Cost', 'Calculation of Cost Driver Rate' — અને rate table ને allocation table થી અલગ રાખો. Marks પત્રક દીઠ મળે છે, એટલે ખોટો rate તમને નીચેના format ની marks ગુમાવડાવતો નથી.
- પ્રશ્ન બંને methods માટે ત્યાં પરંપરાગત પહેલી અને પૂરેપૂરી કરો. એ ટૂંકો અર્ધ છે અને ABC વાળા અર્ધને જોઈતો total overhead એ જ પૂરો પાડે છે.

PQ 4.27 • MTP 2025-Aug S2 [5] (b) • 5M • Pg 314	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.1 • PYQ 2018-May [4] (a) • 10M • Pg 250	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.4 • MTP 2019-Oct [2] (a) • 10M • Pg 257	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • MTP 2020-May [2] (a) • 10M • Pg 262	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.7 • PYQ 2020-Nov [5] (b) • 6M • Pg 263	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.12 • PYQ 2022-Nov [2] (c) • 4M • Pg 276	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.13 • PYQ 2023-May [4] (b) • 5M • Pg 277	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.15 • RTP 2023-Nov [4] • Pg 282	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.17 • MTP 2024-Mar [5] (b) • 8M • Pg 286	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.18 • PYQ 2024-May [2] (a) • 8M • Pg 290	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.19 • RTP 2024-May [4] • Pg 291	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.23 • MTP 2024-Nov [4] (a) • 6M • Pg 302	LEVEL II Application	Medium

PQ 4.32 • RTP 2026-May [9] • Pg 324	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.2 • PYQ 2018-Nov [3] (b) • 10M • Pg 252	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.3 • PYQ 2019-May [3] (b) • 10M • Pg 254	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.5 • PYQ 2019-Nov [2] (a) • 10M • Pg 259	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.8 • PYQ 2021-Jan [4] (b) • 10M • Pg 265	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.10 • PYQ 2021-Dec [3] (b) • 10M • Pg 270	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 • PYQ 2022-May [5] (a) • 10M • Pg 273	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 • MTP 2023-Sep [2] (b) • 10M • Pg 279	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.16 • PYQ 2023-Nov [4] (a) • 10M • Pg 284	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.20 • MTP 2024-Jul [5] (b) • 7M • Pg 294	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.21 • PYQ 2024-Sep [3] (a) • 8M • Pg 296	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.22 • RTP 2024-Sep [10] • Pg 299	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.24 • MTP 2024-Dec S2 [2] (a) • 10M • Pg 305	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.25 • PYQ 2025-May [3] (a) • 8M • Pg 308	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.26 • MTP 2025-Jul S1 [5] (a) • 8M • Pg 310	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.28 • PYQ 2025-Sep [3] (a) • 8M • Pg 315	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.29 • MTP 2025-Nov S1 [2] (a) • 10M • Pg 317	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.31 • MTP 2026-Apr S2 [5] (b) • 6M • Pg 322	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.33 • PYQ 2026-May [5] (a) • 10M • Pg 328	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટ્ટે પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 2 પ્રશ્ન

- ટિપ્પણી માટે ત્યાં નામ દીધેલાં બે products કે customers સરખાવો અને આંકડો નહીં, કારણ આપો. છપાયેલાં કારણો આ છે: discount per case, orders, visits અને delivery kilometres ની સંખ્યા, અને absorption ના base સામેની volume.

TQ 4.2 · PYQ 2023-May [6] (c) · DESC · 5M · Pg 249

LEVEL II
Analysis

Medium

PQ 4.30 · RTP 2026-Jan [11] · Pg 321

LEVEL II
Analysis

Medium

Synthesis સામગ્રી જોડીને ઉત્તર રચવો · 1 પ્રશ્ન

- જ્યાં rates ખરેખરના વપરાશ પર નહીં પણ **cost driver capacity** પર બંધાયા હોય ત્યાં rate capacity પર ગણો અને પછી **cost of unused capacity** અલગ બતાવો. પ્રશ્નનો મુદ્દો એ જ અલગ પાડવાનો છે.
- ઉત્તરને છપાયેલા ઉત્તરો જે ક્રમે બાંધે છે તે ક્રમે બાંધો: activity rates, પછી products ને ચડેલો cost, પછી unused capacity, પછી total overhead સાથેનું reconciliation. દરેક પગલાંને નામ આપો.

PQ 4.9 · PYQ 2021-Jul [3] (b) · 10M · Pg 268

LEVEL II
Synthesis

Hard

વિષય 5: ABC ના તબક્કા [Stages in ABC]

L2P4-C5-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 5, Activity Based Costing — ABC system દાખલ કરવાની વ્યવહાર તબક્કા, અને cost hierarchy માં cost pools નું વર્ગીકરણ.

NOTES

અમલના પાંચ વ્યવહાર તબક્કા, છપાયેલા ક્રમમાં: Staff training — કામદારોનો સહકાર નિર્ણાયક છે, એટલે ABC નો હેતુ સમજાય તે માટે તાલીમ અપાય છે; **Process specification** — મુખ્ય વ્યક્તિઓ સાથે અનૌપચારિક પણ સુગ્રથિત મુલાકાતો દ્વારા production ની પ્રક્રિયાના તબક્કા, દરેકમાં રોકાયેલાં સાધનો, processing નો સમય અને અડચણો ઓળખાય છે; **Activity definition** — સમસ્યાઓ સંભાળી શકાય તે માટે activities ને શરૂઆતના તબક્કે જ સ્પષ્ટ વ્યાખ્યાયિત કરવી પડે છે, એ સ્વીકારીને કે નવો data માહિતીને છલકાવી દેશે અને પછી એને codify કરવી પડશે; **Activity driver selection** — દરેક activity માટે એક cost driver પસંદ થાય છે; **Assigning cost** — activity pools માંથી cost objects પર costs સોંપવા માટે એક જ પ્રતિનિધિ activity driver વપરાય છે.

તબક્કાનાં નામ પાંચની યાદી તરીકે યાદ રાખો. પ્રશ્ન 'suggest the key practical stages' તરીકે મુકાય છે, જે સ્મરણનો પ્રશ્ન છે અને લગભગ તબક્કા દીઠ એક mark નો છે, એટલે શીર્ષક વત્તા સમજૂતીની એક પંક્તિ એ જ આપો ઉત્તર છે. ABC ના ફાયદાથી શરૂઆત ન કરો; એ જુદો પ્રશ્ન છે.

વર્ગીકરણનો પ્રશ્ન દસ cost pools આપે છે અને દરેક સામે એક કક્ષા માગે છે. છપાયેલું વર્ગીકરણ આ છે: **Human resources** — facility; Maintenance of buildings — facility; Parts management — batch or product; **Plant security** — facility; **Purchasing** — batch; Floor manager's salary — facility; **Quality control** — batch or unit; Machine set-up — batch; **Designing the product** — product; **Receiving department** — batch.

દસમાંથી બે એવાં છપાયાં છે જેમના બે ઉત્તર સ્વીકાર્ય છે — parts management (batch or product) અને quality control (batch or unit). જ્યાં pool બેમાંથી કોઈ પણ કક્ષાએ બેસી શકે ત્યાં એમ લખો અને બંને આપો;

વિકલ્પ આપવાથી ઉત્તર mark ગુમાવતો નથી. લગાડવાની કસોટી hierarchy વાળી જ છે: cost દરેક વખતે batch ચાલે ત્યારે થતો હોય તો તે batch level છે, product line ને ટેકો આપતો હોય તો product level, અને વ્યક્તિગત products સાથે સાવ જોડી ન શકાય તો facility level.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 1 પ્રશ્ન

- વર્ગીકરણના પ્રશ્નનો ઉત્તર ત્રણ columns ના કોઠામાં આપો — ક્રમાંક, cost pool, કક્ષા — અને બીજું કશું નહીં. સમજૂતી પુછાઈ નથી અને એને marks પણ નથી.

TQ 5.2 • RTP 2025-Sep [18] (b) • DESC • Pg 332

LEVEL II
Application

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- આ hierarchy નો પ્રશ્ન છે: દરેક pool ને unit, batch, product કે facility કક્ષાએ મૂકો અને કક્ષા pool ની બાજુમાં, પ્રશ્નના પોતાના ક્રમમાં લખો.
- Pool બે કક્ષાએ બેસી શકતો હોય ત્યાં તમે કઈ પસંદ કરી અને શા માટે તે ટૂંકા ઉપવાક્યમાં લખો. છપાયેલા ઉત્તરો અમુક pools પર એક કરતાં વધુ વાચન સ્વીકારે છે, પણ મૂંગું વાચન નહીં.

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 331

LEVEL II
Analysis

Medium

પ્રકરણ 6

Cost Sheet

2 વિષય · 32 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો · મહત્ત્વ: A

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે
પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

3.1%

254 માંથી 8 marks

Level II — Analysis & Application

96.9%

254 માંથી 246 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 3% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Elements of Cost નું કાર્ય પ્રમાણે વર્ગીકરણ [Functional Classification of Elements of Cost]

L2P4-C6-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 6, Cost Sheet — cost ના elements નું functional classification.

NOTES

એક પણ item મૂકતાં પહેલાં functions લખી નાખો. છાપેલા ઉત્તરમાં તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે — **production or works, administration, selling and distribution**, અને કોઈ product કે job સાથે સીધી જોડાયેલી direct costs. ચારેય headings પાનાં પર આવી જાય પછી પ્રશ્ન માત્ર matching નો રહી જાય છે, અને marks classification ના છે, explanation ના નહીં.

છાપેલા પ્રશ્નની દસ items માંથી ચાર માત્ર એક જ મુદ્દો ચકાસવા માટે મૂકી છે: કોઈ એક job કે product સાથે સીધી જોડાયેલી cost એ **direct expense** છે, overhead નહીં. એ ચાર છે — **product blueprint cost, hire charges paid for factory machinery for a certain product, one-time licence fee for software used on a particular job**, અને ગ્રાહકે ઊભી કરેલી ઉતાવળના કારણે કોઈ ચોક્કસ job પૂરી કરવા ચૂકવેલું overtime wages. આ દરેક તે job નો direct expense છે. Overtime માં જ વિદ્યાર્થીઓ ભૂલ કરે છે — તે general હોય ત્યારે જ factory overhead બને છે; એક ગ્રાહકના કારણે થયું હોય તો તે direct છે.

બીજી બે items માં એક-એક trap છે. ગ્રાહકની માગણીથી કરાતું specialised packing એ selling and distribution છે, production packing નહીં — product ને સાચવતું અને ટકાવતું primary packing એ production છે, ગ્રાહકે માગેલું packing નથી. **Royalty paid for production is a direct expense of production**, તે administration કે financial charge નથી.

પ્રશ્ન જે columns માગે તે જ લખો. જ્યાં columns I and III માગ્યા હોય ત્યાં item નો નંબર અને તેની સામે તેનું classification લખો, બીજું કશું નહીં. Description column ફરી ઉતારવાથી બાકીના paper માટે જોઈતો સમય

વેડફાય છે અને એક પણ mark વધતો નથી.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- દરેક item ને પ્રશ્નના પોતાના numbering પ્રમાણે classify કરો, અને **the exact column headings the question prints** વાપરો — પોતાનું classification ઊભું કરનારો ઉત્તર format નો mark ગુમાવે છે.
- દરેક item બે tests પર ક્રમમાં નક્કી કરો — તે direct છે કે indirect, અને તે કયા function માં આવે છે. આ જ ક્રમમાં કરવાથી marketing salary ને administration cost તરીકે વાંચી લેવાની ભૂલ થતી નથી.

TQ 1.1 · PYQ 2026-Sep [6] (a) · DESC · 5M · Pg 335

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 2: Cost Sheet/Statement

L2P4-C6-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 6, Cost Sheet — cost sheet નું format અને દરેક stage પર દરેક item નું treatment.

NOTES

Format ને એક સીડી તરીકે યાદ રાખો અને તેનો ક્રમ કદી બદલશો નહીં. Prime cost સુધી છાપેલા ઉત્તરો આ રીતે ચઢે છે: Opening stock of raw materials + Purchases (less returns, less trade discount) + Freight or carriage inwards + Insurance on material procured – Closing stock of raw materials = Raw materials consumed; પછી + **Direct wages or direct employee cost**; પછી + **Direct expenses**; = **Prime Cost**. Direct employee cost માં વર્ષાતે **outstanding wages**, factory workers ને અપાતું **production bonus** અને employer નો **PF and ESIS contribution** આવી જાય છે. Pack માં direct expenses એટલે royalty paid for production, cost of special drawings, hire charges for specific equipment, job charges paid to job workers, fees for technical assistance, moulds and patterns ની **amortised cost** (cost ÷ the number of production cycles or years of life), અને power and fuel — જોકે એક ઉત્તર નોંધે છે કે power and fuel ને વૈકલ્પિક રીતે factory overhead તરીકે પણ લઈ શકાય, તેથી factory cost કે તેની નીચેની લીટીઓમાં કશો ફેર પડતો નથી.

Prime cost થી factory cost સુધી બરાબર બે જ પગલાં છે, અને તેમનો ક્રમ મહત્વનો છે. **Prime cost + works or factory overheads = Gross Works Cost**; પછી + **Opening work-in-progress – Closing work-in-progress = Works or Factory Cost**. WIP નું adjustment overheads ની **પછી** આવે છે, પહેલાં કદી નહીં. છાપેલા ઉત્તરોમાં factory overheads એટલે factory building and plant પરનું depreciation and insurance, raw materials અને WIP ની stock પરનું insurance, apportioned factory rent, repairs and maintenance of plant, consumable stores and indirect wages, supervisors' and foremen's salaries, lease rent of production assets, pollution control and engineering, store overheads on material, અને **cost of**

rectifying defective output.

Factory cost થી cost of production સુધીના ઉમેરા એ જ છે જે વિદ્યાર્થીઓ ભૂલી જાય છે. + **Quality control cost, + Research and development cost for improvement of the production process, + Administration overheads relating to production** (production control manager નો પગાર, factory work ના વહીવટનો ખર્ચ), + **Primary packing cost** (ગ્રાહકના ઉપયોગ માટે product ને સાચવવા અને ટકાવવા જરૂરી packing), - **realisable value of scrap, waste, defective output or by-products, = Cost of Production.** આ credit અંગે છાપેલા ઉત્તરોમાં ફેરફાર છે તે ધ્યાનમાં રાખો — કેટલાક ઉત્તરો scrap ની realisation **works cost** માંથી બાદ કરીને તેને Net Works Cost કહે છે અને પછી production ની items ઉમેરે છે, કેટલાક તેને cost of production ની બરાબર ઉપર બાદ કરે છે, અને એક ઉત્તર raw material ના scrap ને **materials consumed** માંથી બાદ કરે છે. ત્રણોમાંથી કોઈ પણ ચાલે છે — તમે ક્યાં મૂક્યું છે તે લખી દો.

પછી stock અને overhead નો છેડો: Cost of production + Opening stock of finished goods - Closing stock of finished goods = Cost of Goods Sold; + Administration overheads (general) + Selling overheads + Distribution overheads = Cost of Sales; + **Profit = Sales.** FIFO હેઠળ closing finished stock નું valuation **this period's cost of production per unit** પર કરો, અને જ્યાં output નો આંકડો ન આપ્યો હોય ત્યાં **Units produced = Units sold + Closing stock - Opening stock** વાપરો. Distribution overheads એટલે packing for re-distribution or secondary packing, freight on delivery of finished goods, depreciation on delivery vans અને warehousing charges; selling overheads એટલે advertisement, sales promotion, sales commission, marketing staff salary અને exhibition expenses.

Format જેટલી જ વાર exclusions પણ પુછાય છે. આ items cost sheet માં આવતી જ નથી અને Costing Profit and Loss Account માં ચઢે છે: **interest on a term loan**, ભલે તે plant ખરીદવા લીધી હોય — હેતુ તેને cost of production બનાવી દેતો નથી; **wages for abnormal idle time**, જેમ કે સરકારે લાદેલા lockdown નો સમય; **cash discount allowed on sales**, જે છાપેલા statement માં net operating profit પછી જ બાદ થાય છે; **bad debts written off**; અને **demurrage**, કારણ કે તે દંડ છે. **GST is a cost only when the input tax credit is not available** — જ્યાં ITC મળવાપાત્ર હોય ત્યાં material તેની બાદબાકી કરીને લેવાય, અને જ્યાં purchase ITC ન મળે તેવા GST સહિતની કહી હોય ત્યાં gross આંકડો લખાય. કોઈ material વાપરવા બદલ મળેલી **subsidy** તે material ની cost માંથી બાદ થાય છે. **Other administrative overhead does not form part of cost of production**, અને **technical director's salary is an administrative cost** છે, production નો નહીં.

જ્યાં પ્રશ્ન cost of sales કે cost of goods sold આપીને purchases માગે, ત્યાં સીડી ઊંધી ચઢો. છાપેલું reverse working આ છે: Cost of sales - selling expenses - general and administration expenses = Cost of goods sold; + **closing finished goods - opening finished goods = Cost of production**; + **closing WIP - opening WIP = Works cost**; - **factory overheads = Prime cost**; - **direct labour = Raw material consumed**; + **closing raw material - opening raw material = Materials purchased.** દરેક નિશાની ઊલટાઈ જાય છે. પહેલાં reverse working ને અલગ statement તરીકે કરો, પછી cost sheet સીધી રજૂ કરો — પરીક્ષક બંનેને marks આપે છે.

બે ટેવો જે સહેલા marks અપાવે છે. પહેલી, **per unit column નો ભાગાકાર બદલાય છે** — cost of

production સુધીનું બધું **units produced** વડે ભાગાય છે અને cost of goods sold થી આગળનું **units sold** વડે. બીજી, profit નાં રૂપાંતર યાદ રાખો — **profit of 20% on sales is 25% on cost**, અને **12.5% on selling price is one-seventh of cost**; જ્યાં profit એ **of sales** ટકાવારી હોય ત્યાં cost of sales ને gross up કરો, cost માં ટકા ઉમેરો નહીં. Pack નું સૌથી વધુ વાર આવતું practical બે products વાળું છે, જેમાં **direct material per unit of one product is twice the other** અને **direct wages per unit of one are 60% of the other**: per unit આંકડો અજ્ઞાત મૂકો, **produced** (sold નહીં) units વડે ગુણો, કુલ સાથે સરખાવો, ઉકેલો, અને યાદ રાખો કે production overhead per unit બંને products માટે **same rate for both** છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- Treatment નો પ્રશ્ન: દરેક item માટે લખો કે **whether it enters the cost sheet at all**, અને આવતી હોય તો **at which stage**. બંને ભાગના marks છે.
- Cost માંથી બાકાત રાખેલી items ને પણ ઠેકાણું જોઈએ — તે Costing Profit and Loss Account માં જાય છે કે financial item છે તે લખો, તેમને અસ્પષ્ટ છોડી ન દો.

TQ 2.2 • PYQ 2026-Sep [6] (c) • DESC • 4M • Pg 337

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- Treatment ના પ્રશ્નોમાં દરેક item નો stage અને એક લીટીનું કારણ જોઈએ છે. Item ક્યાં દાખલ થાય છે તે લખો — 'added to factory cost', 'deducted from cost of production', 'excluded and charged to the Costing Profit and Loss Account' — અને તે જ વાક્યમાં કારણ પણ.

TQ 2.1 • MTP 2024-Jul [2] (b) • DESC • 4M • Pg 336

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 29 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન જે sub-total નું નામ આપે તે દરેકને label કરો: prime cost, gross works cost, works cost, cost of production, cost of goods sold, cost of sales. Label કરેલી દરેક લીટી એક mark છે, એટલે label વગરની આંકડાની હરોળ સાચા profit સુધી પહોંચે તોય marks ગુમાવે છે.
- કોઈ પણ derived આંકડાનું ગણિત તેની બાજુમાં કૌંસમાં કે ક્રમાંકિત working note માં લખો — square feet પ્રમાણે rent નું apportionment, written down value પર depreciation, units produced, closing stock નું valuation. Method ના marks workings માં જ છે.

PQ 2.26 • MTP 2026-Apr S2 [1] (a) {C} • 5M • Pg 391

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.1 • PYQ 2018-May [2] (a) • 10M • Pg 338

LEVEL II
Application

Medium

PQ 2.5 • PYQ 2020-Nov [2] (a) • 10M • Pg 346

LEVEL II
Application

Medium

PQ 2.10 • RTP 2022-May [5] • Pg 357	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.12 • MTP 2023-Mar [2] (a) • 10M • Pg 360	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.14 • PYQ 2023-Nov [2] (a) • 10M • Pg 364	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.15 • PYQ 2023-Nov [5] (b) • 6M • Pg 367	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.16 • PYQ 2024-Sep [2] (a) • 8M • Pg 368	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.17 • RTP 2024-Sep [11] • Pg 371	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.18 • PYQ 2025-Jan [2] (a) • 9M • Pg 372	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.19 • PYQ 2025-Jan [4] (b) • 6M • Pg 375	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.20 • RTP 2025-Jan [11] • Pg 377	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.21 • PYQ 2025-May [2] (a) • 7M • Pg 379	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.23 • RTP 2025-Sep [10] • Pg 385	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.29 • PYQ 2026-Sep [5] (a) • 7M • Pg 399	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.2 • PYQ 2018-Nov [2] (a) • 10M • Pg 339	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.3 • PYQ 2019-May [2] (a) • 10M • Pg 341	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.4 • PYQ 2019-Nov [3] (b) • 10M • Pg 343	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.6 • PYQ 2021-Jan [2] (b) • 10M • Pg 348	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.7 • PYQ 2021-Jul [2] (a) • 10M • Pg 350	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.8 • PYQ 2021-Dec [2] (a) • 10M • Pg 352	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.9 • PYQ 2022-May [3] (b) • 10M • Pg 354	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.11 • PYQ 2022-Nov [4] (b) • 10M • Pg 358	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.13 • PYQ 2023-May [3] (b) • 10M • Pg 362	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.22 • RTP 2025-May [11] (a) • Pg 381	LEVEL II Application	Hard

PQ 2.24 • MTP 2025-Dec S2 [4] (a) • 9M • Pg 387	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.25 • PYQ 2026-Jan [2] (a) • 9M • Pg 389	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.27 • RTP 2026-May [10] • Pg 393	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.28 • PYQ 2026-May [2] (a) • 7M • Pg 397	LEVEL II Application	Hard

પ્રકરણ 7

Cost Accounting Systems

3 વિષય · 37 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો · મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% · Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે
પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge **14.2%** 211 માંથી 30 marks

Level II — Analysis & Application **85.8%** 211 માંથી 181 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 14% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Non Integrated Accounting System

L2P4-C7-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — non-integrated (cost ledger) system, તેનાં subsidiary ledgers, control accounts અને journal entries.

NOTES

Non-integrated system હેઠળ ચાર ledgers રખાય છે, અને 4-mark ના theory પ્રશ્નમાં ચારેય, દરેકની એક લીટી સાથે, જોઈએ છે. **Cost Ledger** — cost department નું મુખ્ય ledger, જેમાં **impersonal accounts** નોંધાય છે; તેમાં **Control Account for each subsidiary ledger** રાખીને તેને **self-balancing** બનાવાય છે. **Stores Ledger** — stores ની દરેક item નું એક account, જે invoice, goods received note, material requisition અને material received note પરથી લખાય છે અને **receipt, issue and balance in physical as well as monetary terms** દર્શાવે છે. **Work-in-Process Ledger** (જેને **job ledger** પણ કહે છે) — અધૂરાં jobs અને processes નાં accounts; દરેક job ની material, wages અને overheads તે job ના account માં ચઢે છે, અને job account નો balance એટલે work-in-process. **Finished Goods Ledger** — દરેક પૂરા થયેલા product કે job નું એક account; finished product stock માં જાય ત્યારે **work-in-process ledger is credited and this ledger debited.**

General Ledger Adjustment A/c આખા system ની ધરી છે, અને તે Cost Ledger Control A/c એ જ account છે — છાપેલા ઉત્તરો આ વાત સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે. Cost books માં કોઈ personal કે real account હોતું નથી, એટલે **every transaction with the outside world enters through it.** તેમાં raw materials purchased, wages incurred, overheads incurred અને cost પર લેવાયેલાં customers' returns **credited** થાય છે; અને suppliers ને પાછા મોકલેલા materials, Costing P&L A/c મારફતે transfer થયેલું sales અને balance c/d તેમાં **debited** થાય છે. તેનો opening credit balance ત્રણેય stock control accounts ના debit balances ના સરવાળા બરાબર હોય છે — તમારો ઉત્તર મળે છે કે નહીં તેની ખાતરી એ જ છે.

Raw Material (Stores Ledger) Control A/c — ઉત્તરો જે format બનાવે છે તે: Debit — To Balance b/d, To General Ledger Adjustment A/c (purchases), To Work-in-Process Control A/c (production માંથી stores માં પાછું આવેલું material અને WIP માંથી થયેલા transfers). **Credit** — By Work-in-Process Control A/c (production ને આપેલા issues), By General Ledger Adjustment A/c (suppliers ને પાછા મોકલેલા materials, એટલે કે returns outwards), By Overhead Control A/c (repairs and maintenance માટેના issues), By Costing P&L A/c કે Overhead Control A/c (stock માં જણાયેલી ઘટ), By Balance c/d. **ઘટ જ trap છે:** જ્યાં ઉત્તર તેને normal ગણે ત્યાં તે **Overhead Control A/c** માં જાય છે; જ્યાં તેને abnormal ગણી હોય ત્યાં તે **Costing P&L A/c** માં જાય છે. એક છાપેલો ઉત્તર એક રીતે કરે છે અને નોંધે છે કે બીજી રીત પણ સ્વીકાર્ય છે — તમારી ધારણા footnote માં લખી દો એટલે mark જળવાઈ રહેશે.

Work-in-Process Control A/c: Debit — To Balance b/d, To Raw Material Control A/c (issue કરેલું material), To Wages Control A/c (allocate કરેલું direct wages), To Factory/Overheads Control A/c (production પર ચઢાવેલો overhead). **Credit** — By Finished Stock Control A/c (cost પર પૂરો થયેલો માલ), By Raw Material Control A/c (stores માં પાછું મોકલેલું material), By Costing P&L A/c (કોઈ scrap value વગર નકારાયેલું work-in-progress), By Balance c/d. જ્યાં પ્રશ્ન cost of finished goods નો આંકડો ન આપે ત્યાં closing balance મૂક્યા પછી **the transfer to finished goods is the balancing figure** — એક ઉત્તર આ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે.

Finished Stock Control A/c અને Cost of Goods Sold A/c: Debit — To Balance b/d, To Work-in-Process Control A/c, To General Ledger Adjustment A/c (cost પર customers' returns). **Credit** — By Cost of Goods Sold A/c, By Balance c/d. પછી Cost of Goods Sold A/c માં તે આંકડો debit થાય છે અને તે account **closed off to the Costing P&L A/c** થાય છે. ધ્યાનમાં રાખો કે ગ્રાહકનું return cost પર આવે છે, selling price પર નહીં.

Overheads Control A/c અને તફાવત ક્યાં જાય છે: Debit — To General Ledger Adjustment A/c (ખરેખર થયેલો overhead), To Stores Ledger Control A/c (repairs માટે આપેલા stores અને કોઈ પણ normal ઘટ), To Wages Control A/c (indirect ભાગ, એટલે wages paid બાદ direct wages applied — એક ઉત્તરમાં ₹21,000 paid બાદ ₹18,000 applied એટલે ₹3,000). **Credit** — By Work-in-Process A/c (absorb થયેલો overhead), By Balance c/d, જે **under-absorption** છે. પછી Costing P&L A/c ની debit બાજુએ cost of finished goods કે cost of sales, abnormal losses અને under-absorption આવે છે, અને credit બાજુએ sales (General Ledger Adjustment A/c મારફતે) અને over-absorption આવે છે, અને profit General Ledger Adjustment A/c માં transfer થાય છે.

જે journal entries વારંવાર પુછાય છે, અને દરેકમાં નિર્ણય કરનારો એક જ મુદ્દો — entry ની બીજી બાજુ ક્યાં પડે છે. Material ની credit purchase: **Stores Ledger Control A/c Dr. — To Cost Ledger Control A/c.** Production ને material issue: **Work-in-Process Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c.** Production માંથી stores માં material પાછું: **Stores Ledger Control A/c Dr. — To Work-in-Process Control A/c.** Direct wages ચઢાવવા: **Work-in-Process Control A/c Dr. — To Wages Control A/c.** Indirect wages થાય ત્યારે: **Wages Control A/c Dr. — To Cost Ledger Control A/c,** અને પછી **Manufacturing Overhead Control A/c Dr. — To Wages Control A/c** (ઉત્તર એક જ સંયુક્ત entry ને

વિકલ્પ તરીકે સ્વીકારે છે). Production પર manufacturing overhead: Work-in-Process Control A/c Dr. — To Production Overhead Control A/c. Sales માંથી selling and distribution overhead ની વસૂલાત: Cost of Sales A/c Dr. — To Selling and Distribution Overhead Control A/c. Overheads **over-absorbed** હોય: **Overhead Control A/c Dr. — To Costing Profit and Loss A/c**. Overheads **under-absorbed** હોય: **Costing Profit and Loss A/c Dr. — To Overhead Control A/c**. છેલ્લી બેને જોડી તરીકે યાદ રાખો — over-absorption લાભ છે એટલે Costing P&L માં credit થાય છે, under-absorption નુકસાન છે એટલે તેમાં debit થાય છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- ચારેય ledgers નાં નામ અને દરેકની એક વર્ણનાત્મક લીટી લખો. 4-mark ના પ્રશ્નમાં ચાર નામ ઉપરાંત Cost Ledger માંના Control Account વાળો self-balancing નો મુદ્દો પણ ગણાય છે.

TQ 1.1 • MTP 2024-Mar [3] (a) • DESC • 4M • Pg 402

LEVEL I
Remembering

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 4 પ્રશ્ન

- કશું post કરતાં પહેલાં પુછાયેલાં બધાં accounts ખોલી નાખો, opening balances મૂકો, પછી transactions ની યાદી ક્રમમાં લઈને દરેક item ની બંને બાજુ post કરતા જાઓ. જે આંકડો માત્ર એક જ account માં ચઢ્યો હોય ત્યાં જ account મળતું નથી.
- દરેક journal entry નીચે narration લખો. છાપેલા ઉત્તરોમાં દરેક entry સાથે narration હોય છે, અને માત્ર બે account નાં નામ પૂરો mark અપાવતાં નથી.
- જ્યાં આંકડો આપ્યો ન હોય — cost of finished goods કે closing balance — ત્યાં તેને balancing figure તરીકે મૂકો અને account માં એ જ રીતે label કરો. ઉત્તરો બરાબર આ જ કરે છે અને કૌંસમાં લખે પણ છે.

PQ 1.2 • PYQ 2019-Nov [6] (b) • 5M • Pg 406

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.3 • MTP 2024-Nov [1] (b) {C} • 5M • Pg 407

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.4 • PYQ 2025-Sep [4] (b) • 5M • Pg 409

LEVEL II
Application

Easy

PQ 1.1 • PYQ 2018-Nov [4] (a) • 10M • Pg 403

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 2: Integrated (Or Integral) Accounting System

L2P4-C7-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — integrated (integral) accounting system, તેની pre-requisites, advantages અને journal entries.

NOTES

CIMA ની વ્યાખ્યા, આખી ટાંકી છે કારણ કે marks તેમાં જ પડ્યા છે: integrated accounting system

"refers to the interlocking of the Financial and Cost Accounting system to ensure all relevant expenditure is absorbed into the Cost accounts. Under this system transactions are classified both according to their production and nature." બંને પ્રકારના records **one set of books** માં રખાય છે જે બંને હેતુ સારે છે — બીજા શબ્દોમાં, cost accounting ને financial accounting system માં integrate કરી દેવાય છે.

Advantages — સાત છે, અને પરીક્ષક તેમને યાદી તરીકે જ લે છે: Economical process, કારણ કે તે **centralisation of the accounting function** પર આધારિત છે; **less time consuming**, કારણ કે માહિતી સીધી books of original entry માંથી આવે છે; **no need for reconciliation**, કારણ કે **one figure of profit only** હોય છે; **less effort**, કારણ કે બેવડી નોંધ અને બીજો set of books ટળે છે; બધી receipts, payments, assets અને liabilities ની **complete details available** રહે છે, કેમ કે આ system impersonal accounts માટે કોઈ notional account વાપરતી નથી; costing data મેળવવામાં **no delay**; અને **complete analysis of cost and sales**, કેમ કે financial books કડક ચોકસાઈની ચકાસણીમાંથી પસાર થાય છે એટલે cost accounts ને પણ એ જ ચકાસણી મળે છે.

Pre-requisites — ચાર પગલાં, આ જ ક્રમમાં: (1) the management's decision on the extent of integration — કેટલાંક concerns માત્ર **prime cost or factory cost** સુધી જ integrate કરે છે, કેટલાંક આખા accounting records integrate કરે છે; (2) a suitable coding system જે financial અને cost accounting બંનેના હેતુ સારે; (3) interim accounts માટે જરૂરી **provision for accruals, prepaid expenses and the other adjustments** ની treatment માટે **an agreed routine**; (4) financial અને cost staff વચ્ચે **perfect coordination**, તથા accounting documents ની કાર્યક્ષમ પ્રક્રિયા. ઉત્તર જે પૂંછડું આપે છે તે પણ ઉમેરો: **no separate cost ledger is needed**, પણ subsidiary ledgers રહેશે — Customers' Ledger અને Purchase Ledger, ઉપરાંત (a) Stores Ledger, (b) Stock Ledger and (c) Job Ledger.

બે systems વચ્ચે માત્ર એ જ entries બદલાય છે જે બહારની દુનિયાને સ્પર્શે છે. Integrated system હેઠળ raw material ની purchase એટલે **Stores Ledger Control A/c Dr. — To Payables (Creditors)/Bank A/c**, અને wages paid એટલે **Wages Control A/c Dr. — To Bank A/c**, કારણ કે real અને personal accounts એ જ books માં હાજર છે. Non-integrated system હેઠળ એ જ entries **Cost Ledger Control A/c** માં credit થાય છે. **Every internal entry is identical in both systems** — જ્યારે બંને પ્રકારના પ્રશ્નો એક જ paper માં આવે ત્યારે પરીક્ષક આ જ ભેદ ચકાસે છે.

Internal entries, ઉત્તરો જે રીતે મૂકે છે તે: production ને direct material issue — **Work-in-Process Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c**; production પર wages — **WIP Control A/c Dr. — To Wages Control A/c**; production પર manufacturing overhead — **WIP Control A/c Dr. — To Manufacturing Overheads Control A/c**; indirect wages ની allocation — **Factory Overheads Control A/c Dr. — To Wages Control A/c**; selling and distribution overhead — allocation માટે **Cost of Sales A/c Dr. — To Selling and Distribution Overhead Control A/c**, અને payment માટે **Selling and Distribution Overhead Control A/c Dr. — To Bank A/c**.

બે items વારંવાર આવે છે અને એ જ વિદ્યાર્થીઓ ઊંધી કરે છે. **normal deficiency found in the stock of**

raw material ને write off કરાતી નથી, overhead માં ચઢાવાય છે: **Factory Overheads Control A/c Dr. — To Stores Ledger Control A/c.** અને absorption ની તફાવત Costing P&L માં જાય છે: **over-absorbed** factory overhead એટલે **Factory Overheads Control A/c Dr. — To Costing Profit and Loss A/c,** જ્યારે **under-absorbed** administration કે factory overhead એટલે **Costing Profit and Loss A/c Dr. — To the relevant Overhead Control A/c.**

જ્યાં wages એક જ આંકડામાં આપી હોય અને તેમાં ટકાવારી indirect કહી હોય, ત્યાં તેમને એક જ સંયુક્ત entry માં વહેંચો. ₹2,00,000 ના wages જેમાંથી 20% indirect છે, ત્યાં ઉત્તર allocation માટે **Work-in-Process Ledger Control A/c Dr. ₹1,60,000** અને **Factory Overhead Control A/c Dr. ₹40,000, To Wages Control A/c ₹2,00,000** લખે છે, અને payment માટે **separate entry Wages Control A/c Dr. ₹2,00,000 — To Bank A/c ₹2,00,000** લખે છે. બે entries, એક નહીં: allocation અને payment અલગ ઘટનાઓ છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- શરૂઆત CIMA ની વ્યાખ્યાથી કરો, પછી one-set-of-books વાળું વાક્ય, પછી યાદી. નોંધો કે costing અને financial profit ના reconciliation નો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી, કારણ કે profit નો એક જ આંકડો હોય છે — આ મુદ્દો પોતે એક લીટીનો છે.

TQ 2.1 • PYQ 2015-May [7] (b) • DESC • 4M • Pg 410

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 2.2 • RTP 2023-May [15] (c) • DESC • Pg 411

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 3 પ્રશ્ન

- કોઈ પણ entry લખતાં પહેલાં પૂછો કે item ધંધાની બહાર જાય છે કે નહીં. જતી હોય તો અહીં Bank કે Creditors ને debit કે credit કરો, Cost Ledger Control A/c ને કદી નહીં.
- દરેક entry નીચે કૌંસમાં narration આપો, અને 'Control A/c' થી પૂરાં થતાં accounts નાં આખાં નામ વાપરો. છાપેલા ઉત્તરોમાં marks ચોક્કસ account titles પર જ છે.

PQ 2.1 • PYQ 2022-May [4] (c) • 5M • Pg 412

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.2 • PYQ 2023-Nov [5] (c) • 4M • Pg 413

LEVEL II
Application

Easy

PQ 2.3 • PYQ 2025-Jan [5] (b) • 4M • Pg 413

LEVEL II
Application

Easy

વિષય 3: Cost અને Financial Accounts નું Reconciliation [Reconciliation of Cost and Financial Accounts]

L2P4-C7-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 7, Cost Accounting Systems — costing અને financial

profit વચ્ચેના તફાવતનાં કારણો, reconciliation statement અને Memorandum Reconciliation Account.

NOTES

પ્રક્રિયા ત્રણ પગલાંની છે, અને ઉત્તર તેમને આ જ ક્રમમાં લખે છે: (i) **determine the profit according to Financial Accounts;** (ii) **determine the profit according to Cost Accounts;** (iii) **reconcile the profits from both accounts.** અને સાથે ઊભી રહેતી શરત: જ્યાં Cost અને Financial Accounts integrated હોય ત્યાં reconciliation statement ટાળી શકાય, કારણ કે એક જ set of accounts બંનેની જરૂરિયાત પૂરી કરે છે — profit નો એક જ આંકડો હોય છે, એટલે reconcile કરવાનું કશું બચતું નથી. આ શરત practical પ્રશ્નના પેટા-ભાગ તરીકે એકથી વધુ વાર આવી છે, એટલે તેના માટે બે વાક્યો તૈયાર રાખો.

ત્રણ યાદીઓ લગભગ દરેક item નો નિર્ણય કરી આપે છે. Purely financial expenses (financial books only): loans કે bank mortgages પરનું interest; shares અને debentures ની issue પરની expenses અને discounts; બીજી capital losses, જેમ કે **loss by fire not covered by insurance;** fixed assets અને investments ના વેચાણ પરની losses; goodwill written off; preliminary expenses written off; **income tax, donations, subscriptions;** company ની share transfer office ની expenses. **Purely financial income (financial books only):** bank deposits, loans અને investments પર મળેલું interest; મળેલા dividends; fixed assets અને investments ના વેચાણ પરનો profit; **transfer fee received;** rent receivable. **Notional items (cost books only):** salary for the proprietor at a notional figure though not incurred; charges in lieu of rent where the premises are owned; interest on capital at a notional figure though not incurred; જેની book value શૂન્ય છે તેવી સંપૂર્ણ depreciate થયેલી assets પરનું notional depreciation. Classification નો પ્રશ્ન દસ items આપીને માત્ર એટલું જ પૂછે છે — Cost Accounts કે Financial Accounts — અને આ ત્રણ યાદીઓ તેનો ઉત્તર આપી દે છે.

દિશા એક વાર નક્કી કરી લો, પછી બાકીનું બધું ગણિત છે. profit as per Cost Accounts થી શરૂ કરીને **profit as per Financial Accounts** તરફ જતાં: cost accounts માં **over-recovered or over-absorbed** overheads, cost accounts માં **over-charged** depreciation, બધા **purely financial income**, cost books માં કરેલા બધા **notional charges** (notional rent, charges in lieu of rent), cost accounts માં **opening stock over-valued** અને **closing stock under-valued** — આ બધું **ADD** કરો. **under-recovered or under-absorbed** overheads, cost accounts માં **under-charged** depreciation, બધા **purely financial expenses**, cost accounts માં **opening stock under-valued** અને **closing stock over-valued** — આ બધું **LESS** કરો. પ્રશ્ન ઊલટું financial profit આપીને cost profit માગે તો **every sign reverses** — છાપેલા ત્રણ પ્રશ્નો એ રીતે જ ચાલે છે અને વિદ્યાર્થીઓ આ ભૂલીને આખું statement ગુમાવે છે. **The stock rule, stated the way the answers footnote it:** over-valuation in cost accounts = value in Cost Accounts – value in Financial Accounts. તેને opening અને closing stock પર અલગ અલગ લગાવો અને પછી યાદ રાખો કે બંને સામસામી દિશામાં ખેંચે છે: over-valued **opening** stock costing profit ને પહેલેથી જ દબાવી ચૂક્યો છે, એટલે તે **added back** થાય છે; over-valued **closing** stock એ costing profit ને કુલાવ્યો છે, એટલે તે **deducted** થાય છે. જ્યાં પ્રશ્ન cost accounts નો closing stock અને માત્ર per unit market price આપે, ત્યાં financial આંકડો જાતે કાઢો (500 units × ₹80 = ₹40,000 સામે cost accounts માં ₹41,000, એટલે ₹1,000 over-valued અને તેટલું deducted).

Under/over-recovery નું કોષ્ટક પોતે એક અલગ પ્રકારનો પ્રશ્ન છે, અને છાપેલા ઉત્તરમાં પાંચ columns ચાલે છે: Financial Accounting figure, Cost Accounting figure, Difference, Under/Over-recovery, Effect on Cost Accounting Profit, Net Effect (cost profit ને આધાર ગણીને). તેને આ રીતે વાંચો: જ્યાં **financial figure exceeds the cost figure** ત્યાં overhead **under-recovered** છે, cost profit **increased** થયો છે, અને તે item **to be reduced or deducted** છે; જ્યાં **cost figure exceeds the financial figure** ત્યાં તે **over-recovered** છે, cost profit **decreased** થયો છે, અને તે item **to be added** છે. Stock માટે, **over-valued opening stock decreases** cost profit અને તે ઉમેરાય છે, **over-valued closing stock increases** તેને અને તે બાદ થાય છે. ઉત્તર નોંધે છે કે credit કાં તો under/over-recovery અને તેની અસર માટે મળે છે, કાં તો treatment માટે — પણ બંને columns લખો તો marks કપાય જ નહીં.

Memorandum Reconciliation Account એ એ જ reconciliation ને T-account સ્વરૂપે મૂકે છે, અને બાજુઓ નક્કી છે. Statement માં જે **added** થાત તે બધું **credit** બાજુએ જાય છે; જે **deducted** થાત તે બધું **debit** બાજુએ. શરૂઆતનો આંકડો — **net loss as per Cost Accounts** — **debit** બાજુએ મુકાય છે, અને છેલ્લો financial આંકડો balancing item છે: **net profit as per Financial Accounts on the debit side**, અને **net loss as per financial books on the credit side**. તેને 'memorandum' એટલા માટે કહે છે કે તે માત્ર રજૂઆતનું સાધન છે અને double entry નો ભાગ બનતું નથી.

જ્યાં પ્રશ્ન બંને પ્રકારના કાચા આંકડા આપીને બંને statements માગે, ત્યાં ઉત્તરો હંમેશાં આ જ ક્રમમાં બનાવે છે.

Cost sheet: Raw materials consumed, Direct labour, **Prime cost**, કહેલા recovery rate પર Factory overheads (direct wages ની 70% કે 60%, wages ની 120%, prime cost ની 25%, prime cost ની 20% — દર પ્રશ્નમાંથી જ વાંચી લો), **Factory cost**, opening work-in-process ઉમેરો, closing work-in-process બાદ કરો, **Factory cost of goods produced**, કહેલા દરે Administration overheads (factory cost ની 15% કે 20%, અથવા ₹ per unit), **Cost of production**. પછી **cost of production per unit = cost of production ÷ units produced**, જ્યાં **units produced = units sold + closing stock - opening stock**, અને એ per-unit આંકડો જ closing finished stock ને valuation આપે છે. પછી **Sales revenue (A)**; cost books જે દર વાપરે છે તે દરે opening finished stock (₹120 કે ₹105 per unit); cost of production ઉમેરો; ગણેલા per-unit cost પર closing stock બાદ કરો; **Cost of goods sold**; વેચાયેલા unit દીઠ ₹ માં selling and distribution overheads ઉમેરો; **Cost of sales (B)**; **Profit = (A) - (B)**. Financial statement account સ્વરૂપે દોરાય છે — debit બાજુએ purely financial charges (goodwill written off, income tax, bad debts, dividend paid) અને credit બાજુએ rent અને interest received, અને profit balancing figure રહે છે. **Two more patterns worth knowing before you sit down.** પહેલું, જ્યાં પ્રશ્ન કહે કે **indirect expenses are absorbed on the basis of normal production capacity**, ત્યાં **variable** ભાગ આપો ચઢે છે પણ **fixed** ભાગ **fixed cost × actual units ÷ normal capacity** પ્રમાણે ચઢે છે (₹55,000 × 35,000/40,000), અને ખરેખરા financial expense સામેની ઘટ reconciliation માં **deducted** થાય છે; cost sheet માં ચઢાવેલું notional rent **added back** થાય છે. બીજું, જ્યાં પ્રશ્ન કહે કે યાદી કરેલી બધી items પછી પણ તફાવત રહે છે અને તે શોધવાનો છે, ત્યાં statement માં X મૂકો, તેને નીચે સુધી લઈ જાઓ, છેલ્લી લીટીને આપેલા financial profit સાથે સરખાવો અને ઉકેલો — છાપેલો ઉત્તર બરાબર એ જ કરે છે, $X - 1,300 = 7,000$ પર પહોંચીને $X = 8,300$.

અનેક ઉત્તરોમાં સુધારાયેલા દેખાતા traps. Notional rent, કે પોતાની માલિકીના મકાન માટેનું charges in lieu of

rent, માત્ર cost માં જ છે અને cost profit થી financial profit તરફ જતાં ઉમેરાય છે — વિદ્યાર્થીઓ તેને expense જેવું લાગતાં બાદ કરતા રહે છે. Income tax, goodwill written off, preliminary expenses, donations, fines, bad debts, provision for doubtful debts, loan કે debentures પરનું interest, obsolescence loss, discount allowed અને assets ના વેચાણ પરનું નુકસાન — આ બધા માત્ર financial expenses છે અને બધા બાદ થાય છે. Financial books માં credit થયેલી transfer fees અને stores adjustments માત્ર financial income છે અને ઉમેરાય છે. જ્યાં પ્રશ્ન '**factory overheads absorbed ₹52,000**' and '**factory overheads charged ₹45,000**' છાપે, ત્યાં over-absorption એ ₹7,000 નો **difference** છે, બેમાંથી કોઈ એક આંકડો નહીં. અને જ્યાં કોઈ expense ને **capital in nature** કહ્યો હોય — એક ઉત્તરમાં brand-building advertisement — ત્યાં તે **excluded from the financial profit and loss account altogether** છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 2 પ્રશ્ન

- બંને financial-only યાદીઓ (છ expenses, પાંચ incomes) અને ચાર notional items ને બ્લોક તરીકે યાદ રાખો. આ યાદીનો પ્રશ્ન 5 marks માટે અલગ પુછાય છે અને તે શુદ્ધ સ્મરણનો છે.

TQ 3.2 • MTP 2020-Oct [6] (c) • DESC • 5M • Pg 415

LEVEL I
Remembering

Medium

TQ 3.5 • RTP 2025-Jan [19] (b) • DESC • Pg 417

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- Integrated system હેઠળ reconciliation જરૂરી છે કે નહીં એમ પુછાય ત્યારે ના કહો અને કારણ આપો — એક જ set of books, profit નો એક જ આંકડો — પછી એ વાક્ય ઉમેરો કે integration એટલે એ જ accounts બંનેની જરૂરિયાત પૂરી કરે છે.

TQ 3.3 • PYQ 2022-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 416

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 22 પ્રશ્ન

- Statement ની ઉપર પ્રશ્ને આપેલો આધાર લખો ('taking costing net loss as base'), પછી Add: ની items ભેગી, પછી Less: ની items ભેગી, પછી છેલ્લી લીટી. બે money columns વાપરો — અંદરના column માં એક-એક item અને બહારના column માં Add અને Less બ્લોક ના sub-totals — બરાબર છાપેલા ઉત્તરોની જેમ.
- જ્યાં પ્રશ્ન કહે કે આપેલો ક્રમ જાળવવો, ત્યાં additions અને deductions ને ભેગાં ન કરો; items છાપેલા ક્રમમાં જ લો અને દરેકની સામે વત્તા કે ઓછાની નિશાની કરો.
- નુકસાન કૌંસમાં લખાય છે અને આખા statement માં ઋણ જ રહે છે. શરૂઆતના loss પરની નિશાની ચૂકી જાય તો પછીની દરેક લીટી ખોટી પડે છે.

PQ 3.1 • PYQ 2018-May [1] (d) • 5M • Pg 418

LEVEL II
Application

Easy

PQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [4] (b) • 5M • Pg 424	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.5 • PYQ 2022-Nov [5] (b) • 5M • Pg 425	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.6 • PYQ 2023-May [5] (b) • 5M • Pg 426	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.10 • MTP 2024-Jul [1] (b) {C} • 5M • Pg 433	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.11 • PYQ 2024-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 435	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.13 • MTP 2024-Dec S2 [4] (c) • 4M • Pg 437	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.17 • MTP 2025-Dec S2 [1] (a) {C} • 5M • Pg 444	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.2 • RTP 2018-Nov [6] • Pg 419	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.7 • RTP 2023-May [6] • Pg 427	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.8 • PYQ 2024-May [3] (b) • 7M • Pg 428	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.9 • RTP 2024-May [6] • Pg 430	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.12 • RTP 2024-Sep [12] • Pg 436	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.14 • PYQ 2025-May [4] (a) • 8M • Pg 438	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.15 • MTP 2025-Jul S1 [3] (b) • 5M • Pg 440	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.16 • RTP 2025-Sep [11] • Pg 442	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.18 • PYQ 2026-Jan [4] (b) • 7M • Pg 445	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.20 • RTP 2026-May [11] • Pg 450	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.21 • PYQ 2026-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 453	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.22 • PYQ 2026-Sep [3] (a) • 7M • Pg 454	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [3] (a) • 10M • Pg 422	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.19 • RTP 2026-Jan [12] • Pg 447	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 2 પ્રશ્ન

- Under/over-recovery ના કોષ્ટકમાં એક સમયે એક જ લીટી લો અને દરેક માટે કહો — કયા set of books માં વધારે છે, તે under- કે over-recovery છે, તેનાથી costing profit પર શું થયું, અને તેથી તે ઉમેરાશે કે બાદ થશે. પરીક્ષક દરેક હરોળને અલગ marks આપે છે.

TQ 3.1 • MTP 2019-Mar [6] (c) • DESC • 5M • Pg 415

LEVEL II
Analysis

Medium

TQ 3.4 • PYQ 2025-Jan [6] (a) • DESC • 5M • Pg 417

LEVEL II
Analysis

Medium

પ્રકરણ 8

Unit અને Batch Costing

6 વિષય • 19 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge **18.0%** 100 માંથી 18 marks

Level II — Analysis & Application **82.0%** 100 માંથી 82 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 18% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Unit Costing

L2P4-C8-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — unit (single or output) costing, methods of costing અને દરેકને અનુરૂપ cost unit.

NOTES

Unit costing ને single costing કે output costing પણ કહે છે, અને છાપેલું કોષ્ટક તેને output ના સ્વરૂપ પરથી વ્યાખ્યાયિત કરે છે: તે ત્યાં લાગુ પડે છે જ્યાં single process થી બનતી single product ના similar units હોય. **cost unit** ને આ રીતે વર્ણવ્યો છે — 'for the entire activity, but averaged for the output' — અને એ જ આખી પદ્ધતિનો મર્મ છે. ઉત્તર જે industry નું ઉદાહરણ આપે છે તે **cold drinks** છે.

પરીક્ષક જે કોષ્ટક પૂછે છે તેની ચારેય હરોળ એકસાથે યાદ રાખો. A series of processes → Process costing or Operation Costing → cost unit for each process → **Sugar**. Single process થી બનતી single product ના similar units → **Unit or Output or Single Costing** → cost unit for the entire activity but averaged for the output → **Cold drinks**. Customer specifications: single unit → **Job Costing** → cost unit for each order, assignment or job → **Advertising**. Multiple varieties of activities and processes → **Multiple Costing** → cost unit એટલે combination of any method → **Car assembly**.

'nature of output' વાળું column વાંચો, industry નું નામ નહીં. પ્રશ્ન output નું સ્વરૂપ આપીને method, cost unit and industry નું ઉદાહરણ માગે છે — ત્રણ columns, અને દરેક હરોળમાં ઉત્તરે ત્રણેય ભરવાનાં છે. માત્ર method નું નામ આપનારો ઉત્તર બે-તૃતીયાંશ marks ફેંકી દે છે.

Unit costing અને job કે batch costing વચ્ચેની ભેદરેખા એકરૂપતા છે. Unit costing એક જ product ના સરખા output પર cost ની સરેરાશ કાઢે છે; job costing for each order separately cost નક્કી કરે છે, કારણ કે કામ ગ્રાહકની specification પ્રમાણે થાય છે; multiple costing ત્યાં વપરાય છે જ્યાં product એ અનેક પદ્ધતિથી

બનેલા ભાગોનું assembly હોય, એટલે cost unit પણ combination બને છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- હરોળને બંધ બેસે તેવું જ industry નું ઉદાહરણ આપો, સામાન્ય નહીં. Process costing માટે sugar, unit costing માટે cold drinks, job costing માટે advertising, multiple costing માટે car assembly.

TQ 1.1 · MTP 2025-Aug S2 [6] (a) · DESC · 5M · Pg 459

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 2: Unit Costing માં cost collection ની પ્રક્રિયા [Cost Collection Procedure in Unit Costing]

L2P4-C8-T02

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — unit costing માં cost collection ની પ્રક્રિયા અને cost sheet નું ચણતર.

NOTES

Scanner માં આ વિષય પર એક પણ પ્રશ્ન છપાયો નથી, એટલે તેને એ concept base ગણો જેના પર આ પ્રકરણના અને Chapter 7 ના practical પ્રશ્નો ઊભા છે. છાપેલા ઉત્તરો તમને એ બતાવે છે કે costs કયા **order** માં ભેગી થાય છે અને રજૂ થાય છે, અને એ ક્રમ પોતે બીજે પરીક્ષામાં પુછાય છે.

ઉત્તરો દર વખતે આ જ ક્રમમાં ચણતર કરે છે: Direct material, Direct wages (or direct labour), direct કે chargeable expenses, જેનાથી મળે Prime Cost; કહેલા absorption rate પર factory or production overheads ઉમેરો, જેથી મળે Factory Cost or Works Cost; opening and closing work-in-process નું adjustment કરો (opening ઉમેરો, closing બાદ કરો) એટલે મળે factory cost of goods produced; administration overheads ઉમેરો એટલે Cost of Production; opening and closing finished stock નું adjustment કરો એટલે Cost of Goods Sold; selling and distribution overheads ઉમેરો એટલે Cost of Sales; પછી profit અને sales. દરેક element પોતાના સ્રોતમાંથી ભેગું થાય છે — materials stores ledger માંથી, wages wages control account માંથી, overheads overhead control accounts માંથી — અને એટલે જ Chapter 7 નાં control accounts અને આ પ્રકરણની cost sheet એક જ આંકડા ધરાવે છે.

Cost per unit એ જ આ પદ્ધતિનો હેતુ છે: cost per unit = total cost ÷ number of units produced, અને units ની સંખ્યા હંમેશાં આપેલી હોતી નથી. ઉત્તરો તેને આ રીતે કાઢે છે — units produced = units sold + closing stock of finished goods – opening stock of finished goods. આ working ખોટું પડે તો closing stock નું valuation, cost of goods sold અને profit — ત્રણેય સાથે ખોટાં પડે છે.

જ્યાં પ્રશ્ન કહે ત્યાં work-in-process નું valuation factory cost પર થાય છે, અને ઉત્તરો એ ધારણા વાપરતાં પહેલાં સ્પષ્ટ લખે છે. Closing finished stock ચાલુ સમયગાળાના cost of production per unit પર મુકાય છે, જ્યારે opening finished stock comes in at the rate the cost books used last period (છાપેલા પ્રશ્નોમાં ₹120 per unit, ₹105 per unit) — બંને જાણીજોઈને જુદા છે, અને એ જ તફાવત પછી financial accounts સાથે reconcile કરવાનો આવે છે.

વિષય 3: Batch Costing

L2P4-C8-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — integrated control accounts મારફતે ચલાવાતું batch costing.

NOTES

જ્યાં batch costing system financial accounts સાથે પૂરેપૂરી integrated હોય, ત્યાં પ્રશ્ન control-account નો પ્રશ્ન બની જાય છે. છ accounts માગવામાં આવે છે અને તે એકબીજામાં ગૂંથાયેલાં છે: Stores Ledger Control, Wages Control, Production Overhead Control, Work-in-Process Control, Finished Goods Control અને Costing Profit and Loss. પહેલાં છએ ખોલી નાખો, opening balances મૂકો, પછી દરેક item ને તેનાં બંને accounts માં post કરો.

Stores Ledger Control A/c: Debit — To Balance b/d, To Creditors/Bank A/c (સમયગાળા દરમિયાન ખરીદેલું material). **Credit** — By Work-in-Process Control A/c (production ને આપેલું material), By Balance c/d. System integrated હોવાથી purchase Creditors or Bank માં credit થાય છે, કોઈ cost ledger control account માં નહીં.

Wages Control A/c માં જ marks જાય છે. Debit — To Bank A/c, total wages paid સાથે. **Credit** — By Work-in-Process Control A/c, direct wages charged to batches સાથે; By Production Overhead Control A/c, indirect wages સાથે; અને ફરી By Production Overhead Control A/c, payment for non-productive time of direct workers સાથે. બંને અપૂર્ણાંક ધ્યાનથી વાંચો: છાપેલા ઉત્તરમાં indirect element is 1/6 of the total wages paid ($₹5,79,900 \times 1/6 = ₹96,650$), પણ non-productive time is 1/5 of the direct wages paid, એટલે કે 1/5 of (total wages – indirect wages) — $₹5,79,900 - ₹96,650 = ₹4,83,250$, અને તેનો 1/5 એટલે ₹96,650. આ બંને રકમ Production Overhead Control માં જાય છે, work-in-process માં નહીં, કારણ કે direct workers નો idle time એ overhead છે.

Production Overhead Control A/c: Debit — To Bank A/c (થયેલા overheads), To Wages Control A/c (indirect wages plus non-productive time). **Credit** — By Work-in-Process Control A/c, કહેલા દરે absorb થયેલી રકમ સાથે — work-in-process પર ચઢેલા direct wages ના 130% (130% of ₹3,86,600 = ₹5,02,580). બાકી રહેતો balance એ over- or under-absorption છે, જે Costing Profit and Loss A/c માં જાય છે; છાપેલા ઉત્તરમાં તે over-absorption of ₹77,320 entered on the debit side as the balancing

figure છે.

Work-in-Process Control A/c, અને stock gain: Debit — To Balance b/d, To Stores Ledger Control A/c, To Wages Control A/c, To Production Overhead Control A/c (absorbed). **Credit** — By Finished Goods Control A/c (પૂરા થઈને transfer થયેલા માલની cost), By Balance c/d, **physical value of work-in-process at the end of the period** પર. જ્યાં closing balance **physical value** તરીકે આપ્યો હોય અને તે account માં બાકી રહેતા આંકડા કરતાં વધારે હોય, ત્યાં તફાવત એ **stock gain** છે અને તે **debited to Work-in-Process Control with the credit to the Costing P&L A/c** (છાપેલા ઉત્તરમાં ₹1,73,970). આ જ item વિદ્યાર્થીઓ છોડી દે છે, અને તેના વગર account મળતું નથી.

Finished Goods Control A/c અને Costing P&L: Finished Goods — **Debit** To Balance b/d, To Work-in-Process Control A/c; **Credit** By Costing P&L A/c (વેચાયેલા finished goods ની cost), By Balance c/d. Costing P&L — **Debit** To Finished Goods Control A/c (cost of goods sold) અને profit માટે To Balance c/d; **Credit** By Sales A/c, By Production Overhead Control A/c (over-absorption), By Work-in-Process Control A/c (stock gain). **Both the over-absorption and the stock gain are credits in the Costing P&L** — ઉપરનાં accounts માં તમે તેમને સાચી બાજુએ લીધાં છે કે નહીં તેની ખાતરી આ જ છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 1 પ્રશ્ન

- Accounts દોરતાં પહેલાં wages ની વહેંચણી અલગ working લીટીમાં કરી લો. બે જુદા આધાર પરના બે અપૂર્ણાંક જ આ પ્રશ્નની આખી મુશ્કેલી છે.
- Overheads ને work-in-process પર ચઢેલા wages પર absorb કરો, ચૂકવેલા wages પર નહીં. દર direct wages charged to WIP ની ટકાવારી તરીકે લખાયો છે અને પ્રશ્ન એ સ્પષ્ટ કહે પણ છે.

PQ 3.1 · RTP 2025-May [12] · Pg 460

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 4: Batch Costing માં costing ની પ્રક્રિયા [Costing Procedure in Batch Costing]

L2P4-C8-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — batch costing માં costing ની પ્રક્રિયા, batch cost statement અને price per unit નક્કી કરવી.

NOTES

Batch cost statement, દરેક છાપેલો ઉત્તર જે ક્રમમાં બનાવે છે તે, અને બે columns સાથે — cost per batch અને total cost for the order: Direct Material Cost; Direct Wages; Set-up cost (પ્રશ્ન પ્રમાણે તેને oven set-up, lab set-up કે batch set-up cost કહેવાય છે); કહેલા દરે **Production Overheads** ઉમેરો, જે **percentage of direct wages** હોય છે (ત્રણ ઉત્તરોમાં 20%); જેથી મળે **Total Production Cost**; કહેલા **percentage of total production cost** (10%, 15% કે 20%) પર **Selling, Distribution and Administration**

overheads ઉમેરો; જેથી મળે **Total Cost**; Profit ઉમેરો; જેથી મળે **Sales price**. પછી **cost per unit = total cost of the batch ÷ units in the batch** અને **selling price per unit = sales price of the batch ÷ units in the batch**. **Where the job is costed department by department**, batch statement આ રીતે ચાલે છે: **Direct Material**; દરેક department ના કલાકદીઠ દરે department પ્રમાણે **Direct Labour** (300 hours at ₹50, 200 hours at ₹40); **Prime Cost**; આપેલા કલાકદીઠ દરે department પ્રમાણે **Factory Overheads** ઉમેરો; **Factory Cost or Works Cost**; works cost ની ટકાવારી પર Administrative and Selling Overheads ઉમેરો; **Total Cost**; પછી profit અને selling price, જ્યાં **selling price per unit = total sales ÷ number of units in the batch**.

Number of batches = order quantity ÷ batch size, અને તે હંમેશાં ઉપર તરફ પૂર્ણાંક કરાય છે. Trap એ છે કે વધેલા units નું શું થાય, અને એક ઉત્તર તેને સીધું જ ચકાસે છે. **600 cakes at 50 per batch is 12 batches; 605 cakes is 13 batches** — પણ માત્ર **set-up cost** જ batch ની સંખ્યા પ્રમાણે ચાલે છે (₹750 × 13 batches), જ્યારે **direct material and direct wages follow the units** (₹5,000 ÷ 50 × 605, ₹500 ÷ 50 × 605). Set-up cost એ step cost છે અને material તથા labour per unit છે; ત્રણેયને 13 batches પર કે ત્રણેયને 605 units પર ચઢાવવું એ જ જાણીતો ખોટો ઉત્તર છે.

Profit margin વાપરતાં પહેલાં તેને રૂપાંતરિત કરો. Profit of 25% on sales value = 1/3 of total cost; ઉત્તરો આ લીટી આમ લખે છે — '**Add: Profit (25% of sales value or 1/3 of total cost)**'. પ્રશ્ન કયો આધાર કહે છે તે વાંચો — '**profit margin of 25% of sales value**' અને '**profit of 20% on cost**' જુદા આંકડા છે. જ્યાં પ્રશ્ન ટકાવારીની વહેંચણી તરીકે મુકાયો હોય ત્યાં ઉત્તરો 100 ભાગની ચોકઠી વાપરે છે: **Total Cost (75) + Profit (25) = Revenue (100)**.

Service વાળો batch નો પ્રકાર — coaching batch, training course — એ જ રીતે costed થાય છે, પણ ભાજક બદલાય છે. દરેક સમયગાળાના દરને batch ના આયુષ્ય સુધી લંબાવીને **total cost per batch** બનાવો: hall rent per week × 30 weeks; lecture fee × lectures per day × days per week × 30 weeks; travel per day × days × weeks; refreshment and administration per week × 30 weeks. પછી **cost per student = total cost per batch ÷ seating capacity**, જ્યાં batch **fully occupied** હોય. પણ જ્યારે પ્રશ્ન profit margin સાથે **80% occupancy** પર fee માગે, ત્યારે પહેલાં cost ને revenue સુધી gross up કરો (cost 75, profit 25, revenue 100) અને પછી **divide by the actual number of students, 80% of 250 = 200**, capacity વડે નહીં. છેલ્લા પગલે capacity વડે ભાગવું એ અહીંની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે.

Jobbing factory વાળો પ્રકાર, જ્યાં દર મહિને batch order ખૂલે છે: materials અને labour at actual નોંધાય છે અને overheads are levied at a rate per labour hour. એટલે પહેલાં દર કાઢો — **overhead rate = the month's chargeable expenses ÷ the month's total direct labour hours** — અને પછી **overhead for the batch = the batch's labour hours × that rate**. જ્યાં labour hours સીધા આપ્યા ન હોય ત્યાં તેમને કાઢો: **labour hours = wages ÷ the hourly wage rate** (₹5,000 ÷ ₹2 = 2,500 hours). ઉત્તરને એવા statement તરીકે ગોઠવો જેમાં દર મહિનાનું એક column અને એક Total column હોય: batch output, sale value, material, wages, chargeable expenses, **total cost**, **profit per batch**, **cost per unit**, **profit per unit**. પછી order ની **overall position of the order separately** અલગથી લખો, **contracted quantity** ને **overall cost per unit** પર લઈને — 1,800 units at ₹6.57 against 1,800 units at ₹8, ભલે ખરેખર 1,830 units બન્યા

હોય.

જ્યાં rejection rate આપ્યો હોય ત્યાં ભાજક good units છે. $\text{Good units} = \text{units manufactured} \times (1 - \text{rejection rate})$ — $20,000 \times 97\% = 19,400$. પહેલાં total column બનાવો: sales (good units $\times$ selling price), તેમાંથી direct material, direct labour અને variable overhead બાદ કરીને **total variable cost**; પછી **less the scrap value of the rejected units** ($\text{₹}75 \times 20,000 \times 3\% = \text{₹}45,000$) એટલે **net variable cost**; અને **contribution = sales - net variable cost**. **Contribution per good unit = contribution $\div$ good units**, અને **monthly profit = total contribution - fixed overheads**. છાપેલું per-unit column કઈ રીતે કઢાયું છે તે જુઓ: gross variable cost ને **units manufactured** વડે ભાગ્યું છે જ્યારે net variable cost અને contribution ને **good units** વડે — એટલે કામ total column માં કરો અને ભાગાકાર છેક છેલ્લે કરો.

જ્યાં batch ની મર્યાદા order ને બદલે plant capacity નક્કી કરે, ત્યાં પહેલાં કેટલા units સમાય તે કાઢો: **bottles per batch = plant capacity in litres $\div$ litres per bottle** ($5,000 \div 3 \div 1.5 \div 0.6$), પછી **number of batches = demand $\div$ bottles per batch**. દરેક input ની cost demand પર કાઢો: output ના લિટર દીઠ material quantity $\times$ output; **direct wages by man-shifts** (total hours $\div$ shift hours $\times$ number of workers $\times$ rate per shift); bottle દીઠ packing cost; processing hours માટે rated consumption પર અને set-up દરમિયાન તેના માત્ર 20% પર power; અને batch દીઠ બીજી variable cost. Fixed cost પહેલાંનો profit એટલે sales બાદ total variable cost, અને એક જ fixed cost છેક છેલ્લે એક જ વાર બાદ થાય છે, batch દીઠ નહીં.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 9 પ્રશ્ન

- Batches ની સંખ્યા statement ની ઉપર એક લીટીના working તરીકે બતાવો ('600 units $\div$ 50 units = 12 batches'). દરેક છાપેલો ઉત્તર તેનાથી જ શરૂ થાય છે.
- આખા statement માં બે columns રાખો — per batch અને per order — અને બંનેને sales ની લીટી સુધી નીચે લઈ જાઓ. પ્રશ્ન સામાન્ય રીતે કુલ કિંમત અને per-unit કિંમત બંને માગે છે, અને columns હોય તો બંને મફતમાં મળી જાય છે.
- Profit નું રૂપાંતર લીટીમાં જ લખો: 'Profit (25% of sales value or 1/3 of total cost)'. એ એક કૌંસ પરીક્ષકને બતાવી દે છે કે તમે કયા આધાર પર કામ કરતા હતા.

PQ 4.6 · MTP 2024-Nov [2] (b) · 2M · Pg 471

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.2 · PYQ 2022-Nov [1] (a) {C} · 5M · Pg 464

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.3 · RTP 2024-May [7] · Pg 465

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.5 · RTP 2024-Sep [13] · Pg 469

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.7 · PYQ 2025-Jan [1] (b) (i) (ii) {C} · 5M · Pg 472

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.8 · RTP 2025-Jan [13] · Pg 473

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.9 · PYQ 2026-May [1] (a) {C} · 5M · Pg 474

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 · MTP 2018-Aug [1] (d) {C} · 5M · Pg 462

LEVEL II
Application

Hard

PQ 4.4 · PYQ 2024-Sep [1] (a) {C} · 5M · Pg 468

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 5: Economic Batch Quantity (EBQ)

L2P4-C8-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — Economic Batch Quantity, optimum run size અને જુદાં batch sizes પર total cost ની સરખામણી.

NOTES

સૂત્ર, અને ઉત્તરો જે રીતે તેની સંજ્ઞાઓ વ્યાખ્યાયિત કરે છે તે: $EBQ = \sqrt{(2DS \div C)}$, જ્યાં D = annual demand for the product, S = set-up cost per batch or per run અને C = carrying (inventory holding) cost per unit per annum. Substitute કરતાં પહેલાં સૂત્ર લખો અને ત્રણેય સંજ્ઞાઓ વ્યાખ્યાયિત કરો — છાપેલા ઉત્તરોમાં આ વ્યાખ્યાઓ આપી આપેલી છે અને method ના marks તેમાં જ છે.

સૌથી વધુ થતી એક ભૂલ holding cost ના સમયગાળાની છે. પ્રશ્ન holding cost per unit per month આપે છે અને સૂત્રને તે per annum જોઈએ છે: ₹1.50 per month $\times 12 = ₹18$ per annum, ₹0.20 per month $\times 12 = ₹2.40$, ₹12 per vaccine per month $\times 12 = ₹144$. તેને રૂપાંતરિત કરો, ગુણાકાર બતાવો, અને પછી બધે — carrying-cost ની સરખામણીમાં પણ — વાર્ષિક આંકડો જ વાપરો. ધ્યાનમાં રાખો કે જ્યાં પ્રશ્ન annual demand સાથે holding cost સીધો '₹5 per unit' તરીકે આપે ત્યાં કોઈ રૂપાંતર કરવાનું નથી — આંકડો નહીં, શબ્દો વાંચો.

જ્યાં demand સીધી ન આપી હોય ત્યાં તેને કાઢો. એક ઉત્તર $D = \text{total market demand} \times \text{the company's market share}$ ગણે છે (40 million $\times 2.5\% = 10,00,000$ units). બીજો ઉત્તર demand ને બદલે set-up cost બનાવે છે: set-up cost per batch = power cost during set-up time + other variable cost per batch, જેમાં બીજો variable cost ને set-up cost નો ભાગ ધાર્યો છે અને એ ધારણા લખી પણ છે.

પ્રશ્નો જે ત્રણ પછીના આંકડા માગે છે: number of runs (or set-ups) = annual demand $\div$ EBQ — 48,000 $\div 3,919 = 12.25$ runs, 'say 13 runs'; interval between two consecutive runs = 365 days $\div$ number of runs = 365 $\div 12.25 = 29.80$ days; અને minimum inventory holding cost = average inventory $\times$ carrying cost per unit per annum = $(EBQ \div 2) \times C = (5,000 \div 2) \times ₹18 = ₹45,000$.

Extra-cost ની સરખામણી બે column ના કોષ્ટક તરીકે મુકાય છે અને તેનું માળખું કદી બદલાતું નથી. **Total Cost = Total Set-up Cost + Total Carrying Cost**, જ્યાં total set-up cost = (annual demand $\div$ run size) $\times$ set-up cost per run અને total carrying cost = $\frac{1}{2} \times \text{run size} \times \text{carrying cost per unit per annum}$. બંને totals ગણો — એક column policy ના run size પર અને એક EBQ પર — અને extra cost = total cost at the policy size – total cost at the EBQ. Set-ups ની સંખ્યા અલગ લીટીમાં બતાવો; ઉત્તરો એમ જ કરે છે અને તેના અલગ marks મળે છે.

આ સમાનતાને મફત ચકાસણી તરીકે વાપરો. Optimum run size પર total set-up cost અને total carrying cost સરખા થાય છે — છાપેલો ઉત્તર આ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે (₹4,703.24 સામે ₹4,702.80, અને ₹45,000 સામે ₹45,000) અને તારવે છે કે તેથી એ જ સૌથી economical batch quantity છે. EBQ પરના તમારા બે આંકડા લગભગ સરખા ન આવે તો તમારો EBQ ખોટો છે, અને આગળ વધતાં પહેલાં એ લખી શકાય.

Theory વાળો ભાગ, જ્યાં પ્રશ્ન ગણવાને બદલે સમજાવવાનું કહે: batch size મોટી હોય તો set-ups ઓછા અને તેથી total set-up cost ઓછી, પણ inventory માં units વધુ અને તેથી holding cost વધુ; lot size નાની હોય તો holding cost ઓછી, પણ તે વધારે set-up cost ચૂકવીને જ મળે છે. Economic batch quantity એટલે એવી batch size જ્યાં set-up અને holding costs નો સરવાળો ન્યૂનતમ હોય — જ્યાં બે cost lines **intersect** થાય તે બિંદુ જ સૌથી ઓછી costs નું સંયોજન દર્શાવે છે. તે કાં તો સંભવિત batch sizes ની હારમાળા માટે total cost ગણીને ન્યૂનતમ પસંદ કરીને શોધાય, કાં તો **formula derived in the same way as the Economic Order Quantity** થી, જેનો હેતુ એવો production lot નક્કી કરવાનો છે જે set-up અને inventory holding costs બંને પર optimise કરે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- $EBQ = \sqrt{(2DS/C)}$ લખો અને substitute કરતાં પહેલાં D, S અને C વ્યાખ્યાયિત કરો. સૂત્ર અને વ્યાખ્યાઓ વગરનો સાચો આંકડો method ના marks અપાવતો નથી.

PQ 5.2 • PYQ 2021-Jan [1] (d) {C} • 5M • Pg 477

LEVEL I
Remembering

Hard

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 5 પ્રશ્ન

- Holding cost નું વાર્ષિકીકરણ અલગ લીટીમાં બતાવો. પરીક્ષક આ એક જ પગલું જોતો હોય છે.
- Extra-cost ની સરખામણી બે columns માં બાજુબાજુ, એક જ ચાર હરોળ સાથે ગોઠવો — number of set-ups, total set-up cost, total carrying cost, total cost — અને નીચે તફાવત લખો. માત્ર extra cost કહી દેનારો એક લીટીનો ઉત્તર મોટા ભાગના marks ગુમાવે છે.

PQ 5.5 • MTP 2023-Sep [1] (b) {C} • 5M • Pg 480

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.6 • MTP 2026-Mar S1 [6] (c) • 4M • Pg 481

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.3 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • 5M • Pg 478

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.4 • PYQ 2023-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 479

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.1 • PYQ 2018-Nov [3] (a) • 10M • Pg 476

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 6: Job અને Batch Costing વચ્ચેનો તફાવત [Difference between Job and Batch Costing]

L2P4-C8-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 8, Unit and Batch Costing — job costing અને batch costing નો અર્થ તથા બંને વચ્ચેનો ભેદ.

NOTES

Job costing, છાપેલો ઉત્તર જે રીતે તેને વ્યાખ્યાયિત કરે છે તે: તે costing ની એવી પદ્ધતિ છે જે ત્યારે વપરાય છે જ્યારે કામ ગ્રાહકની ખાસ જરૂરિયાત પ્રમાણે હાથ ધરાય. પૂછપરછ આવે ત્યારે **costs expected to be incurred on the job are estimated and a price is quoted** — એ અંદાજના આધારે. પછી materials, labour અને overhead ની actual costs ભેગી થાય છે, અને **on completion of the job the actual costs are compared with the quoted price**, જેથી **profit or loss on that job** નક્કી થાય. Industries: printing press, hardware foundry, ship building, heavy machinery, general engineering works, machine tools, interior decoration, repairs.

Batch costing ની વ્યાખ્યા આપતાં પહેલાં 'batch' ની વ્યાખ્યા આપો — ઉત્તર એમ જ કરે છે અને તેનો અલગ mark છે. Batch એટલે factory માં બનતાં સરખાં અને એકસમાન products નું જૂથ, જેને એક જ cost unit તરીકે ગણવામાં આવે છે. **Batch costing is a specific type of job costing**, જે એવાં industries માં વપરાય છે જ્યાં ઉત્પાદન **repetitive nature** નું હોય અને વસ્તુઓ **produced in definite batches and held in stock** હોય. તે job costing નું એવું સ્વરૂપ છે જેમાં cost આખી batch માટે સામૂહિક રીતે નક્કી થાય છે અને પછી cost per unit કઢાય છે.

Batch costing નાં ત્રણ મુખ્ય લક્ષણો: (1) તે એવાં industries માં લાગુ પડે છે જ્યાં **identical products** બને છે; (2) batch ના output માં ઘણા units હોય છે અને output ના દરેક unit ની cost અલગ કાઢવી પરવડતી નથી; (3) size, colour, taste અને quality જેવાં અમુક ભૌતિક લક્ષણો units ના આખા જૂથ પર એકસરખાં જોઈતાં હોય છે — એક જ માપનાં garments, pharmaceuticals. Industries: pharmaceuticals, garment manufacture, manufacture of spare parts, radio, television અને computer manufacture.

જે લીટી બંનેને જોડે છે તે: batch costing એ job costing નો જ એક ખાસ પ્રકાર છે, એટલે દરેક batch ની cost વ્યક્તિગત job ની જેમ જ નક્કી થાય છે, અને પછી **cost per unit = cost of the batch ÷ number of units in the batch**. આ વાક્ય ટાંકો — 'બંને કઈ રીતે સંકળાયેલાં છે' નો ઉત્તર એ જ છે અને 'કઈ રીતે જુદાં પડે છે' નો અડધો ઉત્તર પણ એ જ છે.

Distinguish-between વાળા પ્રશ્નમાં આ ધરીઓ પર ભેદ ચલાવો, જે બધી ઉપરની વ્યાખ્યાઓમાંથી જ આવે છે: **trigger** — ગ્રાહકની ખાસ જરૂરિયાત સામે stock માટે થતું repetitive production; **cost unit** — વ્યક્તિગત job કે order સામે એક જ cost unit તરીકેની batch; **identity of the output** — દરેક job અલગ અને specification પ્રમાણે, જ્યારે batch એ સરખાં અને એકસમાન products નું જૂથ; **how unit cost arises** — job ની cost એ તેની સામે ચઢેલો કુલ આંકડો, જ્યારે batch ની cost તેના units ની સંખ્યા વડે ભાગવામાં આવે છે; **the outcome measured** — quotation સામે job નો profit or loss, અને સામે stock માટેની cost per unit; અને

the industries — printing, ship building, general engineering સાથે pharmaceuticals, garments અને spare parts.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- ભેદ પાડતાં પહેલાં સ્પષ્ટ લખો કે batch costing એ job costing નો જ એક ખાસ પ્રકાર છે. બંનેને અસંબંધિત પદ્ધતિઓ ગણતો ઉત્તર આ ચોકઠાનો mark ગુમાવે છે.

TQ 6.1 • PYQ 2018-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 482

LEVEL I
Understanding

Medium

TQ 6.2 • PYQ 2025-May [5] (b) • DB • 3M • Pg 483

LEVEL I
Understanding

Medium

પ્રકરણ 9

Job Costing

1 વિષય • 9 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: D

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પેપરને અનુરૂપ

Level I — Comprehension & Knowledge **26.4%** 53 માંથી 14 marks

Level II — Analysis & Application **73.6%** 53 માંથી 39 marks

આ પ્રકરણ ICAI ની પોતાની band ની અંદર જ બેસે છે — Level I 26% સામે 20-30%. તેને એ જ પ્રમાણમાં તૈયાર કરો: method જાણો, પછી તેને ઘૂંટો. આ વિભાજન ધ્યાનથી વાંચો: આ પ્રકરણમાં માત્ર 9 classified questions છે, એટલે એક જ પ્રશ્ન તેને કેટલાંય ટકા ઉપર-નીચે કરી દે છે.

વિષય 1: Job Costing

L2P4-C9-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 9, Job Costing — job costing નો અર્થ અને advantages, job cost sheet, job પર overheads ની recovery, તથા process costing થી તેનો ભેદ.

NOTES

વ્યાખ્યા, ઉત્તરો જે રીતે છાપે છે તે: job costing એ costing ની એવી પદ્ધતિ છે જે ત્યારે વપરાય છે જ્યારે કામ ગ્રાહકની ખાસ જરૂરિયાત પ્રમાણે હાથ ધરાય. ગ્રાહક તરફથી પૂછપરછ આવે ત્યારે job પર થનારી costs નો અંદાજ કઢાય છે અને એ અંદાજના આધારે price quote થાય છે. પછી materials, labour અને overhead ની **actual costs accumulated** થાય છે, અને **on completion of the job those actual costs are compared with the quoted price**, જેથી **profit or loss on the job** નક્કી થાય. ઉત્તર જે industries નાં નામ આપે છે તે: printing press, hardware foundry, ship building, heavy machinery, general engineering works, machine tools, interior decoration, અને repairs. પ્રશ્ન ક્યારેક માત્ર ચાર industries માંગે છે — એ યાદીમાંથી જ ચાર આપો, બીજી કોઈ નહીં. **The five advantages, as a numbered list:** (1) દરેક job ની material, labour અને overhead ની cost ની વિગતો મળી રહે છે અને તેથી તે controllable છે; (2) **the profitability of each job can be derived**; (3) **it facilitates production planning**; (4) job costing માં **budgetary control and standard costing can be applied**; (5) **spoilage and defectives can be identified and responsibility fixed accordingly**. પાંચ marks, પાંચ મુદ્દા — ટૂંકા અને ક્રમાંકિત લખો.

Job costing સામે process costing — ઉત્તર જે પાંચ ભેદ પાડે છે તે, આ જ ક્રમમાં. (1) **A job is carried out or a product produced by specific order**, જ્યારે process costing માં product બનાવવાની પ્રક્રિયા સતત વહેતી હોય છે અને બનતું product homogeneous હોય છે. (2) **Costs are determined for each job**, જ્યારે process costs સમયના આધારે, એટલે કે આપેલા accounting period માટે, દરેક process કે department દીઠ ભેગા કરાય છે. (3) **Each job is separate and independent of other jobs**, જ્યારે સતત વહેણમાં બનતાં products પોતાની અલગ ઓળખ ગુમાવે છે. (4) **Each job or order has a number and costs are collected**

against that job number, જ્યારે the unit cost of a process is an average cost for the period. (5) Costs are computed when a job is completed અને job ની cost એટલે તેની સામે ચઢેલી બધી costs નો સરવાળો, જ્યારે process costs are calculated at the end of the cost period અને process ની unit cost એટલે the total cost for the period ÷ the output of the process during that period.

Job cost sheet, ઉત્તરો ખરેખર જે મથાળું છાપે છે તેની સાથે: ઉપરના ભાગે Customer details, Job No., Date of Commencement, Date of Completion — એ લખો જ, તે format નો ભાગ છે. પછી મુખ્ય ભાગ, આ ક્રમમાં: Direct Materials; department પ્રમાણે hours × hourly rate તરીકે વિશ્લેષિત Direct Wages; Chargeable Expenses; Prime Cost; ફરી department પ્રમાણે Overhead Cost; Works Cost; Selling Expenses; Total Cost; Profit; Selling Price. 'average hourly rates for all the departments are similar' એ વાક્ય ખરેખર કામ કરે છે. એ જ તમને job ના કુલ direct wages ને departments વચ્ચે hours at one common rate પર વહેંચવા દે છે — 4, 7, 2 અને 2 કલાક પર ₹4 per hour, કે 8, 6 અને 4 કલાક પર ₹47.50 per hour. એ ધારણા વગર wages ની allocation થઈ જ ન શકે, એટલે વાપરતાં પહેલાં તેને લખી દો. Profit નો આધાર ધ્યાનથી વાંચો — pack ના બે પ્રશ્નો જુદા આધાર વાપરે છે. 'Add 20% profit on selling price' એટલે total cost એ selling price ના 80% છે, તેથી $\text{profit} = \text{total cost} \times 20/80 = 25\% \text{ of total cost}$ અને selling price તેની પાછળ આવે છે (₹326.30 total cost, ₹81.575 profit, ₹407.88 selling price). 'Adding 20% to the total cost' એટલે $\text{profit} = 20\% \text{ of total cost}$ (₹3,004.38 total cost, ₹600.88 profit, ₹3,605.26 selling price). એ જ રીતે 'profit 15% on selling price' એટલે total cost એ selling price ના 85% છે, તેથી $\text{selling price} = \text{total cost} \div 0.85$ (₹1,27,500 ÷ 0.85 = ₹1,50,000). પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર એ છે કે પ્રશ્ને 'on selling price' કહ્યું હોય ત્યારે cost ની ટકાવારી લઈ લેવી.

Recovery percentages લગભગ કદી આપેલા હોતા નથી — તે Profit and Loss Account ના વિશ્લેષણ પરથી કાઢવાના હોય છે. Departmental overhead rate = that department's overheads ÷ that department's direct wages × 100, અને પછી તે that department's wages on the job પર લગાવાય છે: Dept. A ₹12,000 ÷ ₹12,000 = 100% of ₹16; Dept. B ₹6,000 ÷ ₹8,000 = 75% of ₹28; Dept. C ₹9,000 ÷ ₹10,000 = 90% of ₹8; Dept. D ₹17,000 ÷ ₹20,000 = 85% of ₹8. **Selling expenses are recovered as a percentage of works cost:** total selling expenses ÷ total works cost × 100 — ₹90,000 ÷ ₹3,00,000 = 30%, ₹3,80,000 ÷ ₹38,00,000 = 10%. **Compute each rate on a separate line and show the fraction;** છેલ્લા આંકડા કરતાં આ rates ના વધારે marks છે.

Simultaneous-equation વાળો પ્રશ્ન, જે આ પ્રકરણમાં સૌથી અઘરો છે. જ્યાં factory overhead fixed percentage of direct wages તરીકે અને administrative overhead fixed percentage of factory cost તરીકે recover થતો હોય, અને બે jobs તેમની selling prices તથા profit percentages સાથે આપ્યા હોય, ત્યાં આ રીતે આગળ વધો. પહેલાં દરેક job ની total cost તેની selling price પરથી કાઢો: **profit 12% on total cost** એટલે $₹3,33,312 \div 1.12 = ₹2,97,600$, અને **20% on total cost** એટલે $₹2,52,000 \div 1.20 = ₹2,10,000$. પછી $x = \text{factory overhead as a fraction of direct wages}$ અને $y = \text{administrative overhead as a fraction of factory cost}$ મૂકો, અને દરેક job માટે લખો $\text{Total cost} = [\text{Material} + \text{Wages} (1 + x)] (1 + y)$. **Divide the first equation by the second** — તેથી $(1 + y)$ નીકળી જાય છે — $x = 66.67\% \text{ of direct wages}$ ઉકેલો, પાછું મૂકીને $y = 20\% \text{ of factory cost}$ મેળવો, અને પછી જ jobs ની cost કાઢો. ભાગ 3 પછી એ જ બે rates પર ત્રીજા

job નો quote માગે છે.

જ્યાં attendance ની માહિતી પરથી labour ને job માં ચઢાવવાનું હોય, ત્યાં બીજું બધું કરતાં પહેલાં કલાકદીઠ દર કાઢો. **Normal hours = (shift hours – lunch break – tea breaks) × days present** — $(8 - \frac{1}{2} - \frac{1}{2}) \times 5 = 35$ hours. **Normal hourly rate = (basic + dearness allowance) × days ÷ normal hours** — $(₹500 + ₹200) \times 5 \div 35 = ₹100$ per hour. **Overtime rate = double the normal hourly rate = ₹200.** પછી **normal time between the jobs on the stated percentages** પ્રમાણે વહેંચો (35 કલાકના 60% અને 40%, ₹100 ના દરે) અને **overtime only to the job for which it was worked** ચઢાવો. Overheads દરેક job પર ચઢેલા કલાકો — તે job ની overtime hours સહિત — પર labour hour દીઠ દરે લાગે છે: એક job માટે $(21 + 4) \text{ hours} \times ₹15$ અને બીજા માટે $14 \text{ hours} \times ₹15$. જ્યાં job કોઈ machine પર ચાલે અને machines વચ્ચે પસંદગી કરવાનું પુછાય, ત્યાં પ્રશ્ન relevant-cost નો પ્રશ્ન બની ગયો છે. **variable cost per running hour = variable running costs ÷ running hours** અને **fixed cost per running hour = fixed costs ÷ running hours** ગણો. **cost of one job એટલે machine hours × rate + the consumable cost**, અને **cost of a satisfactory job એટલે that cost ÷ (1 – reject rate)** — $₹212.73 \div 0.9 = ₹236.37$. પણ **choice between two machines where sufficient capacity is available on both** માટે **only the variable costs** વાપરો: $₹140.00 \div 0.9 = ₹155.56$ સામે $₹112.60 \div 0.94 = ₹119.79$, અને સસ્તી હોય તેની ભલામણ કરો. Fixed costs ને સરખામણીમાંથી બાકાત રખાય છે કારણ કે નિર્ણય સાથે તે બદલાતા નથી — તેમને ગણવાની ભૂલ પકડવા માટે જ આ પ્રશ્ન મુકાયો છે.

જ્યાં job cost sheet ગયા વર્ષના actuals પરથી special order માટે બનાવવાની હોય, ત્યાં ક્રમ આ છે: ગયા વર્ષ પરથી બે recovery rates કાઢો — **factory overhead as a percentage of direct labour** અને **administrative overhead as a percentage of factory cost**; પછી sheet બનાવો — direct material, direct labour, prime cost, factory overhead, factory cost, administrative overhead. **Last year's material figure is consumption, not purchases: opening stock + purchases – closing stock**, અને order નો અંદાજ તેની ટકાવારી હોય છે. જ્યાં estimated material અને labour માં **safety margin** ઉમેરવાનું કહ્યું હોય અને પ્રશ્ન કહે કે overheads તે ધ્યાનમાં લીધા પછી લેવા, ત્યાં **apply the overhead rates to the increased figures, not the original ones.** ગ્રાહકની જગ્યાએ delivery and installation એ selling and distribution cost છે અને તેથી તે **after the cost of production** આવે છે, factory cost ની અંદર નહીં. અને જ્યાં પ્રશ્ન સ્પષ્ટ કહે કે profit margin management પર છોડવો છે, ત્યાં **stop at total cost and do not invent a selling price.**

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 1 પ્રશ્ન

- વ્યાખ્યા આખી આપો — special requirement, estimate અને quotation, actual costs નું accumulation, અને job પૂરી થાય ત્યારે સરખામણી. ચારેય અંગના marks છે; આ પ્રશ્નનું એક mark વાળું સ્વરૂપ પણ પહેલું અંગ તો માગે જ છે.
- પાંચ advantages ને ક્રમાંક આપો. એ જ વાત આવરી લેતો ફકરો પાંચ ટૂંકી ક્રમાંકિત લીટીઓ કરતાં ઓછા marks મેળવે છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- Distinguish-between વાળા પ્રશ્નનો ઉત્તર બે column ના કોષ્ટકમાં પાંચ ક્રમાંકિત હરોળ સાથે ગોઠવો, અને દરેક હરોળ સાચો વિરોધાભાસ બતાવે તે જુઓ — એક જ મુદ્દો બે વાર લખવાથી એક mark મળે છે, બે નહીં.

TQ 1.1 • PYQ 2016-Nov [7] (a) • DESC • 4M • Pg 487

LEVEL I
Understanding**Easy**

TQ 1.2 • PYQ 2022-May [2] (c) • DB • 5M • Pg 487

LEVEL I
Understanding**Medium****Application** નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 6 પ્રશ્ન

- Job cost sheet ના મથાળે Customer details, Job No. અને બંને તારીખો લખો. છાપેલા ઉત્તરોમાં આ મથાળું હોય અને તે format ની mark નો ભાગ છે.
- દરેક overhead recovery percentage ને લગાવતાં પહેલાં તેની પોતાની લીટીમાં, અપૂર્ણાંક અને પરિણામ બતાવીને, ગણો. Marks આ rates માં જ છે; પછીનું ગણિત જાતે બહુ ઓછું કમાય છે.
- Profit ની ટકાવારી કયા આધાર પર છે તે ગણતાં પહેલાં લખી નાખો — 'on selling price' કે 'on total cost' — અને રૂપાંતર બતાવો. એ એક લીટી sheet ના આખા નીચેના ભાગને બચાવી લે છે.

PQ 1.4 • MTP 2026-Mar S1 [1] (a) {C} • 5M • Pg 495

LEVEL II
Application**Easy**

PQ 1.3 • RTP 2025-May [13] • Pg 493

LEVEL II
Application**Medium**

PQ 1.5 • RTP 2026-May [12] • Pg 496

LEVEL II
Application**Medium**

PQ 1.6 • PYQ 2026-Sep [2] (b) • 7M • Pg 497

LEVEL II
Application**Medium**

PQ 1.1 • PYQ 2019-Nov [1] (b) {C} • 5M • Pg 489

LEVEL II
Application**Hard**

PQ 1.2 • PYQ 2022-May [2] (a) • 10M • Pg 491

LEVEL II
Application**Hard**

પ્રકરણ 10

Process અને Operation Costing

6 વિષય • 36 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: C

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge **6.3%** 253 માંથી 16 marks

Level II — Analysis & Application **93.7%** 253 માંથી 237 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 6% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Process Costing નો અર્થ [Meaning of Process Costing]

L2P4-C10-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — process costing નો અર્થ અને વ્યાપ.

NOTES

Process costing એ costing ની એવી પદ્ધતિ છે જેનાથી processing industry ના માલ કે સેવાઓની cost દરેક process કે ઉત્પાદનના દરેક તબક્કે નક્કી થાય છે. છાપેલો ઉત્તર પછી ઔપચારિક વ્યાખ્યા આપે છે — "a method of cost accounting whereby costs are charged to processes or operations and averaged over units produced". એક mark ના "explain very briefly" માટે પણ બંને વાક્યો લખવા જેવાં છે, કારણ કે બીજું વાક્ય પરીક્ષક જે શબ્દો શોધે છે તે લઈને આવે છે.

મુખ્ય શબ્દ "averaged" છે. Cost ને job કે batch સુધી ખેંચવામાં આવતી નથી; process પોતાની costs ભેગી કરે છે અને તે તેના બનાવેલા units પર વહેંચાય છે. આ પ્રકરણનો દરેક practical ઉત્તર એ એક જ દર પર ફરે છે — એ જ cost per unit good output, abnormal loss અને abnormal gain ત્રણેયનું valuation કરે છે, અને એ જ વ્યાખ્યા અને આંકડા વચ્ચેની કડી છે.

Process costing ત્યાં લાગુ પડે છે જ્યાં ઉત્પાદન સતત ચાલે છે અને એક process નું output બીજી process નું input બને છે. છાપેલા ઉકેલો units અને value બંને આગળ લઈ જાય છે: Process P, Process Q ને ₹15.50 per kg ના દરે 9,000 kg transfer કરે છે, Process Q પોતાનું output Process R ને આપે છે, અને માત્ર છેલ્લી process જ finished stock કે warehouse ને transfer કરે છે. Process costing ક્યાં વપરાય છે એમ પુછાય ત્યારે આ લખો.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- તે ક્યાં વપરાય છે એમ પુછાય તો કોઈ processing industry નું નામ આપો અને સાંકળ બતાવો — એક process નું output બીજાનું input બને છે, અને દરેક તબક્કે costs units પર averaged થાય છે.

TQ 1.1 • PYQ 2023-Nov [6] (d) (v) • DESC • 1M • Pg 502

LEVEL I
Understanding

Easy

વિષય 2: Process Costing માં costing ની પ્રક્રિયા [Costing Procedure in Process Costing]

L2P4-C10-T02

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — costing ની પ્રક્રિયા અને process account નું સ્વરૂપ.

NOTES

દરેક process નું પોતાનું account હોય છે, જેની બંને બાજુએ units નું column અને amount નું column હોય છે.

Debit: opening work-in-progress, આગલી process માંથી આવેલા units અને cost, આ process માં ઉમેરાયેલા materials, direct wages, direct expenses, production overheads, અને **abnormal gain**.

Credit: **normal loss at its scrap value**, પછીની process કે finished stock ને transfer થયેલું output, **abnormal loss**, અને closing work-in-progress. બંને બાજુનાં unit columns મળવાં જ જોઈએ — money columns ના સરવાળા કરતાં પહેલાં એ જ પહેલી ચકાસણી કરો.

Overheads વસૂલ કરવાના હોય છે, હાથમાં આપેલા હોતા નથી. ઉત્તરો overhead ના એક જ આંકડાને પ્રશ્ન કહે તે રીતે વહેંચે છે: direct wages ની ટકાવારી તરીકે (₹90,000 નો production overhead direct labour ની ટકાવારી તરીકે વસૂલ્યો છે; બીજા ઉત્તરમાં direct wages ના 150%), **labour hours** પર (₹92,000 નો overhead labour hours ના આધારે absorb થયો છે), કે **direct labour cost** પર (₹30,000 નો departmental overhead direct labour cost પર absorb થયો છે). Accounts માં post કરતાં પહેલાં આ apportionment working note તરીકે બતાવો.

Cost per unit scrap ની credit પછી અને expected output પર કઢાય છે, actual output પર નહીં: Normal cost per unit of output = (Direct material + Direct labour + Direct expenses + Factory overheads – Scrap value of normal loss) ÷ Expected output, જ્યાં expected output એટલે input units બાદ normal loss units. એ એક જ દર પછી transfer out, abnormal loss અને abnormal gain — ત્રણેયનું valuation કરે છે.

એ જ દરે transfer કરો. બહાર transfer થતી રકમ એટલે cost per unit × units transferred, અને તે પછીની process નો opening debit બને છે, પોતાના units સાથે. જ્યાં પ્રશ્ન પછીની કોઈ process માં વધારાનું material દાખલ કરે, ત્યાં તે cost ઉપરાંત units પણ ઉમેરી શકે છે — એક છાપેલા ઉત્તરમાં Process Y નું input એટલે

Process X માંથી આવેલા 846 tons plus 454 tons નું તાજું material, કુલ 1,300 tons, અને loss ની ટકાવારી એ સંયુક્ત input પર ગણાઈ છે.

જ્યાં process નું અમુક output transfer કરવાને બદલે વેચી દેવાય, ત્યાં credit ને વહેંચો. છાપેલા ઉત્તરમાં Process P ના output નો ત્રણ-ચતુર્થાંશ ભાગ Process Q માં ગયો અને એક-ચતુર્થાંશ વેચાયો; વેચાયેલો ભાગ **same cost per unit** પર process ને credit થાય છે અને Costing Profit and Loss Account માં જાય છે, જ્યાં તેની sales value credit બાજુએ દેખાય છે. Process account પોતે કદી profit બતાવતું નથી.

વિષય 3: Normal loss, abnormal loss અને abnormal gain નું treatment [Treatment of Normal, Abnormal Loss and Abnormal Gain]

L2P4-C10-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — normal loss, abnormal loss અને abnormal gain તથા cost accounts માં તેમનું treatment.

NOTES

ત્રણેય treatments ને ત્રણ વાક્ય તરીકે યાદ રાખો, કારણ કે પાંચ mark નો theory પ્રશ્ન બરાબર એ જ રીતે તપાસાય છે. **Normal loss:** normal process loss ની cost process હેઠળ બનેલા સારા units જ ઉપાડે છે — **absorbed by the good units produced** — અને normal loss ના units વેચવાથી મળતી રકમ **credited to the process account** થાય છે. **Abnormal loss:** abnormal process loss ના unit ની cost **is equal to the cost of a good unit**; કુલ રકમ જે process માંથી તે ઊભી થઈ તેને credit થાય છે, તે **not treated as part of the cost of the product**, અને તે **debited to the Costing Profit and Loss Account** થાય છે. **Abnormal gain:** process account ને abnormal gain થી **debited** કરાય છે અને Abnormal Gain Account credit થાય છે, અને એ account Costing Profit and Loss Account માં transfer કરીને બંધ કરાય છે; **the cost of abnormal gain is computed on the basis of normal production.**

જે દર આ બધું કામ કરે છે તે: Normal cost per unit of output = (Direct material + Direct labour + Direct expenses + Factory overheads – Scrap value of normal loss) ÷ Expected output, જ્યાં expected output એટલે input બાદ normal loss. પછી **abnormal loss units = normal production – actual production** અને **abnormal gain units = normal loss – actual loss**, અને બંનેનું valuation એ જ દરે થાય છે. **Normal loss is never valued at this rate** — તે account માં માત્ર પોતાની scrap realisation પર જ આવે છે, અને એટલે જ તે કોઈ cost ચૂસતી નથી અને સારા units તેને ઉપાડે છે.

ત્રણ memorandum accounts, ઉત્તરો જે સ્વરૂપે છાપે છે તે. **Normal Loss A/c:** દરેક process ની normal loss તેમાં scrap value પર debit થાય છે; ખરેખર વેચાયેલા units માટે cash થી અને gain ના units માટે એ જ scrap દરે Abnormal Gain A/c થી તે credit થાય છે. **Abnormal Loss A/c:** process તેને આખી cost સાથે debit કરે છે; એ units પરની scrap realisation માટે bank કે cost ledger control તેને credit કરે છે; બાકી રહેતો balance Costing Profit and Loss Account માં જાય છે. **Abnormal Gain A/c:** જતી કરેલી scrap value (to

Normal Loss A/c) અને gain નો બાકી ભાગ Costing Profit and Loss Account માં — એ બંને તેમાં debit થાય છે; gain ના units ની આખી cost સાથે process તેને credit કરે છે.

પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર એ છે કે abnormal gain હોય ત્યારે પણ normal loss ના બધા units રોકડમાં વેચી દેવા. Abnormal gain એટલે ધારેલા કરતાં ઓછા units ખરેખર ખોવાયા, એટલે વેચવા માટેની scrap ઘટે છે. છાપેલા ઉત્તરમાં Process Y ની normal loss ₹5 ના દરે 280 kg હતી, પણ માત્ર 250 kg જ રોકડમાં વેચાયા અને 30 kg એ જ ₹5 ના દરે Abnormal Gain Account માં ગયા — એ ₹150 એટલે વધારે સારા units બનાવીને કંપનીએ જતી કરેલી scrap ની આવક, અને એટલે જ Costing P&L માં credit થતો gain ₹5,574 છે, ₹5,724 નહીં.

જ્યાં normal loss ની કોઈ realisable value ન હોય ત્યાં credit કરવા જેવું કશું નથી. બે છાપેલા ઉત્તરો આ બતાવે છે: એક weight loss ની લીટી જેમાં **units but a blank amount column** છે, અને એક normal loss "with no disposal value". ત્યારે cost per unit એટલે માત્ર total process cost ÷ expected output. પૈસા સામે લખવાના નથી એટલે account માંથી units કાઢી ન નાખો — unit columns તો મળવાં જ જોઈએ, અને એક જ process માં કોઈ value વગરની weight loss અને વેચાતી scrap બંને સાથે હોઈ શકે છે.

જ્યારે પ્રશ્ન Costing Profit and Loss Account માગે ત્યારે format નક્કી છે. Debit: To Cost of sales (દરેક process માંથી વેચાયેલું output, તે process ની cost per unit પર), To Abnormal loss (તેની scrap credit પછી બાકી રહેતી રકમ), To management and selling expenses જે **not allocable to the processes** હોય, To Net profit. Credit: By Sales (units sold × the selling price of that process's output), By Abnormal gain (તેની scrap debit પછી બાકી રહેતી રકમ). જ્યાં account તમારી તરફેણમાં ન મળે, ત્યાં net loss credit બાજુએ balancing figure તરીકે આવે છે.

જ્યાં selling price માગી હોય ત્યાં finished cost થી આગળ તરફ કામ કરો. Finished goods માં transfer થયેલા output ની cost લો, કહેલા margin પર profit ઉમેરો, અને units વડે ભાગો. **25% on selling price** નો profit એટલે **one-third of cost**, cost ના 25% નહીં: છાપેલો ઉત્તર ₹3,79,600 પર ₹1,26,533 ચઢાવીને ₹5,06,133 નું sales અને ₹69.33 per kg સુધી પહોંચે છે. "on selling price" ને "on cost" વાંચી લેવું એ આ પેટા-ભાગોની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- લખો કે normal loss કેમ કોઈ cost ચૂસતી નથી (તે અપેક્ષિત છે, એટલે સારા units તેને ઉપાડે છે) અને abnormal loss કેમ product cost માં આવતી નથી (તે Costing P&L માં જાય છે). દરેક માટે એક વાક્ય બસ છે.

TQ 3.1 • PYQ 2023-May [6] (e) • DESC • 5M • Pg 503

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 13 પ્રશ્ન

- પહેલાં cost per unit ગણો અને account નીચે સૂત્ર તેની substitution સાથે લખો. ઉત્તરનો બીજો દરેક આંકડો એ જ દર ગુણ્યા કોઈ જથ્થો છે, એટલે દર દેખાતો હોય તો જથ્થો ખોટો પડે તોય method ના marks બચી જાય છે.

PQ 3.7 • PYQ 2023-Nov [4] (c) • 5M • Pg 516

LEVEL II

Easy

	Application	
PQ 3.11 • PYQ 2026-Jan [2] (b) • 5M • Pg 526	LEVEL II Application	Easy
PQ 3.1 • PYQ 2018-May [3] (b) • 10M • Pg 504	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.2 • PYQ 2019-Nov [4] (b) • 10M • Pg 506	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [1] (d) {C} • 5M • Pg 512	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.6 • MTP 2023-Mar [4] (a) • 10M • Pg 515	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.9 • PYQ 2025-Jan [3] (a) • 8M • Pg 520	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.10 • RTP 2025-Sep [13] • Pg 522	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.12 • MTP 2026-Mar S1 [4] (b) • 7M • Pg 527	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.13 • PYQ 2026-Sep [4] (b) • 3M • Pg 530	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [4] (a) • 10M • Pg 508	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.5 • PYQ 2022-Nov [3] (b) • 10M • Pg 513	LEVEL II Application	Hard
PQ 3.8 • PYQ 2024-May [4] (a) • 8M • Pg 517	LEVEL II Application	Hard

વિષય 4: Work-in-Progress નું મૂલ્યાંકન [Valuation of Work-in-Progress]

L2P4-C10-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — equivalent production તથા FIFO અને weighted average હેઠળ work-in-progress નું valuation.

NOTES

બે પદ્ધતિઓ, છાપેલો ઉત્તર જે રીતે તેમને વ્યાખ્યાયિત કરે છે તે. **FIFO:** પૂરા થઈને transfer થયેલા units opening work-in-process અને નવા દાખલ થયેલા input — બંનેમાંથી લેવાય છે; opening WIP પૂરી કરવાની cost અને બાકીના પૂરા થયેલા units ની cost **separately** ગણાય છે; opening WIP ની cost તેને પૂરી કરવામાં થયેલી cost માં ઉમેરાય છે; અને closing work-in-process નું valuation **current cost** પર થાય છે. **Weighted average:** opening work-in-process ની cost અને ચાલુ સમયગાળાની cost **aggregated** થાય છે અને પૂરા થયેલા units ની output વડે ભાગાય છે, એટલે equivalent production માં opening WIP માં પહેલેથી સમાયેલું કામ અને ચાલુ સમયગાળાનું કામ બંને આવે છે. એક લીટીમાં ભેદ: average હેઠળ opening WIP ની units અને

તેમની cost આખા લેવાય છે, જ્યારે FIFO હેઠળ અત્યારે બાકી રહેલું કામ જ ગણાય છે.

Marks જે ક્રમમાં ફાળવાયા છે તે જ ક્રમમાં ઉત્તર લખો — (1) Statement of Equivalent Production, (2) Statement showing cost for each element, (3) Statement of distribution of cost, (4) the Process Account, અને પછી Normal Loss, Abnormal Loss કે Abnormal Gain નાં accounts. દરેક પોતાના મથાળા સાથેનું અલગ statement છે. જેની પાછળ equivalent production નું statement ન હોય તેવું process account લગભગ કશું કમાતું નથી, કારણ કે method ના આખા marks પહેલાં બે statements માં જ પડ્યા છે.

FIFO નું equivalent production statement માં input બાજુ (opening WIP, units introduced) અને output બાજુ હોય છે, અને output બાજુએ **percentage column and a units column for every cost element** હોય છે. Output ની હરોળો આ ક્રમમાં: પૂરા થયેલા units — **from opening WIP**, પૂરા થવાના **balance** જેટલા (ગયા સમયગાળે 70% complete એટલે આ સમયગાળે 30%, અને material નું column સામાન્ય રીતે શૂન્ય હોય છે કારણ કે material ત્યારે જ આખું દાખલ થઈ ગયું હતું), અને **from fresh inputs** 100% પર; **normal loss**, જેના equivalent units બિલકુલ નહીં; **abnormal loss** તેની કહેલી completion ની માત્રા પર; **closing WIP** તેની કહેલી ટકાવારી પર; અને જ્યાં abnormal gain હોય ત્યાં **less abnormal gain** 100% પર બાદબાકી તરીકે.

Weighted average હેઠળ output બાજુ ટૂંકી હોય છે: દરેક element માટે completed and transferred 100% પર, normal loss શૂન્ય પર, abnormal loss તેની completion ની માત્રા પર (સામાન્ય રીતે balancing figure), closing WIP તેની ટકાવારી પર, અને abnormal gain બાદ. **There is no "from opening WIP" row at all** — બે layouts વચ્ચેનો ફેરફાર એ જ છે, અને પ્રશ્ન average કહે ત્યારે FIFO નું layout લખવું (કે ઊલટું) આખો પ્રશ્ન ગુમાવે છે. Statement દોરતાં પહેલાં સૂચનાની લીટી વાંચો.

Statement showing cost for each element માં Material, Labour, Overhead અને Total નાં columns હોય છે. **weighted average** હેઠળ પહેલી બે હરોળ એટલે **cost of opening work-in-process** અને **cost incurred during the month**; **FIFO the opening WIP cost is not in the rate at all** અને તે માત્ર distribution ના તબક્કે જ પાછી ઉમેરાય છે. પછી **less: realisable value of normal scrap**, જે **material column only** માંથી બાદ થાય છે — એક પ્રશ્ન તો સ્પષ્ટ કહે છે, "scrap value is ₹8 per unit to be adjusted in direct material cost". દરેક column ને તેના પોતાના equivalent units વડે ભાગો; elements ના દર ભેગા થઈને total cost per unit બને છે.

Normal loss ની ટકાવારી કયા આધાર પર છે તે વાંચો — આ પ્રશ્નો ત્યાં જ જિતાય છે. છાપેલા પ્રશ્નો વારંવાર કહે છે કે normal loss એ **total input including units in process at the beginning** ની ટકાવારી છે: 12% of (3,000 + 17,000), 5% of (10,000 + 55,000), 8% of (1,82,000 + 8,000), 4% of "opening stock plus units put in". માત્ર દાખલ થયેલા units પર ટકાવારી લેવાથી તેની નીચેનો દરેક આંકડો બગડે છે. જ્યાં પ્રશ્ન units scrapped આપે ત્યાં **abnormal loss = units scrapped - normal loss** (9,500 - 3,250 = 6,250), અને જ્યાં actual loss normal કરતાં **less** હોય ત્યાં એ ઘટ એ **abnormal gain** છે, જે equivalent production ના statement માં બાદ થાય છે.

Transferred-in cost is a separate element and is always 100% complete — તેને પોતાનું column આપો, જેમાં આગલી process ની cost આ process ની normal loss ની scrap value બાદ કરીને આવે છે. **Packing**

material added at the end of the process માત્ર પૂરા થયેલા units સાથે જ જોડાય છે: ઉત્તર closing WIP નું valuation તેના વગર કરે છે અને આખી packing cost finished output ના આંકડામાં ઉમેરે છે. **Distribution of cost** પછી આ રીતે વંચાય છે: પૂરા થઈને transfer થયેલા units ની value, abnormal loss ની value element પ્રમાણે, closing WIP ની value element પ્રમાણે — અને FIFO હેઠળ transfer નો આંકડો એટલે આગળથી આવેલી opening WIP ની cost **plus** તેને પૂરી કરવાની cost **plus** પૂરા દરે નવા units, જે (i), (ii), (iii) તરીકે મુકાય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- "describe the methods of valuation of work-in-process" માટે બંને પદ્ધતિઓ આપો અને પછી ભેદનું વાક્ય — average હેઠળ આખું, FIFO હેઠળ માત્ર બાકી રહેલું કામ. એ છેલ્લું વાક્ય જ mark છે.

TQ 4.1 • PYQ 2025-May [6] (c) • DESC • 4M • Pg 531

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 17 પ્રશ્ન

- એક પણ આંકડો લખતાં પહેલાં equivalent production ના statement માં દરેક element માટે percentage નું અને units નું column દોરી નાખો, પછી હરોળ પ્રમાણે ભરો. જ્યાં elements ની completion ની ટકાવારી જુદી હોય ત્યાં columns અલગ અલગ ગણો — તે મળશે નહીં, અને મળવાના પણ નથી.

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 532	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.13 • PYQ 2025-May [5] (a) • 4M • Pg 558	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.16 • MTP 2026-Apr S2 [1] (b) • 5M • Pg 565	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.17 • PYQ 2026-Sep [4] (b) (iii) • 2M • Pg 567	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [2] (a) • 10M • Pg 533	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.3 • PYQ 2020-Nov [4] (a) • 10M • Pg 536	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.4 • PYQ 2021-Jan [1] (c) {C} • 5M • Pg 538	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.5 • RTP 2021-May [8] • Pg 540	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.10 • MTP 2024-Jul [2] (a) • 10M • Pg 551	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.15 • RTP 2026-Jan [14] • Pg 562	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • PYQ 2022-May [4] (a) • 10M • Pg 543	LEVEL II	Hard

	Application	
PQ 4.7 · RTP 2023-May [9] · Pg 545	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.8 · RTP 2023-Nov [8] · Pg 547	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.9 · RTP 2024-May [8] · Pg 549	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 · RTP 2024-Sep [14] · Pg 554	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.12 · MTP 2024-Nov [5] (a) · 10M · Pg 556	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 · MTP 2025-Dec S2 [2] (a) · 8M · Pg 560	LEVEL II Application	Hard

વિષય 5: Inter Process Profit

L2P4-C10-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — inter-process profit અને unrealised profit ની બાદબાકી.

NOTES

દરેક inter-process account ની બંને બાજુએ ત્રણ money columns હોય છે — Cost, Profit, Total. Debit બાજુ નક્કી ક્રમમાં ચાલે છે: opening stock (પ્રશ્ન આપે છે તે પ્રમાણે તેની cost અને inter-process profit માં વહેંચાયેલો), આગલી process માંથી transfer (તેની cost અને profit ની વહેંચણી સાથે), materials, wages — **sub-total is prime cost — less closing stock**, જેથી ચોખ્ખો balance મળે; પછી manufacturing overheads, જેથી total cost મળે; પછી profit નું loading. Account transfer price પર બંધ થાય છે, અને એ જ કુલ આંકડાથી પછીની process debit થાય છે.

Stock in process નું valuation prime cost પર થાય છે, એટલે closing stock overheads ઉમેરાય તે પહેલાં, prime cost ના તબક્કે જ બાદ થાય છે. તેનો profit નો ભાગ એ જ પ્રમાણમાં કઢાય છે જે પ્રમાણ prime cost ની લીટી ધરાવે છે: $\text{cost of closing stock} = \text{closing stock} \times (\text{cost in the prime cost line} \div \text{total prime cost})$. છાપેલા ઉત્તરમાં ₹2,490 નો closing stock ₹2,080 ની cost અને ₹410 ના profit માં વહેંચાય છે; એ ₹410 એ જ **unrealised profit** છે, જેનું નામ પુછાય ત્યારે તમારે આપવાનું છે.

Trap એ "on cost" અને "on transfer price" શબ્દો છે, અને ઉત્તરો working note માં તેમનું રૂપાંતર સ્પષ્ટ કરી આપે છે. 25% **on cost** એટલે profit = 25% of total cost. 25% **on transfer price** એટલે: transfer price ને 100 ધારો, profit 25, એટલે cost 75 અને **profit = 25/75 = one-third of cost** (₹21,600 ની cost ₹7,200 નો profit ઉપાડે છે). 20% on transfer price એટલે cost 80 અને profit 20, એટલે **profit = one-quarter of cost** (₹49,340 ₹12,335 ઉપાડે છે). બે લીટીનું working લખો; તેનો અલગ mark છે.

Finished Stock Account માં પણ એ જ ત્રણ columns ચાલે છે. Debit: opening stock તેની આપેલી cost

અને profit સાથે, છેલ્લી process માંથી transfer તેની cost અને profit સાથે, **less closing stock** જે debits જે પ્રમાણમાં છે તે પ્રમાણમાં cost અને profit વચ્ચે વહેંચાય છે, જેથી cost of goods sold મળે; debit બાજુનો balancing figure એ સમયગાળાનો profit છે. Credit: sales ના આંકડે Costing Profit and Loss Account ને transfer. Unrealised profit on closing finished stock = closing stock × (profit in the account ÷ total in the account) — ઉત્તર નોંધે છે કે તે average cost પર પણ ગણી શકાય.

પ્રશ્ન દરેક તબક્કે profit નો ભાગ માગે છે, એટલે તેને દરેક તબક્કે બતાવો. દરેક process પોતાનો profit ચઢાવે છે અને તેને Costing Profit and Loss Account માં લઈ જાય છે, પણ જે stock વેચાયો નથી તેમાં બેઠેલો profit unrealised છે અને તે જ તબક્કે closing stock ના આંકડામાંથી કાઢી નખાય છે. Unrealised profit ને product પ્રમાણે ગણો — ઉત્તર તેને આ રીતે યાદી કરે છે: Process XM શૂન્ય, Process YM ₹8,758, Process ZM ₹19,500, Finished stock ₹42,467 — તેને account માં દટાયેલો રહેવા ન દો.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- શરૂ કરતાં પહેલાં ત્રણ columns દોરી નાખો અને દરેક આંકડો ત્રણેયમાં post કરો, ભલે profit નું column શૂન્ય હોય. એક જ money column માં લખાયેલો ઉત્તર unrealised profit બતાવી શકતો નથી અને marks મેળવી શકતો નથી.

PQ 5.2 · PYQ 2019-May [2] (b) · 10M · Pg 571

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.1 · PYQ 2017-May [2] (a) · 8M · Pg 568

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 6: Operation Costing

L2P4-C10-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 10, Process and Operation Costing — operating (service) costing, તેનાં લક્ષણો અને ઉપયોગ.

NOTES

Operating costs, એટલે કે service costing, એ એવાં undertakings ની costs છે જે કોઈ product બનાવતાં નથી પણ service પૂરી પાડે છે — ઉત્તરનાં પોતાનાં ઉદાહરણો છે transport concerns, gas agencies, electricity undertakings, hospitals અને theatres. Service undertakings ની પ્રવૃત્તિઓનું સ્વરૂપ જુદું જુદું હોવાથી તેમની cost system દેખીતી રીતે જ manufacturing concerns માં ચાલતી system કરતાં જુદી હોય છે; એ વાક્ય લખવા જેવું છે, કારણ કે તે વ્યાખ્યા અને લક્ષણો વચ્ચેની કડી છે.

પહેલું આવશ્યક લક્ષણ એ cost નું ત્રણ ભાગમાં વર્ગીકરણ છે, જે transport undertaking માટે આ રીતે ચાલે છે: (a) **Operating and running charges** — **variable** પ્રકારના ખર્ચ, જેમ કે petrol, diesel, lubricating oil અને grease; (b) **Maintenance charges** — **semi-variable**, જેમાં tyres and tubes, repairs and maintenance, spares and accessories અને overhaul આવે; (c) **Fixed or standing charges** — garage rent, insurance,

road licence, depreciation, interest on capital અને operating manager નો પગાર. દરેક માટે મથાળું, તેનું cost behaviour અને બે ઉદાહરણ આપો; ખર્ચની કોરી યાદી વર્ગીકરણ બતાવતી નથી.

બીજું આવશ્યક લક્ષણ એ છે કે cost unit composite હોય છે — passenger-mile, kilowatt-hour અને એવાં જ બીજાં. ઓછામાં ઓછાં બે composite units નાં નામ આપો, કારણ કે લક્ષણો માગતો પ્રશ્ન આ મુદ્દાને cost ના વર્ગીકરણથી અલગ ગણે છે.

તેનો ઉપયોગ ક્યાં થઈ શકે: all firms of transport માં — airlines, bus services વગેરે — અને all firms of distribution undertakings માં. પ્રશ્ન "what do you understand by, describe its features, and state where it can be implemented" એ રીતે મુકાય છે, એટલે ઉત્તર એ ત્રણ ભાગમાં આપો અને features પછી અટકી ન જાઓ.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- ત્રણેય cost categories ને એક જ industry સાથે જોડો (ઉત્તર transport વાપરે છે) અને દરેકને variable, semi-variable કે fixed તરીકે label કરો. એ behaviour નું label જ આ ઉત્તરને સામાન્ય cost classification ના ઉત્તરથી જુદો પાડે છે.

TQ 6.1 • RTP 2025-May [20] (b) • DESC • Pg 574

LEVEL I
Understanding

Medium

પ્રકરણ 11

Joint Products અને By Products

4 વિષય • 30 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: A

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે
પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

15.2%

151 માંથી 23 marks

Level II — Analysis & Application

84.8%

151 માંથી 128 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 15% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Joint Products અને By Products નો અર્થ [Meaning of Joint and By Products]

L2P4-C11-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — joint products, by-products અને co-products નો અર્થ, અને split-off point.

NOTES

Joint products એટલે "two or more products separated in the course of the same processing operation usually requiring further processing, each product being in such proportion that no single product can be designated as a major product". ઉત્તર પછી સાદું રૂપ આપે છે: **equal importance** ધરાવતી બે કે વધુ પેદાશો, જે **simultaneously from the same process** ઉત્પન્ન થાય છે, અને જેમાંની દરેકનું **significant relative sale value** હોય છે. ઉત્તરમાં વપરાયેલું ઉદાહરણ oil industry નું છે — crude petroleum માંથી gasoline, fuel oil, lubricants, paraffin, coal tar, asphalt અને kerosene બધું જ નીકળે છે.

By-products એટલે "products recovered from material discarded in a main process, or from the production of some major products, where the material value is to be considered at the time of severance from the main product". તે બીજી કોઈ પેદાશની processing operation ના પરિણામે નીકળે છે, અથવા process ના **scrap or waste** માંથી બને છે; ટૂંકમાં by-product એટલે main product ના ઉત્પાદનમાંથી નીકળતી **secondary or subsidiary product**. ટાંકવા લાયક ઉદાહરણો: sugar ના ઉત્પાદનમાં **molasses**; coal ના carbonisation માંથી **tar, ammonia and benzole**; soap ના ઉત્પાદનમાં **glycerine**. પ્રશ્ન "with an example of each" કહે છે, એટલે ઉદાહરણોના પોતાના marks છે.

Split-off point એટલે એ બિંદુ જ્યાં પેદાશો main product કે products થી અલગ પડે છે, અને processing ના ખર્ચ split-off point સુધી joint રહે છે. આખું પ્રકરણ આ એક વાક્ય પર ઊભું છે: એ બિંદુ **પહેલાં** થયેલા costs joint છે અને કોઈક આધાર પર apportion કરવા જ પડે, જ્યારે એ બિંદુ **પછી** થયેલા costs તે તે individual product ના પોતાના છે, તેમને post split-off અથવા further processing costs કહે છે, અને તે કદી apportion

થતા નથી.

Co-products એટલે બે કે વધુ એવી પેદાશો જે સમકાલીન હોય પણ જરૂરી નથી કે એક જ material માંથી એક જ process માં નીકળે. એક mark ના ઉત્તરમાં આટલું જ છે. ભેદ પાડતા શબ્દો છે "not necessarily from the same material in the same process" — અને joint products તો બરાબર એમાંથી જ નીકળે છે; પરીક્ષક આ જ વિરોધ તપાસે છે.

લેબલ નક્કી કરે છે relative value, પ્રશ્નો વાપરેલું નામ નહીં. main products ના ઉત્પાદનમાં વપરાયેલા material માંથી "recovered incidentally from the material used in the manufacture of" એવી પેદાશને છાપેલા ઉત્તરમાં **by-product** ગણી છે, ભલે પ્રશ્ન તેને ત્રીજી પેદાશ કહેતો હોય. અને જ્યાં by-products નું **considerable total value હોય ત્યાં તેમને by-products ને બદલે joint products ગણી શકાય.** કંઈ પણ apportion કરતાં પહેલાં લખો કે તમે તેને શું ગણો છો અને શા માટે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 2 પ્રશ્ન

- દરેક term માટે ઉત્તરની પોતાની યાદીમાંથી એક ઉદાહરણ આપો (joint products માટે crude petroleum, by-products માટે molasses કે glycerine). જ્યાં પ્રશ્ન ઉદાહરણ માગતો હોય ત્યાં વ્યાખ્યા હોય પણ ઉદાહરણ ન હોય એવો ઉત્તર અડધો જ ઉત્તર છે.

TQ 1.2 · PYQ 2023-Nov [6] (d) (iii) · DESC · 1M · Pg 579

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 1.1 · PYQ 2021-Dec [6] (b) · DESC · 5M · Pg 578

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 2: Joint Products પર Joint Cost ના Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to Joint Products]

L2P4-C11-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — joint products પર joint cost apportion કરવાની પદ્ધતિઓ અને further-processing નો નિર્ણય.

NOTES

પદ્ધતિ સાથે તેનો સંજોગ જોડીને જ યાદ રાખો, કારણ કે ચાર marks નો પ્રશ્ન બરાબર એ જ જોડી માગે છે. **Net realisable value at split-off point** — જ્યારે joint products ની realisable value **split-off પર જાણીતી ન હોય** ત્યારે. **Technical estimates** — જ્યારે NRV method થી મળતું પરિણામ joint products એ **વાપરેલાં સંસાધનો સાથે બેસતું ન હોય** ત્યારે. **Market value at the point of separation** — જ્યાં further processing costs **અપ્રમાણસર** થતા હોય ત્યાં; અને point of separation પરની market value ઉપલબ્ધ ન હોય તો આ પદ્ધતિ લાગુ કરવી મુશ્કેલ છે. **Market value after further processing** — જ્યાં separation પછીના further processing costs **પ્રમાણસર હોય અને બધા જ joint products further processing માંથી પસાર થતા હોય**

ત્યાં; બાકી તે અન્યાયી ઠરે છે.

NRV નું સૂત્ર, ઉત્તરો જે રીતે લખે છે બરાબર એ જ રીતે: Net Realisable Value = Sale value of the joint product (at finished stage) – estimated profit margin – selling and distribution expenses, if any – post split-off cost. **પછી joint costs ને net realisable value ના પ્રમાણમાં apportion કરવામાં આવે છે.** જ્યાં પ્રશ્નમાં profit margin પણ ન હોય અને selling expense પણ ન હોય ત્યાં એકમાત્ર કપાત post split-off (further processing) cost ની જ રહે છે — અને લગભગ બધા practical ઉત્તરો આ જ રૂપ લે છે. જે પેદાશ split-off પર જ વેચાઈ જાય અને તેના પર further processing ન થાય તેમાં **કશું બાદ થતું નથી:** તેની NRV એ તેની આખી sales value છે.

એ જ ત્રણ table વાળો ઉત્તર ચાર અલગ અલગ છાપેલા ઉકેલોમાં આ જ ક્રમે આવે છે. (1) **Statement of joint cost allocation:** Final sales value of total production; less Additional cost; = Net realisable value at split-off; Joint cost allocated = $(\text{Total joint cost} \div \text{Total NRV}) \times \text{NRV of each product}$. (2) **Cost of goods sold:** allocated joint cost + additional costs = cost of goods available for sale (CGAS); less cost of ending inventory $(\text{CGAS} \times \text{closing quantity} \div \text{total production})$; = cost of goods sold. (3) **Comparative statement of gross profit:** sales revenue (quantity sold $\times$ price) less cost of goods sold.

સૌથી જાણીતો ખોટો ઉત્તર એ છે કે allocation ને quantity sold પર બાંધી દેવું. Final sales value હંમેશાં **total production** પર કાઢવી પડે — quantity sold વતી closing inventory — જ્યારે gross profit statement માં quantity sold વપરાય છે. આમાંનો દરેક ઉત્તર એક જ working note થી શરૂ થાય છે: quantity sold, quantity of ending inventory, total production અને **ending inventory percentage = closing $\div$ total production** નું એક table. પહેલાં એ table બનાવી લો, પછી બાકીનો પ્રશ્ન આપોઆપ ચાલે છે.

Contribution margin method, ઉત્તરો જે ક્રમે કરે છે તે ક્રમે: variable joint cost ને **physical units** ના આધારે apportion કરો; contribution margin = sales value – apportioned variable cost; પછી **fixed joint cost ને એ contribution margins ના પ્રમાણમાં apportion કરો.** છાપેલા ઉત્તરની footnote માં આપેલો **અપવાદ:** જ્યાં કોઈ એક પેદાશનું contribution margin ઋણ હોય ત્યાં તેના પર fixed cost apportion થઈ શકે નહીં અને તે માત્ર બીજી પેદાશ પર જ ચઢે છે — આખા ₹32,000 Product A પર ગયા. ઋણ contribution ધ્યાનથી જુઓ; તે જાણી જોઈને મુકાયેલું હોય છે.

Physical quantity method output units ના પ્રમાણમાં apportion કરે છે (અથવા તેમાંથી કાઢેલા weights ના પ્રમાણમાં — 100 : 70 : 80 એટલે 0.4 : 0.28 : 0.32). પણ **પ્રશ્ન કોઈ ચોક્કસ cost ને ચોક્કસ આધાર સાથે બાંધે છે કે કેમ તે વાંચો:** એક ઉત્તરમાં labour બે પેદાશો પર 100 : 80 ના પ્રમાણમાં ચઢે છે અને joint cost નો બાકીનો ભાગ — material અને બીજો processing cost — output ના પ્રમાણમાં, 5,400 : 810 માં apportion થાય છે. ત્યાં આખો joint cost એક જ ratio માંથી કાઢવો એટલે પ્રશ્ન ગુમાવવો.

process-further ના નિર્ણય માટે joint cost અપ્રસ્તુત છે — છાપેલો ઉત્તર સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે: "for decision regarding whether to process further or not, joint cost need not be considered". Format આ પ્રમાણે: sales value after further processing, less sales value at split-off, = **incremental revenue**; less further processing cost and any further marketing cost; = incremental profit or loss; પછી પેદાશવાર નિષ્કર્ષ. પ્રશ્નો બે ગોઠવણ સંતાડીને મૂકે છે: જ્યાં quantity ની અમુક ટકાવારી **further processing માં ઘટી જાય** ત્યાં

પછીની revenue ઘટેલી quantity પર ગણો (98% of 4,000 = 3,920 units; 10% of Product A lost), અને જ્યાં selling expenses બદલાય ત્યાં **selling expenses માં થતી બચત incremental cost ઘટાડે છે.**

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 3 પ્રશ્ન

- કોઈ પદ્ધતિ વર્ણવવાનું કહે ત્યારે એક લીટીમાં apportionment નો આધાર લખો અને પછી એ સંજોગ લખો જેમાં તે વપરાય છે કે અન્યાયી ઠરે છે. વર્ણનથી અલગ, સંજોગનો પોતાનો mark છે.

TQ 2.1 • MTP 2025-Mar S1 [2] (c) • DESC • 2M • Pg 580	LEVEL I Understanding	Easy
TQ 2.4 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (ii) • DESC • 1M • Pg 582	LEVEL I Understanding	Easy
PQ 2.4 • PYQ 2021-Jul [2] (b) • 5M • Pg 587	LEVEL I Understanding	Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 13 પ્રશ્ન

- allocation ને table તરીકે માંડો — ઉપર પેદાશો અને જમણી બાજુ Total column — અને Total column પાછો આપેલા joint cost સાથે મળી જવો જોઈએ. જે total મેળ ન ખાય તે પરીક્ષકને કહી દે છે કે ratio ખોટો હતો.

PQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 582	LEVEL II Application	Easy
PQ 2.2 • PYQ 2020-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 584	LEVEL II Application	Easy
TQ 2.3 • MTP 2025-Dec S2 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 581	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.5 • PYQ 2022-May [5] (c) • 5M • Pg 589	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.6 • PYQ 2023-Nov [1] (c) {C} • 5M • Pg 591	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.8 • MTP 2024-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 594	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.9 • PYQ 2025-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 596	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.10 • RTP 2025-May [15] • Pg 598	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.13 • RTP 2026-May [14] • Pg 604	LEVEL II Application	Medium
PQ 2.3 • PYQ 2021-Jan [4] (a) • 10M • Pg 585	LEVEL II Application	Hard
PQ 2.7 • PYQ 2024-May [1] (b) {C} • 5M • Pg 592	LEVEL II Application	Hard

PQ 2.11 · RTP 2025-Sep [14] · Pg 600

LEVEL II
Application

Hard

PQ 2.12 · PYQ 2026-May [3] (a) · 8M · Pg 602

LEVEL II
Application

Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- જ્યાં પ્રશ્ન એમ કહે કે management ને લાગે છે કે કોઈ પેદાશ ખોટ કરીને વેચાય છે, ત્યાં બંને statements બતાવો — આપેલા (સરખા) apportionment પરની ખોટ અને NRV apportionment પરનો નફો — અને પછી સ્પષ્ટ લખો કે વાંક પેદાશનો નહીં, apportionment ના આધારનો હતો.

TQ 2.2 · RTP 2025-May [20] (c) · Pg 580

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 3: By Products પર Joint Cost ની Apportionment ની પદ્ધતિઓ [Methods of Apportionment of Joint Cost to By Products]

L2P4-C11-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — by-products પર joint cost નું apportionment અને net realisable value method.

NOTES

નિયમ, ઉત્તરના પોતાના શબ્દોમાં: by-product ના નિકાલ પરની realisation ને total cost of production માંથી બાદ કરી શકાય, જેથી main product નો cost મળે — sugar factory માં molasses ના વેચાણમાંથી મળેલી રકમ ઉત્પન્ન થયેલી sugar નો cost ઘટાડે છે. જ્યાં by-product ને વેચાણલાયક બનાવવા થોડી વધારાની processing જોઈતી હોય ત્યાં એ માટે થયેલા ખર્ચ total value realised માંથી બાદ કરવા જોઈએ, અને માત્ર net realisation જ total cost of production માંથી બાદ થાય છે. ઉત્તર એ પણ માગે છે કે (i) by-product ની further processing અને (ii) તેને લગતા selling, distribution અને administration expenses માટે **અલગ accounts** રખાય.

split-off પરની net realisable value મેળવવા છેવટની sale value થી ઊલટા ચાલો: selling price after further processing, **less** further processing cost, **less** further marketing (selling and distribution) cost, × **quantity**. છાપેલા ઉત્તરમાં ₹10 – ₹2 – ₹1 = ₹7 per kg, અને 300 kg પર ₹2,100. joint process ને જમા આ net આંકડો થાય છે, gross sale value નહીં — એટલે main product ને એટલી જ રાહત મળે છે જેટલી by-product ની separation પર ખરેખર કિંમત છે. જો further processing cost sale value કરતાં વધી જાય તો લખો કે by-product ની further processing ન કરવી જોઈએ.

જ્યાં પ્રશ્ન estimated profit ની ટકાવારી અને estimated selling expense ની ટકાવારી આપે ત્યાં by-product ના ભાગે આવતો joint cost ઊલટા working થી કઢાય છે, અને statement ની લીટીઓ આ ક્રમે આવે છે: Sales value (units × selling price); **less** estimated profit (the stated % of sales); = **Cost of sales**; **less** estimated selling expenses (the stated % of sales); = **Cost of production**; **less** cost after separation;

= **Joint cost allocated to the by-product.** પછી main product પર **total joint cost less the by-products' shares** આવે છે — એક ઉત્તરમાં ₹2,12,400 – ₹11,800 – ₹25,500 = ₹1,75,100.

પછી આવતા profitability statement નો આકાર નક્કી છે: Sales value (A); less joint cost, cost after separation and selling expenses, totalled as (B); Profit = A – B; અને છેલ્લે ત્રણેય columns નો સરવાળો એટલે એકંદર નફો. તેને **arithmetic check તરીકે વાપરો** — by-product નો નફો બરાબર એ જ ટકાવારી પર પાછો આવવો જોઈએ જે તમે બાદ કરી હતી (20% of ₹72,000 = ₹14,400; 25% of ₹1,21,000 = ₹30,250). ન આવે તો ઊલટું working ખોટું છે.

joint products પર કંઈ પણ apportion કરતાં પહેલાં joint cost માંથી by-product ની જમા બાદ કરો. એક ઉત્તર joint input cost ₹90,800 લે છે, by-product ના વેચાણના ₹1,000 માંથી તેનો નફો ₹200 બાદ કરીને જમા આપે છે, અને માત્ર **net ₹90,000** જ allocate કરે છે; બીજો ઉત્તર ₹1,46,100 માંથી by-product ની NRV ₹2,100 બાદ કરીને **₹1,44,000** બે joint products વચ્ચે sales value at split-off પર apportion કરે છે. **આ વિષયમાં સૌથી સામાન્ય ભૂલ gross joint cost apportion કરી દેવાની છે,** અને તેનાથી પછીનો દરેક આંકડો ખોટો પડે છે.

"net margin of 25 per cent of cost" શબ્દો ધ્યાનથી વાંચો. છાપેલો ઉત્તર તેને એ જ લીટીમાં ફેરવી નાખે છે — **25% on cost is 20% on sales** — અને cost of sales સુધી પહોંચવા selling price ના 20% બાદ કરે છે. જ્યાં પ્રશ્ન તેને બદલે **"estimated net profit as a percentage to sales value"** કહે ત્યાં ટકાવારી કોઈ રૂપાંતર વગર સીધી sales પર જ લાગે છે. એકને બીજું વાંચી લેવાથી નીચેનો દરેક આંકડો ખસી જાય છે, અને રૂપાંતર બતાવતી working note ના પોતાના marks છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 2 પ્રશ્ન

- theory ના પ્રશ્નમાં પહેલાં કપાતનો નિયમ લખો, પછી further-processing વાળો ફેરફાર (પહેલાં processing expenses બાદ કરો, માત્ર net ને જ જમા આપો), અને પછી by-product ના processing અને selling expenses માટે અલગ accounts રાખવાની જરૂરિયાત. ત્રણ મુદ્દા, ત્રણ marks.

TQ 3.2 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (iii) • DESC • 2M • Pg 607

LEVEL I
Understanding

Easy

TQ 3.1 • MTP 2018-Aug [6] (d) • DESC • 5M • Pg 607

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 6 પ્રશ્ન

- પહેલાં by-product નો column કરો અને પરિણામ પર "joint cost allocated to by-product" એવું લેબલ મૂકો. ત્યાર પછી જ main product નું statement ખોલો — તેને એ આંકડો જોઈએ છે, અને main product થી શરૂ કરનાર ઉત્તર પાસે તેમાં મૂકવા કશું હોતું નથી.

PQ 3.5 • MTP 2025-Jul S1 [3] (a) • 5M • Pg 615

LEVEL II
Application

Easy

PQ 3.1 • RTP 2023-Nov [9] • Pg 608

LEVEL II
Application

Medium

PQ 3.2 · MTP 2024-Jul [3] (a) · 6M · Pg 610	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.3 · RTP 2024-Sep [15] · Pg 611	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.4 · RTP 2025-Jan [14] · Pg 613	LEVEL II Application	Medium
PQ 3.6 · PYQ 2026-Jan [1] (b) {C} · 5M · Pg 616	LEVEL II Application	Hard

વિષય 4: Cost Accounting માં By Products Cost નું treatment [Treatment of By Products Cost in Cost Accounting]

L2P4-C11-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 11, Joint Products and By Products — cost accounting માં by-product cost નું treatment.

NOTES

જ્યારે by-products નું એકંદર મૂલ્ય નાનું હોય ત્યારે તેમના વેચાણમાંથી મળેલી રકમનો નિકાલ બેમાંથી કોઈ પણ એક રીતે થઈ શકે. (1) by-products ની **sales value** ને **credited to the Costing Profit and Loss Account** કરાય અને **no credit given in the cost accounts** — ત્યાંની એ જમાને કાં તો **miscellaneous income** ગણાય કાં તો **additional sales revenue**. (2) **sale proceeds** ને **deduction from the total costs** તરીકે લેવાય — એટલે કે **production cost** માંથી અથવા **cost of sales** માંથી બાદ કરાય. બંને માર્ગ અને દરેકનાં બંને પેટા-અંગ લખો; marks વિકલ્પોમાં છે, પ્રસ્તાવનામાં નહીં.

જ્યારે by-products નું એકંદર મૂલ્ય મોટું હોય ત્યારે તેમને by-products ને બદલે joint products ગણી શકાય. તેમનો ચોક્કસ cost કાઢવા **up to the point of separation** થયેલા costs ને by-products અને joint products પર **using a logical basis** apportion કરવા જોઈએ — ઉત્તર ત્રણ આધાર ગણાવે છે: **relative market values**, **physical output method (at the point of split-off)**, અથવા **ultimate selling prices (if sold)**.

જ્યાં by-products ને further processing જોઈએ ત્યાં split-off પરની net realisable value by-product ની realisable value માંથી further processing cost બાદ કરીને મળે છે. પછી — અને વિદ્યાર્થીઓ આ જ ભાગ છોડી દે છે — જો split-off પરની કુલ sales value નાની હોય તો નાના મૂલ્યના નિયમો લગાડો; મોટી હોય તો તેને joint product ગણો. એટલે ત્રીજો કિસ્સો ખરેખર ત્રીજું treatment છે જ નહીં: એ તો મૂલ્યાંકનનું એક પગલું છે જે તમને પાછા પહેલા બે માં જ લઈ જાય છે.

પ્રમાણભૂત દાખલા પર લગાડીએ — sugar ના ઉત્પાદનની by-product એવી molasses ના વેચાણમાંથી મળેલી રકમ — તો એ realisation ઉત્પન્ન થયેલી sugar નો cost ઘટાડવામાં જાય છે, એટલે કે મૂલ્ય નાનું છે એ આધારે તેને આવક તરીકે બતાવવાને બદલે main product ના cost સામે જમા અપાય છે. જો તમે બીજો માન્ય માર્ગ લો તો તેનું નામ આપો: cost accounts માં કોઈ જમા વગર, Costing Profit and Loss Account માં miscellaneous income અથવા additional sales revenue તરીકે જમા.

ઉત્તરને છાપેલા ક્રમના ત્રણ કિસ્સા પ્રમાણે ગોઠવો — નાનું એકંદર મૂલ્ય, મોટું એકંદર મૂલ્ય, અને જ્યાં further processing જોઈએ — અને પહેલા કિસ્સાની અંદરની પેટા-રીતોને ક્રમાંક આપો. જે ઉત્તર માત્ર cost માંથી કપાત જ લખે છે તે ચાર માન્ય treatments માંથી એક જ વર્ણવે છે અને એટલા જ marks મળશે. પરીક્ષક વિકલ્પો ગણે છે, ગદ્ય નહીં.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- દરેક કિસ્સો શેના પર ફરે છે તે લખો — એકંદર મૂલ્ય પર — અને એ પણ કે એક જ by-product તેના આધારે બેમાંથી કોઈ પણ નિયમ હેઠળ આવી શકે. એ એક વાક્ય બતાવે છે કે તમે વર્ગીકરણ ગોખ્યું નથી, સમજ્યા છો.

TQ 4.3 • PYQ 2026-Sep [6] (b) (i) • DESC • 2M • Pg 620

LEVEL I
Understanding

Easy

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 2 પ્રશ્ન

- Treatment **by-product ના મૂલ્ય** પર આધાર રાખે છે, એટલે શરૂઆત ત્રણેય કિસ્સાનાં નામથી કરો — નાનું મૂલ્ય, મોટું મૂલ્ય, અને જ્યાં further processing જોઈએ — અને પછી એક પછી એક લો.
- દરેક કિસ્સામાં ચોક્કસ લખો કે શું જમા થાય છે અને શેની સામે: process માં જમા થતી net realisation, કે main product ના cost સામે, કે by-product ને joint product તરીકે ગણવું. માત્ર 'credited' છે એવું સામાન્ય વાક્ય પૂરતું નથી.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [6] (c) • DESC • 4M • Pg 618

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 4.2 • RTP 2025-Jan [19] (c) • DESC • Pg 619

LEVEL II
Analysis

Medium

પ્રકરણ 12

Service Costing

13 વિષય • 36 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે
પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

6.2%

260 માંથી 16 marks

Level II — Analysis & Application

93.8%

260 માંથી 244 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 6% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: પરિચય [Introduction]

L2P4-C12-T01

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service નો સ્વભાવ, અને service costing product costing થી કઈ રીતે જુદું પડે છે.

NOTES

ચાર તફાવત, અને ઉત્તર તેમને આ જ ક્રમે માંડે છે. (i) પેદાશોથી ઊલટું, services અમૂર્ત છે અને સંઘરી શકાતી નથી, એટલે services માટે કોઈ inventory હોતું નથી. (ii) cost માપવા અને output નું કદ દર્શાવવા composite cost units વપરાય છે. (iii) **Employee (labour) cost is a major cost element, larger than material cost** — manufacturing concern થી બરાબર ઊલટું. (iv) administration overheads જેવા indirect costs કોઈ પણ service ના total cost નો મોટો હિસ્સો રોકે છે, કારણ કે service sector support services પર બહુ આધાર રાખે છે અને એક જ service સુધી costs ને trace કરવું આર્થિક રીતે શક્ય ન પણ હોય. દરેક અંગને એક વાક્ય આપો; marks ચારેયમાં વહેંચાયેલા છે, એકમાં ભેગા થયેલા નથી.

inventory ન હોવાથી statement નો આકાર જ બદલાઈ જાય છે. આ પ્રકરણનું દરેક operating cost statement સમયગાળાના costs થી સીધું total cost સુધી અને પછી takings સુધી ચાલે છે — **ત્યાં opening કે closing stock ની લીટી પણ નથી અને cost of goods sold પણ નથી.** service ના પ્રશ્નમાં તમે stock નું adjustment લખતા હો તો સમજવું કે તમે cost sheet ના પ્રકરણનું format અહીં ઉપાડી લાવ્યા છો.

અમૂર્તતાનો મુદ્દો જ composite unit ને અનિવાર્ય બનાવે છે. ગણવા માટે કોઈ ભૌતિક વસ્તુ હોતી નથી, એટલે output ને માત્રાત્મક માપ સાથે ગુણાત્મક માપ જોડીને દર્શાવવું પડે છે — passenger-kilometre, tonne-kilometre, patient-day, room-day. Topic 2 આખો આ જ વિચાર છે; બંનેને સાથે વાંચો, કારણ કે distinguish નો પ્રશ્ન અને composite cost unit નો પ્રશ્ન એક જ સામગ્રીને બે બાજુથી જોવાનું છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- દરેક અંગમાં cost પરનું પરિણામ પણ લખો — inventory નથી એટલે stock valuation નથી, composite units એટલે output બે પરિમાણમાં મપાય છે, અને indirect cost ભારે હોવાથી tracing કરતાં apportionment વધારે મહત્વનું બને છે.

TQ 1.1 · RTP 2024-Sep [19] (b) · DB · Pg 623

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 2: Service Cost Unit and KPI

L2P4-C12-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service cost unit, composite cost units અને equivalent service units.

NOTES

વ્યાખ્યા, ઉત્તર જે રીતે આપે છે તે રીતે ટાંકીને: કોઈક વાર કોઈ service કે operation નો cost જાણવા માપના બે એકમો ભેગા કરાય છે; તેમને composite cost units કહે છે. છાપેલાં ઉદાહરણો છે **Tonne-km, Quintal-km, Passenger-km and Patient-day**. કોઈ public transport undertaking **operating cost per passenger per kilometre** માપે છે. પહેલાં વ્યાખ્યા લખો, પછી બે-ત્રણ ઉદાહરણ આપો — બે marks ની શરૂઆતમાં આટલું જ છે.

composite unit બે રીતે ગણી શકાય, અને ઉત્તર બંનેનાં નામ આપે છે. (i) **Absolute (Weighted Average) basis** — a summation of the products of the qualitative and quantitative factors: $(\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_1 + (\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_2 + \dots + (\text{Weight Carried} \times \text{Distance})_n$. (ii) **Commercial (Simple Average) basis** — સરેરાશ ગુણાત્મક પરિબલ અને કુલ માત્રાત્મક પરિબલનો ગુણાકાર: goods transport માટે **Commercial Tonne-km = Total distance × Average load**. બંને નામ બંને અંકગણિતીય વર્ણન સાથે જ યાદ રાખો; પ્રશ્નો બંને આંકડા પાસે પાસે માગે છે.

કયું પરિબલ કયું છે, અને એનાથી ફરક શું પડે છે. Distance is the quantitative factor કારણ કે variable cost તેના પર આધાર રાખે છે. Weight carried is the qualitative factor, કારણ કે વજનથી variable cost પર અસર થતી નથી. cinema માં એ જ તર્ક first class seat ને second class seat કરતાં વધારે weight આપે છે, કેમ કે first class seat ઊંચી ગુણવત્તાની service અને ઊંચી કિંમત ધરાવે છે.

યાદ રાખવા જેવું ઉકેલેલું ઉદાહરણ (MTP 2026-Mar). એક truck Delhi થી 30 MT લઈને નીકળે છે, Agra માં 12 MT ઉતારે છે, બાકીનું Jaipur માં, અને Jaipur થી 20 MT લઈને પાછો ફરે છે; અંતર 230, 240 અને 280 km.
 $\text{Absolute MT-km} = (30 \times 230) + (18 \times 240) + (20 \times 280) = 6,900 + 4,320 + 5,600 = 16,820 \text{ MT-km}$.
 $\text{Commercial MT-km} = \left[\frac{(30 + 18 + 20)}{3} \times (230 + 240 + 280) \right] = 22.667 \text{ MT} \times 750 \text{ km} = 17,000 \text{ MT-km}$.
 વિદ્યાર્થીઓ બે વાતમાં ભૂલ કરે છે તે નોંધો: absolute basis માં એ leg પર વાહનમાં ખરેખર જે load હોય તે જ લેવાય છે (Agra અને Jaipur વચ્ચે 18 MT, 30 નહીં), અને commercial basis માં loads ની સરેરાશ legs ની સંખ્યા પર લેવાય છે અને પછી આખા અંતર સાથે ગુણાય છે. બંને ઉત્તર સરખા હોતા નથી, અને પ્રશ્ન હંમેશાં કહે છે કે

તેને કયો જોઈએ છે.

Equivalent cost unit (equivalent service unit). જ્યાં **two or more different grades of service use common resources** ત્યાં **each grade is assigned a weight and converted into equivalent units**, જેનાથી grades સમકક્ષ અને સરખાવી શકાય તેવા બને છે. પ્રકરણના અડધા practical પ્રશ્નોનું એન્જિન આ જ છે — hotel માં equivalent deluxe room days, club માં equivalent Bronze memberships, toll plaza પર equivalent light weight vehicles, cinema માં equivalent Classic seats. Weight સામાન્ય રીતે grades વચ્ચે પ્રશ્ને નક્કી કરેલો **કિંમતોનો ratio** હોય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- વ્યાખ્યા, બંને bases તેમનાં સૂત્રો સાથે, અને દરેકનું એક ઉદાહરણ આપો. જે ઉત્તર બંને bases નાં નામ આપે પણ દરેક કઈ રીતે ગણાય તે ન કહી શકે તેને અડધા જ marks મળે છે.

TQ 2.1 · PYQ 2019-Nov [6] (a) · DESC · 5M · Pg 623

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 3: Service Sector માટે Statement of Cost [Statement of Cost for Service Sector]

L2P4-C12-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — service sector માટેનું statement of cost અને તેના પરથી pricing.

NOTES

Statement નું મથાળું 'Statement showing Total Cost per annum' હોય છે અને બીજું કંઈ પણ થાય તે પહેલાં દરેક cost ને વર્ષ પર લાવી દેવાય છે. છાપેલું working દરેક item ને તેના પોતાના જણાવેલા આધારે ફેરવે છે: **rent per month × 12; depreciation = cost of equipment ÷ service life; licences and permits renewed every six months × 2; utilities per quarter × 4; AMC per month × 12; insurance અને marketing તો વાર્ષિક જ છે.** સમયગાળાને statement ની અંદર જ સરખા પાયા પર લાવો, અને કૌંસમાં અંકગણિત બતાવો — method ના marks ત્યાં જ પડેલા છે.

Usage પર આધારિત costs facility ખુલ્લી રહેતી હોય તે કલાકો પરથી બંધાય છે, occupancy પરથી નહીં. fitness club ના ઉત્તરમાં electricity એટલે **25 days × 16 hours × number of months × units per hour × rate per unit**, જે વર્ષના જુદા જુદા consumption rates વાળા બે ગાળા માટે અલગ અલગ ગણાય છે. Occupancy પછી વપરાય છે, equivalent units બાંધવા માટે — electricity ને માપવા માટે નહીં.

પછી profit, પછી price. Statement **Total cost per annum** પર પૂરું થાય છે, પછી **Add: Profit 25% on sale or 1/3 on cost**, પછી **Total amount to be charged.** profit ના શબ્દો ધ્યાનથી વાંચો: **on sale** પર કહેલું margin (membership fees પર, takings પર, revenue પર) ઉમેરતાં પહેલાં ફેરવવું પડે — 25% on sale is 1/3

on cost, 20% on sale is 1/4 on cost.

Equivalent units જુદા જુદા plans ને એક જ છેદ પર લાવે છે. club માં Gold fee એ Silver કરતાં 1.5 ગણી છે અને Silver એ Bronze કરતાં બમણી, એટલે weights થાય **Gold 3, Silver 2, Bronze 1.** પહેલાં capacity પર occupancy લગાડો ($200 \times 100\%$, $200 \times 70\%$ and so on), પછી weight, પછી દરેક ગાળાના મહિનાની સંખ્યા સાથે ગુણો: $3,920 + 5,920 = 9,840$ **equivalent Bronze memberships.** **Rate per Bronze = $98,40,000 \div 9,840 = ₹1,000$, Silver = ₹2,000, Gold = ₹3,000.** ત્રણેય fees ની સરેરાશ કદી ન લો; પ્રશ્ન આપેલા કિંમત-સંબંધમાંથી જ weights બાંધો.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 1 પ્રશ્ન

- ત્રણ દેખાતા તબક્કામાં કામ કરો: total cost per annum, profit ઉમેર્યા પછીની વસૂલવાની રકમ, પછી equivalent units અને base unit દીઠ rate. દરેક તબક્કા પર લેબલ મૂકો; અંકગણિતનો એક જ ગઠો structure ના marks ગુમાવે છે.
- equivalent-unit નું table working note માં મૂકો, જેમાં weights પહેલાં occupancy લાગેલી હોય અને weights પછી મહિના લાગેલા હોય.

PQ 3.1 · RTP 2026-May [16] · Pg 625

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 4: Transport Services નું Costing [Costing of Transport Services]

L2P4-C12-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — transport services નું costing, operating cost sheet અને passenger-kilometre તથા tonne-kilometre ના એકમો.

NOTES

cost unit composite જ છે — passenger transport માટે passenger-km, goods માટે tonne-km (અથવા MT-km, ton-km) — અને statement એટલે ત્રણ blocks વાળી **Operating Cost Sheet: (A) Standing Charges, (B) Maintenance Charges, (C) Running Charges**, પછી **Total cost before commission and profit**, પછી commission, passenger tax અને profit, પછી **Takings**. છાપેલા ઉત્તરો insurance, road tax, licence and permit fees, garage rent, depreciation અને office and administration overheads ને standing block માં મૂકે છે; **repairs and maintenance, tyres and tubes** maintenance block માં; **diesel, petrol, oil and sundries** running block માં. કેટલાક ઉત્તરો તેને બે જ blocks માં સમેટે છે — **Fixed Charges** અને **Running Cost**; બંને layout ચાલે છે, પણ blocks પર લેબલ અને પેટા-સરવાળા હોવા જ જોઈએ.

શંકાસ્પદ item નો નિર્ણય કરતો નિયમ: પ્રશ્ન જે રીતે તેને જણાવે તે રીતે જ તેનું વર્ગીકરણ કરો. lorry ના પ્રશ્ન પરની Scanner ની પોતાની નોંધ સ્પષ્ટ કહે છે — cost of engine oil and repairs may also be treated as fixed cost, as the question relates these with time, i.e. in weeks, instead of running of the vehicle. એટલે **per week or per month** કહેલો cost standing charge છે અને **per km or per 100 km** કહેલો cost running

charge છે, ભલે તેનું નામ ગમે તે હોય. Driver's અને conductor's salary પણ આ જ કસોટીએ ચઢે છે, અને તે તમને એક ઉત્તરમાં running block માં અને બીજામાં standing block માં જોવા મળશે. **તમે કયું treatment લીધું અને શા માટે તે એક લીટીમાં લખો;** marks કારણ પાછળ આવે છે.

છાપેલા ઉત્તરોમાં depreciation ત્રણ જુદાં રૂપે આવે છે — પ્રશ્નની માહિતી જેને ટેકો આપે તે જ હો. જ્યાં life વર્ષોમાં હોય ત્યાં **(Cost – Scrap value) ÷ Life in years**; જ્યાં life kilometres માં અપાઈ હોય ત્યાં **Cost ÷ Life in kilometres × kilometres run**, જેનાથી depreciation running cost બની જાય છે; અને જ્યાં સરકારી subsidy અપાઈ હોય ત્યાં **(Cost – Subsidy – Residual value) ÷ Life**. Tyres નું depreciation **તેમના પોતાના life in kilometres** પર અલગ ગણાય છે, અને નક્કી ગાળે આવતું replacement **amortised** થાય છે: વાહનના life દરમિયાનનાં replacements ની સંખ્યા ગુણ્યા દરેકનો cost, ભાગ્યા life, અને માસિક આંકડા માટે ભાગ્યા 12.

cost બાંધતી પહેલાં અંતર બાંધો. Total kilometres = **round trips × 2 × one-way distance × days per month × months** — જતી અને પાછી આવતી બંને legs ગણાય છે, વાહન ભરેલું હોય કે ન હોય. **Passenger-km = total km × seating capacity × occupancy ratio**. **Absolute tonne-km** માં દરેક leg નો ખરેખરનો load તે leg ના અંતર સાથે ગુણીને સરવાળો થાય છે; 1,72,240 ton-km કાઢતો goods વાળો ઉત્તર છ મુસાફરીના up અને down વજન માટે બરાબર આ જ કરે છે. **Commercial tonne-km** માં **average load** ને કપાયેલા અંતર સાથે ગુણાય છે. પરંપરાગત ભૂલ એ છે કે ખાલી પાછી આવતી leg નું tonne-km પણ ચઢાવી દેવું: kilometres દોડ્યા છે, tonne-kilometres નહીં.

જ્યાં પ્રશ્ન commission, passenger tax કે profit ને takings ની ટકાવારી તરીકે નક્કી કરે ત્યાં ઊલટું કામ કરવું પડે — આધાર takings છે, cost નહીં. બે રૂપ આવે છે. સીધું: cost before commission and profit એ takings ના 65% છે, એટલે commission 10% અને profit takings ના 25% હોય ત્યારે takings = $21,84,000 ÷ 65 × 100 = ₹33,60,000$. બીજગણિતીય: **let takings = x; x = cost + 0.10x + 0.15x, so 0.75x = cost**; અને passenger tax હોય ત્યારે **X = 7,25,800 + 0.22X + 0.25X**, જેમાંથી **X = ₹13,69,434**. જ્યાં profit **20% of total revenue** કહ્યો હોય ત્યાં ઉત્તર નોંધે છે કે એ **25% of total cost** જેટલો જ છે. સમીકરણ બતાવો — method નો mark સમીકરણનો છે, ભાગાકારના જવાબનો નહીં.

semi-variable maintenance cost ને વહેંચવા બે વર્ષની માહિતી પર high-low method વપરાય છે. Variable maintenance cost per km = difference in cost ÷ difference in kilometres = $(46,050 - 45,175) ÷ (1,60,200 - 1,56,700) = ₹0.25$ per km; Fixed maintenance cost = total maintenance cost – variable maintenance cost = $46,050 - (1,60,200 × 0.25) = ₹6,000$. પછી વિચારાધીન વર્ષનો વાર્ષિક cost એટલે **(kilometres × 0.25) + 6,000**.

બે fare classes અને contribution નું format. જ્યાં એક વર્ગના passenger પાસેથી બમણું લેવાય ત્યાં **equivalent passengers** માં ફેરવો — full-fare વાળા બે વાર ગણાય, half-fare વાળા એક વાર — cost ને એ equivalent સંખ્યાથી ભાગો, અને પ્રમાણમાં વધારો: mini-bus વાળો ઉત્તર ટૂંકા અંતર માટે **₹1,541.11** અને લાંબા અંતર માટે **₹1,541.11 × 2 = ₹3,082.22** આપે છે. airline નો પ્રશ્ન આ ઢાંચો તોડે છે અને તેનો ઉત્તર **marginal costing** ની રીતે અપાય છે: fare collection, બાદ variable costs (**fuel per flight, food per passenger, commission as a percentage of fare**), બરાબર **contribution per flight**; બાદ fixed costs (**lease and landing charges, salaries of flight crew**), બરાબર **net income per flight**. ત્યાં સલાહ **increase in**

contribution પર નક્કી થાય છે, passenger-km દીઠ cost પર નહીં.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 14 પ્રશ્ન

- cost statement પહેલાં working notes થી શરૂ કરો — total kilometres, passenger-km કે tonne-km, અને કોઈ semi-variable નું વિભાજન. પછીની દરેક લીટી તેમના પર આધારિત છે અને તેમના marks અલગ છે.
- દરેક block (A), (B), (C) નો પેટા-સરવાળો કરો અને totals નીચે ઉતારો. અંકગણિત સાચું હોય તોય લેબલ વગરની આંકડાની કતાર presentation ના marks ગુમાવે છે.
- પ્રશ્ન જેટલા દર્શાવે તેટલા દર્શાવેમાં per-unit ઉત્તર લખો, અને કયો એકમ છે તે પણ લખો — per km, per passenger-km અને per tonne-km એ એક જ statement માંથી નીકળતા ત્રણ જુદા ઉત્તર છે.

PQ 4.5 • PYQ 2022-May [1] (d) {C} • 5M • Pg 636	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.12 • MTP 2026-Mar S1 [1] (c) {C} • 4M • Pg 649	LEVEL II Application	Easy
PQ 4.4 • PYQ 2021-Dec [3] (a) • 10M • Pg 633	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.6 • RTP 2022-May [10] • Pg 637	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.7 • MTP 2024-Mar [2] (a) • 9M • Pg 640	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.8 • PYQ 2024-May [2] (b) • 6M • Pg 642	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.9 • MTP 2024-Jul [3] (b) • 8M • Pg 644	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.10 • PYQ 2025-Jan [4] (a) • 8M • Pg 645	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.13 • MTP 2026-Apr S2 [2] (b) • 7M • Pg 649	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.14 • PYQ 2026-Sep [3] (b) • 7M • Pg 651	LEVEL II Application	Medium
PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) • 10M • Pg 627	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [5] (a) • 10M • Pg 629	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.3 • PYQ 2019-May [4] (a) • 10M • Pg 631	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.11 • MTP 2025-Jul [5] (b) • 6M • Pg 647	LEVEL II Application	Hard

વિષય 5: Hotels અને Lodges નું Costing [Costing of Hotels and Lodges]

L2P4-C12-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — hotels અને lodges નું costing, room-days અને tariff નક્કી કરવી.

NOTES

cost unit એટલે room-day, અને પહેલું working note હંમેશાં room-days ની ગણતરી જ હોય છે: **number of rooms × number of days in the period × occupancy percentage**, પ્રકારવાર લઈને સરવાળો. જ્યાં પ્રશ્ન કહે ત્યાં **360 days in a year** ધારો. પછીનું બધું — attendant wages, lighting, electricity નું apportionment, tariff નો ભાજક — આ જ આંકડા પર ઊભું છે, એટલે તેને પહેલાં કાઢીને લેબલ કરી દો.

જ્યાં room types વચ્ચે tariff જુદા હોય ત્યાં સૌથી સસ્તા room ના equivalent room-days માં ફેરવો. super deluxe નું rent deluxe કરતાં 2 ગણું અને luxury suite નું 3 ગણું છે, એટલે **equivalent deluxe room days = $(32,400 \times 1) + (16,200 \times 2) + (8,640 \times 3) = 90,720$** . પછી **let x be the rent of the deluxe room**, એટલે **total takings = $90,720x$** , અને તેને cost સામે ઉકેલો: profit takings ના 25% હોય ત્યાં **$90,720x - 22,680x = ₹16,66,98,000$** , જેમાંથી **$x = ₹2,450$** ; બાકીના tariffs ratio પ્રમાણે આવી જાય છે.

off-season ની છૂટ બીજું statement બનાવીને નહીં, equivalent full room-days થી સંભાળાય છે. જ્યાં છ off-season મહિના માટે અડધું rent લેવાય ત્યાં season ના 28,800 room days આખા ગણાય અને off-season ના 14,400 room days **50% = 7,200** ગણાય, એટલે ભાજક 43,200 actual room days ની સામે **36,000 equivalent full room days** થાય. **Total rent ÷ equivalent full room days = ₹158.72** એ season નો દર છે, અને **off-season rate is $158.72 \times 50\% = ₹79.36$** . કયો cost કયો આંકડો વાપરે છે તે જુઓ: room attendants ને ખરેખરની occupancy પર ચૂકવાય છે, એટલે તેમનું વેતન $₹15 \times 43,200$ room days છે, equivalent આંકડા પર નહીં.

સમય આધારિત cost ને પ્રશ્ને વ્યાખ્યાયિત કરેલી season સામે મૂકીને વાંચો. hill-station વાળા ઉત્તરમાં શિયાળાના મહિના સ્પષ્ટપણે **part of the off season** છે, એટલે શિયાળા સિવાયના આઠ મહિના એટલે છ peak મહિના વત્તા બે off-season મહિના, અને lighting ત્રણ ગાળામાં ગણાય છે — **$200 \text{ rooms} \times 80\% \times 6 \text{ months} \times ₹110$** , **$200 \text{ rooms} \times 40\% \times 2 \text{ months} \times ₹110$** અને **$200 \text{ rooms} \times 40\% \times 4 \text{ months} \times ₹30$** — કુલ ₹1,32,800. Lighting **રોકાયેલા** rooms પર ચઢે છે, કારણ કે દર એક મહિનાની પૂરી occupancy ના આધારે કહેલો છે.

ફરી એક વાર profit ના શબ્દો જ અંકગણિત નક્કી કરે છે. **Profit margin 20% of room rent is the same as 25% on cost**, અને **25% on total taking** એટલે total cost એ takings ના 75% છે. Profit ને Total Cost પછી અલગ લીટી તરીકે ઉમેરો અને છાપેલા ઉત્તરો કરે છે તેમ તેના પર બંને વાચન લખી દો.

જ્યાં પ્રશ્ન tariff ને બદલે room type પ્રમાણે profit માગે ત્યાં layout બદલાઈને columnar profit statement થાય છે. Columns એટલે room types અને એક total; rows આ ક્રમે: room-days, tariff per room-day, Total Revenue (I); housekeeping expenses per room-day (II); breakfast cost (III); swimming pool cost (IV); salaries to staff apportioned in the given ratio (V); electricity apportioned in proportion to

occupancy, i.e. in the ratio of room-days (VI); Profit = I – II – III – IV – V – VI. **double occupancy** હોય ત્યાં વ્યક્તિ દીઠ charges room-day દીઠ બમણા થાય છે — વ્યક્તિ દીઠ ₹150 નો breakfast ₹300 per room થાય અને વ્યક્તિ દીઠ ₹200 નો pool ₹400 per room — અને જે સુવિધા માત્ર એક જ વર્ગના room ને મફત અપાઈ હોય તે માત્ર એ જ column પર ચઢે છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 3 પ્રશ્ન

- પહેલાં room-days, બીજું equivalent room-days, ત્રીજું cost statement, છેલ્લે tariff. ક્રમ ઊંધો કરવાથી સૌથી વધુ marks વાળાં બે workings દટાઈ જાય છે.
- base tariff ઉકેલતી વખતે x માં સમીકરણ લખો અને પાના પર જ ઉકેલો. સીધા rent ના આંકડા પર ફૂદી જવાથી profit ની ગોઠવણના marks જાય છે.

PQ 5.1 · MTP 2018-Mar [5] (b) · 10M · Pg 653

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.2 · PYQ 2019-Nov [3] (a) · 10M · Pg 656

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 · PYQ 2023-Nov [3] (b) · 10M · Pg 658

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 6: Hospitals નું Costing [Costing of Hospitals]

L2P4-C12-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — hospitals નું costing, patient-day નો એકમ અને patient days માં break-even.

NOTES

cost unit એટલે patient-day, અને પહેલું working note તેમને ગણો છે: દરેક ગાળાના દિવસો તે ગાળામાં રોકાયેલા beds સાથે, સરવાળો, **વત્તા ભાડે લીધેલા વધારાના beds.** critical care ના ઉત્તરમાં (50 beds × 200 days) + (30 beds × 105 days) + (20 beds × 60 days) = 14,350, plus 250 hired beds = 14,600 patient days; intensive care ના ઉત્તરમાં (100 × 120) + (40 × 80) = 15,200, plus 400 extra beds = 15,600. ભાડે લીધેલા beds પણ patient days માં ગણાય છે, કારણ કે તેમના પર દર્દી રોકાયો હતો.

Hospital ના પ્રશ્નોના ઉત્તર marginal costing ના રૂપમાં અપાય છે, ત્રણ block વાળી operating cost sheet તરીકે નહીં. Statement આમ ચાલે છે: Revenue (patient days × charge per day); less Variable costs; = Contribution; less Fixed costs; = Profit. પછી **Contribution per patient day = Total contribution ÷ Total patient days** અને **Profit per patient day = Total profit ÷ Total patient days.**

વર્ગીકરણ યાદ રાખો, કારણ કે બંને છાપેલા ઉત્તરોમાં તે એક જ છે. Variable: food and laundry services, દર્દીઓને અપાતી દવાઓ, doctors' payment, caretaker અને દર્દીઓ માટેની બીજી services, અને વધારાના beds ના hire charges. Fixed: building rent, managers', supervisors', nurses' અને ward boys' ના પગાર,

repairs and maintenance, સારવાર માટે સીધો ન ખર્ચાયો હોય તેવા oxygen નો cost, unit પર allocate થયેલા administrative and general administration overheads, અને equipment પરનું depreciation. Doctors' payment variable છે કારણ કે fees જોયેલા દર્દીઓની સંખ્યા અને તેમણે આપેલા સમયના આધારે ચૂકવાય છે — પ્રશ્ન હંમેશાં એમ કહે જ છે, અને એ વાક્ય જ આ treatment નો આધાર છે.

છાપેલો ઉત્તર જે ધારણા લખે છે તે તમે પણ લખો. તેની પોતાની નોંધ કહે છે કે વધારાના beds ના ઊંચા charges semi-variable cost છે; તેમ છતાં સરળતા ખાતર તેમને variable cost ગણ્યા છે. એ લીટી તમારા ઉત્તરમાં લખી જ નાખો. જ્યાં પ્રશ્ન life ને બદલે દર આપે ત્યાં depreciation **15% per annum on original cost** છે.

Break-even patient days માં પુછાય છે. Break-even point = Fixed Cost ÷ Contribution per patient day — ₹1,63,51,000 ÷ ₹1,605.103 = **10,187 patient days**, અને ₹10,74,000 ÷ ₹112.50 = **9,547 patient days**. patient day દીઠ contribution ને ઉત્તર જેટલા દશાંશ રાખે તેટલા રાખો; તેને નજીકના રૂપિયા પર ગોળ કરવાથી break-even નો આંકડો ખસી જાય છે. ઉત્તર **patient days** ની સંખ્યા છે, દર્દીઓની નહીં અને રૂપિયાની નહીં.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- statement પહેલાં patient-day ની ગણતરી working note માં મૂકો, જેમાં beds અને દિવસોનો દરેક ગાળો પોતાની લીટીમાં હોય અને ભાડે લીધેલા beds છેલ્લે ઉમેરાય.
- cost ની યાદીને પાના પર જ variable અને fixed માં વહેંચો, પછી break-even પર જતાં પહેલાં patient day દીઠ contribution કાઢો — પ્રશ્નના બંને ભાગ એ જ એક આંકડા પરથી ચાલે છે.

PQ 6.1 · PYQ 2018-May [4] (b) · 10M · Pg 659

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.2 · PYQ 2021-Jan [5] (a) · 10M · Pg 662

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 7: IT અને ITES નું Costing [Costing of IT and ITES]

L2P4-C12-T07

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — IT અને ITES undertakings નું costing અને ત્યાં વપરાતા cost units.

NOTES

Scanner માં આ વિષય પર એક પણ પ્રશ્ન છપાયો નથી — તે concept-base વિષય છે, એટલે તેને દસ marks ની ગણતરીને બદલે ટૂંકા theory ના પ્રશ્ન માટે તૈયાર કરો, અને Study Material ની પોતાની cost units અને cost

heads ની યાદીમાંથી જ તૈયાર કરો. Study Material માં તમે જોયું ન હોય એવું format પરીક્ષામાં લઈ જશો નહીં.

પ્રકરણની સામાન્ય પદ્ધતિ તમને શું આપે છે, અને marks શેના મળશે: service માં **no inventory** હોય છે, **employee cost is the dominant element**, અને indirect costs total cost નો મોટો હિસ્સો રોકે છે — Introduction નાં એ ત્રણ લક્ષણો અહીં ખાસ જોરથી લાગુ પડે છે, કેમ કે services undertaking લગભગ આખેઆખું માણસો અને support cost જ છે.

આ પ્રકરણના સૌથી નજીકના છાપેલા ઉત્તરોની costing ની પદ્ધતિ કોઈ પણ per-unit ગણતરી માટે સલામત નમૂનો છે: **identify the costs incurred exclusively for the service, add the share of common overheads at the percentage the question gives, અને divide by the number of service units handled in the period.** loan-processing ના ઉત્તરો (Topics 9 અને 11) cost per application બરાબર આ જ રીતે બાંધે છે, અને એ જ ત્રણ પગલાં IT કે ITES ની ગણતરી પણ પાર પાડશે.

વિષય 8: Toll Roads નું Costing [Costing of Toll Roads]

L2P4-C12-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — toll roads નું costing, BOT અભિગમ અને toll rate ની ગણતરી.

NOTES

BOT, ઉત્તરો જે શબ્દો વાપરે છે તેમાં: BOT એ સરકાર માટે જાહેર projects ને ખાનગી ક્ષેત્રને સોંપવાનો એક વિકલ્પ છે. BOT હેઠળ ખાનગી ક્ષેત્ર facility ની design કરે છે, નાણાં પૂરાં પાડે છે, બાંધે છે અને ચલાવે છે, અને છેવટે નક્કી કરેલા concession period પછી માલિકી સરકારને તબદીલ થાય છે. જ્યાં પ્રશ્ન અવકાશ આપે ત્યાં મૂળભૂત સિદ્ધાંત પણ ઉમેરો: if the price for a transport facility is set at a level that reflects the benefit each user gains from the improvements in the facility, it will result in traffic flow levels that equate social costs with user benefits. **Concession period** એટલે એ ગાળો જેના માટે રોકાણ પાછું વાળવા infrastructure ચલાવવાની છૂટ અપાય છે.

Toll rate નાં સૂત્રો, બરાબર જેમ છપાયાં છે તેમ: $\text{Toll Rate} = (\text{Total Cost} + \text{Profit}) \div \text{Number of Vehicles}$; અને વૈકલ્પિક રીતે $\text{User Fee} = \text{Total Distance} \times \text{Toll Rate per km}$, rounded off to the nearest multiple of five. આ દરનો સીધો સંબંધ road users ને સુધારામાંથી મળતા લાભ સાથે હોવો જોઈએ — એટલે કે fuel savings, travel time માં સુધારો અને સારી riding quality — ત્રણ લાભ, theory ના ઉત્તરમાં નામ લખવા જેવા.

વર્ગીકરણનો પ્રશ્ન વારંવાર આવે છે, અને ઉત્તરની પોતાની યાદી જ પ્રમાણ છે: Land acquisition — Capital Cost; Interest expenses incurred for servicing term loans — Operating expenses; **Material and Labour — Capital Cost**; Toll collection expenses — Operating expenses; **Contingency Allowance — Capital Cost**; Periodic painting cost of railings etc. — Maintenance Cost. વિદ્યાર્થીઓને જે ચોંકાવે છે તે નોંધો: term loans પરનું વ્યાજ operating છે, capital નહીં.

Statement capital cost ને concession period પર પાથરે છે અને પછી એ ગાળાનો operating and

maintenance cost ઉમેરે છે. મહિનાનું **Appropriation of capital cost** એટલે project cost ભાગ્યા મુદત — ₹900 crore ને 10 years પર પાથરતાં મહિને ₹7,50,00,000 — અને મહિનાનાં વાહનો પણ એ જ આધારે ગણાય છે, 120 crore વાહનો 10 years પર એટલે **1 crore vehicles a month**. જ્યાં પ્રશ્ન દિવસ દીઠ મુકાયો હોય ત્યાં **concession period in days = 25 years × 365 = 9,125 days** અને દિવસનો cost એટલે **including administration and toll plaza operation cost** સહિતનો કુલ project cost ભાગ્યા એ દિવસો. **Cost per kilometre = Total cost ÷ length of the highway** એ અલગ માગણી છે; તેને cost per vehicle સાથે ભેળવશો નહીં.

વાહનના જુદા જુદા વર્ગો equivalent vehicles થી સંભાળાય છે, પ્રશ્ને આપેલા weights ના પ્રમાણમાં. 5%, 20%, 30% અને 45% ના weights નો ratio થાય **1 : 4 : 6 : 9**; 2.5 ગણા અને 2 ગણા નક્કી કરેલા toll charges નો ratio થાય **1 : 2.5 : 5**. દરેક વર્ગના traffic ને તેના ratio સાથે ગુણો, equivalent vehicles નો સરવાળો કરો, વસૂલવાની રકમને એ સરવાળાથી ભાગીને **base rate** કાઢો, પછી વર્ગવાર દર માટે base rate ને દરેક ratio સાથે ગુણો — ₹19.06 × 1, × 4, × 6 and × 9; અથવા ₹26, ₹65 અને ₹130.

traffic ની ગણતરીમાં બે ગોઠવણ, બંને ચૂકી જવાય તેવી. Exempt vehicles are removed before equivalence — તબીબી કટોકટી, સંસદસભ્યો અને આવશ્યક સેવાઓ માટે વપરાતાં 10% light vehicles બાદ કરતાં charge કરી શકાય તેવાં **45,000** રહે છે, 50,000 નહીં. **return journey concession** toll ને નહીં પણ equivalent ગણતરીને ઘટાડે છે: પાછાં ફરતાં 30% light vehicles 25% ઓછું ચૂકવે તો **45,000 - (45,000 × 30% × 25%) = 41,625** equivalent return vehicles થાય, અને નવો દર એટલે **unchanged revenue divided by the reduced equivalent number**, ₹23,40,000 ÷ 86,625 = ₹27.01.

gross up કરતાં પહેલાં profit ના શબ્દો વાંચો. 30% profit over total cost એટલે total cost × 1.30; a **20% profit margin over total takings** એટલે **takings = total cost ÷ 80%**, અને પછી વર્ગવાર દર 3,00,000X + 75,000(5X) + 1,25,000(4X) = 11,75,000X = takings માંથી ઉકેલાય છે. X માં એક જ સમીકરણ લખવું એ છાપેલી પદ્ધતિ છે અને પાના પર કરવા જેવું છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- બે માગણી: **BOT અભિગમ શું છે**, અને **toll rate કઈ રીતે ગણાય છે**. બીજીનો ઉત્તર સૂત્ર તરીકે અને તેની સંજ્ઞાઓની સમજૂતી સાથે આપો — marks ત્યાં જ ભેગા થયેલા છે.
- BOT સમજાવતી વખતે concession period અને તેના અંતે શું થાય છે તે પણ આવરી લો. તબદીલીની વાત જ વિદ્યાર્થીઓ છોડી દે છે.

TQ 8.1 · PYQ 2021-Jul [6] · DESC · 5M · Pg 664

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 4 પ્રશ્ન

- equivalent-vehicle નું table working note માં મૂકો, જેમાં traffic, weight, ratio અને equivalent vehicles ના columns હોય, પછી એક જ base rate કાઢીને તેના પરથી વર્ગવાર દર વાંચી લો.
- capital cost ને statement માં જ concession period પર પાથરો, અને ભાગાકાર બતાવો — એકલી એ લીટીના પણ marks છે.

PQ 8.2 • PYQ 2023-May [1] (d) {C} • 5M • Pg 668	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.3 • RTP 2024-Sep [16] • Pg 670	LEVEL II Application	Medium
PQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [5] (a) • 10M • Pg 666	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.4 • PYQ 2025-Sep [2] (a) • 10M • Pg 672	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- જ્યાં કોઈ concession કે exemption traffic બદલે ત્યાં દર ફરી ગણતાં પહેલાં લખો કે ક્યાં વાહનો બાદ થયાં કે ઘટ્યાં અને શા માટે.

TQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [4] (b) • DESC • 5M • Pg 665	LEVEL II Analysis	Medium
--	----------------------	--------

વિષય 9: શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું Costing [Costing of Educational Institutions]

L2P4-C12-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું costing, અને service department માં cost per application.

NOTES

પ્રશ્ન જે સમયચક્ર વાપરે તેના પરથી batch નો cost બાંધો, અઠવાડિયે અઠવાડિયે. training વાળો ઉત્તર આમ સરવાળો કરે છે: hall charges ₹25,000 × 25 weeks; honorarium ₹3,600 × 3 sessions × 5 days × 25 weeks; travel reimbursement ₹500 × 5 days × 25 weeks; refreshment ₹1,200 × 25 weeks; weekend lectures ₹5,000 × 2 × 25 weeks; trainee support services ₹2,020 × 25 weeks — **Total Cost ₹23,68,000 for one batch.** નોંધો કે weekend lecture ની fee inclusive of travelling and refreshment કહેલી છે, એટલે એ બે lectures માટે એ બાબતે કશું વધારાનું ઉમેરાતું નથી; inclusive કહેલા cost ને gross up કરાતો નથી.

cost કાઢવા માટેની minimum fee એટલે total cost ભાગ્યા પૂરી seating capacity — ₹23,68,000 ÷ 320 = ₹7,400 per trainee. minimum શબ્દનો અર્થ એ કે તેમાં profit નો અંશ નથી; જ્યાં સુધી કોઈ ભાગ તે ન માગે ત્યાં સુધી margin ઉમેરશો નહીં.

જ્યાં profit margin fee પર હોય ત્યાં ભાગતાં પહેલાં gross up કરો. 20% profit margin on the fee = 1/5 of sales or 1/4 of the cost, એટલે વસૂલવાની કુલ fee થાય ₹23,68,000 × 5/4 = ₹29,60,000. trainee દીઠ ₹14,800 લેખે તેના માટે 29,60,000 ÷ 14,800 = 200 trainees જોઈએ, અને minimum percentage of batch size = 200 ÷ 320 = 62.5%. છેવટનો ઉત્તર capacity ની ટકાવારી છે, trainees ની સંખ્યા નહીં — માગણી ધ્યાનથી

વાંચો.

આ વિષય હેઠળ છપાયેલો loan-processing નો પ્રશ્ન એ જ overhead ની જાળ પાથરે છે જે આખા પ્રકરણમાં વારંવાર આવે છે. ₹11,000 નો legal advice cost **one specific education loan** ને લગતો છે, એટલે તે **in full education loan service** પર ચઢે છે અને **taken out of the overhead pool before the share is applied**:
Overhead cost = 30% of (₹16,40,000 – ₹11,000) = ₹4,88,700. કુલ processing cost એટલે salary ₹21,60,000 + legal advice ₹11,000 + overhead ₹4,88,700 = ₹26,59,700, અને cost per application = ₹26,59,700 ÷ 500 = ₹5,319.40. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર આખા ₹16,40,000 ના 30% લે છે અને પછી ₹11,000 ફરી ઉમેરે છે, એટલે એક જ cost બે વાર ગણાઈ જાય છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- cost ની લીટીઓ પ્રશ્ન જે ક્રમે આપે તે જ ક્રમે લખો, દરેક લીટીમાં કૌંસમાં ગુણાકાર બતાવો, અને એક જ 'Total cost per batch' પર સરવાળો કરો.
- ત્રીજા ભાગમાં જે પુછાયું છે તે જ આપો — batch size ની ટકાવારી — અને તે કઈ trainee સંખ્યામાંથી આવી તે બતાવો.

PQ 9.1 · MTP 2024-Dec S2 [3] (c) · 2M · Pg 675

LEVEL II
Application

Easy

PQ 9.2 · PYQ 2026-Jan [3] (b) · 6M · Pg 675

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 10: Insurance Company નું Costing [Costing of Insurance Company]

L2P4-C12-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — insurance company નું costing અને cost per policy.

NOTES

total cost આડકતરી રીતે અપાયો હોઈ શકે છે, અને તેને શોધવાનો જ પહેલો mark છે. Total Cost = Total insured value × Cost per rupee of insured value — ₹3,500 crore × 0.002 = ₹7,00,00,000. એ કુલ આંકડો નક્કી થઈ જાય પછી પ્રશ્નમાં આપેલા costs તેની નીચે જૂથમાં ગોઠવાય છે, અને જે એક cost ખાલી રખાયો હોય તે બાદબાકીથી મળે છે.

ખર્ચને પ્રશ્ને આપેલાં ચાર activity heads નીચે આ ક્રમે ગોઠવો: (a) Marketing and Sales Support — cost of marketing of the policy, policy development cost, sales support expenses; (b) Operations — claim management cost, policy issuance cost, policy servicing cost; (c) **I.T. Cost**; (d) Support Functions — office administration cost, employees cost, postage and logistics, facilities cost. કયો ખર્ચ કયા head નીચે બેસે છે તે યાદ રાખો; marks જૂથ પાડવાના છે, અંકગણિત તો માત્ર સરવાળો જ છે.

અજાણ્યો head એટલે balancing figure. I.T. Cost = Total cost – (Marketing and Sales Support +

Operations + Support Functions) = ₹7,00,00,000 – (₹2,05,90,000 + ₹1,29,75,000 + ₹1,43,35,000) = ₹2,21,00,000. તેને statement માં [Balancing Figure] લેબલ સાથે બતાવો, જેથી પરીક્ષકને દેખાય કે તે કાઢેલો છે, ધારેલો નથી.

Cost per policy = Total cost ÷ Number of policies sold — ₹7,00,00,000 ÷ 2,800 = **₹25,000 per policy**. ભાજક policies ની સંખ્યા છે, insured value નહીં; insured value તો total cost નક્કી કરવામાં પોતાનું કામ કરી ચૂકી છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 1 પ્રશ્ન

- પહેલાં insured value પરથી total cost ગણો અને તેને statement ઉપર લખી દો, જેથી balancing figure ને કશુંક સામે મેળવવાનું મળે.
- ચારેય heads ને અક્ષરવાળા blocks તરીકે રજૂ કરો — પેટા-સરવાળા અંદરના column માં અને કુલ સરવાળો બહારના column માં — બરાબર જેમ છાપેલો ઉત્તર કરે છે.

PQ 10.1 · PYQ 2021-Jul [4] (b) · 5M · Pg 677

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 11: Financial Institutions માં Costing [Costing in Financial Institutions]

L2P4-C12-T11

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — financial institutions માં costing, અને loan application ની processing નો cost.

NOTES

cost unit એટલે processing થયેલી એક loan application, અને statement columnar છે: દરેક પ્રકારની loan માટે એક column અને એક total column. છાપેલા ઉત્તરો જે ક્રમે rows લે છે તે ક્રમ: **Employee cost** (માત્ર એ જ પ્રકારની applications પર રોકાયેલો staff), **Apportionment of branch manager's salary**, એક જ લીટીમાં લીધેલા **Legal charges, printing and stationery and advertising expenses, Other expenses**, અને **Depreciation**. માત્ર employee cost જ direct છે; બાકીની દરેક row પ્રશ્ને એ loan type ને ફાળવેલી branch overheads ની ટકાવારીએ apportion થાય છે.

apportion કરતાં પહેલાં દરેક cost ને એક જ સમયગાળા પર લાવો. Other expenses given per quarter are divided by 3 અને depreciation given per annum is divided by 12 કરીને મહિના પર લવાય છે, કારણ કે branch manager નો પગાર અને બીજા ખર્ચ માસિક છે અને applications મહિના દીઠ ગણાય છે. પહેલાં apportionment અને પછી રૂપાંતર કરવાથી એવો આંકડો નીકળે છે જેની ચકાસણી જ થઈ શકતી નથી.

પ્રશ્ન બે ગણતરીઓ વચ્ચે ફરતો રહે છે. Cost of processing one application = Total cost of that loan type ÷ Number of applications processed — ₹2,48,000 ÷ 496 = ₹500. અને ઊલટી રીતે **Number of applications = Total cost ÷ Processing cost per application** — ₹1,88,000 ÷ ₹500 = **376 applications**

— જ્યાં પ્રશ્ન કહે કે બંને loan types માટે application દીઠ cost સરખો છે ત્યાં આ વપરાય છે.

જ્યાં પગાર પોતે જ અજાણ્યો હોય ત્યાં તેને x ગણો અને application દીઠ બંને costs ને સરખા મૂકો. એક પેદાશ પર ત્રણ અને બીજી પર ચાર professionals હોય ત્યારે total cost ની rows થાય ₹45,000 + $3x$ અને ₹33,750 + $4x$, અને application દીઠ cost સરખા મૂકતાં મળે $1,500x + 2,25,00,000 = 1,600x + 1,35,00,000$, એટલે $x = ₹90,000$. પછી પગાર થાય $3x = ₹2,70,000$ અને $4x = ₹3,60,000$, અને cost per car loan application = $(₹33,750 + ₹3,60,000) ÷ 500 = ₹787.50$. સમીકરણ લખીને બતાવો; marks સમીકરણ અને તેમાં મૂલ્ય મૂકવાના છે, છેવટના ભાગાકારના નહીં.

Overheads માત્ર કહેલી ટકાવારીએ જ apportion થાય છે — બાકીનો ભાગ branch પાસે જ રહે છે. જ્યાં 20% એક પેદાશ પર અને 15% બીજી પર જાય ત્યાં branch ના overheads ના 65% branch ની બીજી services ના છે અને આ statement માં કદી આવતા નથી. ટકાવારીને 100 સુધી પહોંચાડવાની ફરજ પાડશો નહીં.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 2 પ્રશ્ન

- પહેલાં Total column સાથે table દોરો, તેમાં માસિક આંકડા ભરો, અને પછી દરેક ટકાવારી આડી લગાડો — તેનાથી apportionment દેખાય છે અને જાતે જ ચકાસાય છે.
- જ્યાં પગાર અજાણ્યો હોય ત્યાં આંકડો ધારવાને બદલે x ને આખા table માં લઈ જાઓ; છાપેલો ઉત્તર બરાબર એ જ કરે છે.

PQ 11.1 · PYQ 2022-Nov [1] (b) {C} · 5M · Pg 679

LEVEL II
Application

Medium

PQ 11.2 · PYQ 2026-Jan [3] (a) · 8M · Pg 680

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 12: Power Houses માટે Costing [Costing For Power Houses]

L2P4-C12-T12

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — power houses માટેનું costing અને kilowatt-hour દીઠ cost.

NOTES

cost unit એટલે kWh, અને statement માં બે columns — 'Per annum' અને 'Per kWh' — હોય છે, જે fixed અને variable blocks માં વહેંચાયેલા છે. Fixed costs: plant supervision, administration overheads, insurance charges, depreciation; Variable costs: operating labour, fuel charges, lubricants, spares and stores, repairs and maintenance, અને coal cost. દરેક block માટે અને કુલ માટે kWh દીઠ આંકડો આપો — ₹3.87 fixed વત્તા ₹3.27 variable એટલે ₹7.14 per kWh — કારણ કે આ વિભાજન જ પ્રશ્નનો મુદ્દો છે.

Depreciation capital cost પર દરે ગણાય છે — 5% of ₹3,10,00,000 = ₹15,50,000 per annum — અને તે fixed block માં બેસે છે. Coal cost અપાયેલો હોતો નથી, generation ના ratio માંથી કઢાય છે: (units generated

÷ kWh generated per kg) × rate per kg, એટલે કે $(16,50,000 \text{ kWh} \div 7) \times ₹4.75 = ₹11,19,643$, અને તે variable block માં આવે છે.

Captive power plant ત્રણ cost blocks માં માંડાય છે, આ જ ક્રમે. Boiler House Cost (I): વપરાયેલો coal, freight, loading and unloading at the stated percentage of the coal value, oil, water, depreciation of the steam boiler = $(\text{cost} - \text{residual value}) \div \text{life} \div 12$ for a month, અને boiler house ના કામદારોનું વેતન grade પ્રમાણે; પછી **Less: recovery from sale of ash**, જે આ જ block ની અંદર બાદ થાય છે.

Generating Station Costs (II): generating station નું grade પ્રમાણે વેતન, generating equipment ના repairs and maintenance, generating equipment નું depreciation, plant પરનું insurance premium, fuel handling and storage expenses, generating station ના મકાનનું ભાડું અને administration and general expenses નો હિસ્સો. **Other Costs (III): electricity purchased from the grid at the rate per unit.** કુલ એટલે (I) + (II) + (III).

ભાજક એટલે units available, અને marks તેને બાંધવામાં જ છે. કુલ ઉત્પન્ન થયેલા units, બાદ generation માં થતી normal loss, બરાબર પોતાના net units; ઉમેરો grid માંથી ખરીદેલા units, બરાબર કુલ અસરકારક ઉપલબ્ધ units; બાદ generating department પોતે વાપરે તેટલી ટકાવારી, બરાબર factory ના કામ માટે ઉપલબ્ધ units. છાપેલા ઉત્તરમાં: $2,00,000 - 3,000 = 1,97,000$; $+ 5,000 \text{ purchased} = 2,02,000$; $- 10\% (20,200) = 1,81,800 \text{ units}$, અને **cost per unit = ₹9,97,080 ÷ 1,81,800 = ₹5.48**. પ્રશ્નમાં કહેલા બે નિયમો આ આખું ચલાવે છે: **purchased units are not subject to any loss adjustment**, અને **the emergency purchase is added to the effective units** — એ પછી જ આંતરિક વપરાશ બાદ થાય છે. પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર ઉત્પન્ન થયેલા units થી ભાગે છે અને normal loss તથા વિભાગના પોતાના વપરાશ બંનેને અવગણે છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 2 પ્રશ્ન

- cost sheet પહેલાં units-available નું working note કરો અને દરેક પગલા પર લેબલ મૂકો; cost per unit એટલો જ સારો છે જેટલો એ આંકડો.
- પ્રશ્ન માત્ર એક જ cost per kWh માગતો હોય તોય fixed અને variable blocks પેટા-સરવાળા સાથે અલગ રાખો — એ વિભાજન મફતના marks છે.

PQ 12.1 · RTP 2023-May [11] · Pg 682

LEVEL II
Application

Medium

PQ 12.2 · RTP 2025-Sep [15] · Pg 683

LEVEL II
Application

Medium

વિષય 13: અન્ય Services નું Costing [Costing of other Services]

L2P4-C12-T13

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 12, Service Costing — બીજી services નું costing, જેમાં cinemas અને બીજાં મનોરંજન સાહસો આવે છે.

NOTES

બીજું કંઈ પણ કરતાં પહેલાં capacity ને પ્રશ્ને આપેલા ratio માં વહેંચો. કુલ capacity 306 seats ને 12 : 4 : 1 ના ratio માં વહેંચતાં Classic 216, Prime 72, Recliner 18 થાય. પછી occupied seats per day = seats × occupancy percentage × number of shows per day — $216 \times 75\% \times 4 = 648$, $72 \times 50\% \times 4 = 144$, $18 \times 50\% \times 4 = 36$.

કિંમતના ratios ને ગુણો; સરવાળો ન કરો. Prime એ Classic કરતાં બમણું છે અને Recliner એ Prime કરતાં ત્રણ ગણું, એટલે Classic ના માપમાં weights થાય **Classic 1, Prime 2, Recliner 6**. Equivalent Classic seats per day = $(648 \times 1) + (144 \times 2) + (36 \times 6) = 648 + 288 + 216 = 1,152$. Recliner ને 6 ને બદલે 3 લેવો એ જ ભૂલ પકડવા માટે આ ratio ગોઠવાયો છે.

ભાગતાં પહેલાં cost ને revenue સુધી gross up કરો. Profit at 25% on total revenue એટલે cost એ revenue ના 75% છે, તેથી Total revenue = $\text{₹}77,760 \times 100/75 = \text{₹}1,03,680$ for the day. Ticket price of the base seat = Total revenue ÷ Equivalent Classic seats = $\text{₹}1,03,680 \div 1,152 = \text{₹}90$, અને બાકીના એ જ weights પ્રમાણે: **Prime ₹90 × 2 = ₹180 અને Recliner ₹90 × 6 = ₹540**.

ભાજકમાં અને ઉત્તરમાં સમયગાળો ધ્યાનથી જુઓ. cost per day અપાયો છે અને equivalent seats per day across all four shows ગણાઈ છે, એટલે ભાગાકારનો જવાબ base seat નો price per show છે. જો cost વાર્ષિક હોત તો equivalent seats પણ વાર્ષિક લેવી પડત. બેનો મેળ ન બેસાડો તો કિંમત shows ની કે દિવસોની સંખ્યા જેટલી ખોટી પડે છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 1 પ્રશ્ન

- equivalent-seat નું table બતાવો, જેમાં occupied seats નો એક column અને equivalent seats નો એક column હોય, પછી total revenue ની એક લીટી અને base price ની એક લીટી. ચાર ટૂંકાં પગલાં, દરેકના અલગ marks.

PQ 13.1 • PYQ 2025-May [3] (b) • 6M • Pg 686

LEVEL II
Application

Medium

પ્રકરણ 13

Standard Costing

10 વિષય • 34 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

0.8%

243 માંથી 2 marks

Level II — Analysis & Application

99.2%

243 માંથી 241 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 1% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: પરિચય [Introduction]

L2P4-C13-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard cost, standard costing અને variance નો અર્થ.

NOTES

વ્યાખ્યા, છાપેલો ઉત્તર જે શબ્દો વાપરે છે તેમાં: standard costing એટલે એવી technique જેમાં standard costs અગાઉથી નક્કી કરાય છે અને પછી નોંધાયેલા actual costs સાથે સરખાવાય છે. તે **cost ascertainment and cost control** ની technique છે. તે management ના કાર્યક્ષમ સંચાલનના ધોરણો પર products અને services ના cost ના પૂર્વનિર્ધારિત અંદાજ બાંધે છે, અને એ રીતે **what the cost should be** પર ભાર મૂકે છે, જેને પછી cost ખરેખર શું હતો તેની સાથે સરખાવાય છે.

Variance, અને દરેક practical પ્રશ્નમાં marks અપાવતો સંજ્ઞાનો નિયમ. actual output ના standard cost અને actual cost વચ્ચેના તફાવતને variance કહે છે — **of actual output** શબ્દો નોંધો, કારણ કે સરખામણી પહેલાં standard ને ખરેખર જેટલું ઉત્પાદન થયું તેના પર flex કરવું જ પડે. જો actual cost એ standard cost કરતાં ઓછો હોય તો variance favourable છે; જો actual cost એ standard cost કરતાં વધારે હોય તો variance unfavourable (adverse) છે. દરેક આંકડા પર (F) કે (A) લખો; કેટલાય પ્રશ્નો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે કે variance નો પ્રકાર દર્શાવવો જ જોઈએ, અને નિશાન વગરનો આંકડો અધૂરો ઉત્તર છે.

variance ગણી નાખવાથી કામ પૂરું થતું નથી. Mere calculation and analysis of variances is of no use; તમારે **trace their origin and the causes of their occurrence** કરવું જ પડે, જેથી સુધારાનાં પગલાં લઈ શકાય. ખાસ કરીને **controllable** variances ની ઊંડી તપાસથી management (a) variance ની રકમ, (b) તે થવાનાં પરિબલો કે કારણો, (c) executives અને વિભાગો પર મુકાતી જવાબદારી, અને (d) variances ટાળવા કે ઘટાડવા

માટે લેવાનાં સુધારાત્મક પગલાં નક્કી કરી શકે છે. Variance માહિતી આપે છે; માહિતી એ સાધન છે અને તેના પર લેવાયેલું પગલું એ સાધ્ય છે — 'means to an end' વાળા પ્રશ્નનો ઉત્તર આ જ વાક્યથી અપાય છે.

Scanner માં આ વિષયના મથાળા હેઠળ એક પણ પ્રશ્ન છપાયો નથી, પણ આ સામગ્રી Topics 4 અને 9 ના descriptive પ્રશ્નોમાં પુછાય છે. વ્યાખ્યા અને favourable/adverse નો નિયમ અહીં જ યાદ કરી લો, કારણ કે પછીનો દરેક topic તેમને ગૃહીત માનીને ચાલે છે.

વિષય 2: Standard Costing ની પ્રક્રિયા [Process of Standard Costing]

L2P4-C13-T02

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costing ની પ્રક્રિયા અને તંત્રનાં પગલાં.

NOTES

પ્રક્રિયા એક ચક્ર છે, અને ચક્ર પર જ કોઈ પ્રશ્ન મુકાયો ન હોવા છતાં છાપેલા ઉત્તરો તેના ચારેય તબક્કા બતાવે છે. દરેક element માટે અગાઉથી **standard cost નક્કી કરો** (Topic 3 તેની પદ્ધતિ આપે છે); actual output નો **actual cost નોંધો**; બંનેને સરખાવીને દરેક element નો **variance ગણો**; અને **variance નું કારણ શોધો, જવાબદારી નક્કી કરો, અને પગલું લો**. છેલ્લો તબક્કો જ વિદ્યાર્થીઓ છોડી દે છે, અને descriptive પ્રશ્નો એ જ તબક્કાને તપાસે છે.

Standards element પ્રમાણે નક્કી થાય છે, આખી પેદાશ માટે નહીં. દરેક practical પ્રશ્નમાંનું standard cost card standard price પર direct material quantity, **direct labour hours at a standard rate, variable overhead per hour or per unit** અને **fixed overhead per unit or per hour** — દરેકનું પોતાનું standard — એમ બંધાય છે. એટલે જ variances પણ element પ્રમાણે ગણાય છે અને પછી જ તેમનો સરવાળો થાય છે.

Standards કાયમી હોતાં નથી. Standards once set do not always remain stable; they have to be revised — ટીકાવાળો ઉત્તર આ વાત સ્પષ્ટ કહે છે, અને ઉમેરે છે કે **standard costs are normally set for a short period**, એટલે product mix માં કે technology માં થતા ફેરફાર તંત્ર છોડી દઈને નહીં પણ standard સુધારીને સંભાળાય છે.

Scanner માં આ વિષયના મથાળા હેઠળ એક પણ પ્રશ્ન છપાયો નથી, એટલે તેને પોતાનો સ્વતંત્ર પ્રશ્ન ગણવાને બદલે Topics 3, 4 અને 9 ના theory પ્રશ્નો માટેની ટેકાડપ સામગ્રી તરીકે તૈયાર કરો.

વિષય 3: Standard Cost નક્કી કરવું [Setting Up of Standard Cost]

L2P4-C13-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costs નક્કી કરવાં,

અને ખાસ કરીને labour time standards નક્કી કરવાની પદ્ધતિ.

NOTES

છ પગલાં, દરેકનું નામ અને એક લીટીનું લખાણ — ઉત્તર બે column ના table તરીકે માંડાય છે અને marks નામોના છે. **1. Standardisation** — production plan અને ગ્રાહકના order ના આધારે કઈ પેદાશો બનાવવી તે નક્કી થાય છે. **2. Labour specification** — labour ના પ્રકાર અને labour time નક્કી કરાય છે; labour time ની specification ભૂતકાળના રેકૉર્ડ પર આધારિત છે અને તેમાં સમયનો normal wastage ધ્યાનમાં લેવાય છે. **3. Standardisation of methods** — યોગ્ય machines ની પસંદગી, જેથી operations નો યોગ્ય ક્રમ અને પદ્ધતિ વપરાય. **4. Manufacturing layout** — દરેક પેદાશ માટે કરવાની operations ની યાદી સાથેનો operation નો plan તૈયાર થાય છે. **5. Time and motion study** — કામ પૂરું કરવાની શ્રેષ્ઠ રીત, કે કામદારોએ કરવાની હલનચલન, અને **the standard time which an average worker will take for each job** પસંદ કરવા માટે કરાય છે; તેમાં **the learning efficiency and the learning effect** પણ ધ્યાનમાં લેવાય છે. **6. Training and trial run** — કામદારોને કામની તાલીમ અપાય છે અને **the time spent at the time of the trial run is noted down.**

બે શબ્દપ્રયોગ પરીક્ષકની નિશાની છે, એટલે તેમને વાપરો. **Normal wastage of time is built into the labour time standard** — standard એટલે કોઈ આદર્શ કામદાર કશી ખલેલ વગર લે તેટલો સમય નહીં. અને standard time એટલે **the time an average worker will take**, શ્રેષ્ઠ કામદારનો સમય નહીં. જે ઉત્તર ideal standard વર્ણવે છે તેણે ખોટી જ વસ્તુ વર્ણવી છે.

તેને ક્રમાંકિત યાદી તરીકે લખો — પગલાંનું નામ bold માં અને સમજૂતી તેની બાજુમાં. છાપેલો ઉત્તર છ rows નું table છે; પાંચ marks નો ઉત્તર એટલે નામ સાથેનાં છ પગલાં, દરેકનું એક વાક્ય, અને બીજું કશું નહીં. standard costing ના ફાયદા લખીને ઉત્તર લાંબો કરવાથી અહીં કશું મળતું નથી.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- માગણી **steps in setting a standard** ની છે, એટલે ઉત્તર ક્રમમાં આપો અને ક્રમાંક મૂકો. વિચારણાઓની વેરવિખેર યાદી પગલાં જેવી વંચાતી નથી.
- દરેક standard કોણ અને શેની સામે નક્કી કરે છે તે લખો — time study, standard operating conditions, અને આરામ તથા normal idle time માટેની છૂટ. છૂટવાળું પગલું જ સૌથી વધુ ચુકાય છે.

TQ 3.1 · PYQ 2021-Dec [6] (c) · DESC · 5M · Pg 696

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 4: Variance ના પ્રકાર [Types of Variance]

L2P4-C13-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — variances નું વર્ગીકરણ, જેમાં controllable અને uncontrollable variances આવે છે.

NOTES

બંને વ્યાખ્યા, જેમ છપાઈ છે તેમ ટાંકીને. Controllable variances એટલે એવા variances જે normal operating conditions માં કાબૂમાં લઈ શકાય, જો responsibility centre અગમચેતીનાં પગલાં લે અને સમજદારીથી વર્તે. Uncontrollable variances એટલે એવા variances જે responsibility centre ના કાબૂ બહારની પરિસ્થિતિને કારણે થાય છે અને બધાં જ અગમચેતીનાં પગલાં લેવાયાં હોય તોય કાબૂમાં લઈ શકાતા નથી. **responsibility centre** શબ્દ બંને અંગમાં આવે છે અને ભેદનો મુખ્ય આધાર એ જ છે — variance controllable છે કે નહીં તે **by reference to a particular centre** નક્કી થાય છે, નિરપેક્ષ રીતે નહીં.

આ વર્ગીકરણ માત્ર theory માં નહીં, પરીક્ષામાં પણ શા માટે મહત્વનું છે. Management ઊંડાણથી જેની તપાસ કરે છે તે controllable variances જ છે — **the amount, the cause, the responsibility and the corrective action** નક્કી કરવા માટે. જ્યાં પ્રશ્ન કોઈ variance પર ટિપ્પણી માગે ત્યાં લખો કે કયું centre તેને કાબૂમાં લઈ શક્યું હોત અને તેણે શું કરવું જોઈએ — ગણતરીને ઉત્તરમાં ફેરવતી વાત આ જ છે.

બીજું જરૂરી વર્ગીકરણ favourable અને adverse નું છે. actual cost એ standard cost કરતાં ઓછો હોય તો favourable; actual cost એ standard cost કરતાં વધારે હોય તો adverse (unfavourable). આ પ્રકરણનો દરેક practical પ્રશ્ન દરેક આંકડા સામે પ્રકાર દર્શાવવાનું માગે છે, અને કેટલાય તો એ વાત સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે.

આ વિષય પર માત્ર એક જ ટૂંકો વ્યાખ્યાનો પ્રશ્ન છપાયો છે, એટલે તેની વધારે પડતી તૈયારી ન કરો; બે વાક્યો યાદ કરી લો અને variance ની ગણતરીઓ પર આગળ વધો — પ્રકરણના marks ત્યાં જ છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 1 પ્રશ્ન

- બે વાક્યો, અને દરેકમાં responsibility centre અને preventive measures નું નામ. બે marks નો પ્રશ્ન બરાબર એટલું જ માગે છે, એથી વધારે કશું નહીં.

TQ 4.1 · PYQ 2024-Sep [6] (b) · DESC · 2M · Pg 697

LEVEL I
Remembering

Easy

વિષય 5: Material Variance

L2P4-C13-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — material variances: cost, price, usage, mix અને yield.

NOTES

એક પણ variance લખતાં પહેલાં ચારેય columns બાંધો; દરેક material variance એમાંના બેનો તફાવત જ છે. **SQ** × **SP** (standard quantity for actual output at standard price), **AQ** × **SP** (actual quantity at standard price), **AQ** × **AP** (actual quantity at actual price) અને **RSQ** × **SP** (revised standard quantity at standard price). સંજ્ઞાઓ: **SQ** એટલે ખરેખર થયેલા output માટે જેટલો જથ્થો વપરાવો જોઈતો હતો તે; **AQ** is the quantity actually used; **RSQ** is the total actual quantity re-apportioned in the standard mix

ratio; SP and AP are the standard and actual prices per unit.

પાંચેય સૂત્રો, ઉત્તરો જે રીતે લખે છે બરાબર એ જ રીતે, અને દરેક તેનાં બંને રૂપમાં. Material Cost Variance = Standard cost of actual output - Actual cost = (SQ × SP) - (AQ × AP). Material Price Variance = Actual Quantity (Std. Price - Actual Price) = (AQ × SP) - (AQ × AP). Material Usage Variance = Standard Price (Std. Quantity - Actual Quantity) = (SQ × SP) - (AQ × SP). Material Mix Variance = Standard Price (Revised Std. Quantity - Actual Quantity) = (RSQ × SP) - (AQ × SP). Material Yield Variance = Standard Price (Std. Quantity - Revised Std. Quantity) = (SQ × SP) - (RSQ × SP). સૂત્ર લખો, પછી તેમાં મૂલ્ય મૂકો, પછી (F) કે (A) સાથે આંકડો — છાપેલા ઉત્તરો દરેક લીટીએ ત્રણેય કરે છે અને તમારે પણ એમ જ કરવું.

બે checks, અને તેમને વાપરો. Material Cost Variance = Material Price Variance + Material Usage Variance, અને **Material Usage Variance = Material Mix Variance + Material Yield Variance.** mix અને yield તમારા usage ના આંકડા સાથે પાછા ન મળે તો RSQ ખોટો છે. નોંધો કે price અને usage ભેગા થઈને cost સાથે મળે છે; mix અને yield તો માત્ર usage નું જ પેટા-વિભાજન છે.

જ્યાં standard loss હોય ત્યાં actual output માટેનો standard quantity એ loss માંથી ઊલટો કાઢવો પડે — સૌથી વધુ થતી ભૂલ આ જ એક છે. બે રસ્તા છપાયા છે. **output ને gross up કરો:** input required for actual output = **actual output ÷ (1 - loss percentage)**, એટલે 10% normal loss સાથે 1,480 kg output માટે **1,645 kg of input** જોઈએ, જેને standard ratio માં વહેંચતાં **SQ of A = 940 kg and SQ of B = 705 kg.**

અથવા standard cost ને પ્રમાણમાં ફેરવો: Standard cost of actual output = Standard cost of standard output × (Actual output ÷ Standard output) — ₹12,000 × 195/200 = **₹11,700**, અને ₹43,200 × 680/640 = **₹45,900.** બંને આવે છે; માહિતી જેને બંધબેસે તે વાપરો, અને નોંધો કે બીજો રસ્તો item પ્રમાણે SQ કાઢ્યા વગર જ cost variance આપી દે છે.

mix અને yield variances 'average price' વાળા રૂપમાં પણ આવે છે, અને પ્રશ્ન બેમાંથી કોઈ પણ રૂપમાં મુકાઈ શકે. Material Mix Variance = Total Actual Quantity × (Average Standard Price per unit of Standard Mix - Average Standard Price per unit of Actual Mix) — 110 kg × (₹2,700/100 - ₹3,060/110) = ₹90 (A). Material Yield Variance = Average Standard Price per unit of Standard Mix × [Total Standard Quantity - Total Actual Quantity] — (₹2,700/100) × (100 - 110) = ₹270 (A). એક ઉત્તર yield ને **(Std. total quantity - Actual total quantity) × Standard weighted average price** તરીકે લખે છે, એટલે કે (22,000 - 23,000) × ₹8,40,000/22,000 = ₹38,182 (A), જે એક જ વાત છે.

ખૂટતા આંકડાવાળા પ્રશ્નો એક સમયે એક સમીકરણ લઈને ઉકેલાય છે, અને ક્રમ એ નક્કી કરે છે કે કયા variance માં માત્ર એક જ અજાણ્યો છે. છાપેલી સાંકળ આમ ચાલે છે: **use the cost variance to find (SQ × SP) and so the missing standard price; then the price variance to find (AQ × SP) and so the missing actual quantity; then (AQ × AP) to find the missing actual price; then the total actual quantity to build RSQ; then the mix variance.** બે વાત મોટા ભાગના પ્રશ્નો ખોલી આપે છે: **the standard mix ratio holds for SQ and for RSQ**, અને કોઈ પણ material variance analysis માં actual output અને standard output આંકડામાં હંમેશાં સરખા જ હોય છે — આ વાક્ય ઉત્તરમાં છપાયેલું છે અને એ જ તમને standard output ને standard input પરની standard loss બાદ કરેલા actual output તરીકે લખવા દે છે.

Material variances વપરાયેલા જથ્થા પર ગણાય છે, ખરીદેલા જથ્થા પર નહીં. છાપેલી નોંધ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે — **material variances are calculated on the basis of consumption** — એટલે જ્યાં પ્રશ્ન 3,20,000 kg ની ખરીદી અને 2,96,000 kg નો વપરાશ આપે ત્યાં price variance અને usage variance બંને એ 2,96,000 kg પર ચાલે છે. ખરીદીનો આંકડો ત્યાં અડ્યા વગર રહેવા માટે જ છે, સિવાય કે પ્રશ્ન સ્પષ્ટપણે ખરીદીના સમયનો price variance માગે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 9 પ્રશ્ન

- પહેલાં ચાર column નું table દોરો, જેનાં મથાળાં $SQ \times SP$, $AQ \times SP$, $AQ \times AP$ and $RSQ \times SP$ હોય, દરેક material ની એક row અને એક total row. પછી દરેક variance એવી બાદબાકી બને છે જેના પર આંગળી મૂકી શકાય, અને પરીક્ષક તેને અનુસરી શકે.
- દરેક સૂત્રને તેમાં મૂલ્ય મૂકતાં પહેલાં ઉપર લખો. સૂત્ર વગરનો સાચો આંકડો method નો mark ગુમાવે છે, અને સાચા સૂત્ર સાથેનો ખોટો આંકડો એ mark જાળવી રાખે છે.
- material પ્રમાણેના variances નો સરવાળો કરો અને total પર (F) કે (A) લખો; પ્રશ્નો 'for each raw material and for the product' variance માગે છે.

PQ 5.1 • PYQ 2018-May [5] (a) (ii) • 5M • Pg 697	LEVEL II Application	Easy
PQ 5.2 • PYQ 2019-Nov [5] (b) • 10M • Pg 699	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.4 • PYQ 2022-Nov [5] (a) • 10M • Pg 703	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.7 • RTP 2025-May [17] • Pg 709	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.8 • RTP 2026-Jan [16] • Pg 711	LEVEL II Application	Medium
PQ 5.3 • MTP 2020-Oct [2] (a) • 10M • Pg 701	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.5 • MTP 2023-Sep [5] (b) • 10M • Pg 704	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.6 • RTP 2025-Jan [16] • Pg 706	LEVEL II Application	Hard
PQ 5.9 • MTP 2026-Apr S2 [1] (c) {C} • 4M • Pg 714	LEVEL II Application	Hard

વિષય 6: Labour Variance

L2P4-C13-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — labour variances: cost, rate, efficiency, mix, yield અને idle time.

NOTES

એ જ ચાર column ની રચના, પણ hours માં. $SH \times SR$ (standard hours for actual output at standard rate), $AH \times SR$, $AH \times AR$ અને $RSH \times SR$ (actual hours re-apportioned in the standard gang ratio). Table ને કામદારના વર્ગ પ્રમાણે બાંધો — skilled, semi-skilled, unskilled — અને એક total row રાખો, કારણ કે પ્રશ્નો વર્ગવાર variances અને પછી total માગે છે.

સૂત્રો, જેમ છપાયાં છે તેમ. $\text{Labour Cost Variance} = (SH \times SR) - (AH \times AR)$. $\text{Labour Rate Variance} = AH (SR - AR) = (AH \times SR) - (AH \times AR)$. $\text{Labour Efficiency Variance} = SR (SH - AH) = (SR \times SH) - (SR \times AH)$. $\text{Labour Idle Time Variance} = \text{Idle hours} \times \text{Standard Rate}$, અને તે always adverse હોય છે. $\text{Labour Mix (Gang) Variance} = \text{Total actual time worked} \times (\text{Average standard rate per hour of the standard gang} - \text{Average standard rate per hour of the actual gang})$, જે hours worked ના આધારે ગણાય છે. **Labour Yield Variance** માં actual output માટેના standard hours ને standard mix માં કામ થયેલા actual hours સામે સરખાવાય છે.

Hours paid અને hours worked એક વસ્તુ નથી, અને આ પ્રકરણના labour ના પ્રશ્નોનું હૃદય આ બે આધાર જ છે. $\text{Hours worked} = \text{hours paid} - \text{abnormal idle hours}$. Rate variance hours paid પર ગણાય છે; efficiency અને mix variances hours worked પર ગણાય છે. છાપેલા ઉત્તરમાં 120 workers $\times$ 48 hours = 5,760 hours paid, 5% lost = 288 idle hours, એટલે 5,472 hours worked બચે છે; $\text{Labour Rate Variance} = (25 - 25.70) \times 5,760 = ₹4,032 (A)$ જ્યારે $\text{Labour Efficiency Variance} = (6,000 - 5,472) \times 25 = ₹13,200 (F)$ અને $\text{Idle Time Variance} = 288 \times 25 = ₹7,200 (A)$. બે આધાર ઊલટા લેવાથી ઉત્તરનો દરેક આંકડો બદલાઈ જાય છે.

actual output માટેના standard hours બીજું કંઈ પણ કરતાં પહેલાં standard card માંથી પ્રમાણસર કાઢવા પડે. જ્યાં standard કહે કે 120 workers એક કલાકમાં 20 units બનાવે છે ત્યાં $\text{standard man hours per unit} = 120 \div 20 = 6 \text{ hours}$ અને $\text{standard hours for 1,000 units} = 6,000$. જ્યાં standard કોઈ batch માટે અપાયું હોય — પેદાશના બે units માટે, કે 10 kg ના packet માટે — ત્યાં **multiply the standard by the number of batches in the actual output**. 2026 September ના પ્રશ્ન પરની સંપાદકીય નોંધ કહે છે કે એ પ્રશ્નમાં સૌથી વધુ થતી ભૂલ આ જ એક છે: standard બે units માટે અપાયું છે અને output 5,000 units છે.

જ્યાં પ્રશ્ન standard hours ને બદલે efficiency ની ટકાવારી આપે ત્યાં તેને ઊલટાવો. $\text{Labour efficiency} = \text{Standard hours} \div \text{Actual hours}$, એટલે 17,820 actual hours પર 106.8% લેખે $\text{standard hours} = 19,031.76$, અને $\text{Labour Efficiency Variance} = (19,031.76 - 17,820) \times 9 = ₹10,905.84 (F)$. ત્યાંથી $\text{standard labour cost per unit} = (SH \times SR) \div \text{units}$ અને $\text{actual labour cost per unit} = (AH \times AR) \div \text{units}$.

Rate variance ને ઊલટાવીને પણ કાઢી શકાય છે. $\text{Labour Rate Variance} = (\text{Standard Rate} - \text{Actual Rate}) \times \text{Actual Hours}$, એટલે ₹9 ના standard rate પર 17,820 hours પર ₹71,280 (A) હોય તો $(9 - AR) = -4$, hence $AR = ₹13$. સંજ્ઞાની શિસ્ત જાળવો: સમીકરણમાં adverse variance ઋણ હોય છે, અને ઓછાની નિશાની છોડી દેવાથી દર standard ની ખોટી બાજુએ નીકળે છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 4 પ્રશ્ન

- વર્ગોને rows માં અને ચારેય columns ને આડા માંડો, અને table નીચે નોંધ લખો કે hours paid, idle hours અને hours worked કઈ રીતે કઢાયા. rate અને efficiency નું વિભાજન એ નોંધમાં જ વાજબી ઠરે છે.
- idle time variance અલગ ગણો અને તેને efficiency માં ભેળવી ન દો; પ્રશ્નો તેને પોતાની અલગ માગણી તરીકે મૂકે છે અને તે હંમેશાં adverse હોય છે.
- દરેક વર્ગના variance પર (F) કે (A) લખો અને પછી total પર પણ — સંજ્ઞાના marks આંકડા જેટલા જ છે.

PQ 6.2 · PYQ 2022-May [5] (b) · 5M · Pg 718

LEVEL II
Application

Easy

PQ 6.1 · PYQ 2019-May [3] (a) · 10M · Pg 715

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.4 · PYQ 2026-Sep [4] (a) · 9M · Pg 720

LEVEL II
Application

Medium

PQ 6.3 · PYQ 2025-Jan [5] (a) · 6M · Pg 719

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 7: Overhead Variance

L2P4-C13-T07

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — overhead variances, fixed અને variable, અને control ratios.

NOTES

પહેલાં ત્રણ overhead લંગર નક્કી કરી લો, કારણ કે દરેક fixed overhead variance એમાંના બેનો તફાવત જ છે.
 Absorbed (recovered) fixed overhead = Actual output × Standard fixed overhead rate per unit,
 અથવા એ જ વાત **Standard hours for actual production × Standard rate per hour**. **Budgeted fixed overhead** એટલે તે સમયગાળાના budget માંનો આંકડો. **Budgeted fixed overhead for actual hours = Actual hours × Standard rate per hour**. ચોથું લંગર, **possible fixed overhead**, ત્યાં આવે છે જ્યાં દિવસો જુદા પડે: **Budgeted overhead ÷ budgeted days × actual days**.

Fixed overhead નું કુટુંબ, ઉત્તરો જે રીતે લખે છે તેમ. Fixed Overhead Cost Variance = Absorbed Fixed Overhead – Actual Fixed Overhead. **Fixed Overhead Expenditure Variance = Budgeted Overhead – Actual Overhead**. Fixed Overhead Volume Variance = Absorbed (Recovered) Overhead – Budgeted Overhead. Fixed Overhead Efficiency Variance = Absorbed Fixed Overhead – Budgeted Fixed Overhead for Actual Hours, એટલે કે **Standard rate × (Standard hours for actual production – Actual hours)**. Fixed Overhead Capacity Variance = Budgeted Fixed Overhead for Actual Hours – Budgeted Fixed Overhead, એટલે કે **Standard rate × (Actual hours – Budgeted hours)**. Fixed Overhead Calendar Variance = Possible Fixed Overhead – Budgeted Fixed Overhead, અથવા **(Actual days – Budgeted days) × Standard fixed overhead rate per day**.

Variable overhead નું કુટુંબ ટૂંકું છે, અને તે hours પર ફરે છે. Variable Overhead Cost Variance = Standard variable overhead for actual production – Actual variable overhead. Variable Overhead Expenditure Variance = Standard overhead for actual hours – Actual variable overhead. Variable Overhead Efficiency Variance = Standard rate per hour × (Standard hours for actual production – Actual hours). અને **Variable Overhead Cost Variance = Expenditure Variance + Efficiency Variance** — છાપેલો ઉત્તર ₹11,400 (F) અને ₹37,000 (A) ઉમેરીને ₹25,600 (A) પર પહોંચે છે.

આ સમીકરણોને check તરીકે અને માહિતી ખૂટે ત્યારે રસ્તા તરીકે વાપરો. Fixed Overhead Cost Variance = Expenditure Variance + Volume Variance, અને એ રીતે જ એક ઉત્તર expenditure variance ને **-2,800 + 2,000 = ₹800 (A)** તરીકે કાઢે છે. **Volume Variance = Efficiency Variance + Capacity Variance**, અને જ્યાં કામના દિવસો budget થી જુદા પડે ત્યાં capacity માંથી **Calendar Variance** છૂટો પાડવામાં આવે છે. Volume variance માંથી absorbed overhead પાછો મળે છે, અને absorbed overhead માંથી standard hours: **absorbed ÷ standard rate per hour.**

બેમાંથી કોઈ પણ આધાર ચાલે છે — per unit કે per hour — પણ એક જ પર ટકી રહ્યો. 2023 November નો ઉત્તર બે વાર છપાયો છે, એક વાર hours પર (standard rate per hour = ₹6,72,000 ÷ 67,200 hours = ₹10) અને એક વાર units પર (standard rate per unit = ₹6,72,000 ÷ 84,000 = ₹8), અને બંને **₹33,600 (A)** efficiency અને **₹62,400 (F)** capacity પર પહોંચે છે. ઉપર જ લખી દો કે તમે કયો આધાર વાપરો છો, અને દર પાના પર કાઢી બતાવો.

પ્રશ્નો છુપાવે છે તેવાં બે પૂર્વ-workings. Budgeted hours normal down time બાદ કરીને જ કાઢવા પડે: જ્યાં down time 15% હોય ત્યાં **(52 workers × 25 days × 8 hours) × 85% = 8,840 hours.** અને **semi-variable overheads are split before use** — જ્યાં 60% fixed અને 40% variable હોય ત્યાં fixed ભાગ budgeted fixed overhead માં ભળે છે અને variable ભાગ budgeted variable overhead માં, budget ની બાજુએ પણ અને actual ની બાજુએ પણ.

ત્રણેય control ratios, તેમનાં સૂત્રો સાથે. Capacity Ratio = (Actual hours ÷ Budgeted hours) × 100 = 8,100/8,840 = **91.63%.** Efficiency Ratio = (Standard hours for actual production ÷ Actual hours) × 100 = 8,800/8,100 = **108.64%.** Activity Ratio = (Standard hours for actual production ÷ Budgeted hours) × 100 = 8,800/8,840 = **99.55%.** નોંધો કે **Activity Ratio = Capacity Ratio × Efficiency Ratio** — આ જ check છે; અને નોંધો કે ત્રણેય **hours** ના ratios છે, એટલે units માં મુકાયેલો પ્રશ્ન પહેલાં ફેરવવો પડે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 8 પ્રશ્ન

- variances પહેલાં ત્રણેય લંગર — absorbed, budgeted, budgeted for actual hours — ટૂંકા working તરીકે લખી નાખો; પછી દરેક variance એક જ બાદબાકી રહે છે.
- જ્યાં પ્રશ્ન variances આપીને મૂળ આંકડા માગે ત્યાં cost, expenditure, volume, capacity અને efficiency ના ક્રમે સમીકરણો વાપરો, અને દરેક પગલે કયું સમીકરણ વાપર્યું તેનું નામ આપો.
- standard rate કઈ રીતે કઢાયો તે સ્પષ્ટ ટાંકો (budgeted overhead ÷ budgeted units, અથવા ÷ budgeted hours); કેટલાય ઉત્તરોમાં તેના marks અલગ અપાય છે.

PQ 7.1 · PYQ 2018-Nov [1] (b) {C} · 5M · Pg 722	LEVEL II Application	Easy
PQ 7.2 · PYQ 2020-Nov [3] (a) · 10M · Pg 723	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.3 · PYQ 2021-Jan [5] (b) · 10M · Pg 724	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.4 · PYQ 2021-Dec [5] (a) · 10M · Pg 726	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.5 · PYQ 2023-Nov [5] (a) · 10M · Pg 729	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.6 · PYQ 2025-May [4] (b) · 6M · Pg 731	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.7 · PYQ 2025-Sep [1] (c) {C} · 4M · Pg 732	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.8 · PYQ 2026-May [3] (b) · 6M · Pg 733	LEVEL II Application	Hard

વિષય 8: સંકલિત પ્રશ્નો [Comprehensive Questions]

L2P4-C13-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — material, labour અને overhead variances સાથે ગણતરી comprehensive પ્રશ્નો.

NOTES

નક્કી ક્રમમાં કામ કરો અને comprehensive પ્રશ્ન ચાર નાના પ્રશ્નોમાં વહેંચાઈ જાય છે. **પહેલાં standard ને actual output પર flex કરો** — ખરેખર બનેલા units માટે standard quantity, standard hours અને standard overhead. **પછી material** (cost, price, usage, અને એકથી વધુ material હોય તો mix અને yield). **પછી labour** (cost, rate, efficiency, અને ચૂકવાયેલો કોઈ સમય ખોવાયો હોય તો idle time). **પછી variable overhead, પછી fixed overhead**. દરેક element ના marks અલગ છે, એટલે material ના વિભાગની ભૂલ labour ના marks સુધી પહોંચતી નથી — જ્યાં સુધી તમે તેને પહોંચવા ન દો.

Flexing નું પગલું, અને marks ત્યાં જ ખોવાય છે. Standard quantity for actual output = actual output × standard quantity per unit — 1,800 units × 10 kg = **18,000 kg**; standard hours = actual output × standard hours per unit — 1,800 × 8 = **14,400 hours**. જ્યાં budget per unit ને બદલે કુલ આંકડામાં અપાયું હોય ત્યાં તેને volume ના પ્રમાણમાં flex કરો: 60,000 units માટેનું 2,88,000 kg નું materials budget 66,000 ના actual sales માટે $2,88,000 \times 66,000 / 60,000 = 3,16,800 \text{ kg}$ થાય છે, અને usage variance માં એ સુધારેલું standard જ જાય છે, મૂળ budget નહીં.

Overhead નાં સૂત્રો, comprehensive પ્રશ્નના રૂપમાં. Variable Overhead Cost Variance = Standard variable cost for actual output – Actual variable cost = (14,400 hrs × ₹15) – ₹2,17,500 = ₹1,500 (A).
Fixed Overhead Cost Variance = Absorbed Fixed Overhead – Actual Fixed Overhead = (1,800 units

× ₹400) – ₹7,68,000 = ₹48,000 (A). જ્યાં fixed overhead માસિક રકમ તરીકે normal volume of hours સામે અપાયું હોય ત્યાં દર બંને રીતે કાઢો અને લખો કે તમે કયો વાપર્યો: ₹45,00,000 ÷ 5,000 units = ₹900 per unit, અથવા ₹45,00,000 ÷ 30,000 hours = ₹150 per hour — બંનેથી variance એક જ આવે છે.

Comprehensive પ્રશ્નો ઘણી વાર standard પોતે જ આપતા નથી અને તેને કોઈ આપેલા variance માંથી કઢાવે છે. છાપેલી સાંકળ યાદ રાખવા જેવી છે: **Material Price Variance = Standard cost of actual quantity – Actual cost** માંથી standard price મળે છે (₹12,500 F = SP × 25,000 – ₹3,12,500, so **SP = ₹13**); પછી **Material Cost Variance = Standard cost – Actual cost** માંથી standard quantity મળે છે (₹1,800 A = SQ × 13 – ₹3,12,500, so **SQ = 23,900 kg**); અને actual output standard yield માંથી આવે છે (**23,900 × 8 units = 1,91,200 units**). આવા પ્રશ્નની શરૂઆત standard ધારીને કદી ન કરો — જે variance માં એક જ અજાણ્યો હોય ત્યાંથી શરૂ કરો.

જ્યાં labour ના બે grades એક જ common standard rate સામે જુદા actual rates પર ચૂકવાય ત્યાં rate variance grade પ્રમાણે અને efficiency variance total પર ગણાય છે. છાપેલા ઉત્તરમાં budget 5,000 hours at ₹50 છે, revised standard 4,780 hours at ₹50 = ₹2,39,000 છે, અને actual એટલે skilled 3,000 hours at ₹50 વત્તી semi-skilled 2,000 hours at ₹40 = ₹2,30,000; **Labour Cost Variance = ₹2,39,000 – ₹2,30,000 = ₹9,000 (F)** જ્યારે **Labour Efficiency Variance = ₹50 × (4,780 – 5,000) = ₹11,000 (A)**. adverse efficiency variance ની બાજુમાં બેઠેલો favourable cost variance ભૂલ નથી — એ તો rate ની બચત સમયના વધારા પર ભારે પડી છે, અને એમ લખવાથી ટિપ્પણીનો mark મળે છે.

Comprehensive પ્રશ્નની અંદર idle time. જ્યાં ચૂકવાયેલા સમયના 5% કોઈ abnormal કારણે ખોવાયા હોય ત્યાં grade પ્રમાણે બાદ કરીને hours worked કાઢો (6,000 – 300 = 5,700 and 4,000 – 200 = 3,800, total **9,500 hours worked**), **idle time variance at the standard rate** ગણો (300 × 20 and 200 × 20 = ₹10,000 A), અને **efficiency variance on the 9,500 hours worked** ગણો — (9,600 – 9,500) × 20 = ₹2,000 (F).

અંતે totals અને સંજ્ઞાઓ પર પૂરું કરો. છાપેલી દરેક માગણી 'indicating whether Favourable or Adverse' પર પૂરી થાય છે. material ના variances નો સરવાળો કરો, labour ના variances નો સરવાળો કરો, overhead ના variances લખો, અને આગળ વધતાં પહેલાં **price + usage = cost** અને **rate + efficiency = cost** ચકાસી લો; આ check એક લીટી લે છે અને ઊલટસૂલટ થઈ ગયેલો આંકડો પકડી પાડે છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 8 પ્રશ્ન

- actual output માટેના standard નું એક જ table — quantity, hours અને overhead — થી શરૂ કરો, અને દરેક વિભાગમાં ફરી ગણવાને બદલે તેને જ સંદર્ભ તરીકે વાપરો.
- પ્રશ્ને જે ક્રમે માગણીઓ ક્રમાંકિત કરી હોય તે જ ક્રમે ઉત્તર આપો, ભલે તમે ગણતરી બીજા ક્રમે કરી હોય, અને દરેક પર તેનું સૂત્ર લખો.

PQ 8.2 · MTP 2021-Mar [1] (d) {C} · 5M · Pg 736

LEVEL II
Application

Easy

PQ 8.4 · PYQ 2024-Sep [4] (a) · 9M · Pg 741

LEVEL II
Application

Medium

PQ 8.1 · RTP 2020-Nov [12] · Pg 735	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.3 · PYQ 2023-May [5] (a) · 10M · Pg 738	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.5 · MTP 2025-Jul [1] (b) · 5M · Pg 744	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.6 · PYQ 2026-Jan [4] (a) · 7M · Pg 746	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.7 · RTP 2026-May [15] · Pg 747	LEVEL II Application	Hard
PQ 8.8 · PYQ 2026-May [1] (b) {C} · 5M · Pg 749	LEVEL II Application	Hard

વિષય 9: Standard Costing ના લાભ અને તેની ટીકા [Advantages and Criticism of Standard Costing]

L2P4-C13-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — standard costing ની ફાયદા અને તંત્ર સામે થયેલી ટીકાઓ.

NOTES

પાંચ ટીકા, દરેકનું નામ — અને દરેક સાથે છાપેલો ઉત્તર આપે છે તે જવાબ, જે યાદીને પાંચ marks ના ઉત્તરમાં ફેરવે છે. **1. Variation in price** — ચૂકવવાના સંભવિત ભાવ કે દરનો ચોક્કસ અંદાજ મુશ્કેલ છે અને ભાવની વધઘટ એટલી મોટી છે કે actual prices પણ cost ના પૂરતા પ્રતિનિધિ હોય એવું જરૂરી નથી; પણ **sophisticated forecasting techniques** ભાવની વધઘટને અમુક હદે આવરી લે છે, અને તંત્ર **isolates uncontrollable variances** જેથી તેમને અલગ રીતે સંભાળી શકાય. **2. Varying levels of output** — જો output નું standard સ્તર સિદ્ધ ન થાય તો કહેવાય છે કે standard costs સિદ્ધ થતા નથી; પણ forecasting, market research વગેરે output નો વાજબી ચોક્કસાઈથી અંદાજ આપે છે, **prime cost is not affected by such variation**, અને variance analysis idle time ની અસર માપી આપે છે. **3. Changing standard of technology** — વારંવાર technological ફેરફાર થતા હોય તેવા ઉદ્યોગને standard costing કદાચ બંધબેસતું ન પણ આવે; પણ **standards once set do not always remain stable, they have to be revised**, અને cost reduction તથા cost control તો તેનાં મુખ્ય લક્ષણો રહે જ છે. **4. Attitude of technical people** — technical લોકો standards ને ભૌતિક ધોરણ ગણે છે અને standard costs થી ગેરમાર્ગે દોરાઈ શકે છે; પણ તેમને **can be educated through orientation courses**. **5. Mix of products** — standard costing પેદાશોના પ્રકાર અને જથ્થાનું પૂર્વનિર્ધારિત સંયોજન ગૃહીત માને છે; પણ **standards are normally set for a short period**, એટલે ફેરફાર સુધારા દ્વારા સંભાળાય છે.

અહીં રચના મહત્વની છે: નામ, ટીકા, અને તેનો જવાબ. છાપેલા ઉત્તરના પાંચેય ફકરા આ જ આકાર લે છે, અને જવાબ વગરની પાંચ ફરિયાદોની કોરી યાદી અડધા ઉત્તર જેવી વંચાય છે. પ્રશ્ન માત્ર ટીકા જ માગતો હોય તોય

જવાબને એક ઉપવાક્યમાં આપી દો — એનાથી દેખાય છે કે તંત્ર આ ટીકાઓ છતાં શા માટે ટકે છે તે તમે જાણો છો.

'means to an end' વાળો પ્રશ્ન ચાર marks ની અલગ ચર્ચા છે, અને તેનો પોતાનો આકાર છે. **The crux of standard costing lies in variance analysis**; variances ની ગણતરી સરળ છે અને તે સહેલાઈથી દર્શાવી શકાય છે, પણ **they do not provide the detailed analysis needed to exercise control**. મહિને મહિને આ variances ના આંકડા જાણવા પૂરતું નથી; આપણે તેમનું મૂળ અને તે થવાનાં કારણો શોધવાં પડે. controllable variances ની ઊંડી તપાસથી management variance ની રકમ, કારણો, executives અને વિભાગોની જવાબદારી, અને સુધારાત્મક પગલું નક્કી કરી શકે છે. છાપેલા વાક્ય પર જ પૂરું કરો: variance માહિતી આપે છે; માહિતી એ સાધન છે અને તેના પર લેવાયેલું પગલું એ સાધ્ય છે.

જ્યાં પ્રશ્ન પૂછે કે standard costing કોઈ ચોક્કસ ઉદ્યોગને બંધબેસે છે કે નહીં ત્યાં ત્રીજી ટીકા જ તમારી કસોટી છે. **Frequent technological change** અને **an unstable product mix** એ જ એવી સ્થિતિ છે જે તંત્ર પર તાણ લાવે છે, અને બંને કિસ્સામાં ઉત્તર છે **revision of the standards for a short period**, તંત્ર છોડી દેવું નહીં. નિષ્કર્ષ પર જતાં પહેલાં લખો કે હકીકતો કઈ સ્થિતિ બતાવે છે.

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 2 પ્રશ્ન

- જ્યાં પ્રશ્ન **criticism** માગે ત્યાં મર્યાદા લખો અને પછી તેનું પરિણામ. મર્યાદાઓની કોરી યાદી અડધા ઉત્તર જેવી વંચાય છે.
- 'means to an end' વાળા વિધાન પર ઉત્તર એ છે કે variance ગણવાથી ત્યાં સુધી કશું સિદ્ધ થતું નથી જ્યાં સુધી તેને **traced to a cause and a responsible manager** કરીને તેના પર પગલું ન લેવાય. પહેલાં એ લખો, પછી ઉદાહરણ આપો.

TQ 9.2 • MTP 2025-Jul S1 [6] (c) • DESC • 4M • Pg 752

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 9.1 • PYQ 2022-May [6] (d) • DESC • 5M • Pg 750

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 10: પ્રકીર્ણ [Miscellaneous]

L2P4-C13-T10

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 13, Standard Costing — variances નું reporting, standard અને actual gross margin નું reconciliation, અને બચેલા hours પર આધારિત incentive schemes.

NOTES

Material variances વપરાશ પર ચાલે છે, અને પ્રશ્ન તમને ચકાસવા ખરીદીનો આંકડો આપશે જ. છાપેલી નોંધ સ્પષ્ટ છે — **material variances are calculated on the basis of consumption** — એટલે ₹5.20 લેખે 3,20,000 kg ખરીદાયા હોય અને 2,96,000 kg used હોય ત્યાં **Price Variance = 2,96,000 × (₹5.00 – ₹5.20) = ₹59,200 (A)** અને Usage Variance = ₹5.00 × (3,07,200 – 2,96,000) = ₹56,000 (F), જેમાં standard quantity ને **51,200 units actually completed** પર flex કરાયું છે.

એક જ પ્રશ્નમાં આવતા બે જુદા volumes ધ્યાનમાં રાખો. Variances are computed on units produced (51,200) જ્યારે income statement is built on units sold (50,000). Variances માટે વેચાણનો આંકડો વાપરવો, કે sales ની લીટી માટે ઉત્પાદનનો આંકડો વાપરવો — પ્રશ્ન આ જ જાળ ફરતે રચાયેલો છે.

Income statement standard gross margin થી actual gross margin સુધી આ ક્રમે ચાલે છે. **Sales (units sold × selling price); less Standard cost of goods sold (units sold × standard cost per unit); = Standard gross margin; less total adverse variances; add total favourable variances; = Actual gross margin.** Selling price mark-up ના નિયમમાંથી આવે છે: selling price પર 25% નો mark-up એટલે $\text{selling price} = \text{standard cost} \div 0.75$ — $\text{₹}46.25 \div 0.75 = \text{₹}61.6667$. Adverse variances અને favourable variances ને નામ સાથે બે અલગ જૂથમાં માંડો, જેથી reconciliation લીટીએ લીટીએ વાંચી શકાય.

એક જ rate વાળા પ્રશ્નમાં overhead variance actual hours સામે absorb થાય છે. **Factory overhead absorbed = Actual hours × Standard factory overhead rate per hour = 1,25,000 × ₹2.00 = ₹2,50,000**, અને **Total Factory Overhead Variance = Overhead absorbed – Actual overhead incurred = ₹2,50,000 – ₹2,80,000 = ₹30,000 (A).**

બચેલા hours પરનું bonus budget સામે નહીં, actual output માટેના standard hours સામે ગણાય છે. **Standard hours allowed = 51,200 units × 2.5 hours = 1,28,000; actual hours worked 1,25,000; hours saved 3,000.** Bonus rate = 60% of the standard direct labour rate per hour = $60\% \times \text{₹}4.50 = \text{₹}2.70$, એટલે **bonus payable = 3,000 × ₹2.70 = ₹8,100**. જો કામ થયેલા hours standard hours કરતાં વધી જાય તો કોઈ hours બચ્યા નથી અને કોઈ bonus નથી — ઋણ આંકડો આપવાને બદલે એમ લખો.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 1 પ્રશ્ન

- પહેલાં variances ગણો, દરેક પર (F) કે (A) લખો, અને ત્યાર પછી જ income statement બનાવો — statement તો માત્ર એ નિશાની કરેલા આંકડાને બે જૂથમાં ભેગા કરે છે.
- statement પહેલાં mark-up ના નિયમમાંથી selling price અલગ લીટીમાં કાઢો; selling price પરના margin ને ભાજકમાં ફેરવવાના marks અલગ અપાય છે.

પ્રકરણ 14

Marginal Costing

8 વિષય • 53 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: A

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

12.0%

324 માંથી 39 marks

Level II — Analysis & Application

88.0%

324 માંથી 285 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 12% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: પરિચય [Introduction]

L2P4-C14-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal cost અને contribution નો અર્થ, તથા fixed cost નું treatment.

NOTES

Marginal costing પેદાશ પર માત્ર variable cost જ ચઢાવે છે અને fixed cost ને period cost ગણે છે. છાપેલો ભેદ તેને પાંચ અંગમાં મૂકે છે: overhead absorption rate માં **includes only variable manufacturing overhead**; inventory નું મૂલ્ય **prime cost plus variable manufacturing overhead** પર થાય છે; overheads નું વર્ગીકરણ **as variable and fixed** થાય છે (factory, administrative, selling and distribution તરીકે નહીં); **fixed costs are regarded as period costs** અને તે આખા સમયગાળા સામે પૂરેપૂરા લખી દેવાય છે; અને જુદી જુદી પેદાશોની નફાકારકતા **by their P/V ratio** જોખાય છે.

આખું પ્રકરણ જે બે લીટીઓ પર ચાલે છે: Marginal income or contribution = Net sales – variable manufacturing cost of goods sold – variable administrative, selling and distribution overhead, અને Net operating profit = Contribution – fixed manufacturing overhead – fixed administrative overhead – fixed selling and distribution overhead. આ પ્રકરણમાં તમે બાંધો છો તે દરેક statement આ જ બે લીટીઓ કોઈક ક્રમમાં છે, એટલે અંકગણિત નહીં પણ ક્રમ યાદ રાખો.

આ technique એવી ધારણાઓ પર ઊભી છે જે અપૂર્ણ હોવાનું ઉત્તરો પોતે જ કબૂલે છે. તે ધારે છે કે **all costs can be classified into fixed and variable**, કે **variable cost per unit stays constant** રહે છે અને કે ટૂંકા ગાળામાં **fixed cost stays constant in total**. છાપેલી મર્યાદાઓ સ્પષ્ટ કહે છે કે material ના ભાવ, wage rates કે bulk concessions બદલાય પછી variable costs unit દીઠ સ્થિર રહેતા નથી, અને fixed costs પણ એક

સમયગાળાથી બીજા સમયગાળા સુધી સ્થિર રહેતા નથી. પ્રશ્ન technique ની ટીકા માગે તો આ જ લખો.

આ technique ખરેખર શા માટે વપરાય છે, ઉત્તરોના પોતાના શબ્દોમાં: **short-term profit planning by B.E.P charts**; break-even analysis દ્વારા **how much to produce** નક્કી કરવું; **more control over expenditure**, કારણ કે fixed ને variable થી છૂટા પાડવાથી actual variable expense ને budgeted variable expense સાથે સરખાવી શકાય છે; અને **decision making** — make or buy, કોઈ પેદાશ બંધ કરવી, machines બદલવાં. આ ચાર ઉપયોગો જ topics 3 થી 7 સુધીનો પુલ છે.

વિષય 2: Marginal Costing ના લાભ અને મર્યાદાઓ [Advantages and Limitations of Marginal Costing]

L2P4-C14-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal costing ની technique ના ફાયદા અને મર્યાદાઓ.

NOTES

સાત ફાયદા, દરેક સાથે ઉત્તર જે મથાળું છાપે છે તે: Simplified pricing policy — ટૂંકા ગાળામાં marginal cost per unit એક સમયગાળાથી બીજા સુધી સ્થિર રહે છે, એટલે pricing ના મક્કમ નિર્ણય લઈ શકાય છે; **proper recovery of overheads** — pre-determined fixed overhead rates જે under- કે over-recovery ઊભી કરે છે તે marginal costing માં થતી નથી; **shows realistic profit** — stock અને WIP marginal cost પર રખાય છે અને fixed expenses period cost તરીકે લખી દેવાય છે; **how much to produce** — તે break-even analysis ને ખોરાક પૂરો પાડે છે; **more control over expenditure; helps in decision making** — make or buy, પેદાશ બંધ કરવી, machines બદલવાં; અને B.E.P charts દ્વારા **short term profit planning**. મથાળું લખો, પછી એક લીટીનું કારણ: એકલા મથાળાના marks મળતા નથી.

નવ મર્યાદાઓ, અને પરીક્ષક જેની પાસે વારંવાર પાછો આવે છે તે ત્રણ. It is not useful for valuation of inventory; fixed cost અને profit આવરી લેવા marginal cost પર યોગ્ય ટકાવારી ન ચઢાવાય ત્યાં સુધી તે **cannot be applied in a cost plus contract**; અને તે decision making માટે fixed cost ને બાકાત રાખે છે, જે ક્યારેક ખોટા નિષ્કર્ષ સુધી લઈ જાય છે — inter-firm સરખામણીમાં મુશ્કેલી, પગારની ઊંચી માગણી અને મોટી tax ચુકવણી. છાપેલી યાદીમાં આ ત્રણ જ મોખરે છે અને એનાથી જ શરૂઆત કરવી.

બે મર્યાદાઓ સાથે છાપેલા ઉત્તરમાં ઉદાહરણ છે — એ ઉદાહરણ ફરી લખો. It ignores the time factor and investment: બે jobs નો marginal cost સરખો હોઈ શકે, પણ જે job વધારે સમય લે છે અને મોંઘું machine વાપરે છે તેનો ખરો cost વધારે છે, અને marginal costing એ બતાવતું નથી. અને **the classification into fixed and variable is not always possible**: કામદારોને અપાતી સુવિધાઓને ઉત્પાદનના કદ સાથે કે સમય સાથે કશો સંબંધ ન પણ હોય.

decision વાળા પ્રકરણ તરફ લઈ જતી મર્યાદા: કોઈ પેદાશનું contribution જ્યાં સુધી key factor સાથે જોડાય નહીં ત્યાં સુધી એકલું શ્રેષ્ઠ નફાકારકતાનું માર્ગદર્શક બનતું નથી. topic 7 નો દરેક limiting-factor વાળો પ્રશ્ન આ જ

નિયમે નક્કી થાય છે, એટલે ત્યાં પણ આ વાક્ય ટાંકવા જેવું છે.

લાંબા ગાળાની અને WIP ની બે શરતો. મોટા contracts માં work-in-progress નું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે fixed સ્વરૂપના fixed overheads ને સાવ બાકાત રાખી શકાતા નથી — સાચી સ્થિતિ બતાવવા તેમને સામેલ કરવા પડે. અને **in the long run selling prices should be based on total cost**; ટૂંકા ગાળામાં total cost થી નીચેની કિંમતને લીધે ગ્રાહકો કાયમ માટે એ જ ઘટાડેલી કિંમત પર અડી શકે છે, અને sales staff marginal cost ને total cost સમજીને ખોટ કરીને વેચી શકે છે. છાપેલો ઉત્તર એમ કહીને પૂરો થાય છે કે sales staff ને marginal cost આપતી વખતે ચેતવવા જોઈએ.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન 'enumerate' કે 'discuss' કહે છે અને ઉત્તર ક્રમાંકિત યાદી છે. સારાં મથાળાં સાથેના પાંચ કે છ મુદ્દા, દરેક સાથે સમજૂતીની એક લીટી, 5-mark ના પ્રશ્નને પાર પાડે છે; સળંગ ફરારો નહીં.

TQ 2.1 • PYQ 2019-May [6] (e) • DESC • 5M • Pg 760

LEVEL I
Remembering

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- ફાયદાઓને **marginal costing management ને શું કરવા દે છે** એ રીતે આપો — decide, plan, control — technique ના ગુણધર્મો તરીકે નહીં.
- પ્રશ્ન અવકાશ આપે તો અંતે એક-બે મર્યાદા પણ લખો. બંને બાજુ બતાવતો ઉત્તર ગોખેલો નહીં પણ વિચારેલો વંચાય છે.

TQ 2.2 • RTP 2025-Jan [19] (a) • DESC • Pg 761

LEVEL II
Analysis

Hard

વિષય 3: Cost-Volume-Profit (CVP) Analysis

L2P4-C14-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — cost-volume-profit analysis અને profit planning માં તેનો ઉપયોગ.

NOTES

વ્યાખ્યા, ઉત્તર જે ચાર અંગમાં છાપે છે તેમાં. CVP analysis એ management નું એવું સાધન છે જે profit planning ના જુદા જુદા ઘટકો — એટલે કે cost, selling price અને volume of activity — વચ્ચેનો સંબંધ બતાવે છે. તે **the analysis of three variables — cost, volume and profit** છે, તે costs, revenue, activity levels અને તેમાંથી નીકળતા profit વચ્ચેનો સંબંધ તપાસે છે, અને તે **aims at measuring variations in cost and volume**. પછી net profit પર તે જે ચાર અસરો સ્પષ્ટ કરે છે તે ગણાવો: selling prices માં ફેરફાર, volume of sales માં ફેરફાર, variable cost માં ફેરફાર, fixed cost માં ફેરફાર. 4-mark ની ચર્ચામાં marks આ ચાર જ લઈ જાય

છે.

આ analysis જે અંકગણિત પર ચાલે છે, ઉત્તરો જે ક્રમે તેને માંડે છે તે ક્રમે: **Contribution = Fixed cost + Profit**; **P/V ratio = (Contribution ÷ Sales) × 100**; **Break-even point = Fixed cost ÷ P/V ratio**; **Margin of safety = Actual sales – Break-even point**. આ યાદીને ક્રમમાં જ ઉતારો, કારણ કે દરેક લીટી ઉપરની લીટીનો જવાબ વાપરે છે.

જ્યારે સમયગાળામાં ખોટ હોય ત્યારે contribution એટલે fixed cost ઓછા ખોટ. છાપેલો ઉત્તર પહેલા છ માસ માટે **Contribution = Fixed cost + Profit = ₹13,50,000 + ₹9,00,000 = ₹22,50,000** ગણો છે અને ખોટવાળા બીજા છ માસ માટે **Contribution = Fixed cost – Loss = ₹13,50,000 – ₹4,50,000 = ₹9,00,000**. ખોટને બાદ કરવાને બદલે ઉમેરી દેવી એ આ પ્રકારના પ્રશ્નમાં સૌથી વધુ થતી ભૂલ છે.

contribution થી ઊલટા ચાલીને sales સુધી: Expected sales volume = Contribution ÷ P/V ratio. છાપેલા ઉત્તરમાં પહેલા છ માસ માટે ગણેલો P/V ratio બીજા છ માસમાં પણ વપરાય છે, કારણ કે પ્રશ્ન કહે છે કે **selling price and fixed expenses remained unchanged** — ratio ફરી વાપરતાં પહેલાં તમારા working માં આ વાત લખો, નહીંતર કારણનો mark જાય છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 1 પ્રશ્ન

- માગણીઓને પ્રશ્ને આપેલા ક્રમે જ લો. P/V ratio હંમેશાં પહેલું નક્કી કરવાનું હોય છે; એ પાના પર આવે નહીં ત્યાં સુધી બીજું કશું ગણી શકાતું નથી.

PQ 3.1 • MTP 2025-Jul S1 [1] (c) • 4M • Pg 763

LEVEL II
Application

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- બે માગણી: **CVP analysis શા માટે છે**, અને **cost તથા volume ના ફેરફારની profit પરની અસર**. બીજી માગણી મોટી છે — price, variable cost, fixed cost અને volume ને એક પછી એક લો.
- દરેક ફેરફાર માટે લખો કે **contribution, P/V ratio અને break-even point** નું શું થાય છે — આ જ ક્રમે. marks આ ત્રિપુટીના ક્રમે જ ચાલે છે.

TQ 3.1 • MTP 2026-Mar S1 [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 762

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 4: Break-Even Analysis ની પદ્ધતિઓ [Methods of Break-Even Analysis]

L2P4-C14-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — break-even analysis, P/V ratio અને સૂત્ર દ્વારા break-even point.

NOTES

સૂત્રોનો સમૂહ, બરાબર જેમ છાપેલા ઉત્તરો વાપરે છે તેમ. **Contribution = Sales - Variable cost** અને **Contribution = Fixed cost + Profit**; **P/V Ratio = (Contribution ÷ Sales) × 100**; Break-even point (units) = Fixed cost ÷ Contribution per unit; Break-even point (value) = Fixed cost ÷ P/V ratio; Sales to earn a desired profit = (Fixed cost + Desired profit) ÷ P/V ratio; **Profit = Margin of safety × P/V ratio**. સૂત્રને પોતાની લીટીમાં લખો, પછી તેમાં મૂલ્ય મૂકો — ઉત્તરો એમ જ કરે છે, અને દરેક લીટીના marks અલગ છે.

જ્યાં પ્રશ્ન બે વર્ષના sales અને profit આપે ત્યાં ratio તફાવતમાંથી આવે છે: **P/V Ratio = (Change in profit ÷ Change in sales) × 100**. પછી **Fixed cost = Sales × P/V ratio - Profit**, અથવા જે વર્ષ ખોટ હોય ત્યાં **Fixed cost = Contribution + Loss**. સંજ્ઞા ધ્યાનથી જુઓ: છાપેલો ઉત્તર ફેરફારને $[11,20,000 - (-3,80,000)] ÷ (2,40,00,000 - 1,80,00,000) = 25\%$ તરીકે લખે છે. ખોટને ધન સંખ્યા ગણી લેવી એ જ ભૂલ આમાંના ત્રણ ઉત્તરોમાં સુધારાઈ છે.

cost ને fixed અને variable માં વહેંચ્યો નહીં ત્યાં સુધી શરૂઆત જ થઈ શકતી નથી, અને એ વિભાજનના બે છાપેલા રસ્તા છે. બે activity levels પરથી, **Variable cost per unit = Difference in total cost ÷ Difference in units** — પણ જ્યાં પ્રશ્ન unit દીઠ average cost આપે ત્યાં પહેલાં total cost માં ફેરવો ($4,000 \times ₹3.75 = ₹15,000$ and $5,000 \times ₹3.50 = ₹17,500$, so variable cost is ₹2.50 per unit), પછી **Fixed cost = Total cost - Variable cost = ₹15,000 - ₹10,000 = ₹5,000**; totals ને બદલે averages નો તફાવત લેવાથી એવો ખોટો ઉત્તર મળે છે જે સાચો લાગે છે. જ્યાં તેને બદલે cost ના ઘટકો **percentages of cost of goods sold or of cost of sales** તરીકે અપાયા હોય ત્યાં બીજગણિતથી ઉકેલો: **COGS = 0.57 COGS + ₹4,51,500** માંથી ₹10,50,000 મળે છે, અને **COS = COGS + (0.04 COS + ₹1,02,000)** માંથી ₹12,00,000. Selling and distribution overhead એ **cost of sales** ની ટકાવારી છે, COGS ની નહીં — બંને આધાર જાણી જોઈને જુદા રખાયા છે.

sales ની ટકાવારી તરીકે કહેલા desired profit ને સમીકરણ તરીકે માંડવો પડે, ભાગાકારથી નહીં. ઉત્તરો **18S = 3,75,000 + 9S (20% of 45S)** લખીને ઉકેલે છે, અથવા **Sales Value (S) = 0.75 + 12,60,000 + 0.25S**, એટલે **S = 12,60,000 ÷ 0.10**. on sales 20% નો profit અને on an investment 20% નું વળતર બે જુદી વસ્તુ છે: બીજું તો fixed cost માં ઉમેરાતો નક્કી રૂપિયાનો આંકડો છે, પહેલું અજાણી રકમનું પ્રમાણ છે.

જ્યાં selling price કે કોઈ cost બદલાય ત્યાં break-even ના સૂત્રને અડતાં પહેલાં contribution per unit અને P/V ratio ફરી ગણો. છાપેલો ઉત્તર આમ ચાલે છે: revised selling price ₹24 - 10% = ₹21.60; revised contribution ₹21.60 - ₹16 = ₹5.60; revised P/V ratio 25.926%; revised BEP = Fixed cost ÷ revised P/V ratio. એ જ ઉત્તર value વાળો રસ્તો અને unit વાળો રસ્તો બતાવે છે, જે ₹30,85,705 અને ₹30,85,711 આપે છે — એ ગોળ કરવાનો તફાવત છે, ભૂલ નહીં; બંને માન્ય છે, એટલે તમે કયો રસ્તો લીધો તે લખો.

margin of safety થી પ્રશ્નને ઊલટો વાંચવો. margin of safety units માં અને રૂપિયામાં આપી હોય ત્યારે **Selling price per unit = MOS value ÷ MOS units**; Total sales units = MOS units + Break-even units; **Profit = Total sales - Total cost**; **P/V Ratio = (Profit ÷ Margin of safety) × 100**; **Fixed cost = Break-even sales value × P/V ratio**. જ્યાં margin of safety ટકાવારીમાં અપાઈ હોય ત્યાં તેનો પૂરક એટલે break-even નો ratio: Break-even sales ratio = 100% - margin of safety %, એટલે 40% margin of safety હોય તો break-even sales એ sales ના 60% છે.

બે પદ્ધતિ, plants કે machines વચ્ચે પસંદગી. સરખામણીનું statement બનાવો — selling price, બાદ variable cost, contribution per unit, × capacity, total contribution, બાદ fixed cost, profit — અને તેના પરથી ભલામણ વાંચી લો. **cost indifference point** એટલે જ્યાં બંનેના total costs સરખા થાય (fixed cost નો ₹2,00,000 નો તફાવત અને unit દીઠ ₹5 નો variable cost નો તફાવત 40,000 units આપે છે), અને marks છાપેલા અર્થઘટનના છે: indifference point થી નીચેના activity level પર ઓછા fixed costs અને વધારે variable costs વાળો વિકલ્પ વાપરવો; તેનાથી ઉપર, વધારે fixed costs અને ઓછા variable costs વાળો. બે કંપનીઓ વચ્ચે સરખા નફા માટે દરેક કંપનીનું એક contribution સમીકરણ લખો — $0.20S = 1,72,000 + P$ અને $0.40S = 5,80,000 + P$ — અને બંનેને સાથે ઉકેલો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- દરેક ભાગમાં આંકડા પહેલાં સૂત્ર લખો. ઉપર સૂત્ર વગરનો સાચો આંકડો method નો mark મેળવતો નથી.

PQ 4.11 • RTP 2023-May [13] • Pg 778

LEVEL I
Remembering

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 13 પ્રશ્ન

- પ્રશ્નના પોતાના ક્રમાંક પ્રમાણે ભાગવાર ઉત્તર આપો અને દરેક ભાગ પર લેબલ મૂકો. પરીક્ષક (i) થી (iv) ને અલગ તપાસે છે, એટલે (i) માં fixed cost ખોટો હોય તોય સૂત્ર અને મૂલ્ય બતાવ્યાં હોય તો (iii) ગુમાવવો પડતો નથી.
- P/V ratio ને ઉત્તર જેટલા દશાંશ વાપરે તેટલા દશાંશમાં લખો (53.41%, 25.926%, 21.67%) અને એ જ આંકડો આખા ઉત્તરમાં લઈ જાઓ. તેને વહેલો પૂર્ણાંકમાં ગોળ કરવાથી પછીની દરેક લીટી ખસી જાય છે.

PQ 4.4 • PYQ 2019-Nov [1] (d) {C} • 5M • Pg 769

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.5 • PYQ 2021-Jan [1] (a) {C} • 5M • Pg 770

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.12 • MTP 2024-Mar [4] (b) • 4M • Pg 780

LEVEL II
Application

Easy

PQ 4.6 • PYQ 2021-Jul [1] (d) {C} • 5M • Pg 771

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.7 • MTP 2021-Oct [5] (a) • 10M • Pg 772

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.10 • MTP 2023-Mar [3] (b) • 10M • Pg 776

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.13 • PYQ 2024-May [5] (b) • 4M • Pg 781

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [2] (b) • 10M • Pg 764

LEVEL II
Application

Hard

PQ 4.2 • MTP 2019-Mar [1] (a) {C} • 5M • Pg 766

LEVEL II
Application

Hard

PQ 4.3 • PYQ 2019-May [5] (a) • 5M • Pg 767	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.8 • PYQ 2021-Dec [2] (b) • 10M • Pg 774	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.9 • PYQ 2022-May [4] (b) • 5M • Pg 775	LEVEL II Application	Hard
PQ 4.14 • PYQ 2026-May [5] (b) • 4M • Pg 783	LEVEL II Application	Hard

વિષય 5: Margin of Safety

L2P4-C14-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — margin of safety અને cash break-even point.

NOTES

વ્યાખ્યા, જેમ છપાઈ છે તેમ: margin of safety એટલે **the difference between the expected level of sale and the breakeven sales**, અને મોટી margin of safety બતાવે છે કે નફો થવાની શક્યતા વધારે છે. theory ની પ્રશ્નમાં બંને અંગ સાથે જ પુછાય છે, એટલે વ્યાખ્યા અને તેમાંથી નીકળતું અનુમાન બંને આપો.

તેને ગણવાની ત્રણ રીત, અને છાપેલા ઉત્તરોમાં ત્રણેય વપરાઈ છે: **Margin of safety = Actual sales – Break-even sales; Margin of safety = Profit ÷ P/V ratio;** અને units માં, **Margin of safety (units) = Profit ÷ Contribution per unit.** ઊલટી રીતે વાંચતાં, **Profit = Margin of safety × P/V ratio.** ટકાવારીમાં, **Margin of safety (%) = (Margin of safety ÷ Actual sales) × 100.** માહિતી જેને ટેકો આપે તે વાપરો અને કઈ વાપરી તે લખો.

margin of safety અને break-even point એકબીજાના પૂરક છે — sales નો આંકડો ખોલવા એ વાત વાપરો. જ્યાં પ્રશ્ન margin of safety ને sales ની ટકાવારીમાં અને fixed cost આપે ત્યાં ઉત્તરો લખે છે **Sales (S) = Break-even sales + Margin of safety**, એટલે **S = 42,00,000 + 0.25S** અને **S = 42,00,000 ÷ 0.75 = ₹56,00,000.** જ્યાં margin of safety સુધારેલા sales ની 40% હોય ત્યાં **break-even sales ratio is 60%** અને Revised fixed cost = Revised break-even sales × revised contribution to sales ratio.

Cash break-even point. Cash fixed cost = Total fixed cost – Depreciation, અને **Cash BEP (units) = Cash fixed cost ÷ Contribution per unit** — છાપેલા ઉત્તરમાં (₹10,50,000 – ₹1,90,000) ÷ ₹50 = 17,200 units, સામે સામાન્ય break-even 21,000 units. પ્રશ્નમાં નામ લઈને કહેલી non-cash item જ બહાર નીકળે છે; fixed cost માંથી બીજું કશું કાઢશો નહીં.

જ્યાં કોઈ capacity સ્તર પછી fixed cost એક પગથિયું ચઢે ત્યાં ગણતાં પહેલાં એ પગથિયું તપાસો. છાપેલો ઉત્તર સ્પષ્ટ કહે છે: લક્ષ્યાંકનો નફો મેળવવા **the company must exceed 80% capacity, requiring additional fixed costs**, એટલે નવો fixed cost ₹10,50,000 + ₹1,50,000 = ₹12,00,000 થાય છે, અને ત્યાર પછી જ **Required units = (New fixed cost + Desired profit) ÷ Contribution per unit. Capacity utilisation = (Required units ÷ Units at 100% capacity) × 100,** અને નવી margin of safety એટલે required units

ઓછા નવા break-even units — બંને ચઢેલા fixed cost પર ફરી ગણેલા.

semi-variable cost માંથી unit દીઠ આંકડા બાંધવા. ઉત્તરો Variable cost per unit = Direct material + Direct wages + semi-variable cost નો variable ઘટક લે છે; the fixed part of the semi-variable cost = Total semi-variable cost at that level – (variable rate × units); **Total fixed cost = that fixed part + the fixed overheads;** અને **Selling price = Variable cost per unit + Contribution per unit.** આ આખો ગુચ્છો ભાગ (i) પહેલાં ક્રમાંકિત working note તરીકે કરો — method ના મોટા ભાગના marks ત્યાં જ પડેલા છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 5 પ્રશ્ન

- જ્યાં પ્રશ્ન margin of safety આપીને fixed cost કે profit માગે ત્યાં Profit = Margin of safety × P/V ratio થી શરૂ કરો. એ સૌથી ટૂંકો રસ્તો છે અને ઉત્તરો એ જ લે છે.
- દરેક માગણીને તેના પોતાના ક્રમાંકિત મથાળા હેઠળ રજૂ કરો, અને બંને પુછાયા હોય ત્યારે units નો ઉત્તર અને value નો ઉત્તર અલગ બતાવો.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jul [6] (b) • DESC • 5M • Pg 784

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.1 • PYQ 2018-May [1] (c) {C} • 5M • Pg 784

LEVEL II
Application

Hard

PQ 5.2 • PYQ 2022-Nov [1] (d) {C} • 5M • Pg 786

LEVEL II
Application

Hard

PQ 5.3 • PYQ 2023-May [1] (c) {C} • 5M • Pg 787

LEVEL II
Application

Hard

PQ 5.4 • PYQ 2026-May [2] (b) • 7M • Pg 788

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 6: Angle of Incidence

L2P4-C14-T06

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — break-even chart અને angle of incidence.

NOTES

વ્યાખ્યા એક જ લીટીની છે અને તેમાં બંને lines અને એ point નું નામ આવવું જ જોઈએ: angle of incidence એટલે break-even point પર sales line અને total cost line ના છેદથી બનતો ખૂણો. જેમાં break-even point નો ઉલ્લેખ ન હોય તે વ્યાખ્યા ચૂકી ગયો છે.

આ ખૂણો શું માપે છે: break-even point વટાવ્યા પછી નફો કયા દરે કમાવાય છે તે તે બતાવે છે, અને **the wider the angle the greater is the rate of earning profits.** એ દર છે, રકમ નહીં — તેને નફાના જથ્થા તરીકે વર્ણવશો નહીં.

તેને **margin of safety સાથે જોડીને વાંચો**. છાપેલો ઉત્તર એ વાક્યથી પૂરો થાય છે જે બીજો mark અપાવે છે: ઊંચી margin of safety સાથેનો મોટો angle of incidence અત્યંત અનુકૂળ સ્થિતિ બતાવે છે. બે marks ની ટૂંકી નોંધમાં ત્રણેય મુદ્દા આ ક્રમે આપો — તે શેનાથી બને છે, તે શું બતાવે છે, અને ઊંચી margin of safety સાથેનો મોટો ખૂણો શું સૂચવે છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 1 પ્રશ્ન

- આ 2-mark ની ટૂંકી નોંધ તરીકે છપાયેલું છે. ત્રણ ટૂંકા મુદ્દા, કોઈ પ્રસ્તાવના નહીં — marks 'intersection of sales line and total cost line', 'rate at which profits are earned' અને 'with a high margin of safety' એ શબ્દોમાં જ છે.

TQ 6.1 · PYQ 2012-May [7] (c) (ii) · SN · 2M · Pg 790

LEVEL I
Remembering

Easy

વિષય 7: Decision Making માં CVP Analysis નો ઉપયોગ [Application of CVP Analysis in Decision Making]

L2P4-C14-T07

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — નિર્ણયો પર CVP analysis નો ઉપયોગ: make or buy, key factor, accept or reject, shut down અને pricing.

NOTES

કંઈ પણ ગણતાં પહેલાં relevant costs ઓળખો. છાપેલો ઉત્તર અંદાજના બે સિદ્ધાંત આપે છે: **Variability** — વિકલ્પની પસંદગીને કારણે કોઈ cost કે લાભ કેટલો વધે કે ઘટે છે, જેમાં variable costs volume સાથે બદલાય છે અને fixed costs volume ગમે તે હોય તોય એના એ જ રહે છે; અને **Traceability** — cost અને પસંદગી વચ્ચેના સંબંધની માત્રા, જેમાં direct costs વિકલ્પ પર સોંપાય છે અને indirect costs કોઈ વાજબી આધારે apportion થાય છે. તેમાંથી નીકળતો કામનો નિયમ: કોઈ fixed cost નિર્ણયમાં ત્યારે જ આવે જ્યારે તે એ વિકલ્પને જ લગતો હોય અને તેથી ટાળી શકાય તેવો હોય. જ્યાં પ્રશ્ન કેટલાક fixed expenses ને 'incurred only if this product is manufactured' અને બીજાને 'incurred whether any product is made or not' કહે ત્યાં પહેલાં બે નિર્ણયના છે અને ત્રીજો ઉત્તર બદલી શકતો નથી. એ જ રીતે, જ્યાં budgeted sales પહેલેથી સિદ્ધ થઈ ગયા હોય ત્યાં બધા fixed overheads વસૂલ થઈ ચૂક્યા છે, એટલે special order પર કોઈ fixed overhead ચઢતો નથી, અને direct order પર **no sales commission** આવતું નથી.

Key factor: ક્રમ contribution per unit of the limiting factor પર આપો, પેદાશના contribution per unit પર કદી નહીં. ઉત્તરો જે ક્રમે પગલાં લે છે: **contribution per unit** ગણો; દરેક પેદાશ દુર્લભ સાધનના જેટલા એકમ વાપરે તેનાથી ભાગીને **contribution per kg / per litre / per machine hour / per labour hour** કાઢો; **rank** આપો; પછી rank I ને તેની માગણી કે capacity ની ટોચ સુધી સાધન ફાળવો અને બાકીનું rank II ને આપો. જાળ બે વાર છપાઈ છે: એક ઉત્તરમાં bottle દીઠ contribution ₹160 અને ₹190 છે પણ material ના litre દીઠ contribution ₹20 અને ₹19 છે, એટલે bottle દીઠ **ઓછું** contribution ધરાવતી પેદાશ જીતે છે; બીજામાં unit દીઠ

contribution ₹17 અને ₹16 છે પણ machine hour દીઠ contribution ₹8.50 અને ₹16 છે. contribution per unit પર ક્રમ આપવો એ પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર છે.

Make or buy: બનાવવાના relevant cost ને purchase price સાથે સરખાવો. Relevant in-house cost = Direct labour + Direct material + Variable overhead — fixed overhead is excluded, કારણ કે તે બંને રીતે થવાનો જ છે; **Saving = Purchase price – Relevant in-house cost.** જ્યાં કોઈ component નો in-house cost purchase price કરતાં વધી જાય ત્યાં તેને આખો બહારથી લો. જ્યાં labour કે બીજું કોઈ સાધન દુર્લભ હોય ત્યાં components ને **saving per labour hour** પ્રમાણે ક્રમ આપો અને hours ખૂટે ત્યાં સુધી એ જ ક્રમે બનાવો. જ્યાં વધારે બનાવવા માટે machine જોઈએ અને fixed overhead માં પગથિયું આવે ત્યાં એ પગથિયું કમાવું પડે: **minimum additional quantity = Additional fixed overhead ÷ Saving per unit —** છાપેલા ઉત્તરમાં $₹7,500 ÷ ₹0.0375 = 2,00,000$ cans.

Special order સ્વીકારવો કે નકારવો: કસોટી incremental contribution ની છે, અને પછી capacity ની. માત્ર એ order પરનું contribution નું statement બનાવો — order ની revenue ઓછા order ખરેખર ઊભા કરતા variable costs (જેમાં order ની પોતાની batch ગોઠવણી પરનો batch-level cost અને કોઈ પણ વધારાનો shipping કે packaging cost આવે). ફાજલ capacity હોય અને fixed cost ન વધતો હોય ત્યાં contribution ધન હોય તો સ્વીકારો. જ્યાં capacity ખૂટતી હોય ત્યાં ખસેડતા regular sales પર ગુમાવાતું contribution બાદ કરો: છાપેલા ઉત્તરમાં order પર ₹1,12,500 મળે છે પણ regular contribution ના ₹1,74,000 ગુમાવાય છે, એટલે ચોખ્ખી ₹61,500 ની ખોટ થાય છે અને order નકારાય છે. બે ગુણાત્મક મુદ્દા વારંવાર આવે છે અને બંનેના marks છે: **local** ગ્રાહકને છૂટ આપીને અપાયેલો order પૂરી કિંમતવાળા હાલના બજારને નુકસાન કરી શકે છે, જ્યારે export ગ્રાહકથી એમ ન થાય; અને offer ની કિંમત **relevant** cost સામે જોખાય છે, કંપનીની સામાન્ય absorption policy હેઠળ કઢાયેલા total cost સામે નહીં.

Shut down: ચાલુ રાખવાની ખોટને બંધ કરવાની ખોટ સાથે સરખાવો. બંને columns પાસે પાસે માંડો — ચાલુ રાખવાથી મળતું contribution સામે શૂન્ય, અને દરેકની સામે ખરેખર ભોગવવો પડતો fixed cost, જે બંધ કરવાના કિસ્સામાં **fixed cost – fixed cost avoided + additional shut-down costs** છે (છાપેલા ઉત્તરમાં ₹4,20,000 – ₹2,50,000 + ₹25,000 = ₹1,95,000 થાય છે). જેમાં ખોટ ઓછી હોય તે કરો. **Shut-down point (units) = (Fixed cost if continued – Fixed cost if shut down) ÷ Contribution per unit —** (₹4,20,000 – ₹1,95,000) ÷ ₹3 = 75,000 units. છાપેલી ચેતવણી પર પૂરું કરો: કંપનીએ **should consider many other factors before finally deciding.**

Minimum price અને relevant cost ના ભાવ. minimum-price વાળો ઉત્તર જે ક્રમે નિયમો લગાડે છે તે ક્રમે: **costs already incurred and progress payments already received are ignored —** તે sunk છે; **material already in stock is charged at its replacement value,** જો તે બીજે વપરાવાનું હોત તો; ખૂબ વ્યસ્ત વિભાગનું labour તેના વેતન ઉપરાંત જતું કરેલું contribution પણ સાથે લાવે છે, પ્રશ્ને આપેલા દરે (direct wages ના રૂપિયા દીઠ ₹3 નું contribution); **opportunity costs of alternatives given up are added** (scrap ની ઊપજ અને drawings ની વેચાણ કિંમત); અને **savings from an alternative use of a part removed are deducted,** તેને છૂટો પાડવાના cost બાદ કરીને. direct wages ની ટકાવારીએ absorb થયેલો fixed overhead minimum price નો ભાગ નથી.

Sales mix અને capacity levels વચ્ચેની પસંદગી. નક્કી mix માટે ઉત્તરો composite contribution per unit = $\Sigma (\text{contribution per unit} \times \text{that product's fraction of the mix})$ કાઢે છે — $(₹40 \times 5/8) + (₹50 \times 3/8) = ₹43.75$ — પછી **Break-even units = Fixed cost ÷ composite contribution**, અને તેને mix ની ratio માં પાછો વહેંચે છે. capacity ના સ્તર કે process ની પસંદગી માટે દરેક સ્તરે સરખામણીનું profitability statement બનાવો: contribution per unit × units, બાદ fixed cost, profit — અને નોંધો કે capacities બદલાય ત્યારે 'which process' નો ઉત્તર પણ બદલાય છે, એટલે તે ભાગમાં પ્રશ્ન ખરેખર જે capacity આપે તેના પર ઉત્તર આપો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 2 પ્રશ્ન

- Decision ના પ્રશ્નો **relevant cost** પર ફરે છે. કંઈ પણ ગણતાં પહેલાં કસોટી લખો — cost વિકલ્પો વચ્ચે જુદો પડવો જોઈએ અને ભવિષ્યનો રોકડ cost હોવો જોઈએ.
- જ્યાં પ્રશ્ન SUGGEST કે STATE કહે ત્યાં ભલામણ જરૂરી છે. પહેલાં આંકડો આપો, પછી અલગ વાક્યમાં ભલામણ, જેથી પરીક્ષકને તે મળી રહે.

TQ 7.1 · MTP 2024-Jul [6] (Or) (d) · DESC · 4M · Pg 791

LEVEL I
Remembering

Easy

PQ 7.2 · MTP 2018-Aug [1] (c) {C} · 5M · Pg 793

LEVEL I
Remembering

Easy

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 2 પ્રશ્ન

- આંકડા પહેલાં નિર્ણયનો નિયમ લખો — 'accept if incremental contribution is positive and capacity is spare', 'rank by contribution per unit of the key factor'. નિયમનો પોતાનો એક mark છે.

PQ 7.6 · PYQ 2022-May [1] (c) {C} · 5M · Pg 799

LEVEL I
Understanding

Medium

PQ 7.25 · MTP 2026-Apr S2 [2] (a) · 7M · Pg 834

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 20 પ્રશ્ન

- ઉત્તરને છૂટાછવાયા અંકગણિત તરીકે નહીં, વિકલ્પોને columns તરીકે રાખીને statement તરીકે માંડો. Contribution per unit, units, total contribution, fixed cost, profit — આ જ ક્રમે.
- મુખ્ય statement પહેલાં unit દીઠ variable rates કાઢતી working note બતાવો (unit દીઠ direct material, unit દીઠ direct labour). કેટલાય છાપેલા ઉત્તરોમાં એ નોંધના marks અલગ અપાય છે.

PQ 7.15 · PYQ 2025-May [1] (a) {C} · 5M · Pg 815

LEVEL II
Application

Easy

PQ 7.18 · PYQ 2025-Sep [1] (a) {C} · 5M · Pg 822

LEVEL II
Application

Easy

PQ 7.22 · PYQ 2026-Jan [5] (c) · 3M · Pg 827

LEVEL II
Application

Easy

PQ 7.1 · PYQ 2018-May [5] (b) · 10M · Pg 791	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.3 · PYQ 2019-Nov [5] (a) · 10M · Pg 794	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.4 · PYQ 2021-Jan [3] (a) · 10M · Pg 796	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.8 · PYQ 2024-May [3] (a) · 7M · Pg 801	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.10 · PYQ 2024-Sep [5] (b) · 7M · Pg 804	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.11 · RTP 2024-Sep [17] · Pg 808	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.12 · PYQ 2025-Jan [1] (a) (i) (ii) {C} · 5M · Pg 810	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.13 · PYQ 2025-Jan [3] (b) · 6M · Pg 811	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.14 · RTP 2025-Jan [17] · Pg 812	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.17 · MTP 2025-Jul S1 [4] (a) · 6M · Pg 820	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.19 · PYQ 2025-Sep [3] (b) · 6M · Pg 823	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.24 · MTP 2026-Mar S1 [4] (a) · 7M · Pg 831	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.26 · PYQ 2026-Sep [1] (a) {C} · 7M · Pg 836	LEVEL II Application	Medium
PQ 7.5 · PYQ 2021-Jan [3] (b) · 10M · Pg 797	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.16 · RTP 2025-May [18] · Pg 817	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.20 · RTP 2025-Sep [16] · Pg 824	LEVEL II Application	Hard
PQ 7.21 · PYQ 2026-Jan [1] (a) {C} · 5M · Pg 826	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા · 1 પ્રશ્ન

- જ્યાં બે પેદાશ કે બે plants હોય ત્યાં તેમને એક પછી એક લો અને દરેક શા માટે પસંદ થાય છે કે નથી થતું તે એક વાક્યમાં લખો, પછી ભેગો આંકડો આપો.

PQ 7.9 · PYQ 2024-Sep [1] (c) {C} · 4M · Pg 803	LEVEL II Analysis	Hard
---	----------------------	------

Evaluation માપદંડ પર ચકાસીને નિર્ણય આપવો · 2 પ્રશ્ન

- અંતે ભલામણ શબ્દોમાં લખો — accept, reject, make, buy, shut down — અને ઉત્તરો જે ગુણાત્મક ચેતવણી ઉમેરે છે તે પણ ઉમેરો (સ્થાનિક બજાર પરની અસર, plant બંધ કરતાં પહેલાંનાં બીજાં પરિબલો). સાચા આંકડાથી ભરેલું પાનું નિષ્કર્ષ વગર decision નો mark ગુમાવે છે.

PQ 7.7 · PYQ 2023-Nov [4] (b) · 5M · Pg 800

LEVEL II
Evaluation

Medium

PQ 7.23 · RTP 2026-Jan [17] · Pg 828

LEVEL II
Evaluation

Hard

વિષય 8: Marginal અને Absorption Costing વચ્ચેનો ભેદ [Distinction Between Marginal and Absorption Costing]

L2P4-C14-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 14, Marginal Costing — marginal અને absorption costing વચ્ચેનો ભેદ અને બંને નફાનું reconciliation.

NOTES

ભેદના આઠ આધાર, અને પરીક્ષક તેમને table માં માગે છે. **Manufacturing overhead rate** — absorption માં fixed અને variable બંને આવે છે, marginal માં માત્ર variable; **valuation of inventory** — prime cost વત્તી applied fixed and variable manufacturing overheads સામે prime cost વત્તી variable manufacturing overhead; **classification of overhead** — factory, administrative, selling and distribution સામે variable અને fixed; **operating profit** — gross profit સામે contribution; **net operating profit; effect of stock valuation** — opening અને closing stock નું કદ absorption હેઠળ unit cost of production પર અસર કરે છે પણ marginal હેઠળ **does not**; **decision making** — absorption તેને **distorts** કરે છે, marginal તેને **aids** કરે છે; અને **profitability** — absorption હેઠળ દરેક પેદાશ fixed cost નો હિસ્સો ઉપાડે છે એટલે નફાકારકતા apportionment થી અસર પામે છે, marginal હેઠળ fixed costs period costs છે અને નફાકારકતા **P/V ratio** થી જોખાય છે. તેને ત્રણ column ના table તરીકે લખો: basis, absorption, marginal.

પહેલાં unit દીઠ full production cost બાંધો — બંને statements તેના પર આધારિત છે. Direct material + direct labour + variable production overhead = **total variable cost** (₹480 + ₹360 + ₹540 = ₹1,380), પછી + fixed production overhead per unit = **full production cost** (₹1,480). fixed નો દર budget માંથી આવે છે, actual માંથી નહીં: **Absorption rate = Budgeted fixed production overhead ÷ Budgeted normal output** = ₹60,00,000 ÷ 60,000 units = ₹100 per unit. દર નક્કી કરવા actual output વાપરવું એ અહીંની સૌથી સામાન્ય ભૂલ છે.

Absorption costing નું statement, ઉત્તર જે ક્રમે તેની rows છાપે છે તે ક્રમે: Sales units × selling price = **Sales value (A)**; પછી cost of goods sold — Opening stock at ₹1,480 + Production cost at ₹1,480 - Closing stock at ₹1,480; પછી **Under/(over) absorption**; પછી **Add: fixed selling overheads**; = **Cost of**

sales (B); Profit = A - B. Stock નું મૂલ્ય fixed ઘટક સહિતના full production cost પર થાય છે.

Under- કે over-absorption અલગ લીટી છે અને તેની સંજ્ઞા સાચી હોવી જ જોઈએ. Under/(over) absorption = Actual fixed production overhead - Overhead absorbed (units produced × rate per unit). Under-absorption ને cost of sales માં **added** કરાય છે; over-absorption **deducted** થાય છે અને ઉત્તરો તેને કૌંસમાં બતાવે છે. નોંધો કે તે **production** units પર ચાલે છે, sales units પર નહીં.

Marginal costing નું statement ટૂંકું છે અને તેની rows નક્કી છે: Sales value, less variable production cost at ₹1,380, = Contribution, less fixed production overheads (આખો actual આંકડો, મહિને ₹5,00,000 — કોઈ absorption rate નહીં, કોઈ under-recovery નહીં), less fixed selling overheads, = Profit. આખા સમયગાળાનો fixed production overhead લખી દેવાતો હોવાથી ત્યાં under- કે over-absorption ની લીટી જ હોતી નથી.

Reconciliation ત્રણ લીટીનું statement છે અને તેમાં માત્ર stock માં પડેલો fixed production overhead જ ખસે છે. Profit under absorption costing + (Opening stock units × fixed overhead per unit) - (Closing stock units × fixed overhead per unit) = Profit under marginal costing. છાપેલા ઉત્તરમાં April માં શૂન્ય ઉમેરાય છે અને 400 × ₹100 બાદ થાય છે; May માં 400 × ₹100 ઉમેરાય છે અને 300 × ₹100 બાદ થાય છે. Stock ના આંકડા અલગ working માંથી આવે છે: **Opening stock + Production - Sales = Closing stock**, જે મહિને મહિને આગળ લઈ જવાય છે.

Reconciliation જે નિયમ બતાવે છે અને theory નો follow-up જે માગે છે તે: જ્યાં **production exceeds sales** ત્યાં stock વધે છે, એ stock માં fixed overhead આગળ ખેંચાય છે, અને **absorption profit is higher** હોય છે; જ્યાં sales production કરતાં વધે ત્યાં ઊલટું. **Fixed selling overhead never enters stock under either method** — માત્ર fixed **production** overhead જ stock માં જાય છે, એટલે reconciliation માં એ એક જ આંકડો દેખાય છે.

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું · 1 પ્રશ્ન

- distinguish નો પ્રશ્ન: **જોડીમાં અથવા બે column ના table માં ઉત્તર આપો**, દરેક row ની બંને બાજુએ સરખામણીનો એક જ મુદ્દો.
- fixed cost નું treatment, stock valuation, stock બદલાય ત્યારે profit પરની અસર, અને દરેક તંત્ર કયો હેતુ સાધે છે — આટલું આવરી લો. stock-valuation વાળી row જ reconciliation નો mark અપાવે છે.

TQ 8.1 · PYQ 2020-Nov [6] (e) · DB · 5M · Pg 838

LEVEL I
Understanding

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 1 પ્રશ્ન

- ત્રણેય માગણીઓ પુછાયેલા ક્રમે કરો અને દરેક મહિના માટે એક column રાખો. (iii) નું reconciliation (i) અને (ii) માં તમે કાઢેલા આંકડા સાથે મળવું જોઈએ; ન મળે તો એમ લખો અને કઈ stock ની લીટીથી ફરક પડ્યો તે બતાવો.
- statements પહેલાં unit દીઠ full production cost, stock ની હેરફેર અને under/over absorption ક્રમાંકિત working notes માં મૂકો. દરેકના marks અલગ છે.

PQ 8.1 • MTP 2024-Mar [4] (a) • 10M • Pg 840

LEVEL II
Application**Hard**

પ્રકરણ 15

Budgets અને Budgetary Control

9 વિષય • 43 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI SKILL PROFILE આ પેપર માટે ICAI band: Level I 20-30% • Level II 70-80% — આ પ્રકરણ વાંચવામાં લાગે છે પહેલાં sums

Level I — Comprehension & Knowledge

15.7%

268 માંથી 42 marks

Level II — Analysis & Application

84.3%

268 માંથી 226 marks

પેપરની Level I ન્યૂનતમ મર્યાદાથી નીચે: આ પ્રકરણના માત્ર 16% marks Comprehension અને Knowledge ના છે, જ્યારે પેપર માટે ICAI નું 20-30% છે. આધાર લેવા જેવી theory અહીં બહુ ઓછી છે — અહીંનો લગભગ દરેક mark sum ઉકેલીને જ મળે છે, એટલે તૈયારી એટલે અભ્યાસ, વાંચન નહીં.

વિષય 1: Budget નાં આવશ્યક લક્ષણો [Essential Characteristics of Budget]

L2P4-C15-T01

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget એટલે શું, budget period અને budget manual.

NOTES

Budget એટલે એક plan, અને છાપેલા ઉત્તરો તેમાં શું આવે છે તેનાથી તેની વ્યાખ્યા આપે છે. તે દરેક પ્રકારની activity માટેનો, માત્રામાં તેમ જ નાણાંમાં, budget period માટેનો plan કે કાર્યયોજના છે, જે અગાઉથી નક્કી કરેલા હેતુઓ અને તેમના માટે અપનાવાયેલી નીતિઓ સિદ્ધ કરવા ઘડાય છે. બે વાત તેને forecast નહીં પણ budget બનાવે છે: તે જે સમયગાળાને આવરે છે તેના પહેલાં બને છે, અને તે માત્રા અને નાણાં બંનેમાં દર્શાવાય છે.

The budget period એટલે the period covered by the budget. ઉત્તરો સ્પષ્ટ કહે છે કે **there is no general rule governing the selection of the budget period:** calendar કે financial year નું budget ઘણી વાર ટૂંકા ગાળામાં વહેંચાય છે — માસિક કે ત્રિમાસિક, અથવા ધંધાની trading activity ના ગાળા સાથે મળતા આવે તેવા ગાળામાં. છેલ્લો શબ્દપ્રયોગ ટાંકો; વિદ્યાર્થીઓ એ જ ભાગ છોડી દે છે.

આખા ધંધા માટેનું budget અને તેને બનાવતાં budgets. નક્કી સમયગાળા માટેની ધંધાની નીતિ Master Budget થી દર્શાવાય છે, અને તેના વિગતવાર ઘટકો Functional Budgets તરીકે ઓળખાતાં અનેક અલગ budgets દ્વારા રજૂ થાય છે. આ વાક્ય જ આ topic અને topic 6 વચ્ચેની કડી છે, અને budgeting ના કોઈ પણ theory ઉત્તરની શરૂઆત તેનાથી કરવા જેવી છે.

Budget manual એ દસ્તાવેજ છે જે આખું તંત્ર ચલાવે છે. તે એવો દસ્તાવેજ છે જે budgetary control માટે રોકાયેલી વ્યક્તિઓની જવાબદારી, કામની ઘરેડ, અને જરૂરી forms તથા records નક્કી કરે છે. જ્યાં પ્રશ્ન વ્યાપક

અર્થમાં પૂછે કે budget એટલે શું ત્યાં છાપેલા ઉત્તરો ખરેખર ત્રણ જ વસ્તુ આપે છે: manual, budget period અને master તથા functional નો ભેદ.

વિષય 2: Budget બનાવવા માટેનાં આવશ્યક steps [Essential Steps for Preparing Budget]

L2P4-C15-T02

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budgetary control નું તંત્ર ઊભું કરવાનાં પગલાં.

NOTES

પાંચ પગલાં, અને પ્રશ્ન ક્રમ પર તપાસાય છે. (1) budget period દરમિયાન સિદ્ધ કરવાના હેતુઓ, અને એ હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે અપનાવી શકાય તેવી નીતિ કે નીતિઓ નક્કી કરવી. (2) હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે કઈ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવી તે નક્કી કરવું. (3) દરેક પ્રકારની activity માટે budget period નો plan કે કાર્યયોજના માત્રામાં તેમ જ નાણાંમાં ઘડવી. (4) દરેક વ્યક્તિએ કે વિભાગે કરેલા actual performance ને તેના budget સાથે સરખાવવાની પદ્ધતિ ગોઠવવી અને તફાવત હોય તો તેનાં કારણો નક્કી કરવાં. (5) જ્યાં plan સિદ્ધ ન થયો હોય ત્યાં સુધારાત્મક પગલું લેવાય એ જોવું, અને એ શક્ય ન હોય તો plan સુધારવો.

ક્રમ આમ ચાલે છે: objectives → activities → plan → comparison → corrective action. પગલાં 1 થી 3 તંત્રની design છે, પગલું 4 reporting નું implementation છે, પગલું 5 monitoring છે. જ્યાં પ્રશ્ન એવો હોય કે consultant ને 'design, implement and monitor' કરવાનું કહેવાયું છે ત્યાં તમારાં પાંચ પગલાંને એ ત્રણ શબ્દો સાથે સ્પષ્ટપણે જોડી બતાવો — યાદી એ જ છે, અને જોડાણ બતાવે છે કે તમે પ્રશ્ન વાંચ્યો છે.

પગલું 4 જવાબદારીનો વિચાર લાવે છે અને પગલું 5 control નો. સરખામણી by each person or department થાય છે, આખા ધંધા માટે નહીં, અને તફાવતનાં causes નક્કી કરવાનાં છે, માત્ર રકમ નહીં. પગલા 5 નાં બે અંગ છે અને બંનેના marks છે: પહેલાં સુધારાત્મક પગલું, અને એ શક્ય ન હોય તો જ revision of the plan.

ઉત્તર ક્રમાંકિત યાદી તરીકે આપો, ગદ્ય તરીકે નહીં. છાપેલો ઉત્તર પાંચ ક્રમાંકિત વાક્યો છે, અને 5-mark ના પ્રશ્નમાં પગલા દીઠ એક mark છે. ઉત્તરમાં budgeting ના ફાયદા ભરીને તેને લંબાવશો નહીં — એ જુદો પ્રશ્ન છે.

Synthesis સામગ્રી જોડીને ઉત્તર રચવો · 1 પ્રશ્ન

- પ્રશ્ન design a system કરવાનું કહે છે, એટલે ઉત્તર ક્રમબદ્ધ હોવો જોઈએ — centres નક્કી કરો, budget period અને key factor નક્કી કરો, budgets તૈયાર કરો, પછી સરખાવો, report કરો અને પગલું લો.
- monitoring ના ચક્ર પર પૂરું કરો. જે design તૈયારી પર જ અટકી જાય તેણે અડધો જ પ્રશ્ન ઉકેલ્યો છે.

વિષય 3: Budgetary Control

L2P4-C15-T03

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budgetary control નું તંત્ર, તેના ઘટકો, તેની મર્યાદાઓ અને feedback સાથે feedforward control.

NOTES

વ્યાખ્યા, શબ્દશઃ: budgetary control system એટલે management control અને accounting નું એવું તંત્ર જેમાં શક્ય હોય ત્યાં સુધી બધી કામગીરીનું અગાઉથી forecast અને planning થાય છે, અને પછી actual results ને forecast કરેલાં તથા plan કરેલાં પરિણામો સાથે સરખાવાય છે. ત્રણ ઘટકો નોંધો — forecast, અગાઉથી plan, અને actual સાથે સરખામણી.

ચાર ઘટકો, છાપેલાં પ્રશ્નપત્રોમાં બે વાર પુછાયા છે અને બંને વાર એક જ રીતે ઉત્તર અપાયો છે. **Physical budgets** — માત્રાત્મક માહિતી, જેમ કે quantity of sales, quantity of production, inventories અને manpower. **Cost budgets** — manufacturing, administration, selling and distribution, અને research and development ની cost ની માહિતી. **Profit budgets** — જેનાથી નફો નક્કી થઈ શકે તેવાં, જેમ કે sales budget અને profit and loss budget. **Financial budgets** — જેનાથી નાણાકીય સ્થિતિ નક્કી થઈ શકે તેવાં, જેમ કે cash budget, capital expenditure budget અને budgeted balance sheet. મથાળું આપો, પછી ઉદાહરણ; marks ઉદાહરણોના છે.

છ મર્યાદાઓ, દરેક સાથે એક લીટીનું મથાળું. Based on estimates — budgets ત્યારે પ્રવર્તતી કે અપેક્ષિત પરિસ્થિતિ પર ઊભાં હોય છે અને પરિસ્થિતિ બદલાય તો તેમને સુધારવાં પડે. **Time factor** — budgets આપોઆપ અમલમાં આવતાં નથી અને management એ શરૂઆતના વિકાસના ગાળામાં બહુ અપેક્ષા રાખવી નહીં. **Co-operation required** — શરૂઆતમાં staff નો સહકાર સામાન્ય રીતે મળતો નથી, અને વિકેન્દ્રિત સંસ્થામાં દરેક એકમનો પોતાનો હેતુ હોય છે. **Expensive** — તેમાં લાયક માણસો અને સાધનો વપરાય છે. **Not a substitute for management** — તે માત્ર management નું એક સાધન છે. **Rigid document** — budgets ને ક્યારેક જડ ગણી લેવાય છે, પણ budget તેને અસર કરતાં આંતરિક અને બાહ્ય પરિબલોમાં થતા ફેરફાર સમાવી શકે તેટલું **flexible enough to incorporate ongoing developments** હોવું જોઈએ.

Feedback અને feedforward વચ્ચેનો ભેદ સમયનો છે, અને બંને લેટિન શબ્દપ્રયોગ જ marks છે. **Feedback control** budget ના સમયગાળાનાં actual results ભેગાં કરીને તેમને budgeted આંકડા સાથે સરખાવે છે; **variances are identified after completion of the budget period**; તે **ex-post corrective control system** છે, જે ત્યાં સામાન્ય છે જ્યાં MIS બહુ મજબૂત ન હોય અને માહિતી ચોપડા બંધ થયા પછી જ મળે, અને તે **inexpensive to maintain** છે. **Feedforward control** તેનાથી ઊલટું છે: **ex-ante preventive control mechanism**, જેમાં budgets શરૂઆતમાં જ નક્કી થાય છે અને તેમની સામે **actual results are continuously monitored**, targets વાસ્તવિક રખાય છે અને જરૂર પડે તો ફરી નક્કી થાય છે; તે **requires a robust MIS supported by an integrated ERP system** અને **expensive** હોવા છતાં **dynamic business environment** વાળી સંસ્થાને બંધબેસે છે.

ચાર ઘટકોને topics 5 અને 6 નાં વર્ગીકરણ સાથે ભેળવશો નહીં. ઘટકોના પ્રશ્નનો ઉત્તર physical / cost / profit / financial છે; capacity ના પ્રશ્નનો fixed / variable / flexible; functions ના પ્રશ્નનો sales, production,

material, labour, overhead, cash અને master. ત્રણ જુદી યાદી, ત્રણ જુદા પ્રશ્ન — છાપેલાં પ્રશ્નપત્રો ત્રણેય પૂછે છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- ચારેય ઘટકો દરેક સાથે એક ઉદાહરણ લઈને યાદ રાખો. આ પ્રશ્નનાં 4-mark અને 5-mark રૂપ વચ્ચેનો ફરક દરેક મથાળા પર તમે કેટલું લખો છો તેનો છે, મથાળાનો નહીં.

TQ 3.1 • PYQ 2021-Jan [6] (b) • DESC • 5M • Pg 848

LEVEL I
Remembering

Medium

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 3 પ્રશ્ન

- **components** નાં નામ પહેલાં આપો, પછી વર્ણન કરો, અને પ્રશ્ન જેટલા માગે તેટલા જ રાખો. ચાર માગે ત્યાં ચાર આપો.
- feedback અને feedforward વચ્ચે ભેદ એ છે કે સરખામણી **ક્યારે** થાય છે — ઘટના પછી actuals સામે, કે ઘટના પહેલાં forecast સામે. એનાથી શરૂ કરો, પછી દરેકને ઉદાહરણથી સમજાવો.

TQ 3.3 • PYQ 2024-May [5] (c) • DESC • 4M • Pg 850

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.4 • PYQ 2026-Jan [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 851

LEVEL II
Analysis

Easy

TQ 3.2 • PYQ 2021-Dec [6] (d) • DESC • 5M • Pg 849

LEVEL II
Analysis

Medium

વિષય 4: Budget ની તૈયારી [Preparation of Budget]

L2P4-C15-T04

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget manual, budget period અને functional budgets ની તૈયારી.

NOTES

Budget manual — પહેલાં **ઔપચારિક વ્યાખ્યા આપો, પછી તેની સામગ્રી**. તે એવો દસ્તાવેજ છે જે budgetary control માટે રોકાયેલી વ્યક્તિઓની જવાબદારીઓ, તેની ઘરેડ, અને તેના માટે જરૂરી forms તથા records નક્કી કરે છે; તેને planning ની પ્રક્રિયામાં સંકળાયેલા લોકો માટેની મુખ્ય માહિતી ધરાવતા દસ્તાવેજોના સંગ્રહ તરીકે પણ વર્ણવાય છે. ગણાવવા જેવાં મુખ્ય લક્ષણો: સંસ્થાના **objectives** નું અને budgetary control તેમને કઈ રીતે સિદ્ધ કરશે તેનું વિધાન; તૈયારી અને અમલ માટે **functions and responsibility of each executive; procedure for obtaining approval** અને તે કોણ આપી શકે; કયું functional budget કોણ તૈયાર કરે છે અને budgets એકબીજા સાથે કઈ રીતે જોડાય છે તે બતાવતો **organisation chart**; દરેક budget ની તૈયારી માટેનું **timetable**; **scrutiny** ની રીત અને તે કોણ કરે છે; જાળવવાનાં **reports, statements and forms; accounts classification**, જે accounts department અને budget department માં એકસરખું જ હોવું જોઈએ; **reporting of remedial**

action; સ્વીકાર પછી **revision or amendment** ની રીત; અને **account codes** ની યાદી. Timetable એટલા માટે હોય છે કે **prevent a bottleneck where one late budget holds up all the others.**

Budget period — the period covered by the budget, અને **no general rule governing its selection;** સામાન્ય રીતે તેને માસિક કે ત્રિમાસિક પેટા-ગાળામાં, અથવા trading activity ના ગાળા સાથે મળતા આવતા ગાળામાં વહેંચાય છે. તે 2-mark ની વ્યાખ્યા તરીકે મુકાય છે, એટલે બે વાક્ય પૂરતાં છે.

અહીંના practical પ્રશ્નો functional-budget બાંધવાના છે, અને તે નક્કી સાંકળમાં ચાલે છે. Sales → production → material consumption → material purchases → wages. બે પાયાનાં સૂત્રો: **Production (units) = Sales + Closing stock – Opening stock** અને **Purchases = Consumption + Closing stock – Opening stock.** ત્રિમાસિક વહેંચણી કરતાં પહેલાં વાર્ષિક કુલ આંકડો working note માં સાબિત કરો — છાપેલો ઉત્તર total production ને ચારેય quarters ના Sales વત્તા closing balance ઓછા opening balance તરીકે ગણો છે અને પછી ચકાસે છે કે ચારેય ત્રિમાસિક આંકડા પાછા તેની સાથે મળે છે.

જ્યાં પ્રશ્ન production નો pattern આપે ત્યાં એ pattern stock ના સૂત્રની જગ્યા લે છે — બંને સાથે ન લગાડો. Production in the current quarter = 75% of the current quarter's sales + 25% of the next quarter's sales, અને **closing stock of the current quarter is that 25% of the next quarter's sales.** છેલ્લા quarter માટે “25% of next quarter” વાળી લીટી એટલે પ્રશ્ને આપેલો વર્ષના અંતનો finished goods નો closing stock. બંને ઘટક લીટીઓ અલગ માંડો અને પછી સરવાળો કરો; marks એ બે લીટીના જ છે.

દિવસોમાં કહેલો closing stock વાપરતાં પહેલાં ફેરવવો પડે. **Budgeted period in days = weeks × days per week** (13 weeks × 5 days = 65 days); Closing stock = (Period sales ÷ days in period) × કહેલા દિવસોની સંખ્યા, **rounded up;** material માટે પણ એ જ, જેમાં daily consumption = total consumption ÷ days in period. છાપેલા ઉત્તરો પછીના આખા unit કે kilogram સુધી ઉપર ગોળ કરે છે અને એ વાત લખે પણ છે.

Wages budget ના ચાર પગલાં છે અને છેલ્લાં બેનો ક્રમ જ ઉત્તર નક્કી કરે છે. (1) Total standard hours for budgeted production = units to be produced × standard hours allowed per unit. (2) **Productive hours = Standard hours ÷ efficiency (productivity) ratio** — $25,562 \div 0.85 = 30,072.94$. (3) કામ થયેલા productive hours ની કહેલી ટકાવારીએ non-productive downtime ઉમેરો — $15\% \times 30,072.94$ — જેથી કુલ જરૂરી labour hours મળે. (4) Overtime hours = Total labour hours required – Normal hours (workers × weeks × days × 8 hours), અને **Wages = Normal hours × basic rate + Overtime hours × (basic rate + premium)** — ₹9 વત્તા 60% premium એટલે ₹14.40. Downtime એ **worked** થયેલા productive hours ની ટકાવારી છે, એટલે તે efficiency ના gross-up પછી ઉમેરાય છે, કદી તેમાં ભેળવાતું નથી.

બીજા volumes પરનું expense budget એટલે વહેંચો-અને-flex કરો એવી કસરત. દરેક કહેલી ટકાવારીને **at the budgeted volume** unit દીઠ fixed અને unit દીઠ variable રકમમાં ફેરવો — selling expenses unit દીઠ ₹15 માં 20% fixed એટલે fixed ₹3 × 20,000 = ₹60,000 અને variable ₹12 per unit; distribution unit દીઠ ₹12 માં 85% variable એટલે fixed ₹1.80 × 20,000 = ₹36,000 અને variable ₹10.20. પછી fixed કુલ રકમ બધા volumes પર એની એ જ રાખો અને માત્ર unit દીઠ variable આંકડાને જ flex કરો, અને mixed expense ના fixed તથા variable ભાગ બે અલગ લીટીમાં બતાવો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું · 2 પ્રશ્ન

- budget manual માટે દસ ગણાવેલાં લક્ષણો 5-mark ના પ્રશ્નને પાર પાડશે; પહેલાં વ્યાખ્યા આપો, પછી યાદી. 2-mark ની વ્યાખ્યાઓ માટે બે વાક્ય અને બસ.

TQ 4.2 · PYQ 2024-Sep [6] (b) · DESC · 2M · Pg 852

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 4.1 · PYQ 2022-Nov [6] (d) · DESC · 5M · Pg 851

LEVEL I
Remembering

Medium

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો · 4 પ્રશ્ન

- દરેક budget ને પોતાનું મથાળું આપો અને માપનો એકમ લખો — 'Production Budget (in units)', 'Raw material purchase budget (in quantity)', '(in value)'. પ્રશ્ન તેમને અલગ માગે છે અને તે અલગ તપાસાય છે.
- દિવસોનું રૂપાંતર, closing stock ની ગણતરી અને production budget ક્રમાંકિત working notes માં મૂકો. દરેક છાપેલો ઉત્તર એમ જ કરે છે, અને purchases તથા wages બંનેનાં budgets તેમના પર આધાર રાખે છે.

PQ 4.2 · MTP 2025-Dec S2 [3] (a) · 9M · Pg 856

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.3 · RTP 2026-Jan [18] · Pg 859

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.4 · MTP 2026-Mar S1 [2] (b) · 6M · Pg 862

LEVEL II
Application

Medium

PQ 4.1 · RTP 2025-Sep [17] · Pg 853

LEVEL II
Application

Hard

વિષય 5: Capacity કે Flexibility ના આધારે વર્ગીકરણ [Classification on the Basis of Capacity or Flexibility]

L2P4-C15-T05

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — capacity પ્રમાણે વર્ગીકરણ: fixed, variable અને flexible budgets.

NOTES

Flexible budget ની વ્યાખ્યા, ઉત્તરો જે બે રૂપમાં છાપે છે તેમાં. તે એવું budget છે જે output, turnover કે બીજાં ચલ પરિબલોની વધઘટના સંદર્ભમાં fixed અને variable costs ના વર્તન વચ્ચેનો ભેદ સ્વીકારીને એ વધઘટ પ્રમાણે યોગ્ય રીતે બદલાવા માટે ઘડાયેલું હોય છે; અને CIMA પ્રમાણે, એવું budget જે fixed, semi-variable અને variable costs વચ્ચેનો ભેદ સ્વીકારીને સિદ્ધ થયેલા activity ના સ્તર પ્રમાણે બદલાવા માટે ઘડાયેલું હોય છે. પછી આવતો વિરોધ જ mark છે: static (fixed) budgets થી ઊલટું, flexible budgets કોઈ responsibility centre નાં જુદા જુદા activity levels માટેનાં અપેક્ષિત પરિણામો બતાવે છે.

Fixed સામે flexible — ભેદના ચાર મુદ્દા, table માં. (1) Fixed budget operates on one level of activity

and under one set of conditions અને પ્રવર્તતી પરિસ્થિતિમાં કોઈ ફેરફાર ન થાય એમ ધારે છે, which is unrealistic; flexible budget consists of various budgets for different levels of activity. (2) Fixed budget હેઠળ બધા costs એક જ activity level ના હોય છે, એટલે variance analysis does not give useful information; flexible budget હેઠળ each cost is analysed according to its behaviour. (3) જો budgeted અને actual activity levels ખાસ જુદા પડે તો fixed budget cost ascertainment and price fixation માટે ખોટું ચિત્ર આપે છે; flexible budgeting cost નક્કી કરવામાં, selling price નક્કી કરવામાં અને ભાવપત્રક આપવામાં મદદ કરે છે. (4) બંને activity levels જુદા હોય ત્યારે fixed budget હેઠળ actual અને budget ની સરખામણી meaningless છે; flexible budget provides a meaningful basis of comparison.

Flexible budgeting ક્યારે અપનાવાય અને ક્યાં બંધબેસે — બે અલગ યાદી, અને પ્રશ્નો બેમાંથી કોઈ પણ માગે છે.

Situations: new business venture જ્યાં માગનો સચોટ અંદાજ ન બાંધી શકાય; **dependent upon the mercy of nature** એવો ધંધો, જ્યાં માગ આબોહવા પર આધાર રાખે; **labour-intensive industry** જ્યાં ઉત્પાદન labour ની ઉપલબ્ધિ પર આધાર રાખે. **Suitability:** seasonal fluctuations in sales and/or production (soft drinks); એવી કંપની જે frequently introduces new products or changes their design; make-to-order ઉદ્યોગો (shipbuilding); influenced by changes in fashion એવો ઉદ્યોગ; અને general changes in sales. દરેકની સામે અપાયેલા ઉદ્યોગનું નામ પણ લખો — છાપેલા ઉત્તરો એમ કરે છે.

ચાર ફાયદા, જ્યાં પ્રશ્ન management ને flexible budgeting ની ભલામણ કરવાનું કહે ત્યાં. Sales, costs અને profit calculated easily at various levels of production capacity થઈ શકે છે; adjustment is simple as business conditions change; તે helps determine the production level, કારણ કે budgeted costs જુદા જુદા activity levels પર વર્તન પ્રમાણે sales સાથે બતાવાય છે, એટલે management નક્કી કરેલો નફો આપતું સ્તર પસંદ કરી શકે છે; અને તે shows the quantity to be produced to earn a determined profit.

Format: columns માં activity levels, rows માં વર્તન. Production (units); selling price પર Sales; unit દીઠ variable દરે Variable cost; Contribution (A); પછી fixed costs એક પછી એક ગણાવેલા — જેમાં fixed part of any semi-variable cost on its own line પણ આવે; Total fixed cost (B); Operating profit (A - B). જ્યાં પ્રશ્ન માત્ર total cost માગે ત્યાં contribution ની લીટી કાઢી નાખો પણ variable અને fixed blocks અલગ જ રાખો.

લગભગ દરેક છાપેલા ઉત્તરમાં stepped fixed costs જ જાળ છે. 'estimated to increase by 25% at and above 80% capacity' એવો fixed expense 60% માટે ₹1,00,000 જ રહે છે અને 80% તથા 100% બંને પર ₹1,25,000 થાય છે; માત્ર 80% capacity થી above થતો advertising cost 90% પર દેખાય છે અને બીજે ક્યાંય નહીં. બીજા costs slab પ્રમાણે પગથિયાં ચઢે છે: 4,000 units ની capacity વાળી truck દીઠ ₹4,000 નું transport, 50 વાપરી શકાય તેવી seats વાળી bus દીઠ ભાડું, અને સંખ્યાના કહેલા બંધ પ્રમાણે બદલાતી block entrance fees તથા prize money. બંધના શબ્દો વાંચો — 'at and above', 'above', 'upto 300', '301-900' — અને સ્તર જે બંધમાં પડે તે જ લગાડો. Step cost ને પ્રમાણસર flex કરવો એ પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર છે.

સમયગાળાની માહિતીમાંથી semi-variable cost છૂટો પાડવો: Variable cost per unit = Change in cost ÷ Change in activity, અને Fixed cost = Total cost at a level - (variable rate × units at that level).

છાપેલા ઉત્તરોની બે ચેતવણી: એવા બે સમયગાળા લો જેમની વચ્ચે માત્ર volume નો જ ફરક હોય; અને જ્યાં કોઈ મર્યાદા ઉપર variable દર પોતે બદલાય (19,000 units ઉપર labour cost 50% વધારે) ત્યાં દર ફરી બાંધવાને બદલે

overtime premium on the excess units as a separate line બતાવો — $2,000 \text{ units} \times ₹9 \times 0.50 = ₹9,000$. જ્યાં કોઈ cost નો variable ઘટક sales નું વિધેય હોય અને બાકીનો production નું, ત્યાં બંનેને તેમના પોતાના આધારે વહેંચો.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 1 પ્રશ્ન

- માગણી **when a flexible budget is suitable** ની છે, એટલે દરેક મુદ્દો ધંધાનો સંજોગ હોવો જોઈએ, budget નો ગુણધર્મ નહીં.
- મોસમી માગ, અનિશ્ચિત કદવાળી નવી પેદાશ, બહારના પરિબલથી નક્કી થતું output, અને જેના costs મહદંશે variable હોય તેવો ધંધો — છાપેલા ઉત્તરો આ કિસ્સા આપે છે.

TQ 5.1 • PYQ 2019-May [6] (b) • DESC • 5M • Pg 863

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- જ્યાં પ્રશ્ન એવી કંપની વર્ણવે જેના actuals fixed budget ને વટાવી ગયા હોય ત્યાં flexible budgeting નું નામ આપો, તેની વ્યાખ્યા આપો, અને પછી ઓછામાં ઓછા ત્રણ ફાયદા લખો. ફાયદા પહેલાં વ્યાખ્યા — marks એ જ રીતે ફાળવાયેલા છે.

TQ 5.4 • MTP 2025-Dec S2 [6] (Or) (c) • DESC • 4M • Pg 866

LEVEL I
Understanding

Easy

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો • 19 પ્રશ્ન

- activity levels ને પ્રશ્ન જે ક્રમે માગે તે જ ક્રમે column ના મથાળામાં લખો, ભલે એ ક્રમ 80%, 60%, 100% હોય. ટકાવારીને પહેલાં units માં ફેરવો અને એ રૂપાંતર બતાવો.
- દરેક variable લીટીની બાજુમાં unit દીઠ variable દર અને દરેક fixed લીટીની બાજુમાં તેનો આધાર લખો. લેબલ વગરની આંકડાની કતારને method ના marks આપી શકાતા નથી.

PQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [1] (a) {C} • 5M • Pg 866

LEVEL II
Application

Easy

PQ 5.2 • PYQ 2021-Dec [1] (b) {C} • 5M • Pg 867

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.3 • RTP 2022-May [13] • Pg 869

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.4 • PYQ 2024-Sep [3] (b) • 6M • Pg 872

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.5 • RTP 2025-Jan [18] • Pg 873

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.6 • PYQ 2025-May [5] (c) • 7M • Pg 874

LEVEL II
Application

Medium

PQ 5.7 • RTP 2025-May [19] • Pg 876

LEVEL II

Medium

	Application	
PQ 6.4 • PYQ 2023-May [3] (a) • 10M • Pg 887	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.6 • PYQ 2023-Nov [2] (b) • 10M • Pg 892	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.7 • MTP 2024-Jul [5] (a) • 7M • Pg 894	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.8 • RTP 2024-Sep [18] • Pg 897	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.9 • MTP 2024-Nov [4] (b) • 8M • Pg 899	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.12 • PYQ 2026-Sep [2] (a) • 7M • Pg 905	LEVEL II Application	Medium
PQ 6.1 • PYQ 2018-Nov [5] (a) • 10M • Pg 881	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.2 • PYQ 2021-Jul [5] (b) • 10M • Pg 883	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.3 • PYQ 2022-May [3] (a) • 10M • Pg 884	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.5 • MTP 2023-Sep [3] (b) • 10M • Pg 890	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.10 • PYQ 2025-Sep [4] (a) • 9M • Pg 902	LEVEL II Application	Hard
PQ 6.11 • PYQ 2026-May [4] (a) • 9M • Pg 903	LEVEL II Application	Hard

Analysis છૂટું પાડીને જોવું અને પરસ્પર સંબંધ તપાસવા • 1 પ્રશ્ન

- fixed અને flexible budgets વચ્ચેનો distinguish નો પ્રશ્ન. તેમને એક જ મુદ્દાઓ પર પાસે પાસે મૂકો — ધારેલું activity નું સ્તર, તે ફરી ઘડાય છે કે નહીં, તેનાથી શેનો control થઈ શકે, અને દરેક ક્યારે ઉપયોગી છે.
- શરૂઆત બંનેની લાંબી વ્યાખ્યાથી ન કરો. marks વિરોધમાં છે, એટલે જલદી જોડીઓ પર આવો.

TQ 5.3 • RTP 2025-Sep [18] (c) • DESC • Pg 865	LEVEL II Analysis	Medium
--	----------------------	--------

Evaluation માપદંડ પર ચકાસીને નિર્ણય આપવો • 1 પ્રશ્ન

- હકીકતો fixed budget ને નિષ્ફળ જતું બતાવે છે, અને માગણી એ છે કે તેનું શું કરવું. પહેલાં નિદાન, પછી ભલામણ — flexible budget સૂચવતાં પહેલાં લખો કે fixed budget એ ફેરફાર શા માટે સમાવી ન શક્યું.
- ભલામણને તેની કાર્યપદ્ધતિથી ટેકો આપો: costs ને fixed, variable અને semi-variable માં વહેંચવા, અને budget ને ખરેખર સિદ્ધ થયેલા સ્તરે ફરી ઘડવું. જેની પાછળ કાર્યપદ્ધતિ ન હોય તેવી ભલામણ માત્ર અભિપ્રાય છે.

TQ 5.2 • MTP 2025-Aug S2 [6] (b) • DESC • 5M • Pg 864	LEVEL II Evaluation	Hard
---	------------------------	------

વિષય 6: Functions ના આધારે વર્ગીકરણ [Classification on the Basis of Functions]

L2P4-C15-T06

CONCEPT BASE — અત્યાર સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી · પૂરી તૈયારી માટે આવશ્યક

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — function પ્રમાણે વર્ગીકરણ: sales, production, material, labour, overhead, cash અને master budgets.

NOTES

Functional budgets એ master budget ના વિગતવાર ઘટકો છે, અને દરેક છાપેલો ઉત્તર તેમને એક જ સાંકળમાં બાંધે છે. Sales budget → production budget → material consumption budget → material purchase budget → wages budget → cash budget. Sales પહેલું આવે છે કારણ કે sales ની quantity જ production ચલાવે છે; એમ ન થાય માત્ર ત્યારે જ્યારે પ્રશ્ન બીજી કોઈ મર્યાદા આપે — મર્યાદિત labour hours કે મર્યાદિત material — અને ત્યારે **limiting factor fixes the production mix first** અને sales budget જે બની શકે તેના પર બંધાય છે.

Sales budget = quantity × selling price per unit, પેદાશવાર અને મહિનાવાર (કે channel પ્રમાણે) માંડેલું, એક total column સાથે. બે વાત ધ્યાનમાં રાખો: જ્યાં માલ **sold through dealers at a discount** હોય ત્યાં sales budget **net** કિંમત વાપરે છે — ₹2,000 less 15% = ₹1,700; અને જ્યાં પ્રશ્ન કિંમતનો ફેરફાર, વૃદ્ધિની ટકાવારી અને campaign નો વધારાનો જથ્થો આપે ત્યાં તેમને કહેલા ક્રમે લગાડો — **budgeted units × (1 + growth %) + additional campaign units**, અને તે પણ **revised** કિંમતે.

Production budget (units) = Sales quantity + Closing stock – Opening stock, દર મહિને કે દર quarter એક column. જ્યાં closing stock પછીના ગાળાના sales ની ટકાવારી હોય ત્યાં એ ટકાવારી પોતે જ closing stock ની લીટી છે, અને **each month's closing stock becomes the next month's opening stock** — એટલે જ છેલ્લા મહિના માટે પ્રશ્ન આપેલો વર્ષના અંતનો આંકડો જોઈએ છે. જ્યાં તેને બદલે **production pattern** અપાયો હોય (ચાલુ quarter ના sales ના 80% વત્તા પછીના quarter ના sales ના 20%) ત્યાં બંને ઘટક અલગ લીટીમાં બતાવીને સરવાળો કરો.

Rejection અને wastage ભાગાકારથી ગણાય છે, ગુણાકારથી નહીં. **Good units required = Sales + increase in finished stock; Units to be produced = Good units ÷ (1 – post-production rejection rate)** — $28,320 \div 0.96 = 29,500$. Material પર, Material needed for production = units to be produced × usage per completed unit (net of wastage), પછી **Material to be purchased = Material needed ÷ (1 – wastage %)** — $1,47,500 \div 0.90 = 1,63,889 \text{ kg}$. 1.04 કે 1.10 થી ગુણીને gross up કરવું એ પરંપરાગત ખોટો ઉત્તર છે અને તે બીજા ક્રમની આખી અસર જેટલો ખોટો છે.

Material budgets બે તબક્કામાં, અને પરીક્ષક તેમને અલગ માગે છે. **Consumption budget (quantity) = units to be produced × material per unit**, quarter પ્રમાણે. **Purchase budget (quantity) = Consumption + Closing stock of material – Opening stock of material.** **Purchase budget (value) = quantity × rate per kg** — અને જ્યાં પ્રશ્ન વાર્ષિક જરૂરિયાતની કહેલી ટકાવારી જુદાં quarters માં જુદા ભાવે

ખરીદે ત્યાં એ ટકાવારીએ **purchase** નો જથ્થો વહેંચો અને દરેક ટુકડાને તેના પોતાના દરે મૂલ્યાંકિત કરો.
Consumption ના જથ્થાનું મૂલ્યાંકન ન કરો.

Wages budget: Total standard hours = units to be produced × standard hours allowed per unit;
Productive hours required = Standard hours ÷ efficiency ratio; કામ થયેલા productive hours ની કહેલી ટકાવારીએ non-productive downtime ઉમેરો; **Overtime hours = Total hours to be paid – Normal hours,** જેમાં normal hours એટલે પ્રશ્ને કહેલી મર્યાદા પ્રમાણે **workers × weeks × hours per week** (અઠવાડિયે 40 hours, કે 45); **Wages = Normal hours × rate + Overtime hours × rate × (1 + premium)** — ₹25 પર 50% premium હોય તો overtime નો દર ₹37.50 થાય છે. Overtime ની મર્યાદા **weekly** આંકડો છે, એટલે તેને અઠવાડિયાંની સંખ્યા સાથે ગુણો, દિવસોની સંખ્યા સાથે નહીં.

Cash budget એ receipts-and-payments નું statement છે અને તેમાં બીજું કશું આવતું નથી. Rows: receipts (debtors પાસેથી તેમના lag પ્રમાણે વસૂલાત — વેચાણ પછીના એક મહિને 50% અને બે મહિને 50% — વત્તા મૂડી સ્વરૂપની આવક જેમ કે મિલકતનું વેચાણ, જે મહિને મળે તે મહિને); payments (materials ના creditors તેમના lag પ્રમાણે, ઉત્પાદન પછીના મહિને variable overheads, wages માં ઉત્પાદનના મહિને 75% અને પછીના મહિને 25%, અને મૂડી ખર્ચ તથા tax ચુકવણીના મહિને); પછી **Net cash flow, Balance b/f** અને **Cumulative cash flow.**

Depreciation never appears in a cash budget — છાપેલો પ્રશ્ન depreciation નો આંકડો આપે છે અને છાપેલા ઉત્તરમાં તેની કોઈ લીટી જ નથી. Budget બનાવતાં પહેલાં debtors ની વસૂલાત, overhead ની ચુકવણી અને wages ની ચુકવણી — ત્રણેયનાં અલગ working tables બનાવો; marks એ lags ના જ છે.

વિષય 7: Zero Based Budgeting (ZBB)

L2P4-C15-T07

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — zero based budgeting, તેના તબક્કા અને તેના ફાયદા.

NOTES

વ્યાખ્યા, શબ્દશઃ: zero-based budgeting એટલે budgeting ની એવી પદ્ધતિ જેમાં દરેક cost element ને ખાસ વાજબી ઠેરવવો પડે છે, અને budget જે પ્રવૃત્તિઓને લગતું છે તે પહેલી વાર હાથ ધરાતી હોય તેમ ગણીને, મંજૂરી વગર budget allowance શૂન્ય હોય છે. મુખ્ય વિચાર એ કે budgets જાણે પહેલી વાર બનતાં હોય તેમ, અગાઉનાં budgets ના સંદર્ભ વગર બને છે — ગયા વર્ષે હતી એટલા માત્રથી કોઈ લીટી આગળ ચાલતી નથી.

ચાર તબક્કા, આ જ ક્રમે, અને દરેકને વર્ણનનું એક વાક્ય જોઈએ. (1) **Identification and description of decision packages** — decision packages એટલે એવા કાર્યક્રમો કે પ્રવૃત્તિઓ જેમના માટે નિર્ણય લેવાનો હોય, જેમનું વર્ણન technical specification, cost benefit analysis દ્વારા નાણાકીય અસર, અને પર્યાવરણીય, નિયમનકારી તથા સામાજિક જેવા બીજા મુદ્દા માટે થાય છે. (2) **Evaluation of decision packages** — સંસ્થાના હેતુઓ સાથે મેળ, ભંડોળની ઉપલબ્ધિ અને નિયમનકારી જરૂરિયાતો સામે. (3) **Ranking (prioritisation) of the decision packages** — પ્રવૃત્તિઓની અગ્રતાના આધારે. (4) **ક્રમ અપાયેલાં packages ને Allocation of**

resources.

prioritisation ના તબક્કાને કારણે ZBB ને Priority-based Budgeting પણ કહે છે. એ બીજું નામ ઉત્તરમાં છપાયેલું છે અને વ્યાખ્યાના પ્રશ્નમાં સહેલો mark છે.

તે **traditional budgeting કરતાં શા માટે ચઢિયાતું ગણાય છે — છ મુદ્દા**. તે જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓના મૂલ્યાંકન માટે વ્યવસ્થિત આધાર આપે છે; તે management ને **allocate resources after a proper cost benefit analysis** કરવા દે છે; તે ખાતરી કરે છે કે હાથ ધરાતાં કાર્યો હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે નિર્ણાયક છે; તે **a base for a system of management by objectives** પૂરો પાડે છે; તે વિભાગીય budget અને corporate હેતુઓ વચ્ચે ગાઢ સંબંધ ઊભો કરે છે; અને તે **identify wastage and then eliminate it** કરવામાં મદદ કરે છે.

ફાયદાના પ્રશ્નમાં એક અંગ વધારે આવે છે જે ચઢિયાતાપણાના પ્રશ્નમાં નથી — તેને વાપરો. સંસાધનો પૂરા cost-benefit analysis પછી જ ફાળવાતાં હોવાથી **the chances of arbitrary cuts and enhancements are avoided**, અને આ technique પ્રવૃત્તિઓને **in order of preference for the allocation of scarce resources** ક્રમ આપે છે. એ પણ નોંધો કે **ZBB can be used for the introduction and implementation of management by objectives** અને એ રીતે traditional budgeting ના હેતુઓથી આગળના હેતુ પણ સાધે છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 2 પ્રશ્ન

- ચારેય તબક્કાનાં નામ વર્ણન પહેલાં આપો, પછી દરેકનું એક વાક્યમાં વર્ણન કરો. 5-mark નો ઉત્તર એટલે વ્યાખ્યા વત્તા ચાર તબક્કા.

TQ 7.2 • PYQ 2019-Nov [6] (e) • DESC • 5M • Pg 907

LEVEL I
Remembering

Medium

TQ 7.3 • MTP 2023-Mar [6] (a) • DESC • 5M • Pg 908

LEVEL I
Remembering

Medium

Understanding સમજાવવું, અને સંદર્ભમાં મૂકીને બતાવવું • 1 પ્રશ્ન

- 'Why is ZBB superior to traditional budgeting' અને 'state the advantages of ZBB' એ એક જ યાદી બે વાર લખાયેલી છે. બેમાંથી કોઈ પણનો ઉત્તર મથાળાં સાથેના છ મુદ્દામાં આપો; પુછાય નહીં ત્યાં સુધી ગેરફાયદા વિશે ન લખો.

TQ 7.1 • PYQ 2018-May [6] (c) • DESC • 5M • Pg 907

LEVEL I
Understanding

Medium

વિષય 8: Performance Budgeting (PB)

L2P4-C15-T08

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — performance budgeting.

NOTES

વ્યાખ્યા: performance budgeting એટલે સંસ્થાના ચોક્કસ તેમ જ એકંદર હેતુઓના સંદર્ભમાં તેના performance નું મૂલ્યાંકન, અને તેમાં ટૂંકા ગાળાના તથા લાંબા ગાળાના બંને સંસ્થાકીય હેતુઓ વિશે પૂરી સ્પષ્ટતા જરૂરી છે. બંને અંગ — ચોક્કસ અને એકંદર, ટૂંકા ગાળાના અને લાંબા ગાળાના — છપાયેલાં છે, અને પ્રશ્ન એક mark જેટલો નાનો પણ મુકાય છે, એટલે આ એક વાક્ય જ આખો ઉત્તર છે.

Performance budgeting અપનાવતાં પહેલાં સંસ્થામાં પાંચ વસ્તુ હોવી જોઈએ. (1) **Objectives are clearly defined** — નક્કર શબ્દોમાં સ્પષ્ટ કરાયેલા. (2) **Objectives are translated into activities** — ચોક્કસ functions, programmes, activities અને tasks માં. (3) **Performance standards are established** — વાસ્તવિક અને સ્વીકાર્ય ધોરણો, માપદંડ કે standards અને performance indicators ઘડાયેલાં. (4) **Responsibility is decentralised** — વિકેન્દ્રિત જવાબદારીના માળખા પર આધારિત management ની શૈલી. (5) **Accounting and reporting system is developed** — જેથી budgets સામે actual performance નું monitoring, analysis અને review થઈ શકે.

આ પાંચેય એક સાંકળમાં ચાલે છે — objectives, activities, standards, responsibility, reporting — અને એ સાંકળ જ ઉત્તરનો તર્ક છે. જે activity તમે વ્યાખ્યાયિત જ ન કરી હોય તેનું standard નક્કી ન થઈ શકે, અને માપવા માટે reporting system ન હોય તો જવાબદારી નક્કી ન થઈ શકે. પ્રશ્ન યાદી નહીં પણ સમજૂતી માગે તો આ વાત એક લીટીમાં લખો.

પ્રશ્ન કેટલી લંબાઈ માગે છે તે જુઓ. તે એક વાર 5-mark ના descriptive તરીકે છપાયું છે ('what important points should an organisation consider' — ઉત્તર પાંચ મથાળાં સાથેના મુદ્દામાં) અને એક વાર 1-mark ની વ્યાખ્યા તરીકે (ઉત્તર માત્ર વ્યાખ્યાનું વાક્ય). એક mark માટે પાંચ મુદ્દા લખવાથી બીજે જોઈતો સમય વેડફાય છે.

Remembering જે શીખ્યા છો તે જેમનું તેમ ફરી રજૂ કરવું • 2 પ્રશ્ન

- પાંચેય મથાળાં પાંચ શબ્દ તરીકે યાદ રાખો — objectives, activities, standards, decentralisation, reporting — પછી દરેકને છાપેલા વાક્યમાં ખોલો.

TQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [6] (b) (iv) • DESC • 1M • Pg 910

LEVEL I
Remembering

Easy

TQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [6] (b) • DESC • 5M • Pg 909

LEVEL I
Remembering

Medium

વિષય 9: Budget Ratio

L2P4-C15-T09

Read first વાંચો — ICAI Study Material, Chapter 15, Budgets and Budgetary Control — budget ratios: efficiency, activity, capacity usage અને actual usage of budgeted capacity.

NOTES

પાંચેય ratios, બરાબર જેમ છાપેલા ઉત્તરો લખે છે તેમ. Efficiency Ratio = (Standard hours for actual

output ÷ Actual hours worked) × 100. **Activity Ratio = (Standard hours for actual output ÷ Budgeted hours) × 100.** Standard Capacity Usage Ratio = (Budgeted hours ÷ Maximum possible hours in the budget period) × 100. Actual Capacity Usage Ratio = (Actual hours worked ÷ Maximum possible hours in the budget period) × 100. Actual Usage of Budgeted Capacity Ratio = (Actual hours worked ÷ Budgeted hours) × 100 — આ છેલ્લો સાદી રીતે **Capacity Ratio** તરીકે પણ છપાય છે. દરેકે દરેક hours નો hours સાથેનો ratio છે; તમારા અંશ કે છેદમાં units હોય તો રૂપાંતર હજી બાકી છે.

બધું જ ત્રણ hours ના આંકડા સાચા મેળવવા પર ફરે છે, એટલે તેમને પહેલાં working notes તરીકે ગણો.
Maximum capacity in the budget period = Maximum number of employees × hours per day × days per week × weeks — $60 \times 8 \times 5 \times 4 = 9,600$ hours. Budgeted hours = Employees actually working (the budgeted strength) × hours per day × days per week × weeks — $50 \times 8 \times 5 \times 4 = 8,000$ hours. **Actual hours worked** અપાયેલા હોય છે, અથવા કોઈ ratio માંથી ઊલટા કાઢવાના હોય છે. જ્યાં budgeted strength લેવાની હોય ત્યાં maximum number of employees લઈ લેવું, કે અઠવાડિયાની સંખ્યા સાથે ગુણવાનું ભૂલી જવું — આ જ વારંવારની ભૂલ છે.

જ્યાં માહિતી hours ને બદલે units માં હોય ત્યાં શરૂ કરતાં પહેલાં standard hours per unit થી રૂપાંતર કરો.
Budgeted hours = Budgeted production × standard hours per unit ($88,000 \times 10 = 8,80,000$) અને **Standard hours for actual output = Actual production × standard hours per unit** ($75,000 \times 10 = 7,50,000$). એ જ ઉત્તર પછી આ બે આંકડા અને actual hours worked પરથી efficiency 125%, activity 85.23% અને capacity 68.18% આપે છે.

ઊલટો પ્રશ્ન તમને ratios આપીને hours માગે છે — ratio ને સમીકરણ તરીકે લખો અને તેમાં મૂલ્ય મૂકો. **86% = (Actual hours worked ÷ 24,000) × 100**, એટલે actual hours = 20,640; પછી **110% = (Standard hours for actual output ÷ 20,640) × 100**, એટલે standard hours = 22,704. ભાગોને એવા ક્રમે લો કે દરેક પછીનાને ખોરાક પૂરો પાડે — છાપેલા ઉત્તરો હંમેશાં પહેલાં capacity ratio ઉકેલીને actual hours કાઢે છે, પછી efficiency ratio થી standard hours, અને ત્યાર પછી જ activity અને standard capacity usage ની ratios.

છાપેલા ઉત્તરો એ જ ratios માટે બીજાં નામ વાપરે છે — પ્રશ્નમાં તેમને ઓળખી લો. **Efficiency / Productivity Ratio; Volume / Activity Ratio**, જેને એક ઉત્તર standard hours માં માપીને **(Actual output ÷ Budgeted output) × 100** તરીકે લખે છે; અને **Standard Capacity Usage Ratio**, જેને એ જ ઉત્તરમાં **(Normal capacity ÷ Practical capacity) × 100** તરીકે દર્શાવાયો છે. શબ્દો જુદા છે પણ ગણતરી એક જ છે; પ્રશ્ને જુદું નામ વાપર્યું એટલા માટે છઠ્ઠો ratio ઊભો ન કરો.

ઉત્તર સોંપતાં પહેલાં કરવા જેવો એક check: બંને પૂરા ઉકેલેલા છાપેલા ઉત્તરોમાં activity ratio બરાબર efficiency ratio ગુણ્યા actual-usage-of-budgeted-capacity ratio થાય છે — $117.33\% \times 93.75\% = 110\%$, અને $125\% \times 68.18\% = 85.23\%$. તમારા ત્રણ આંકડા એ કસોટીએ ન ઊતરે તો ત્રણમાંથી એક hours નો આધાર ખોટો છે, અને લગભગ હંમેશાં એ budgeted hours જ હોય છે.

Application નિયમ લગાડવો - sum ઉકેલવો - 4 પ્રશ્ન

- શરૂઆત ટૂંકા working note થી કરો જેમાં maximum capacity hours, budgeted hours, actual hours અને standard hours for actual output હોય. પછી દરેક ભાગ એક જ લીટી બની જાય છે.

- ટકાવારી ઉત્તરો પ્રમાણે બે દશાંશ સુધી આપો (117.33%, 78.125%, 92.86%). આખા ટકામાં ગોળ કરવાથી છાપેલા ઉત્તર સાથે મેળ નહીં ખાય.

PQ 9.1 • PYQ 2019-May [1] (a) {C} • 5M • Pg 910	LEVEL II Application	Easy
PQ 9.2 • MTP 2019-Oct [1] (b) {C} • 5M • Pg 912	LEVEL II Application	Easy
PQ 9.4 • PYQ 2026-Jan [5] (b) • 5M • Pg 914	LEVEL II Application	Easy
PQ 9.3 • PYQ 2024-May [1] (c) {C} • 4M • Pg 913	LEVEL II Application	Hard

પુસ્તકના અંતે

શુદ્ધિપત્ર

આ Scanner માં છપાયેલું દરેક Topic-Wise Question Frequency કોષ્ટક તેની નીચે છપાયેલા પ્રશ્નો સામે મેળવી જોવાયું છે — વિષય પ્રમાણે વિષય, અને PYQ, RTP તથા MTP સ્તંભ અલગ-અલગ; જે sitting માં પ્રશ્ન પુછાયો તેના માટે એક વાર, અને તેના મથાળે છપાયેલા દરેક repeat તથા દરેક "Or" વિકલ્પ માટે વધુ એક વાર ગણીને. પરીક્ષિત 100 વિષયોમાંથી 98 બરાબર મેળ ખાય છે. જે બે નથી ખાતા તે નીચે આપ્યા છે.

એક વિષયનો block છપાયો જ નથી

પ્રકરણ 15, Budgets and Budgetary Control — વિષય 06 નું block head છપાયું નથી

છપાયું છે: frequency કોષ્ટક 06 Classification on the Basis of Functions ને 8 PYQ + 4 RTP + 4 MTP = 16 appearances સાથે જાહેર કરે છે, પણ મુખ્ય લખાણ block 05 (page 863) થી સીધું block 07 (page 906) પર જાય છે, વચ્ચે 06 નું કોઈ head નથી.

વાંચો: પ્રશ્નો છપાયા છે અને વિષય 6 માટે સાચા ક્રમાંક સાથે છપાયા છે — block 05 માં TQ 5.1 થી PQ 5.7 ચાલે છે અને પછી વચ્ચે કોઈ heading વગર PQ 6.1 થી PQ 6.12 સુધી ચાલે છે.

પુરાવો: block 05 અને 06 ને તેમના repeats સહિત સાથે ગણીએ તો બરાબર 13 PYQ / 9 RTP / 6 MTP થાય છે — વિષય 5 અને 6 ને સાથે મેળવીને કોષ્ટક જે જાહેર કરે છે એટલું જ. કશું ખોવાયું નથી; માત્ર heading જ ખોવાયું છે. આ નોંધમાં બંને વિષય કોષ્ટક જાહેર કરે છે તેમ અલગ રાખ્યા છે.

એક ગણતરી જે મેળ ખાતી નથી

પ્રકરણ 3, Employee Cost and Direct Expenses — વિષય 11, Employee (Labour) Turnover

છપાયું છે: કોષ્ટક 7 PYQ / 3 RTP / 6 MTP જાહેર કરે છે.

વાંચો: વિષયની નીચે છપાયેલા 12 પ્રશ્નો, તેમના repeats સહિત, 7 PYQ / 3 RTP / 5 MTP થાય છે.

એક MTP appearance ઓછું. આ ગણતરી તરીકે નોંધ્યું છે, ચુકાદા તરીકે નહીં: કોષ્ટક વધારે ગણે છે કે કોઈ પ્રશ્નના મથાળેથી repeat પંક્તિ રહી ગઈ છે, એ નક્કી કરવા માટે વિષય વાંચવો પડે.

આ આવૃત્તિ પર નવેસરથી ગણતરી: 120 જાહેર કરેલા વિષયોમાં 533 પ્રશ્નો, જેમાંથી 100 વિષય પર પ્રશ્નો છે અને 20 જાહેર તો થયા છે પણ હજી પુછાયા નથી. પ્રશ્નોના મથાળે 3,317 marks છપાયા છે, અને 10 પ્રશ્નો પર "Or" વિકલ્પ છે — એ જ ઉત્તર, બીજા sitting માં ફરી પુછાયેલો. September 2026 ના પેપરના પ્રશ્નો સાથે ઉકેલેલા ઉત્તરના બદલે Scanner ની પોતાની answer key અને solution hints છે, જેમ Front Matter સમજાવે છે.